A. ÇEHOV • BÜTÜN ÖYKÜLER (1887)

4

ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER 1887

Cem
yayınevi

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1887)

4

DÜNYA KLASİKLERİ

BÜTÜN ÖYKÜLER
(1887)
Anton Çehov
Türkçesi: Mehmet Özgül
1. Basım: Haziran 1997
ISBN: 975-406-629-9
Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Umut Matbaacılık
(0212) 637 09 34
Cem Yayınevi: Küçükparmakkapı İpek Sokağı No: 11
80060 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 243 05 50 / 243 20 23 – Faks: 244 15 33

ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1887)

Türkçesi
Mehmet Özgül

cem yayınevi

İÇİNDEKİLER

KİRLİ İŞ

—Kim var orada?

Yanıt yok. Bekçi bir şey görmüyor ama rüzgarın, ağaçların uğultusu arasından yolda birinin ayak seslerini işitiyor. Bulutlu, sisli bir mart gecesi sarmış her yeri. Bekçi yerin, göğün ve düşünceler içinde kendisinin kocaman, göz gözü görmez bir karanlık içinde birleştiğini hissediyor. İnsan bu havada ancak el yordamıyla yürüyebilir.

—Kim var orada? Kimsiniz? diye bağırıyor bir daha, karanlıkta biri fısıldayarak kıs kıs gülüyormuş gibi geliyor.

Yaşlı bir adamın sesi duyuluyor:

—Benim, arkadaş.

—Siz kimsiniz?

—Ben mi?.. Buradan geçen biri.

Korkusunu bağırmakla yatıştırmaya çalışan bekçi;

—Kim yani? diye öfkeyle bağırıyor. Kötü ruhlar mı getirdi seni buraya? Gece vakti gömütlükte ne işin var?

—Ne, gömütlük mü burası?

—Başka neresi olacaktı ya! Gömütlük, görmüyor musun?

Adam iç geçiriyor.

—Ah, aman aman, sen bizi koru, Meryem ana! Gözlerim de bir şey seçmiyor. Karanlıktan göz gözü görmüyor ki. Nasıl bir karanlık bu?

—Kimlerden oluyorsun?

—Gelip geçen bir yabancıyım, arkadaş.

—Yabancıymış! Gece gezgincisi sen de. İşiniz-gücünüz şeytanlık!

Yabancının iç çekmeleri, ses tonu bekçiyi rahatlatmıştı.

—İnsanı günaha sokarsınız! diye sürdürüyor konuşmasını. Gündüzleri kafayı çeker, geceleri de şeytana uyarsınız. Tek başına değilsin gibime geliyor, bir-iki kişi daha varsınız buralarda.

—Arkadaş, ben yalnız başımayım. Aman aman, bağışla günahımızı Tanrım!

Tam o sırada bekçi yabancıyla burun buruna gelince;

—Nasıl girdin buraya? diye soruyor.

—Yolumu şaşırdım, arkadaş. Mitriyev'in değirmenine gidiyordum, başka yola sapmışım.

—Amma da yaptın! Değirmene yol buradan mı geçer? Belli, kafan pek çalışmıyor. Mitriyev değirmenine gitmek için kentten çıkınca devlet yolundan yürüyecek, sonra sola sapacaktın. Sarhoşluğun cezası işte, boşu boşuna üç fersah yol yürüdün. Kentte kafayı çekmişsin anlaşılan.

—Çektim ya... O günahı işledim. Doğruyu saklayacak değilim. Peki, bundan sonra nasıl gideceğim?

—Bu gömütlük yolunun bitimine dek dümdüz yürü, karşına bir duvar gelince sola sap. Oradan da yürüyünce önüne bir kapı çıkacak. Kapıyı açtıktan sonra hadi yolun açık olsun! Ama hendekle karşılaşacaksın, sakın düşme içine! Hep tarlalardan yürü, yürü, böylece gene devlet yoluna çıkarsın.

—Allah senden razı olsun, arkadaş. Meryem anamız koruyup esirgesin. Bir iyilik daha yapıp bana biraz yol gösterseydin ya! Kapıya dek geçir beni! Bu iyiliğini unutmam!

—Kendin git, benim hiç vaktim yok.

—Ne olur, yardım et, arkadaş; duacın olurum. Bu karanlıkta bir şey görmüyorum. Biraz önüme düş, beyciğim!

—Yol gösterecek vaktim yok, dedim! Eğer herkesin istediğini yapsak kendi işimizi göremeyiz.

—İsa adına yalvarırım. Gözlerim bir şey görmüyor, ayrıca gömütlükte yalnız yürümekten korkuyorum. Belli, iyi bir insana benziyorsun. Çok korkuyorum.

Bekçi içini çekiyor.

—Başıma bela oldun. Hadi bakalım, gidelim!

Bekçiyle yabancı yürüyorlar. Yan yana, omuzları birbirine değiyor, ikisi de susuyorlar. İliklere işleyen nemli bir rüzgar karşıdan yüzlerine çarpıyor; hışırdayan, görünmez ağaçlardan üzerlerine iri su damlaları dökülüyor. Yol su birikintileriyle kaplı.

Uzun sessizlikten sonra bekçi;

—Anlamadığım bir şey var, yolun buraya nasıl düştü? diye soruyor. Gömütlük kapısı kilitlidir. Yoksa duvardan mı atladın? Duvardan atlamak bu yaşta bir insan için yapılacak son iş.

—Bilmiyorum, arkadaş, bilmiyorum. Buraya nasıl geldiğimi bilmiyorum. Sapıtmış olmalıyım. Tanrım cezamı verdi. Belki de iblisin işidir bu, beni zorla yoldan çıkardı. Demek, sen gömütlük bekçisi oluyorsun?

—Evet, buranın bekçisiyim.

—Bütün gömütlüğe tek başına mı bakıyorsun?

Şiddetli rüzgarın etkisiyle ikisi birden duruyorlar. Fırtınanın kesilmesini bekleyen bekçi;

—Hayır, üç kişiyiz, diyor. Arkadaşlardan biri ateşler içinde yatıyor, kalan ikimiz sırayla nöbet tutuyoruz.

—Demek öyle, arkadaş... Şu rüzgarın şiddetine bak. Ölüler yattıkları yerden dinliyor olmalılar. Azgın bir hayvan gibi uluyor durmadan... Oh, aman aman!

—Peki, sen nereden gelip nereye gidiyorsun?

—Çok uzaklardan, arkadaşım. Vologdalıyım. Kutsal yerleri gezer, iyi insanlar için dua ederim. Tanrım, sen koru, esirge bizi!

Bekçi piposunu yakmak için duruyor. Yabancıyı siper alıp oturarak üst üste birkaç kibrit çakıyor. Birinci kibrit yolun sağında, bir gömütün üstündeki melek heykeli ile kararmış haçı aydınlatıp sönmüştür. İkincisi, rüzgarda şimşek gibi parlayıp sönerek soldaki bir parmaklığın köşesini aydınlatıyor. Üçüncü kibrit ise yolun iki yanındaki beyaz meleği, koyu haçı, çocuk gömütünü çevreleyen parmaklığı aydınlatıyor.

Yabancı derin derin iç geçiriyor.

—Görüyorsun, bütün ölüler, canlarım uyuyorlar! Zenginler de züğürtler de, zekiler de aptallar da, iyiler de kötüler de bir arada yatıyorlar. Burada hepsinin değeri bir. Kıyamet borusu çalana değin uyuyacaklar. Toprakları bol olsun, Tanrım rahmet eylesin!

Bekçi;

—Bir gün gelecek, biz de son uykumuzu uyuyacağız, diyor.

—Orası öyle... Bütün ölümlü varlıkların sonu bu. Ah, aman aman! İşimiz-gücümüz kötülük yapmak, kurnazlık düşünmek! Durmadan günah işliyoruz! Lanetlenmiş, doymak bilmez, aç gözlü bir ruh taşıyorum ben! Ulu Tanrı'yı kızdırdım, bana ne bu dünyada, ne öbür dünyada huzur var. Solucanların toprağa gömülmesi gibi boğazıma dek günaha gömülmüşüm.

—Evet, hepimizin sonu ölüm.

—Öyle, bundan kurtuluş yok.

—Senin gibi gezginci dervişler için ölüm bizlerden daha kolaydır, sanırım.

—Dervişten dervişe fark var. Gerçek dervişler Tanrı yolunda ruhlarını yüceltirler, bir de öyleleri var ki, gömütlükte yollarını şaşırıp şeytanları bile güldürürler. İnsan böylelerinin eline düşmeyegörsün, baltayla kelleni uçururlar vallahi!

—Ne diye söylüyorsun bunları?

—Öyle işte... Hah, kapıya geldik, sanırım. Evet, kapı... Şunu aç bakalım, iki gözüm.

Bekçi el yordamıyla kapıyı bulup açıyor, yabancıyı kolundan tutarak dışarı çıkarıyor.

—Burası gömütlüğün sonu. Şimdi bir yere sapmadan tarlalardan yürü, sonunda devlet yoluna çıkacaksın. Ama sınır hendeği var, oraya düşme sakın. Devlet yoluna yürü yürü, solda değirmeni görürsün.

Yabancı derin derin göğüs geçiriyor.

—Aaah! Ah! Düşünüyorum da Mitriyev'in değirmenine gidip ne yapacağım? En iyisi, beyciğim, seninle burada durayım.

—Burada işin ne benimle?

—Bir işim yok da birlikte neşeli olur.

—Tam neşeli adamı buldun! Derviş baba, bakıyorum da şakayı pek seviyorsun!

Beriki kıs kıs gülüyor.

—Orası öyle, severim şakayı. Sen de dostum, çok hoş bir adamsın. Bu derviş babayı uzun süre unutmayacaksın.

—Neden unutmayacak mışım?

—Seni bir güzel kandırdım da ondan... Benim nerem derviş? Hiç dervişe benziyor muyum?

—Kimsin öyleyse!

—Bir ölü. Tabutunda az önce dirilmiş bir ölü!.. Çilingir Gubarev'i tanır mısın? Hani büyük perhizde kendini asmıştı. İşte çilingir Gubarev'in ta kendisiyim.

—Yalanları kıvır bakalım!

Bekçi inanmaz görünürse de bütün bedenini öyle bir ürperti basar ki, yerinde duramaz, çabuk çabuk elleriyle kapıyı yoklamaya başlar.

Yabancı koluna yapışır bekçinin.

—Dur bakalım, nereye gidiyorsun? Ne biçim adamsın sen? Beni nasıl bırakıp gidersin?

Bekçi kolunu kurtarmak için uğraşır.

—Bırak, bırak beni! diye bağırır.

—Dur, dedimse duracaksın! Çırpınıp durma, köpek eniği! Canını kurtarmak istiyorsan dediklerimi aynen yap. Kan akıtmak niyetinde değilim, yoksa şimdiye dek çoktan gebertmiştim seni. Yerinden kıpırdama!

Bekçinin bacakları gevşiyor. Korku içinde gözlerini kapayıp titreyerek duvara yaslanıyor. Yardım istemek için olanca gücüyle bağırsa bekçi kulübesinden işitmeyeceklerini bildiği için sesini de çıkaramıyor. Yabancı onu kolundan tutarak, konuşmadan birkaç dakika dikiliyorlar.

—Biri ateşler içinde yatıyor, biri uyuyor, biri de dervişlere yol gösteriyor. Aman ne iyi bekçi bunlar! Aylık almaya gelince

en başta koşarsınız. Yağma yok, arkadaş, hırsızlar her zaman sizden atik çıkmıştır! Dur, kıpırdanma, diyorum sana!

Suskunluk içinde beş-on dakika kadar daha geçiyor. Derken, rüzgarda bir ıslık sesi işitiliyor.

—Tamam, şimdi gidebilirsin. Hayatta kaldığın için şükret! diyor yabancı.

Islığa ıslıkla karşılık veriyor, kapıdan koşarak uzaklaştıktan sonra hendeğin üzerinden atladığı duyuluyur.

Titremesi hâlâ geçmeyen bekçi kötü şeyler sezerek kararsızca kapıyı açıyor, gözleri sıkı sıkı kapalı, gerisin geriye koşmaya başlıyor. Gömütlüğün ana yoluna sapmadan aceleci ayak sesleri geliyor kulaklarına. Birisi;

—Timofey, sen misin? Mitka nerede? diye soruyor.

Ana yolu koşa koşa geçince karanlığın içinde ölgün bir ışık çarpıyor gözüne. Işığa yaklaştıkça korkusu artıyor, kötü şeyler olup bittiği konusundaki sezgisi güçleniyor.

«Kiliseden geliyor bu ışık. Kilisede niçin ışık olsun ki? Tanrım, sen bizi koru! Tam düşündüğüm gibi!» diye geçiriyor içinden.

Kırılmış pencerenin önünde bir dakika kadar dikilip korkuyla mimbere bakıyor... Hırsızların söndürmeyi unuttukları küçük bir mum alevi pencereden giren rüzgarın etkisiyle sallanıyor, yerlere saçılmış cüppelerin, devrilmiş dolabın, kürsünün ve bağış kutusunun çevresindeki çamurlu ayak izlerinin üzerine fersiz kırmızı lekeler bırakıyor...

Bir süre daha geçince uluyan rüzgarın dağıttığı, gömütlüğün her yerinden duyulan aceleci, kesik kesik tehlike çan sesleri yayılıyor...

EVDE

—Grigoryevlerin uşağı kitap almak için geldi, ama ben, sizin evde olmadığınızı söyleyerek vermedim. Postacı gazete ile iki mektup getirdi. Şey, Yevgeni Petroviç, size önemli bir şey söyleyeceğim. Seryoja'yla biraz ilgilenseniz.... Üç gün önce, bir de bugün sigara içtiğini gördüm. Kendisine öğüt vermeye kalkınca her zamanki gibi kulaklarını tıkayıp yüksek sesle şarkı söylemeye başlıyor.

Bölge mahkemesi savcısı Yevgeni Petroviç Bıkovski mahkemedeki duruşmadan eve yeni dönmüştü. Çalışma odasında eldivenlerini çıkarken oğlunun özel eğiticisi kadının anlattıklarını dinledi, omuzlarını silkerek gülmeye başladı.

—Siz ne diyorsunuz? Seryoja sigara mı içiyor? Bakın şu yumurcağa! Kaç yaşında bu velet?

—Yedi. Belki size şaka gelebilir, ama bu yaşta sigaraya başlarsa zararını kendi çeker. Bu gibi alışkanlıklar işin ta başında önlenmelidir.

—Doğru söylüyorsunuz. Peki, tütünü nereden buluyormuş?

—Sizin çekmecenizden.

—Ya! Gönderin öyleyse onu buraya!

Eğitmen kadın uzaklaşınca Bıkovski yazı masasının önündeki koltuğa oturdu, düşüncelere daldı. Her nedense küçük oğlunu ağzında bir arşın boyunda bir sigarayla, duman bulutu içinde gözünün önüne getirdi. Bu gülünç görüntü onu gülümsetirken eğitmen kadının kaygılı yüzü çok eskilerde kalıp yarı yarıya unutulmuş anılara alıp götürdü onu. Kendisi okula gittiği sıralar çocukların okulda ya da evde sigara

içmeleri öğretmenleri, ana-babaları garip, anlaşılması zor korkulara sürüklerdi. Evet, gerçekten dehşete kapılırlardı. Çocuklara acımadan sopa çekerler, okuldan atarak geleceklerini karartırlardı. Oysa eğiticilerden, babalardan biri bile sigara içmenin nasıl bir suç olduğunu, ne gibi zararlar doğurduğunu bilmezdi. En akıllılardan birisi çıksa da çocukların bu kusuruyla mücadele etmeye kalksa, o da yapılmazdı. Yevgeni Petroviç'in lise müdürü çok kültürlü, iyi yürekli bir insan olduğu halde öğrencilerden birini sigara içerken yakalayınca eli-ayağı kesilir, korkudan beti benzi atar, hemen disiplin kurulunu toplayarak çocuğa okuldan uzaklaştırma cezası verdirirdi. Toplum yaşamının kuralları böyleydi herhalde, bir kötülüğün kökeni ne kadar anlaşılmaz olursa onunla boğuşma yöntemi de o derece katı, acımasız oluyordu.

Savcı okuldan atılmış birkaç arkadaşının daha sonraki yaşamını görmüş; onların işledikleri suçtan dolayı gördükleri zararın, verilen cezanın sonucundan daha kötü olamayacağını düşünmüştü çoğu zaman. Canlı varlıkların her ortama çabucak uyum sağlama, alışma, kendiniyeni durumlara uydurarak rahata erme gibi bir özelliği vardır; böyle bir özelliği olmasa insanoğlu mantıksal, düşünsel etkinliğinin çoğu kez mantık dışı sonuçlar doğuracağını hissederek rahatı kaçardı. Büyük sorumluluk isteyen eğitim, hukuk, edebiyat gibi alanlarda etkinliklerimizle amaçladığımız sonuçların güvenilirliliği çok azdır, çoğu kez tersine sonuçlar elde ederiz.

Yalnızca yorgun, dinlenmekte olan beyne gelen bu gibi uçucu, dağınık düşünceler Yevgeni Petroviç'in kafasına da doluşmaya başladı. Bu düşüncelerin nereden, niçin geldiği bilinmez; ancak fazla derine inmeden beynin yüzeyinde dolaşıp dururlar. Saatler, hatta günler boyu devlet işlerinde, resmi görevlerde aynı yönde düşünmeye alışmış insanlar için böyle özgür, evcil düşünceler bir çeşit rahatlama, hoş bir huzur sağlar.

Akşam saat 9 sularıydı. Yukarda apartmanın ikinci katında birisi bir köşeden öbürüne habire tur atıyor, üçüncü katında ise dört elle piyano çalıyorlardı. Sinirli sinirli yürümesi acı düşünceler içinde olduğunu ya da diş ağrısından kıvrandığını düşündüren adamın adım atışları ile iki kişinin tekdüze gam yapması akşam sessizliğine insanı gevşeten, uyku getirici bir hava veriyordu. Kendi dairesinin iki oda ötesinde ise kadın eğitmen ile oğlu Seryoja konuşuyorlardı:

—Babam mı geldi? Ya! Ba-bam gel-miş! Ba-bam gel-miş! diyordu çocuk.

Eğitmen ürkek kuşlar gibi bir çığlık attı:

—*Votre perè vous appelle, allez vite!*[1] Size söylüyorum!

«Peki, ben şimdi çocuğa ne diyeceğim?» diye düşündü Yevgeni Petroviç.

Daha bir şey düşünmeye fırsat kalmadan yedi yaşındaki oğlu Seryoja girdi içeriye. Cinsiyeti ancak giyindiği şeylerden belli olan bir çocuktu bu. Çelimsiz, solgun yüzlü, sıska, sera bitkileri gibi nazik... Yalnız yapısı değil, hareketleri, kıvırcık saçları, bakışı, kadife ceketi de yumuşaklık, narinlik anlatıyordu.

Babasının dizine tırmanıp boynuna bir öpücük konduran çocuk yumuşak bir sesle;

—Merhaba, baba! Beni mi çağırdın? dedi.

Savcı oğlanı yanından uzaklaştırdı.

—Bir dakika izin verin, Sergey Yevgenyiç! Öpüşmeden önce iki adam gibi oturup ciddi ciddi konuşmalıyız. Sana kızgınım, artık sevmiyorum seni. Bundan böyle bilmelisin: Seni sevmiyorum, artık benim oğlum değilsin!

Çocuk babasına dik dik baktı, sonra bakışlarını masaya kaydırdı, omuz silkti. Gözlerini kırpıştırarak;

—Sana ne yaptım ki? diye sordu. Bugün ne odana girdim, ne de bir şeyciğine elimi sürdüm.

---

1 Babanız sizi çağırıyor, çabuk gidin! (Fr.)

—Natalya Semyonovna az önce senden yakındı. Sigara içiyormuşsun. Doğru mu bu?

—Evet, doğru söylüyor, bir kerecik içtim.

Savcı güldüğünü göstermemek için suratını astı.

—Gördün mü? Bir de yalan söylüyorsun! Natalya Semyonovna iki kez sigara içtiğini görmüş. Demek oluyor ki, üç yanlış hareket yapmış bulunuyorsun: Sigara içiyorsun, başkasının tütününü alıyorsun, yalan söylüyorsun. Üç suç birden!..

Çocuğun gözlerinin içi güldü.

—Doğru ya! İki kez sigara içtim; biri dün, biri de daha önce.

—Gördün mü? İki kez sigara içmişsin. Senden hiç memnun değilim. Eskiden iyi bir çocuktun, oysa şimdi bozuldun, kötü biri oldun.

Yevgeni Petroviç oğlunun gömlek yakasını düzeltirken, «Ona daha ne söylesem?» diye düşünüyordu.

—Evet, yaptıkların hiç hoşuma gitmiyor. Senden bunu beklemezdim. En başta, başkasının tütününü alma hakkına sahip değilsin. Herkes yalnız kendine ait olan şeyden yararlanmalıdır. Eğer başkasının malını alırsa kötü bir insan olur. («Ona söylemem gereken şeyler bunlar değil.» diye düşündü Yevgeni Petroviç.) Örneğin Natalya Semyonovna'nın şallarını koyduğu bir sandık var. Ne sen, ne de ben sandığa el sürmemeliyiz, çünkü bizim değil. Doğru söylemiyor muyum? Senin de oyuncak atların, resimlerin var. Onları alıyor muyum ben? Belki almak isterdim ama benim değil onlar, senin!

Seryoja kaşlarını kaldırdı.

—Eğer istiyorsan al, dedi. Lütfen sıkılma, baba, hepsini alabilirsin. Senin masanın üstünde duran sarı köpek benim, ama ben sesimi çıkarıyor muyum? Bırak, dursun orada.

—Sana nasıl anlatsam, bilmem ki! O köpeği kendin bana armağan ettin, o şimdi benim oldu, istediğimi yapabilirim. Oysa tütün benimdir, onu sana vermedim. («Hay, Tanrım! Çocuğa gereği gibi açıklayamıyorum! Demek istediğim bunlar değil!»

diye geçirdi içinden.) Başkasının tütününü içmek istiyorsam önce ondan izin almam gerekmez mi?

Tümceleri beceriksizce bir araya getirerek söyleyeceklerini çocuk diline çevirmeye çalışan Bıkovski oğluna mülkiyet kavramını açıklamaya çalıştı. Seryoja onu tüm dikkatiyle dinliyordu (babasıyla akşamları tatlı tatlı söyleşirlerdi). Çocuk sonra masanın kenarına yaslandı, miyop gözlerini kağıtlara, mürekkep hokkasına dikti. Bakışları masada gezinirken zamk şişesi üzerinde durdu. Şişeyi alıp gözlerine yaklaştırdı.

—Baba, zamkı neyden yaparlar? diye sordu.

Bıkovski şişeyi aldı, yerine koydu.

—İkincisi şu sigara içmen... Bu da çok kötü. Eğer ben içiyorsam bundan sen de içebilirsin anlamı çıkmaz. Ben içiyorum, bunun kötü bir şey olduğunu biliyorum, bu yüzden kendimi ayıplıyorum, kendimden hiç hoşlanmıyorum. («Ah, ne kurnaz bir eğitimcisin sen!» diye düşündü.) Tütünün sağlığa büyük zararı vardır, sigara içenler içmeyenlerden daha erken ölürler. Özellikle senin gibi küçüklere çok zararı dokunur. Senin göğsün zayıftır, tam gelişmemiştir, o yüzden tütün dumanı verem gibi hastalıklar doğurur. İgnati amcan da veremden ölmedi mi? Eğer sigara içmese bugüne dek yaşayabilirdi.

Seryoja düşünceli düşünceli lambaya baktı, parmağıyla abajura dokundu, içini çekti.

—İgnati amcam güzel keman çalardı. Şimdi kemanı Grigoryevlerde duruyor...

Böyle diyerek masaya yaslandı, düşüncelere daldı. Soluk yüzünde babasını dikkatle dinliyormuş ya da kafasındaki düşüncelere kendini kaptırmış gibi bir anlatım donup kalmıştı. Kırpışmadan bakan iri gözlerinde hüzün, korku benzeri bir anlam vardı. Belki de bir süre önce annesini, amcası İgnati'yi onlardan alan ölümü düşünüyordu. Ölüm anneleri, amcaları öbür dünyaya götürüyor; çocuklar, kemanlar ise bu dünyada kalıyordu. Ölüler yıldızlara yakın yaşıyorlar, oradan bizlere bakıyorlardı. Bu ayrılığa dayanabiliyorlar mıydı acaba?

Yevgeni Petroviç, «Ona nasıl anlatsam? Beni dinlemiyor.» diye düşündü. Davranışlarına da, benim söylediklerime de aldırdığı yok. Kafasına nasıl sokmalı bu çocuğun?»

Kalktı, odasında dolaşmaya başladı. Bir yandan da şöyle düşünüyordu: «Eskiden, benim zamanımda bu gibi sorunlar kolayca çözülürdü. Çocuğun sigara içtiği görülünce bir güzel sopa çekilirdi. Zayıf iradeliler, korkaklar sigara içmeyi hemen bırakırlar, ama gözü pekler, zeki çocuklar tütünü çoraplarının içinde saklarlar, samanlıkta filan içerlerdi. Samanlıkta içerken görülüp sopayı yerlerse bu sefer ırmak kıyısında devam ederlerdi. Büyüyünceye dek bu böyle sürer giderdi. Annem bana sigara içmeyeyim diye para, bonbon verirdi. Şimdi bu gibi yöntemler geçersiz sayılıyor, hatta ahlak bozucu görülüyor. Çağımızın eğitimcisi bugünün mantığına dayanarak çocuğun yaşamdaki yönünü korku ve baskıyla ya da aferinlerle, ödüllendirmelerle değil, kendi isteğiyle, bilinçli olarak alması için uğraşıyorlar.

Savcı odada gezinip bunları düşünürken Seryoja da yandaki sandalyeye basıp masaya tırmanmış, resim yapıyordu. Temiz dosya kağıtlarını karalamasın, mürekkebe dokunmasın diye masanın ucuna onun için dörde kesilmiş kağıtlar ile bir mavi kalem konulmuştu.

Küçük bir ev yapan Seryoja kaşlarını oynatarak;

—Bugün aşçı kadın lahana doğrarken parmağını kesti, dedi. Öyle bir çığlık attı ki, hepimiz korkuyla mutfağa koştuk. Ne aptal kadın! Natalya Semyonovna parmağını soğuk suya sokmasını söylüyor, o ise durmadan emiyordu. Kirli parmağı nasıl ağzına sokar, bilmem ki! Bu kötü bir şey değil mi, baba?

Daha sonra avluya küçük bir kız çocuğuyla birlikte bir laternacının geldiğini, laterna çalarken kızın şarkı söyleyip oynadığını anlatmaya başladı.

«Kafasında kendi düşünceleri var çocuğun. Kendine göre bir dünya kurmuş; neyin önemli, neyin önemsiz olduğuna ona göre karar veriyor. Onun dikkatini çekmek, bilincine ulaşmak

için çocuk diline öykünmek (taklit etmek) yetmiyor; aynı zamanda onun tarzında düşünmek gerekiyor. Tütüne gerçekten acısam, o yüzden üzülüp ağlasam beni mükemmel anlardı herhalde. Çocuk eğitiminde annelerin yeri doldurulamaz, çünkü çocuklarla birlikte aynı şeyi hissederler, onlarla birlikte göz yaşı döküp kahkaha atarlar. Mantık yoluyla, ahlaksal öğütlerle bir yere varamazsın. Şimdi ne söyleyeceğim ben ona? Ne söyleyebilirim?»

—Bir daha sigara içmemek konusunda şeref sözü ver bana! dedi.

Yaptığı resmin üzerine eğilerek kalemini kağıda sertçe bastıran Seryoja oyun oynar gibi;

—Şe-eref sözü! Şe-e-eref sözü-ü-ü! diye babasının söylediklerini üstelemeye başladı.

Bıkovski «Çocuk şeref sözünün ne anlama geldiğini biliyor mu bakalım? Hayır, öğüt vermesini bile beceremiyorum. Eğitimcilerden ya da bizim yargıçlardan biri beynimin içini okusa oğluma karşı çok gevşek davrandığımı anlar, işi çapraşık açıklamalarla yokuşa sürdüğümü söylerdi. Ama ne olursa olsun, okulda, mahkemede bu gibi sorunlar evde olduğundan daha kolay çözülmektedir. Çünkü evde çılgıncasına sevdiğimiz kişilerledir işimiz, sevgi sorunları her zaman çetrefilleştirir. Eğer Seryoja oğlum değil de öğrencim ya da bir sanık olsa böylesine korkmazdım, düşüncelerim dağılmazdı.» diye geçirdi içinden.

Yevgeni Petroviç masaya oturdu, oğlunun yaptığı resimlerden birini önüne çekti. Seryoja eğri çatılı bir ev çizmişti, duman bacadan zigzaglar çizerek kağıdın üst kıyısına dek yükseliyordu. Evin yanında göz yerine iki nokta konmuş bir asker, askerin 4 rakamı biçiminde bir süngüsü vardı.

Savcı;

—İnsan evden daha büyük olur mu? Senin resminde ev askerin omzuna ancak geliyor, dedi.

Çocuk resme baktı.

—Ama, baba, askeri küçük çizsem gözlerini göremezdik.

Hadi, şimdi kalk da onunla tartışmaya gir bakalım! Oğluyla ilgili gözlemlerinden elde ettiği sonuca göre ilkel insanlarda olduğu gibi çocukların da kendilerine göre sanat anlayışları, yaratıcı görüşleri vardı. Bunu büyüklerin kavraması olanaksızdı. Dikkatle gözlemlenecek olursa Seryoja'nın yaklaşımı biz büyüklere normal gözükmeyebilirdi. İnsanları evlerden yüksek çizmek, böylece yalnız cisimleri değil, izlenimlerini de anlatmak ona göre mantıklı bir yoldu. Orkestranın sesini noktalarla doldurduğu küre biçiminde gösteriyor, ıslığı ise kıvrım kıvrım bir ip biçiminde anlatıyordu. Çocuğun anlayışına göre sesler biçim ve renklerle sıkı sıkıya bağlantılıydı; o bakımdan harfleri renklerle boyarken, her zaman, diyelim, L sesi için sarıyı, M sesi için kırmızıyı, A sesi için karayı seçiyordu...

Resim yapmayı bırakan Seryoja bir daha kıpırdandı, oturuşunu değiştirerek babasının kucağına çöreklendi, sakalıyla oynamaya başladı. Önce sakalı özenle sıvazladı, sonra ikiye ayırdı, şakaklara doğru favori gibi taradı.

—Şimdi İvan Stepanoviç'e benziyorsun, şimdi de bizim kapıcıya, diye mırıldanıyordu. Baba, kapıcılar niçin apartmanın kapısında beklerler? Hırsızları içeri sokmamak için mi?

Savcı oğlunun soluğunu yüzünde hissetti, arada bir yanağı onun saçlarına değiyordu. Sonunda bir gevşeme, bir sıcaklık yayıldı bedenine; yalnız elleri değil bütün ruhu Seryoja'nın kadife ceketinin yumuşaklığına gömülmüş gibi geldi. Çocuğun koyu iri gözlerinin içine baktı, kocaman gözbebeklerinden annesi, karısı, bir zamanlar sevdiği bütün varlıklar ona bakıyormuş gibi bir duyguya kapıldı.

Şunları geçiriyordu içinden: «Hadi, şimdi gel de döv şu çocuğu! Dövemezsen başka bir ceza bul! Bu durumda biz kendi çocuğumuzu eğitemeyiz. İnsanlar ilkelken bu gibi şeylere daha az kafa yoruyorlar, o nedenle sorunları daha cesurca çözüyorlardı. Şimdi bizler gereğinden fazla düşünüyoruz, mantığımız bizi kemirip bitiriyor... İnsanlar geliştikçe, daha ince

düşünüp ayrıntılara girdikçe daha kararsız, daha kuşkucu oluyorlar, daha çok çekinerek işlere el atıyorlar. Gerçekten konuyu iyice düşünürsek, çocuğa eğitim vermek, bir suçluyu yargılamak, kalın bir kitap yazmak için büyük bir cesarete sahip olmak, kendine çok inanmak gerekiyor...»

Saat 10'u vurdu.

—Hadi, oğlum, yatma zamanın geldi. «Hoşça kal» de bana, yatağına git.

Seryoja yüzünü buruşturdu.

—Babacığım, biraz daha oturalım. Bana bir masal anlat.

İşi olmadığı akşamlar Yevgeni Petroviç, Seryoja'ya masal anlatırdı. Yoğun çalışan birçok kişi gibi o da ezbere şiir bilmez, bilinen masalları anlatamazdı, her seferinde masalı kendisinin uydurması gerekirdi. Her masala «evvel zaman içinde, kalbur saman içinde» değişmez kalıbıyla başlar, ardından birbiri ardından zararsız saçmalıklar sıralardı. Masal uydurmaya başladığında ortasının nasıl geleceğini, sonunun nasıl biteceğini kesinlikle bilmezdi. Çizdiği tablolar, durumlar, yarattığı kişiler rasgele, doğaçlama ortaya çıkar; masalın konusu, olayları, vereceği ahlak dersi anlatıcının iradesi dışında gelişirdi. Seryoja babasının doğaçlamalarını çok severdi. Savcı bir şeyin farkına varmıştı: Masalın konusu ne denli sade, alçak gönüllü olursa çocuğu o derece çok etkiliyordu.

Bakışlarını tavana dikerek;

—Dinle, dedi. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde çok yaşlı, uzun kır sakallı, şöyle kocaman bıyıklı bir kral yaşarmış. Bu kral güneşte duru bir buz gibi ışıl ışıl parlayan camdan bir sarayda otururmuş. Saray portakalların, beyarmutlarının, vişne ağaçlarının yetiştiği; lale, gül, inci çiçeklerinin açtığı; çeşit çeşit kuşların öttüğü büyük bir bahçenin içindeymiş. Evet... Ağaçlarda camdan çıngıraklar asılıymış, şöyle bir rüzgar esti mi, insan bu çıngırakların sesine, çın çın ötüşüne dalar gidermiş. Cam, madenlerden daha yumuşak, ince bir ses verir... Ya... Daha neler neler varmış... Bahçede fıskiyelerden sular

akarmış... Sonya halanın yazlığındaki fıskiyeyi anımsıyorsun, değil mi? Kralın bahçesindeki fıskiyeler de böyleymiş işte. Ama onlar daha büyükmüş, sular kavakların boyundan daha yükseğe püskürürmüş.

Yevgeni Petroviç biraz düşündükten sonra;

—Kralın senin gibi küçük bir oğlu varmış, kraldan sonra tahta bu çocuk çıkacakmış. Bu, iyi bir çocukmuş. Babasına hiç naz yapmaz, erkenden yatıp uyur, çekmecelerden filan bir şey almazmış. Kısacası söz dinleyen, akıllı bir çocukmuş. Yalnız bir kusuru varmış, o da sigara içmesiymiş.

Seryoja tüm dikkatiyle dinliyor, babasının gözünün içine bakıyordu. Savcı anlatırken bir yandan da «Sonunu nasıl getireceğim?» diye düşünüyordu. Lafı epey uzattıktan sonra şöyle bitirdi:

—Sigara içtiği için kralın oğlu yirmi yaşına dek yaşamış yaşamamış, genç yaşında ölüvermiş. Iyice kocayıp hastalanan kral ise yardımcısız kalmış. Ne ülkeyi yönetecek, ne de sarayı koruyacak bir yakını bulunuyormuş. Çok geçmeden düşmanlar gelmişler, yaşlı kralı öldürmüşler, sarayı yerle bir etmişler, bahçede kiraz, kuş, çıngırak bırakmayıp hepsini yakıp yıkmışlar. İşte böyle sevgili oğlum...

Böyle bir son Pevgeni Petroviç için oldukça saf, gülünç bir şeydi; ancak çocuğu son derece etkiledi. Bakışlarına korkuyla karışık bir hüzün çöktü, bir dakika kadar karanlık pencereye dalgın dalgın baktı, sonra titreyerek, alçak sesle;

—Ben de bir daha sigara içmeyeceğim, dedi.

Seryoja yanından ayrılıp yatmaya gittikten sonra savcı odasında sakin sakin bir süre daha dolaştı, kendi kendine güldü durdu...

TİFÜS

Gencecik bir teğmen olan Klimov, Petersburg-Moskova posta treninin sigara içenler kompartımanında yolculuk yapmaktaydı, karşısında ise sinek kaydı tıraşlı, yaşlıca bir adam vardı. Ya Finli, ya İsveçli, görünüşünden hayli varlıklı olduğu anlaşılan bu kaptan suratlı yolcu durmadan piposunu tüttürüyor, dönüp dolaşıp aynı konuları açıyordu:

—Ya!.. Demek subaysınız. Benim kardeşim de subay, ama o denizcidir. Denizci olduğu için Kronştad'da görev yapıyor. Moskova'ya niçin gidiyorsunuz?

—Görev yerim orası.

—Ya!.. Evli misiniz?

—Değilim. Kız kardeşim ile teyzem var, onlarla birlikte oturuyorum.

—Kardeşim deniz subayı evlidir, karısı ile üç de çocuğu var. Ya...

Bu şaşkın, aptal suratlı adam her «Ya!» deyişinde ağzı kulaklarına vararak sırıtıyor, sonra da pis pis kokan piposundan bir soluk çekiyordu. Rahatsızlık geçiren, üstelik birbirinin aynısı sorulara yanıt bulmakta zorlanan teğmen karşısındakinden olabildiğince tiksinmeye başlamıştı. Şu tıs tıs eden pipoyu adamın elinden alıp kanepenin altına fırlatsa, Finlandiyalıyı da yakasından tuttuğu gibi pencereden dışarı atsa ne güzel olurdu!

«Şu Finliler ne iğrenç yaratıklar! Yunanlılar da öyle... Tiksinti verici, gereksiz insanlar... Yeryüzünde boşu boşuna yer kaplıyorlar. Bir işe yarasalar bari...» diye düşündü.

Finlilerle, Yunanlılarla ilgili düşünceler içinde garip bir öğürtü kaldırdı. Bu insanlarla Fransızları, İtalyanları karşılaştırmak istedi. Ancak laterna çalan erkeklerden, çırılçıplak kadınlardan, teyzesinin evinde konsolun üstünde asılı duran Avrupa gravürlerinden başkası gelmedi gözünün önüne.

Kendini pek iyi hissetmiyordu zaten. Oturduğu kanepe tümüyle kendinin olmasına karşın elini-kolunu rahatça uzatamıyor, susuzluktan dili damağına yapışıyordu. Kafasında da koyu bir sis vardı sanki; düşünceleri yalnız beyninin içinde değil, gecenin karanlığına bürünüp her yerde gezip dolaşıyorlardı. Bu kafa bulanıklığı yüzünden mırıldanmalar, teker takırtıları, açılıp kapanan kapıların çarpmaları düşteymiş gibi gelirken kampana sesleri, kondüktörlerin düdükleri, yolcuların platformda koşuşturmaları daha bir sık duyuluyordu. Zaman da farkına varılamayacak denli çabuk geçiyordu, o yüzden dakikada bir tren yeni bir istasyonda duruyormuşçasına dışardan «Posta hazır mı?» – «Hazır!» haykırışları işitiliyordu.

Vagonların ısısını ayarlayan görevli sanki ikide birde vagona girip çıkıyor, termometreye bakıyor; adım başı karşı yönden gelen trenlerin boğuk uğultusu çarpıyordu kulağına. Bütün bu gürültüler, düdük sesleri, Finlinin tütün kokusu sağlıklı bir kişinin bile özelliklerini algılayamayacağı tehdit edici, göz kırpan bir sis bulutuna dönüşüp dayanılmaz bir kabus halinde Klimov'un üzerine çöküyordu. Korkunç bir sıkıntı içinde başını zorlukla kaldırıyor, gölgelerin, sisli lekelerinin fır fır döndüğü fener ışığına bakıyor, su istemeye yelteniyor, ancak kuruyan dili ağzında güçlükle kımıldanıyor, Finlinin sorularını yanıtlamaya yetişemiyordu. Şöyle rahatça uzanıp uyumaya çalıştığı halde bunu da başaramıyordu. Oysa Finli birkaç kez uyuyup uyanmış, piposunu tüttürmüş, «Ya! Ya!»larıyla kafasını ağrıttıktan sonra gene uykuya dalmıştı. Teğmenin bacakları uzandığı kanepeye sığmıyor, tehdit edici biçimler gözünün önünden gitmiyordu bir türlü.

Tren Spirov'a varınca su içmek için istasyona indi. Bazıları lokantada masalara oturmuşlar, çabuk çabuk atıştırıyorlardı. Kızarmış et kokusu sinmiş havayı solumamaya, yemek çiğneyen ağızlara bakmamaya çalışırken –ikisi de kusacak kadar iğrenç geliyordu– «Bu adamlar nasıl yemek yiyebiliyorlar?» diye düşündü.

Güzel bir bayan kırmızı kasketli bir bir subayla yüksek sesle konuşuyor, gülümseyerek beyaz dişlerini gösteriyordu. Bu gülümsemeler, beyaz dişler, bayanın kendisi Klimov üzerinde domuz sucuğu ve kızarmış köfteler gibi kötü bir etki bıraktı. Nasıl oluyor da kırmızı kasketli subay kadının yanında rahatça oturuyor, onun sağlıklı, gülümseyen yüzüne bakmak canını sıkmıyor, canının sıkıldığını anlayamıyordu?

Su içip vagona döndüğünde Finliyi piposunu tüttürürken buldu. Pipo ıslak havada delik lastik ayakkabılar gibi tıslıyor, cırk cırk sesler çıkarıyordu.

—Ya! dedi Finli. Hangi istasyon bu?

Klimov kanepeye uzandı, keskin tütün kokusunu içine çekmemek için ağzını kapatırken;

—Bilmiyorum, dedi.

—Tver'e ne zaman varırız?

—Bilmiyorum. Bağışlayın... yanıt verecek durumda değilim. Hastayım, soğuk almışım.

Finli piposunu pencerenin kenarına vurarak temizledi, yeniden denizci kardeşinden söz açtı.

Klimov artık adamı dinlemiyor, rahat, yumuşak yatağını, su dolu sürahisini, yatarken ona hizmet etmek, suyunu vermek, onu yatıştırmak hünerini iyi bilen kız kardeşi Katya'yı düşünüyordu. Komutanının ağır, sıkan çizmelerini çekip çıkaran, sürahiyi doldurup getiren emir eri Pavel hatırına gelince gülümsedi bile. Yatağına şöyle bir uzansa, doya doya su içse her şey geçecekti. O zaman kabus, yerini sağlıklı, derin bir uykuya bırakırdı.

Uzaktan boğuk bir ses;

—Posta tamam mı? diye sordu.

Pencerenin dibinden başka bir ses;

—Tamam! diye karşılık verdi.

Spirov'dan sonra ikinci ya da üçüncü istasyonda olmalıydılar. Zaman uçarcasına geçiyor; kampanalar, düdük sesleri birbirini kovalıyordu. Klimov kaygı içinde başını kanepenin kenarına dayadı, sonra elleri arasına aldı, gene kız kardeşi ile emir eri Pavel geldi gözünün önüne. Ama zamanla kız kardeşi de, emir eri de karman çorman birbirine karıştı; fır fır dönerek yok olup gitti. Kanepenin arkalığına çarpıp geri gelen sıcak soluğu yüzünü yakıyor, ayaklarını uzatamadığı için rahatsız oluyor, pencereden ensesine doğru rüzgar esiyor, ama ne olursa olsun yatışını değiştirmek gelmiyor içinden... Ağır, kabuslu bir uyuşukluk onu tepeden tırnağa sarmış, bütün bedenini zincire vurmuştur.

Başını kaldırdığı zaman vagonun içi aydınlıktır. Yolcular kürklerini giymişler, aşağıya iniyorlar. Tren durmuştur. Göğüslerinde tunç plakaları, beyaz önlüklü taşıyıcılar yolcuların çevresinde fır dönüp bavullarını ellerinden kapıyorlar. Klimov da kürkünü giyiyor, ne yaptığının ayrımına varmadan öteki yolcuların ardından yürüyor. Sanki yürüyen o değil, bir başkasıdır; susuzluğu, ateşi, bütün gece uyumasını engelleyen o korkutucu biçimler de onunla birlikte dışarı çıkmış gibidirler. Ne yaptığını bilmeden valizini alıyor, bir kızak çağırıyor. Sürücü Povarski sokağına dek bir ruble 2 kapik istiyor ondan. Klimov umursamadan, bir şey söylemeden kızağa oturuyor. Rakamlar arasındaki ayrımı anlıyor ama paranın onun için bir değeri yoktur artık.

Klimov'u evde teyzesi ile on sekiz yaşındaki kız kardeşi Katya karşılıyor. Katya'nın elinde defter, kalem vardır. Bunları görünce kardeşinin öğretmen olmak için sınava gireceğini anımsıyor Klimov. «Hoş geldin»lere, sorulan sorulara aldırmadan, ateşten ötürü sık sık soluk alarak hiç amaçsız odadan odaya dolaşıyor, kendi odasına varınca yatağın üstüne dev-

riliyor. Finli kaptan, kırmızı kasket, beyaz dişli bayan, kızarmış et kokusu, gözlerinin önünde uçuşan benekler bütün bilincini kaplıyor; artık ne nerede olduğunu biliyor, ne de rahatsız edici sesleri işitiyor.

Kendine geldiğinde soyunmuş olarak yataktadır, elinde bir sürahi su ile Pavel'i görüyor, ama bunlardan dolayı ne rahatladığını hissediyor, ne yatağın yumuşaklığını, ne serinlediğini... Ayaklarını da, ellerini de gene eskisi gibi bir türlü rahatça koyacak yer bulamıyor, dili damağına yapışıyor. Finlinin piposunun fosurtusu geliyor kulağına... Yatağının yanında, sağlam yapılı, kara sakallı bir doktor geniş sırtıyla Pavel'i iterek, uğraşıp durmaktadır.

—Bir şeyciğin yok, bir şeyciğin yok, delikanlı. Mükemmel, mükemmel... Böyle işte, böyle, diye mırıldanıyor doktor.

Klimov'a hep «delikanlı» diyor, sözcükleri tuhaf, değişik bir tarzda söylüyor.

—Evet, evet, evet! Öyle, öyle. Mükemmel, delikanlı, üzülme sakın!

Doktorun sözlerine fazla dikkat etmeden hızlı hızlı konuşması, dolgun yüzü, ona «delikanlı» deyişi sinirlerini bozduğu için Klimov inleyerek karşı çıkıyor:

—Niçin bana delikanlı diyorsunuz? Ah! Bu ne senlibenlilik? Allah kahretsin!

Klimov kendi sesinden ürküyor. Bu ses öylesine kısık, ölgün, mızmız çıkmıştır ki, tanımak olanaksız. Doktor hiç kırılmıyor.

—Mükemmel, mükemmel! Kızmayın! Böyle işte! İyi, iyi...

Zaman, trende olduğu gibi evde de inanılmayacak bir hızla uçuyor. Yatak odasında birkaç kez gün ışığı yerini gecenin karanlığına bırakıyor. Klimov'a öyle geliyor ki, doktor başından hiç ayrılmamıştır, her dakika «evet, evet!» diyerek çevresinde dönüp duruyor. Odasından o kadar çok insan gelip geçiyor ki! Pavel, Finli, yüzbaşı Yaroşeviç, gedikli başçavuç Maksimenko, kırmızı kasketli subay, beyaz dişli güzel bayan, dok-

tor... Gelenler boyuna konuşuyorlar, ellerini sallıyorlar, pipo içiyorlar, yemek yiyorlar...Gündüzlerden birinde görev yaptığı alayın papazı Aleksandr bile geliyor. Peder cübbesini giymiş, dua kitabı elinde, daha önce hiç görmediği ciddi bir yüzle başucunda dikilerek bir şeyler mırıldanıyor. Klimov pederin katolik subaylara şaka yollu «Lehli» diye takıldığını, onu güldürmek için;

—Yaa, yüzbaşı Yaroviç ehli bir Lehlidir! Ehli Lehlilerden hiç korkma! dediğini anımsıyor.

İşte bu şakacı, neşeli papaz Aleksandr hiç gülmüyor, tam tersine iyice ciddileşerek istavroz çıkarıyor, onu kutsuyor. Geceleri iki gölge başından hiç eksilmiyorlar: Teysezi ile kız kardeşi. Kız kardeşi diz çöküyor, dua ediyor, sonra kalkıp kutsal tasvirlerin önünde eğiliyor. Onunla birlikte duvardaki gölgesi de eğilip selam veriyor. Aralıksız kızarmış et kokusu ile Finlinin piposunun dumanı geliyor Klimov'un burnuna. Bir ara keskin bir günlük kokusu duyunca midesi bulanıyor, bağırmaya başlıyor:

—Günlük kokusu da ne oluyor! Götürün şunu!

Kimse karşılık vermiyor. Odalardan birinde papazların alçak sesle ilahi okuduklarını, birilerinin merdivenlerden koşarak çıktığını işitiyor, hepsi o kadar.

Klimov tümüyle kendine geldiğinde odasında kimse yoktu. Sabah güneşi pencereden, indirilmiş perdenin arkasından sızıyor; bıçak ağzı gibi keskin, hoş, ince bir ışık demeti sürahinin üzerinde ışıldıyordu. Dışardan teker gürültüleri geldiğine göre karlar erimiş olmalıydı. Teğmen sürahiye vuran ışığa, tanıdığı mobilyalara, kapıya baktı; günlerdir ilk kez içinden gülme isteği geldi. Göğsü, karnı tatlı, neşeli, iç gıcıklayan bir gülüşle titredi. Tüm varlığını tepeden tırnağa sonsuz bir mutluluk, büyük bir yaşama sevinci kapladı. İlk insan da yaratıldığı, dünyayı ilk gördüğü zaman ancak böylesine mutlu olmuştur herhalde. Klimov durmadan devinmek, insanlarla görüşmek, konuşmak istiyordu. Fakat döşeğe serilmiş yatan bedenini

kımıldatamıyordu bir türlü, hareket eden yalnız elleriydi. Gene de o buna aldırmıyor, ufak tefek şeylere dikkat ediyordu. Soluk alıp veriyor, gülüyordu ya... Masadaki sürahiye, üzerinde oynaşan ışığa, tavana, perdelerin şeritlerine bakıp mutlu oluyordu ya, bunlar ona yeterliydi. Yatak odası gibi küçücük bir yerde dünyanın bütün güzelliklerini, renkliliğini, olağanüstülüğünü duyumsuyordu. Doktor geldiği zaman tıbbın ne kadar yararlı, doktorun ne kadar hoş, sevimli, genelde insanların ne kadar iyi, ilginç olduklarını düşünüyordu.

Doktor gene sıralamaya başladı:

—Evet, evet... Mükemmel, mükemmel... Artık iyileştik, değil mi?.. Böyle işte, böyle...

Teğmen onu dinlerken neşeyle güldü. Finliyi, beyaz dişli kadını, domuz sucuğunu anımsadı; canı sigara içmek, yemek yemek istedi.

—Doktorcuğum, söyleyin de bana tuzla birlikte bir parça çavdar ekmeği... sardalye getirsinler, dedi.

Doktor onun isteğini yerine getirmediği gibi Pavel de sözünü dinlemeyip ekmek getirmeye gitmedi. Bunun üzerine teğmen nazlı çocuklar gibi ağlamaya başladı.

Doktor gülmeye başladı.

—Ah, anasının kuzusu! Anneciğim, mama ver bana...

Klimov da güldü, doktorun gidişinden sonra derin bir uykuya daldı. Uyandığında içinde aynı sevinç, aynı mutluluk vardı. Teyzesi başucunda oturuyordu.

—Teyzeciğim, dedi. Neyim vardı benim?

—Tifüs atlattın.

—Ya, demek, öyle! Şimdi iyiyim, çok iyiyim. Katya nerede?

—Evde değil. Sınavdan sonra bir yere uğramış olmalı.

Yaşlı kadın bunu söyledikten sonra ördüğü çorabın üzerine eğildi, dudakları titredi, yüzünü öbür yana çevirdi, ağlamaya başladı. O üzüntüyle, doktorun yasaklamasını unutarak;

—Ah, Katya, Katya! Gitti bizim meleğimiz! Yok artık, yok! diye mırıldandı.

Düşen çorabı almak için eğildi, o sırada başındaki örtü kaydı. Durumu hâlâ kavrayamayan teğmen kız kardeşi için duyduğu korkuyla soruyordu:

—Katya nerede, teyze? Nerede?

—Senden tifüs kapmış, öldü. İki gün önce gömdük.

Bu korkunç, beklenmedik haber Klimov'un ta içine işledi. Gene de ne denli korkunç, etkileyici olursa olsun, sağlığa kavuşmaktan dolayı yüreğini dolduran o hayvansal mutluluğu bastıramadı. Hep kendi havasında ağlıyor, gülüyor, yemek vermediler diye sövmeye başlıyordu.

Ancak bir hafta sırtında sabahlığı, Pavel'in desteğiyle pencereye yaklaşıp bahar mevsiminin kapalı gökyüzüne bakarken, penceresinin hemen önünden geçen eski rayların çakardığı kulak tırmalayıcı takırtıları dinlerken yüreği acıyla burkuldu, ağlamaya başladı, başı pencere pervazına düştü.

—Ne kadar mutsuzum! Tanrım, ne kadar mutsuzum! diye mırıldandı.

Duyduğu o sevinç yerini her zamanki can sıkıntısına, geri gelmeyecek büyük kaybın acısına bıraktı.

GİZ

Paskalyanın ilk gününün akşamı saygı ziyaretlerinden dönen bakanlık müsteşarı Navagin, kendini ziyaret edenlerin bıraktıkları imza listesini alıp çalışma odasına çekildi. Üstünü çıkardıktan, bir bardak soda içtikten sonra rahat koltuğuna kuruldu, ziyaretçi çizelgesini incelemeye koyuldu. Uzun imza dizisinin ortalarına gelince birden irkildi, yüzünde büyük bir şaşkınlık belirerek parmaklarını çıtlattı, elini dizine vurdu.

—Gene aynı imza! Nasıl olur! Fedyukov denen Tanrı'nın belası adam kimin nesiyse gene imzasını kondurmuş! Bu nasıl iştir?

Sıra sıra imzalar arasında tanımadığı Fedyukov'un imsazı da vardı. Kimdi Fedyukov denen bu adam, Navagin gerçekten bilmiyordu. Tüm tanıdıklarını, akrabalarını, buyruğu altında çalışanları zihninden geçirdi, uzun geçmişini anımsamaya çalıştı, ama Fedyukov adına benzer birini bulamadı. En garibi, kesinlikle tanımadığı bu Fedyukov'un son on üç yıldır her Noel'de, Paskalya'da adını ziyaretçi defterine yazmasıydı. Nasıl bir adamdı, kimlerdendi, bunu karısı ile kapıcı da bilmiyorlardı.

Çalışma odasını arşınlarken;

—Şaşılacak bir durum! diye söylendi. Anlayana, işin içinden çıkana aşk olsun! Kapıcıyı buraya çağırın! Böyle şeylere ancak şeytanlar karışır! Gene de kim olduğunu çıkaracağım!

İçeri giren kapıcıya;

—Bak, Grigori! dedi. Fedyukov denen adam gene defteri imzalamış! Kim olduğunu gördün mü?

—Hayır, efendim.

—İnsaf et, yahu, adam içeri girip defteri imzalamış! Böyle biri girmedi mi?

—Kesinlikle girmedi.

—Girmediyse imzasını nasıl attı?

—Bilemem, beyefendi.

—Sen bilmezsen kim bilecek? Görevini yapmıyorsun öyleyse. Anımsamaya çalış, bakalım, belki tanımadığın biridir. Iyi düşün!

—Hayır, efendim, buraya yabancı biri gelmedi. Gelenlerin hepsi memur. Onların dışında tanıdığınız barones, hanımefendiyi ziyaret etti, bir de haç taşıyan papazlar...

—İmzasını atan bu adam görünmeyen biri mi yoksa?

—Orasını bilemem, ancak Fedyukov diye biri gelmedi, isterseniz kutsal tasvir önünde yemin edeyim.

—Çok garip! Akıl almaz bir iş! Şa-şı-la-cak du-rum! Hatta insanın gülesi geliyor! Adam on üç yıldır rahat rahat imzasını atıyor da hiçkimse onun kim olduğunu bilmiyor... Yoksa birinin şakası mı? Memurlardan biri kendi adını yazdıktan sonra merak uyandırmak için Fedyukov diye başkasının adına da imza mı atıyor?

Navagin böyle dedikten sonra Fedyukov'un imzasını incelemeye koyuldu. Geniş harflerle irice atılmış, eski tarzda süslü, harf uçları kıvrımlı, çengelli, ötekilerden hemen ayrılan bir imzaydı bu. Ürkek, içine kapanık bir adam olan il sekreteri Ştuçkin'in imzasından hemen sonra geliyordu. Ştuçkin böyle bir şaka yapmaya kalksa korkusundan ölürdü herhalde.

Navagin karısının yanına giderek;

—Şu gizemli Fedyukov gene imzasını atmış ziyaretçi defterine, dedi. Ama kim olduğunu çıkaramadım.

Bayan Navagin ispiritizmayla ilgilenirdi, o nedenle doğa bilimlerinin açıklayabildiği ya da açıklayamadığı olayları aynı kolaylıkla kendine göre çözümlerdi.

—Bunda şaşılacak ne var? dedi. Sana her zaman söylemez miyim, doğada öyle olağanüstü şeyler oluyor ki, zayıf zekamızla bunları kavramamız olanaksız. Eminim, bu kişi sana yakınlık duyan birinin ruhudur... Yerinde olsam Fedyukov'un ruhunu çağırır, ne istediğini sorardım.

—Saçma! Saçma!

Müsteşar kör inaçlardan uzak bir insandı, bununla birlikte kafasını kurcalayan konu öylesine gizemli bir durum almıştı ki, ister istemez her türlü cin-şeytan işine aklı yatmaya başladı. Bütün akşam tanımadığı Fedyukov'un çok önceleri ölen, Navagin'in dedelerinden birinin işten attığı, şimdi onun torunlarından öç almaya çalışan bir memurun ruhu olduğunu düşündü. Belki de Fedyukov, onun kendisinin yanında çalışırken görevden kovduğu bir memurun yakını ya da baştan çıkardığı bir kızın akrabasıydı...

O gece düşünde yıpranmış bir memur üniforması giyen, yüzü limon gibi sarı, saçları dağınık, gözleri sulu, yaşlı, sıska bir kalem efendisiyle uğraştı durdu. Kalem efendisi mezar kaçkınlarının boğuk sesiyle, kemikli parmağını sallayarak onu tehdit ediyordu.

Navagin düşüne düşüne az kaldı beyni sulanıyordu... Tam iki hafta kimseyle bir şey konuşmadı, surat astı, odasında dolaştı, kendi kendine düşündü. Ama en sonunda kuşkularının kaynağı gururunu yenerek karısına başvurdu.

—Zina, Fedyukov'un ruhunu çağır!

İspiritizmacı kadın sevindi, hizmetçilerden bir karton parçası ile tabak istedi, kocasını yanına oturttu, ruh çağırma işine koyuldu. Fedyukov'un ruhu kendini fazla bekletmedi...

—Benden istediğin nedir! diye sordu Navagin.

—Pişmanlık getir... dedi tabak.

—Dünyada yaptığın iş neydi?

—Hep yanılmaktı benim işim...

Navagin'in karısı;

—Gördün mü? diye fısıldadı. Bir de inanmıyordun.

Navagin Fedyukov'la uzun uzun konuştuktan sonra Napolyon'u, Anibal'ı, Askoçenski'yi, teyzesi Klavdiya Zaharovna'yı çağırdı. Sorulanlara hepsi de kısa kısa, ama anlam dolu, derin yanıtlar verdiler. Böylece tabakla tam dört saat oyalandı; kendisi için yeni olan, gizemli bir dünya ile tanışmaktan dolayı

rahatlamış, mutlu olarak uyudu. O günden sonra her gün ruh çağırma işiyle uğraştı, memurlarına yaptığı açıklamalarda doğada olağanüstü, mucizevi birçok şey yaşandığını, bilim adamlarının buna çoktan ilgi göstermeleri gerektiğini söyledi. Hipnotizma, medyumluk, düşünce okuma, ispiritizma, dördüncü boyut gibi zihin bulandırıcı daha birçok şey aklını öylesine çeldi ki, günler boyunca ispiritizma kitapları okumaya, tabak-masa döndürmeye, doğadışı olayları yorumlamaya verdi kendini. Karısının bunlara çok sevindiğini belirtmeye gerek var mı, bilmem... Beyefendinin uğurlu eliyle buyruğunda çalışan tüm memurlar ispiritizmayla ilgilenmeye başladılar, üstelik kendilerini bu işe öyle kaptırdılar ki, yaşlı maliyeci aklını oynattı, özel ulakla şöyle bir telgraf göndermeye kalktı: «Cehenneme, Hazine Dairesine. Şeytana dönüşmeye başladığımı hissediyorum. Ne yapacağımı bildirin. Ödemelidir. Vasili Krinolinski.»

İspiritizma üzerine yazılmış bir sürü kitapçık okuduktan sonra Navagin kendisi de bir tane yazmak için büyük bir istek duydu. Beş ay oturup çalıştı, sonunda «Benim Düşündüklerim» adını verdiği makalesini tamamladı. Yayımlanması için yazıyı bir ispritizma dergisine göndermek niyetindeydi.

Makalesini göndermeye karar verdiği günü hiç unutmaz. O gün odasında yazısını temize çeken yazman ile bir iş için çağrılan bölge kilisesinin zangocu vardı. Navagin'in yüzü mutluluktan ışıl ışıldı. Yapıtını büyük bir sevgiyle süzdü, parmaklarının arasına alıp okşadı, neşeyle gülümsedikten sonra yazmana;

—Filipp Sergeyiç, öyle sanıyorum ki, makaleyi en iyisi taahhütlü gördermek. Böylesi daha doğru olur, dedi.

Sonra başını zangoca çevirdi.

—Azizim, sizi şu iş için çağırmıştım. Küçük oğlumu okula göndereceğimden nüfus kaydı gerekli. Bir an önce çıkartabilir misiniz?

Zangoç saygıyla eğildi.

—Hemen, beyefendi. Anladım, bir an önce çıkarırız.

—Yarına hazırlayabilir miydiniz?

—Başüstüne, beyefendi. O konuda içiniz rahat etsin. Akşam duasından önce birini kiliseye gönderip aldırın, lütfen. Orada olacağım. Fedyukov diye sorsunlar, hep oradayımdır...

Genel müdürün beti benzi attı.

—Nasıl?

—Fedyukov desinler, efendim.

Generalin gözleri faltaşı gibi açıldı.

—Siz... siz Fedyukov musunuz?

—Evet, beyefendi.

—Yortu ziyaretlerinde bizim evde deftere imza atan siz misiniz?

Zangoç ezilip büzüldü.

—Benim, efendim. Haçla birlikte devlet büyüklerinin evlerine gittiğimizde ziyaret defterine imza atarım... Bunu pek severim... Girişte, bağışlayın, defteri görünce dayanamam, imzamı atmak için büyük bir istek duyarım.

Aklı karışıp sersemleyen, hiçbir şey işitip anlayamaz hale gelen Navagin odasında fır fır dönmeye başladı. Kapının örtüsüne elini dokundurdu, sevgilisini gören bale baş oyuncusu gibi sağ elini üç kez salladı, ıslık çaldı, anlamsız anlamsız gülümsedi, parmağını havaya uzattı...

Yazman;

—Beyefendi, yazınızı hemen gönderiyorum, dedi.

İşte Navagin'i sersemlikten kurtaran bu sözler oldu. Yazman ile zangocu bön bön süzdü, birden aklı başına geldi, öfkeyle ayaklarını yere vurarak çatlak ince sesiyle haykırmaya başladı:

—Beni rahat bırakın! Benden ne istiyorsunuz? Ra-hat bırakın be-ni!

MEKTUP

Elli yaşlarında, etine dolgun, her zamanki gibi sert duruşlu, oturaklı, saygı uyandırıcı, yüzünden gurur okunan, ama son derece yorgun görünüşlü başpapaz peder Fiodor Orlov küçük hücresinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor; yanındaki konuğun kalkıp gideceği anı gözlüyordu. Onun tek düşüncesi buydu şimdi, yalnız buna kafa yoruyordu. Yanındaki adam, yakın köylerden birinin papazı olan peder Anastasi üç saat kadar önce can sıkıcı, tatsız bir iş dolayısıyla gelip oraya çöreklenmiş; dirseğini masadaki kalın kitaba dayayarak otururken saat akşamın dokuzu olmasına karşın kalkıp gitmeyi aklına getirmiyordu.

Zamanında susmayı, kalkıp gitmeyi herkes beceremez. Toplumumuz içinde iyi eğitim görmüş, siyasete atılmış insanlar bile ziyaretlerini uzatmalarının yorgun ya da işi başından aşkın ev sahibi üzerinde nefrete benzer bir duygu uyandırdığını; ama bunun gösterilmeyip yalanla örtüldüğünü çoğu kez fark etmezler. Peder Anastasi ise orada bulunuşunun artık bezdirici, yersiz kaçtığını, başpapazın sabah Paskalya ayininden sonra bir de uzun öğle ayini yaparak iyice yorgun düştüğünü, dinlenmek istediğini bile bile oturuyordu. Gerçi birkaç kez kalkıp gitmeye davranmış, ama her seferinde bir şey beklercesine yeniden oturmuştu. Peder Anastasi altmışını geçkin, vaktinden önce çökmüş, iri kemikli, kamburumsu, kara kuru, çökük avurtlu, göz kapakları kızarmış, sırtı balıklarınki gibi dar, uzun bir adamdı. O yaşta biri için oldukça şatafatlı kaçan, açık mor renkli, bol bir cüppe giymişti (geçenlerde ölen genç bir papazın dul eşi armağan etmişti bu cüppeyi ona). Cüppenin altında

belinden geniş bir kemerle sıkılı kumaş kaftan, ayaklarında ise kocaman çizmeler vardı. Çizmelerin büyüklüğü, rengi peder Anastasi'nin bunun üstüne lastik ayakkabı giymediğini gösteriyordu. Papazlık rütbesine, saygı uyandıran yaşına karşın adamın kızarmış, bulanık gözlerinden, ensesinde topladığı, yeşile kaçan kırlaşmış saçlarından, zayıf sırtının iri kürek kemiklerinden bir zavallılık, eziklik, bayağılık akıyordu. Kıpırdamadan otururken öyle temkinli, korka korka öksürüyordu ki, sanki başpapaz varlığını unutup onu fark etmesin...

Evet, bir iş için gelmişti başpapazın yanına. İki ay kadar önce papazlık görevinden el çektirilip hakkında kovuşturma açılmıştı. İşlediği günahların bini bir paraydı. Sarhoş gezmesi, çiftçiler birliğiyle, kilisesinin cemaatiyle geçinememesi, doğum-ölüm kayıtlarını, kilise kasa hesabını düzgün tutmaması (resmen bu suçtan yargılanıyordu), epeyden beri süregelen dedikodulara göre para karşılığında, evlenmemesi gerekenlerin nikahını kıyması, kentten gelip ona başvuran memurlara, subaylara oruç tuttukları konusunda belge vermesi başlıca suçlarıydı. Bu dedikoduların dayanağı da yok değildi. Çünkü pederin ailesi son derece yoksuldu; bakımını üstlendiği, onun gibi başarısız dokuz tane çocuğu vardı. Oğlanlar okumamıştı, şımarıktı, haylazdı; kızların ise hepsi de çirkindi, evlenmeyip evde kalmışlardı.

Dobra dobra konuşmayı göze almayan başpapaz bir köşeden öbürüne yürüyor, susuyor ya da dokundurarak konuşuyordu. Karanlık pencerenin önünde durup kafesinde uyuyan kabarık tüylü kanaryaya parmağını uzatarak;

—Demek, artık köye dönmüyorsunuz? dedi.

Peder Anastasi irkildi, çekine çekine öksürdü.

—Köye mi! Niçin gideyim, gitmeyeceğim, Fiodor İlyiç. Kendiniz de biliyorsunuz, çalışma hakkım elimden alındı. Bu durumda ne yapayım orada? Kilisede görevimin başında bulunamadıktan sonra insanların yüzüne bakamam ki! O yüzden ayrıldım köyden. Ayrıca burada yapılacak işler var. Yarın per-

hizi (orucu) bozduktan sonra sorgulamayı yürüten papazla uzun uzun konuşmak istiyorum.

Başpapaz esnedi.

—Ya, demek, öyle... İlçede nerede kalıyorsunuz?

—Ziyavkin'in evinde.

Peder Afanasi iki saat sonra başpapazın Paskalya ayini yaptıracağını anımsayarak ziyaretini bıktırıcı biçimde uzatmasından dolayı öylesine utandı ki, hemen kalkmaya karar verdi. Adamcağız biraz dinlensindi. Gitmek üzere kalktı, vedalaşmadan önce birkaç kez öksürdü, bir yandan da merakla, kararsız bir bekleyiş içerisinde gözlerini başpapazın sırtına dikti. Yüzünde hem utanmayla karışık bir ürkeklik, hem de acınası, zoraki bir gülümseme vardı. Ancak kendilerine saygısı olmayan insanlar böyle gülümserler. Sonra kararını vererek elini salladı, hışırdayan sesiyle çatlak çatlak gülerek;

—Peder Fiodor, son bir ikramda bulunun, dedi. Ayrılırken bana... bir kadeh votka verir misiniz?

—Şimdi votka içme zamanı değil. İnsan biraz utanmalı, değil mi?..

Başpapazın bu sert çıkışı karşısında peder Anastasi afalladı, şaşkın şaşkın güldü, gitme kararını unutarak sandalyeye çöktü. Başpapaz onun şaşırmış yüzüne, kamburumsu sırtına bakıp adama acıyarak, sert çıkışını biraz yumuşatmak için;

—Tanrı'nın izniyle yarın içeriz. Her şey zamanında güzeldir, dedi.

Genelde insanların doğru yola getirilebileceğine inanırdı, ama içinde kabaran acıma duygusunun etkisiyle olacak, hakkında koğuşturma açılmış, günah üsüne günah işlemiş, tüm direncini yitirmiş bu ayyaş ihtiyarın artık insanlık için yitirildiğini; hiçbir gücün onun belini doğrultup bakışlarına açıklık getiremeyeceğini; tatsız, zoraki, ürkek gülümsemesini durduramayacağını; insanlar üzerinde bıraktığı itici izlenimi biraz olsun silemeyeceğini düşündü. Onun gözünde yaşlı adam artık bir suçlu, bir günahkar değil; aşağılanıp horlanmış bir zaval-

lıydı. Peder Anastasi'nin yaşlı karısını, dokuz çocuğunu, Ziyavkin'in altlarına verdiği pis berbat kerevetleri, papazların sarhoşluk yapıp amirlerin suç işlemesinden kıvanç duyan insanları gözünün önüne getirdi ve onun yapacağı en iyi şeyin bir an önce ölmek, bu dünyadan çekip gitmek olduğunu düşündü.

Tam o sırada ayak sesleri duyuldu. Evin girişinde biri;

—Peder Fiodor, yatıyor musunuz? diye sordu.

—Hayır, zangoç efendi, gel içeri.

Peder Fiodor'la birlikte çalışan, yaşı hayli ilerlemiş zangoç Liubimov'du gelen. Liubimov tepesi tümüyle dazlak, ama saçları kırlaşmamış, gürcüler gibi kara kaşlı, kara gözlü, sağlam yapılı bir adamdı. Içeri girince peder Afanasi'ye selam verip oturdu.

Başpapaz;

—Iyi haberlerle mi geldin? diye sordu.

Zangoç biraz sustuktan sonra gülümsedi.

—Nerede o günler? Çocukların küçük mü, derdin de küçük, ama onlar büyüyünce derdin de büyüyor. Peder Fiodor, öyle bir durumdayım ki, aklım başımda değil. İnsanlık güldürüsü (komedisi) mü desem, ne desem?

Bir süre konuşmadı, gülümsemesi tüm yüzüne yayıldı, sonra şunları söyledi:

—Bugün Nikolay Matveyiç, Harkov'dan döndü. Orada benim oğlanla, Piotr'la konuşmuş, konuşmalarını anlattı bana. İki kez görüşmüşler.

—Neler anlattı, bakalım?

—Ah, aklım başımdan gitti!.. Sözde beni sevindirmek istedi, ama şöyle bir düşününce bunda sevinilecek bir şey yok. Sevinmek değil, üzülmek gerek... «Senin Piotr öyle bir yaşam sürüyor ki, bizim gibilerin gücü yetmez.» diye başladı. Şükürler olsun, dedim. «Evinde yemek yedim, nasıl yaşadığını gördüm. Bir eli yağda, bir eli balda; bundan iyisi can sağlığı.» Babası olarak çok merak ettiğim için yemekte neler verdiğini sordum. «Önce çorbaya benzer bir balık yemeği, ardından dilli bezelye,

bunun peşinden de hindi kızartması.» demez mi? Perhiz ayında hindi, olacak şey mi? Bizim oğlanın yaptığı işe bak, dedim, büyük perhizde hindi yiyor.

Başpapaz gözlerini alaylı alaylı kıstı.

—Bunda şaşılacak ne var?

Bunu söyledikten sonra iri parmaklarını kemerinin arkasında birleştirdi, gövdesini dikleştirdi, kilisede vaaz verir ya da ilçe okulunda öğrencilere din dersi anlatır gibi;

—Oruç tutmayanlar ikiye ayrılırlar. Bir bölümü uçarılıklarından dolayı, bir bölümü de inanmadıkları için. Senin oğlan inanmadığı için tutmayanlardan, dedi.

Zangoç pederin sert yüzüne korkarak baktıktan sonra konuşmasını şöyle sürdürdü.

—Hepsi bu kadarla kalsa gene iyi... Konuşmamız sonunda anladım ki, meğer benim inançsız oğlum bir kadınla, başkasının karısıyla yaşıyormuş. Sanki nikahlı karısı gibi konuklarını karşılıyor, çayını, yemeğini veriyor, gereken her şeyi yapıyormuş bu kadın. Tam üç yıldır aşna fişne yapıyorlarmış. Buna güldürü denmez de ne denir? Üç yıldır birlikte yaşıyorlarmış ama çocukları yokmuş.

Peder Anastasi hışırtılı sesiyle güldü.

—Demek ki birbirlerine el sürmemişler, dedi. Azizim, onların çocukları vardır da evde tutmuyorlardır. Yuvaya filan vermişlerdir belki. Keh-keh-keh! (Gülerken öksürmeye başladı.)

Başpapaz;

—Peder Anastasi, siz karışmayın! diye sertçe çıkıştı.

Zangoç, peder Anastasi'nin kambur sırtına ters ters bakarak anlatmasını sürdürdü:

—Nikolay Matveyiç dayanamayıp «Sofrada çorba koyan kadın kimin nesi?» diye sormuş. Bizimki «Karım» demiş. «Nikahlanalı çok oldu mu?» «Evet, şekerci Kulikov'un dükkanında nikahlandık.» karşılığını vermiş bizim oğlan.

Başpapazın gözlerinde kıvılcımlar çaktı, şakakları kıpkırmızı oldu. Zangoç Liubimov'un oğlu Piotr'u, günahkarlıkları dışında insan olarak da hiç beğenmezdi. Eskiden beri bu çocuğa karşı diş bilerdi. Şimdi çok iyi anımsıyordu da, daha ilçe okulunda okuduğu sıralar bütün davranışları anormal gözükürdü ona. Çünkü kürsüde vaaz verirken yardım etmekten utanır, «sen» denmesine kızar, papazların odasına girerken istavroz çıkarmaz, en önemlisi de durmadan ateşli ateşli konuşurdu. Peder Fiodor'a göre çok konuşmak çocuklar için ayıp bir şeydi, zararlıydı. Ayrıca gerek kendisinin, gerekse babasının çok sevdiği balık avına karşı hor gören, eleştirici bir tavrı vardı. Daha öğrenciliğinde kiliseden ayağını kesmişti. Geç vakte değin uyur, insanlara tepeden bakar, birtakım izin verilmeyen, titizlik gösterilmesi gereken konuları açmaktan zevk alırdı.

Bütün bunları anımsayarak öfke dolu gözlerle zangoca yaklaştı.

—Başka ne bekliyordun? Söylesen e, ne bekliyordun? Senin oğlunun aklı başında bir adam olmayacağını biliyordum. O zaman da söyledim, şimdi de söylüyorum. Ondan adam olmaz! Ne ektiysen onu biçersin! Tamam mı?

Zangoç ürke ürke başını kaldırıp başpapaza baktı.

—Ne ekmişim ki, peder Fiodor?

—Peki, suç senin değilse kimin? Babası sensin, o da senin çocuğun. Onu iyi eğitmeliydin, yüreğine Tanrı korkusu aşılamalıydın. Dünyaya getirmesine getiriyorsunuz, ama doğru-dürüst yetiştirmiyorsunuz. Büyük günahtır! Ayıptır! Çirkin bir şeydir!

Başpapaz yorgunluğunu unutmuş, hücresinde durmadan yürüyerek konuşuyordu. Zangoçun çıplak tepesinde, alnında terler tomurcuklandı. Gözlerini suçlu suçlu kaldırarak;

—Ona gereken öğütleri verip eğitmedim mi sanıyorsunuz, Peder Fiodor? Çocuğuma karşı babalık görevimi yaptım. Siz de biliyorsunuz, her çocuk gibi eğitim alması için hiçbir şey esirgemedim, çalışıp çabaladım, Tanrı'ya dualar ettim. Lisede

okurken özel öğretmenler tuttum, üniversiteyi bitirttim. Peder Fiodor, eğer oğlumun aklını başına toplamasında başarılı olamamışsam buna gücümün yetmediğindendir. Üniversitede okurken buraya geldiklerinde ben bir şey telkin etmek istiyordum, o beni dinlemiyordu. «Kiliseye git, oğlum!» diyorum. O «Niçin gideyim?» diyor. Açıklamaya kalkıyorum, «Neden? Niçin?» sorularıyla karşılık veriyor. Ya da sırtımı tapışlayıp «Bak, babacığım. Yeryüzünde birçok şey görecelidir, kesin değildir, koşullara bağlıdır... Ne ben hiçbir şey bilmeyen bir adamım, ne de sen her şeyi bilen birisin.»

Peder Anastasi bir şey söylemek istiyormuş gibi kıs kıs güldü, öksürdü, parmağını kaldırdı. Başpapaz ona ters ters bakarak;

—Siz karışmayın, peder Anastasi! diye azarladı.

Yaşlı papaz zangocu dinlerken gülüyor, yüzü neşeden parlıyor, yeryüzünde kendisinden başka günahkarların bulunduğu için seviniyordu sanki. Zangoç oğluyla ilgili olayları çok içten anlatmıştı; öyle ki, üzüntüsünden gözlerinde yaşlar belirdi. Sonunda Peder Fiodor ona acıdı. Sesini yumuşatarak;

—Bütün bunların suçlusu sensin, dedi. Madem dünyaya getirdin, iyi yetiştireceksin. Daha çocukken öğüt vermeliydin, kocaman adam olunca sözünü dinler mi?

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Az sonra zangoç elini salladı, iç geçirerek;

—Evet, babası olarak ben sorumluyum, onun hesabı benden sorulacak, dedi.

—Ha şunu bileydin ya!..

Kısa bir sessizlikten sonra başpapaz aynı anda esneyip içini çekerek sordu:

—Bugün ayinde «Havarilerin İşleri» duasını kim okuyacak? diye sordu.

—Yevstrat. Her zaman Yevstrat okur.

Zangoç ayağa kalktı, başpapaza yalvarırcasına baktı.

—Peder Fiodor, şimdi benim ne yapmam gerekiyor, söyler misiniz?

—Ne istiyorsan onu yap. Babası ben değilim, sensin; daha iyisini bilmen gerekir.

—Ben bir şey bilmiyorum, peder Fiodor! Bir iyilik yapın bana, yardım edin! İnanır mısınız, canımdan bezdim, çaresizim. Ne rahat uyuyabiliyorum, ne oturabiliyor, ne de bayramdan tat alıyorum. Ne olur, bir akıl verin!

—Kendisine bir mektup yaz.

—Ne yazacağım ben ona?

—Böyle yaşayamayacağını bildir. Kısa olsun mektup, ama sert ve anlamlı yaz, suçlarını azımsayıp yumuşatmaya kalkma! Böyle bir mektup yazarsan görevini yerine getirmiş olur, rahatlarsın.

—Dedikleriniz doğru, ancak nasıl yazacağım? Ayrıca her zamanki gibi «neden, niçin, neresi günah bunun» sorularıyla beni bunaltırsa ne yaparım?

Peder Anastasi hışırtılı sesiyle gene gülmeye, parmaklarını oynatmaya başladı. Sonra ince sesiyle şunları söyledi:

—Hep «neden, niçin, neresi günah bunun» diye sorarlar zaten? Bir gün günah çıkartırken adamın birine Tanrı'nın lütuflarına fazla umut bağlamamasını söylediğimde «Niçin?» diye sormaz mı? Adama yanıt vermek istiyorum, ama şurada – böyle diyerek alnına vurdu– ama şurada bir şey yok! Keh-keh-keh!

Peder Anastasi'nin söyledikleri, ciddi bir konu görüşülürken hışırtılı, çatlak sesiyle gülmesi başpapaz ile zangoç üzerinde olumsuz bir etki bıraktı. Başpapaz «Siz karışmayın!» diyecekti ama yüzünü buruşturmakla yetindi.

—Hayır, mektup yazamam, dedi zangoç.

—Sen yazamazsan kim yazar?

Zangoç başını yana eğdi, elini göğsünün üzerine bastırdı.

—Peder Fiodor, ben doğru-dürüst öğrenim görmemiş, aklı kıt bir adamım. Size ise Tanrı büyük akıl, bilgelik bağış-

lamış. Siz her şeyi bilir, her şeyden anlarsınız; aklınızın ermediği şey yoktur. Oysa ben iki sözü yan yana getirmeyi beceremem. Bir yüce gönüllülük yapın, mektubu nasıl yazacağımı öğretin! Oğlana neler söyleyeceğimi bilmiyorum.

—Burada öğrenecek bir şey yok ki. Oturun, yazın...

—Yüce peder, lütfunuzu esirgemeyin benden, yalvarırım... Adım gibi biliyorum, mektubunuzu okuyunca korkacak, sizi dinleyecektir, çünkü onun gibi okumuş bir insansınız. Bana büyük bir iyilik yapmış olacaksınız. Şuraya oturayım, bana yazdırın. Yarın yazsam geç kalırım, bugün tam sırasıdır. Böylece rahatlarım ben de...

Başpapaz zangocun yalvaran yüzüne baktı, sevimsiz oğlu Piotr'u anımsadı, mektubu yazdırmaya razı oldu. Zangocu masasına oturttuktan sonra şöyle başladı.

—Yaz bakalım... Ulu Tanrı'nın adıyla, sevgili oğlum... ünlem işareti. Baban olarak kulağıma geldiğine göre... parantez aç... hangi kaynaktan işittiğim seni ilgilendirmez... parantezi kapat... yazdın mı?.. ne Tanrı'nın, ne de insanoğlunun yasalarına uymayan bir yaşam sürdürüyormuşsun. Seni insanların gözünden gizleyen rahat yaşamın da, gösterişli giyim-kuşamın da, okumuşluğun da gerçek yüzünü, putperestçe davranışlarını örtmeye yetmeyecektir. Sen adınla Hıristiyan'sın, oysa ruhça, bütün öteki putatapanlar gibi zavallı, hatta onlardan daha zavallı bir putataparsın. Çünkü öteki putataparlar İsa'yı tanımadıkları için, bilgisizlikleri yüzünden mahvolacaklar, sen ise böyle bir hazineye sahip olduğun halde onu küçük gördüğün için mahvolacaksın. Suçlarını, günahlarını burada sıralayacak değilim, sen onları çok iyi biliyorsun; yalnız şunu belirteyim ki, mahvına inançsızlığın neden olacak. Sen kendini bir şey sanıyor, bilgilerinle övünüyorsun. Oysa anlaman gerekir ki, inançsız bilim insanı yüceltmediği gibi en aşağılık bir hayvandan daha aşağı kılar. Çünkü...

Mektubun genel havası böyleydi. Yazmayı bitirince zan-

goç mektubu okudu, sevincinden havaya sıçradı. Gözlerini hayran hayran başpapaza dikerek ellerini çırptı.

—Yetenek, büyük bir yetenek! Tanrı insanoğluna neler bağışlamış! Şükür sana Meryem Ana! Yüz yıl uğraşsam böyle bir şey yazamazdım! Tanrı sizden razı olsun!

Peder Anastasi de heyecanlanmıştı. Ayağa kalkıp parmaklarını oynatarak;

—Yetenek olmadan yapılmaz bunlar! Kesinlikle yapılmaz! dedi. Öyle bir söz gücünüz var ki, filozoflara taş çıkartır. Zeka! Parlak bir zeka! Peder Fiodor, evlenmemiş olsaydınız daha üst rütbelere, patrikliğe kadar yükselirdiniz.

Başpapaz öfkesini mektuba döktükten sonra bir rahatlama duydu; tüm yorgunluğu, bitkinliği üzerine çöktü sanki.

Zangoç yabancısı değildi, sıkılmadan ona dedi ki:

—Hadi, zangoç efendi, sağlıkla git evine. Ben de yarım saat kadar kestirip dinleneyim.

Zangoç giderken Anastasi'yi de yanında götürdü.

Paskalya yortusunda her zaman olduğu gibi ortalık henüz karanlık olduğu halde gökyüzü parlak yıldızlarla pırıl pırıl aydınlanmıştı. Durgun, sessiz havada baharın, bayramın kokusu hissediliyordu.

Zangocun şaşkınlığı hâlâ geçmemişti.

—Kaç dakikada yazdırdı mektubu? dedi. On dakikayı geçmemiştir. Başkası olsa bir ayda altından kalkamazdı. Değil mi? Zeka derim buna ben! Şaşılası, hayran olunası bir zeka!

Çamurlu bir sokaktan geçerlerken cüppesinin eteklerini çemreyip kaldıran Anastasi;

—İyi öğrenim gördü, ne olacak! diyerek içini çekti. Onunla kıyaslanacak değiliz ya... Biz zangoçluktan geldik, o bilim okudu. Evet, gerçek bir papaz, söz yok!

—Bir de bugün ayinde Latince İncil okuyuşunu dinleyin! Hem Latince, hem Yunanca biliyor. –Birden aklına geldi.– Ah, Piotr, Piotr! Şimdi gününü gördün, aslanım! Bakalım, aklına

eseni yapmak neymiş! Bir daha «niçin» diye sorabilecek misin? Dinsizin hakkından imansız gelirmiş derler! Kah-kah-kah!

Oğluna mektup yazıldıktan sonra zangocun neşesi yerine gelmiş, gevrek gevrek gülüyordu. Babalık görevini yerine getirmiş olması, mektubun gücüne inanması onu babacan, keyifli bir adam yapmıştı birdenbire. Eve yaklaşıyorlardı.

—Piotr'un anlamı Latince'de «taş»tır. Ama bizim Piotr paçavranın teki çıktı, dedi. O engerek yılanı delikanlının ensesine çöreklenmiş, çocuk silkip atmayı beceremiyor. Tüh! Böyle karılar çoktur! Ne utanmaları vardır, ne arlanmaları! Oğlana kengersakızı gibi yapıştı, Tanrı bilir, eteğinin dibinden ayırmıyordur! Böylelerini eşek cennetine yollamalı!

—Belki kadın onu değil, delikanlı kadını zorla yanında tutuyordur.

—Gene de kadın utanmazın biri demektir. Ama oğlumu savunuyor değilim... Bulsun cezasını! Mektubu okuyunca dünyasını şaşıracaktır. Ben utanacağıma o utansın!

—Evet, mektuba bir diyecek yok, ancak şey... zangoç efendi, onu göndermeseniz nasıl olur? Çocuğa yazık!

Zangoç korktu.

—Nasıl? Göndermeyeyim mi?

—Öyle... göndermeyin ya. Gönderip de ne olacak? Göndereceksin, okuyacak, sonra ne olacak sanki? Üzüldüğüyle kalacak. Bağışla gitsin!

Zangoç, Anastasi'nin karanlık yüzüne, kanat gibi iki yana açılmış cüppesine baktı, omuz silkti.

—Nasıl bağışlarım? Tanrı önünde onun adına hesap vereceğim.

—Orası öyle de sen gene bağışla. İyi yürekliliğin için Tanrı seni hoş görür.

—Ama o benim oğlum. Onun terbiyesini vermek benim boynumun borcu değil mi?

—Terbiyesini ver vermesine de putatapar diye adlan-

dırmak neye yarar? Zangoç efendi, gücendirirsin sonra çocuğu!

Karısı ölen zangoç küçük bir evde kalıyor, ev işlerini yaşlı bir kız olan ablası çekip çeviriyordu. O da üç yıl kadar önce kötürüm olup yatağa çakılmıştı. Ama zangoç ablasından çekinir, bir dediğini iki etmezdi.

Eve zangoçla birlikte Anastasi de girdi. Boyalı yumurtaların, simitlerin süslediği sofrayı görünce, herhalde kendi evi aklına geldiğinden olacak, ağlamaya başladı; ancak şakadan ağladığını göstermek için hışırtılı sesiyle güldü.

—Şey... Perhiz bozmamıza az kaldı, zangoç efendi, dedi. Şimdi bile birer kadeh içsek bir şey olmaz... İçebilir miyiz? Hadi, ben bir kadeh alayım. –Böyle diyerek bitişik odaya yan yan baktı.– Sakın senin moruk işitmesin!..

Zangoç sessizce sürahiyi papazın önüne sürdü, mektubu açıp yüksek sesle okumaya başladı. Mektubu yazıldığı zamanki gibi genç çok beğendi. Lezzetli bir yemeğin tadına bakıyormuş gibi yüzü kıvançtan aydınlanarak;

—Mektup diye ben buna derim! dedi. Petruşa bunu alınca, bakalım, ne yapacak! Ona böyle bir şey gerekliydi zaten, okur okumaz ateşi burnundan çıksın!

Unutmuş gibi yaparak ikinci kadehi dolduran Anastasi;

—Bir şey söyleyeyim mi, zangoç efendi? dedi. Gel sen bu mektubu gönderme! Bağışla gitsin oğlunu! Ben sana... size vicdanımın sesini söylüyorum. İnsanı öz babası bağışlamazsa kim bağışlar? Yani şimdi babasının lanetiyle mi yaşayacak bu çocuk? Onun için, zangoç efendi, iyi düşün! Cezalandırmak isteyenler her zaman bulunur, sen oğlunu bağışlayacakları ara! Ben... ben, azizim, bir kadeh daha içeceğim. Bu, son olsun... En iyisi, bağışladığını yaz gitsin! Hissedip anlayacaktır. Duygusuz insan olur mu? Ben kendim anlamıyor muyum sanıyorsun?.. Bir zamanlar ben de herkes gibiydim, derdim-üzüntüm yoktu. Şimdi insana benzer tarafım kalmayınca en çok istediğim, beni bağışlamaları... Sonra bir şey daha var: Doğru yolda olanları

herkes bağışlar, marifet günahkarları bağışlamak! Günah işlememişse yaşlı ablanı bağışlamak neye yarar? İnsan böylelerini değil, beğenmediklerini, acıdıklarını bağışlamalı... Ya!

Anastasi böyle dedikten sonra başını yumruğuna dayadı, düşüncelere daldı. Votka içme isteğine karşı koymak zor olduğundan içini çekerek;

—Felaket, zangoç baba! Anam beni günahkar doğurmuş, günahkar yaşadım, günahkar öleceğim!.. Tanrı ben günahkar kulunu bağışlasın! Yolumu şaşırmış bir insanım ben, zangoç efendi. Kurtuluşum yok! Gençliğimde değil üstelik, yaşlılık günlerimde, ölüme doğru şaşırdım yolumu... Ben...

Yaşlı adam böyle diyerek elini salladı, bir kadeh daha içti, kalkarak başka bir yere oturdu. Zangoç ise mektubu elinden bırakmaksızın odada dolaşmaya başladı. O anda tek düşüncesi oğluydu. Ondan hoşnutsuzluğu, üzüntüleri, korkuları mektubun içine kilitlenmişti. Piotr'u gözlerinin önüne getiriyor, yüzünü canlandırıyor, bayramları geçirmek için baba evine geldiği günleri anımsıyordu. Hatırına gelenler yalnız güzel, sıcak, hüzünlü anılardı; bunları yaşam boyu düşünse bıkmazdı. Oğluna karşı duyduğu büyük özlemle mektubu bir daha okudu, Anastasi'nin yüzüne sorarcasına baktı.

Beriki elini salladı.

—Gönderme diyorum sana!

—Hımm... öyle şey olur mu? Kim ne derse desin... biraz aklını başına getirecektir. Mektubun bir zararı olmaz...

Çekmeceden bir zarf çıkardı, mektubu bunun içine koymadan önce masaya oturdu, yüzüne bir gülümseme yayıldı, kendinden şu birkaç satırı ekledi: «Bölgemize eskisinin yerine yeni bir denetçi geldi. Gidenden daha atik, becerikli, canlı... Güzel dans ediyor, güzel konuşuyor; belli, Govorov'un kızlarının aklı başından gidecek. Askerlik şubesi başkanı Kostırev de emekli olacakmış. Işte böyle...»

Yaptığı eklemeyle mektubun sert havasını bozduğundan habersiz, zarfın üzerine adresi yazdı, sevinerek mektubu masanın en göze çarpan yerine koydu.

BİR OLAY

Bir arabacının anlattıkları

Bu ormanda, bayım, işte şu yarın arkasında şöyle bir olay geçmişti. Toprağı bol olası babacığım toprak ağası beyefendiye beş yüz ruble para götürüyormuş. O zamanlar bizim köyün, bir de Şepelevski köyünün rençperleri ağanın toprağını yarıcı olarak işlerlermiş, babam altı aylık kirayı götürüyormuş. Babacığım dini bütün, yüreğinde Tanrı korkusu taşıyan, kutsal kitap okumuş bir adamdı. Birinin parasını eksik vermek, hakkını yemek, Tanrı esirgeye, aldatmak aklının ucundan geçmezdi; köylüler kendisine büyük saygı gösterirlerdi. İlçeye bir adam mı savılacak, birine para mı gönderilecek, hemen o gelirdi akla. Başkalarından ayrılan pek çok nitelikleri vardı babacığımın, ama, Tanrı'nın gücüne gitmesin, iradesi zayıftı biraz, kafa çekmeyi pek severdi. Bir mayhanenin önünden mi geçiyor, dayanamayıp içeri girer, bir kadeh içip keder dağıtırdı. İşte bu zayıf yanını bildiğinden, bir yere toplu bir para götürdüğünde meyhanede sızıp kalmamak, parayı düşürmemek için yanına ya beni, ya da küçük bacım Anyuta'yı alırdı.

Doğrusunu niçin gizlemeli, bizim aile bütüncek votkaya pek düşkündür. Ben mürekkep yalamış bir adamım, kentte tütüncü dükkanında altı yıl çalıştım; okumuş insanlarla konuşur, akıllı-uslu laflar ederim. Ancak bir kitapta votkanın şeytanın kanı olduğunu okuduğumda tümüyle inandım. İşte görüyorsunuz, votkadan suratım kararmıştır, insana benzer bir görünüşüm yoktur. Şimdi okuma yazma bilmeyen, cahil köylüler gibi arabacılık yapıyorum.

Ben ne anlatıyordum! Ha, evet, babacığım toprak ağasının parasını götürüyordu, yanına da bacım Anyuta'yı almıştı. Anyuta o zaman sekizinde ya da dokuzunda, bir şeye aklı ermez, bacak kadar bir çocuktu. Kalançik'e kadar başlarına bir şey gelmeden gitmişler, Kalançik'e varınca babacığımın içkicilik hastalığı depreşmiş. Moisey'in meyhanesine atmış kendini. Üç bardak votka yuvarladıktan sonra başlamış oradakilere övünmeye:

—Gördüğünüz gibi ben önemsiz, basit bir adamım, ama cebimde tam beş yüz ruble var. İstersem tüm meyhaneyi içindeki kabı kacağı, meyhaneci çıfıt Moisey'i, karısını, piç kurusu veletleriyle birlikte hepsini satın alırım.

Bu tarzda şaka yollu böbürlendikten sonra başlamış içini dökmeye:

—Ortodoks kardeşler, tüccar mı, ne mi, zengin olmak derttir insanın başına. Paran yok mu, derdin de yok demektir. Paran varsa hırsızlar çalmasınlar diye hep cebini kollarsın. Zengin adamın bu dünyada yaşaması zor...

Meyhanedeki sarhoşlar bir yandan dinliyorlar, bir yandan da sinsi sinsi bıyıklarını buruyorlarmış. O zamanlar Kalançik'e demiryolu döşeniyordu. Bir sürü it-kopuk, baldırı çıplak çekirge gibi her yeri doldurmuştu. Babacığım daha sonra aklını başına toplamışsa da iş işten geçmiş. Söz bülbül değil ki kafasten kaçtıktan sonra yakalayasın. İşte böyle... Ormanda giderlerken arkalarından atlıların izlediğini fark etmişler. Babam korkağın biri değildi, ona böyle bir şeyi yakıştıramam. Ama birden kuşkuya düşmüş: Orman herkesin sürekli gelip geçtiği bir yer değil, yalnız kuru ot, odun taşırken geçersin oradan. İnsanlar işlerinde-güçlerindeyken bu atlılar ormanda ne ararlar? Herhalde kötü bir amaç için gelmişlerdir, diye düşünüyor.

Anyuta'ya diyor ki:

—Böyle hızlı hızlı at sürdüklerine göre bize yetişmek istiyorlardır. Ah, kızım, dilim kopsaydı da meyhanede konuşmasaydım. Korkarım, başımıza kötü şeyler gelecek.

İçinde bulundukları tehlikeyi şöyle bir düşündükten sonra babacığım bacıma demiş ki:

—Durumu hiç de iyi görmüyorum, kızım, bunların bizi izledikleri kesin. Sen en iyisi, Annuşkacığım, şu paraları al, etek cebine koyup çalıların arasına saklan. Bu kahrolasıların ne yapacağı hiç belli olmaz, bana saldırırlarsa sen koşa koşa gidip parayı annene ver, o da muhtara teslim etsin. Sakın ola ki adamların gözüne gözükmeyesin, orman arasından, yarlardan geçip köye ulaş. Hem koş, hem de Tanrı'ya dua et. İsa yardımcın olsun!

Babacığım para çıkınını Anyuta'ya vermiş, o da ormanın gözlerden ırak bir yerini seçip oraya saklanmış. Az sonra üç atlı babacığıma yetişmişler. Biri iri-yarı, kocaman suratlı bir adammış. Sırtında kırmızı kumaştan bir gömlek, ayaklarında bol çizmeler varmış. İki tanesi de yırtık pırtık giysileriyle belli ki demiryolu işçisiymiş. Tamı tamına babamın tahminleri doğru çıkmış. Kırmızı gömlekli, güçlü-kuvvetli adam arabayı durdurmuş, üçü birden babamın üstüne atılmışlar.

—Dur bakalım! Paralar nerede?

—Ne parası? Defolun karşımdan!

—Tarla kirası olarak beye götürdüğün parayı istiyoruz. Ya onu verirsin, ya da duanı bitirmeye fırsat kalmadan canını cehenneme yollarız.

Böylece babama her türlü alçaklığı yapmaya başlamışlar; babacığım ise ağlayacağı, onlara dil dökeceği yerde ağzına geleni söylüyormuş:

—Kahrolasılar, hangi şeytan çıkardı sizi karşıma? Utanmazlar! Bela mısınız? İçinizde Tanrı korkusu yok mu? Size para değil sopa çekmek gerekir ki, üç yıl sırtınız kaşınsın! Hemen çekip gitmezseniz kendimi korumak zorunda kalacağım. Koynumda altıpatlarım var, gebertirim hepinizi!

Bu sözler üzerine haydutlar ellerine ne geçirdilerse onunla daha çok dövmeye başlamışlar babacığımı.

Arabayı baştan başa aramışlar, çizmesini bile çıkartıp

babamın her yerini elden geçirmişler. Bakmışlar ki babam eskisinden daha çok sövüp sayıyor, ona etmediklerini bırakmamışlar. O sırada Anyutacık çalıların arasında saklanıyor, cancağızım olanları içi parçalanarak seyrediyormuş. Babacığımın yerde serilip yattığını, hırıltılı sesler çıkardığını görünce yerinden fırladığı gibi olanca gücüyle köye doğru koşmaya başlamış. Aklı ermez bir kızcağız, yol-iz bilmez; ormanın sık yerlerinden, yarlardan aşarak burnunun doğrusuna koşuyormuş. Buradan bizim köy tam dokuz fersahtır. Başkası olsa bir saattevarır köye. Ama küçücük kız, bir adım ileri, iki adım yana atarmış. Ayrıca dikenli orman yollarından koşmak kolay mı? Alışkın olmak gerekir... Oysa bizim kızlar fırının üstünde sıcacık yerde yatarlar, avluda oynayıp ormana filan gitmezler.

Akşama doğru Anyuta bir eve gelmiş ama, bakmış ki, başkasının evi. Suhorukovo köyünün orada odun kömürü yapan tüccarların kiraladığı devlet ormanının bekçisinin kulübesiymiş burası. Kızcağız çalmış kapıyı. Ormancının karısı çıkmış karşısına. Anyutacık iki gözü iki çeşme, olanları tüm ayrıntılarıyla anlatmış, paradan da söz etmiş. Bekçinin karısı acımış sözümona. Demiş ki:

—Ah, benim anacığım, yavrum, iki gözüm! Tanrım acımış da seni korumuş. Hadi içeri gir de karnını doyurayım.

Böylece Anyutka'yı tavlayıp kendine yaklaştırmış, yedirip içirmiş, hatta onunla birlikte ağlayıp iyice gönlüne girmiş. İşler böyle olunca kızcağız para çıkınını kadına teslim edivermiş.

Bekçinin karısı;

—Ah, kuzum, çıkını saklar, yarın sana geri veririm. Hatta sabahleyin seni evine dek geçiririm, demiş.

Parayı alır almaz Anyutka'yı süpürgeleri kuruttuğu fırının üstüne yatırmış. Orada Anyutka gibi yumuk yumuk bir kız olan kendi kızı süpürgeler üzerinde uyuyormuş. Anyutka'nın sonra anlattığına göre süpürgelerden bal tadında bir koku yayılıyormuş. Anyutkacık yatmış yatmasına da gözünü uyku tutmamış; babasına acır, korkar, gizli gizli gözyaşı dökermiş. İşte

beyim, aradan iki saat geçmeden kulübeye babacığıma işkence üç haydut girmişler. Koca suratlı, kırmızı gömlekli önderleri demiş ki:

—Dinle, hanım, biz bir adamın boş yere canını aldık. Anlıyor musun, az önce birini öldürdük biz. Öldürdük ya... bir kuruş parası çıkmadı.

Demek oluyor ki, kırmızı gömlekli adam o kadının kocasıymış. Öbür iki kişi de;

—Boşuna canına kıydık adamcağızın. Durup dururken bir sürü günaha girdik, demişler.

Ormancının karısı üç kişiye bakıp gülüyormuş.

—Neden gülüp duruyorsun, aptal karı? demiş kocası.

—Şundan dolayı gülüyorum ki, sizin gibi kimsenin canına kıymadım, günaha da girmedim, ama parayı ele geçirdim.

—Hangi parayı? Ne kıtırlar atıyorsun?

—Bak bakalım, kıtır mı atıyormuşum?

Çıkını çözmüş, paraları göstermiş kahrolası kadın; Anyutka'nın gelişini, söylediklerini, her şeyi bir bir anlatmış... Cana kıyıcılar sevinmişler, parayı bölüşmüşler, bu sırada az kaldı kavga çıkayazmış aralarında, sonra oturup zıkkımlanmaya başlamışlar. Anyutkacık o sırada haydutların konuştuklarını dinler, tavada kızartılan balık gibi kıvranır dururmuş. Başka ne yapabilir ki? Anlatılanlardan babacığımın öldürülüp yolun ortasına atıldığını öğrenince kendi kendine şöyle kurmaya başlamış. «Babacığımı kurtlar, köpekler yiyordur şimdi. Atımız da uzaklara, ormana kaçmıştır, onu da kurtlar yiyordur. Beni de parayı saklayamadığım için hapse atarlar, döverler...»

Haydutlar zıkkımlanırlarken kadını içki almaya göndermişler. Tam beş rublelik votka, tatlı şarap ısmarlamışlar. İçkiler gelince başkasının parasıyla eğlence, şarkılar-türküler yeniden başlamış. İçmişler, içmişler, köpekler, kadını bir daha göndermişler. Alemlerinin sonu gelmek bilmiyormuş.

—Sabaha dek içelim! Paramız bol nasıl olsa, acımayalım! İçelim ama aklımızı yitirmeyelim! diye bağırıyorlarmış.

Geceyarısı olup kadını içki almaya üçüncü kez gönderdiklerinde orman bekçisi ayağa kalkıp kulübenin ortasında sallanarak şöyle birkaç kez dolaşmış.

—Bakın, kardeşler, demiş. Bizim, küçük kızı da öldürmemiz gerekiyor. Onu sağ bırakırsak yaptıklarımıza ilkin o tanıklık eder.

Tartışmışlar, konuşmuşlar, karar vermişler: Anyuta sağ kalmayacak, kellesini kesecekler. Masum bir yavrunun öldürülmesi kolay mı, böyle bir işe ancak sarhoşlar ile kafadan sakatlar kalkışırlar. Kim öldürecek diye bir saat kadar tartışmışlar, işi birbirlerinin üzerine atmışlar, az kaldı gene kavga çıkıyormuş aralarında. Kimse öldürmeye razı gelmeyince kura çekmeye karar vermişler. Kura sonunda bu iş bekçinin kendisine düşmüş. Adam dolu bir bardak votka daha içmiş, öksürüp boğazını temizlemiş, balta almak için iç odaya gitmiş.

Anyutka kız kaçırır mı bunu? Aptal maptal diyoruz ama öyle bir iş becermiş ki, okumuşların bile aklı ermez. Ya Ulu Tanrım acıyıp ona düşünce göndermiş, ya da korkudan aklını başına devşirmiş; sonunda herkesten daha atik davranmış.

Yattığı yerde yavaşça doğrulmuş, dua etmiş, bekçinin karısının örttüğü gocuğu üzerinden almış... Hani onunla birlikte yatan aynı yaştaki evin kızı vardı ya, işte onun üstündeki kadın bluzunu çekip yerine gocuğu örtmüş. İkisini değiştirmiş, anlayacağınız... Başını o bluzla örtüp kulübenin ortasından geçerken haydutlar bekçinin kızı sanarak bakmamışlar bile. Bereket versin, bekçinin karısı içki getirmeye gittiği yerden dönmemiş daha, dönse bizim bacının kellesi baltadan kurtulamazdı. Kadın gözü atmacadan daha keskindir, derler. Doğrudur, çok keskindir kadınların gözü...

Anyuta kulübeden çıkar çıkmaz koş koşabildiğin kadar. Geceleyin ormanda yolunu yitirmiş, sabaha doğru açıklık bir yere varmış, oradan sonra yoldan koşmaya başlamış. Toprağı bol olası yazıcı Yegor Danilıç çıkmış karşısına. Meğer oltalarını almış, balık avlamaya gidiyormuş. Anyutka her şeyi olduğu gibi

anlatmış ona. Danilıç gerisin geriye hemen köye çevirmiş yönünü. Böyle bir durumda balığın sözü mü olur? Köye varınca köylüleri toplamış, haydi ormancının kulübesine!

Oraya varınca bir de ne görsünler? Cana kıyıcıların her biri bir yere serilmiş yatmıyor mu? Kadın da sarhoşmuş onlarla birlikte. Önce üzerlerini arayıp paraya el koymuşlar. Sonra fırının üstüne bakmışlar ki, aman aman! Bekçinin kızı süpürgelerin üstünde başı kesik, kanlar içinde yatıyormuş. Adamları, kadını uyandırıp ellerini bağlamışlar, doğruca bucak merkezine götürmüşler. Kadın çığlık atıyor, kocası başını sallayarak içki istiyormuş.

—Başım çok ağrıyor, kardeşler, biraz içki verin!

Sonra her biri yöntemine uygun yargılanmış, gereken en sert cezayı almışlar...

İşte, bayım, bir zamanlar bu ormanda, şu yarın arkasında böyle bir olay geçti. Şimdi batan güneşin kızıllığında baksanız da tam göremezsiniz. Eh, fazla lafa daldık biz de, sanki atlar bizi dinlermişçesine kulakları diktiler. Hey, aslanlarım, tosunlarını, koşun bakalım! İyi koşun da beyimiz belki bahşişini esirgemez! Haydi yürüyün, koçlarım!

SORGU YARGICI

Güzel bir bahar gününün öğle vakti ilçe doktoru ile sorgu yargıcı arabayla otopsi yapmaya gidiyorlardı. Otuz-otuz beş yaşlarındaki sorgu yargıcı düşünceli bakışlarını atlara dikerek;

—Dünyamızda pek çok bilmecemsi, karanlık olgu var; günlük yaşantımızda açıklanması zor olaylara raslıyoruz, dedi. Yaşadığım sürece öyle garip ölümlerle karşılaştım ki, nedenini ancak ispiritizmacılar, gizemciler açıklamaya kalkışırlar; aklı başında, zihni duru kişiler ise ellerini iki yana açıp şaşakalırlar. Örnek mi istiyorsunuz... Aydın, okumuş bir hanım tanırdım. Bu kadının ölümü durup dururken, tam önceden söylediği gün gerçekleşti. Şu tarihte öleceğim, dedi, tam o tarihte öldü.

—Nedensiz olay olmaz, dedi doktor. Ortada bir ölüm olduğuna göre bir de nedeni vardır. Kadının falcılığına gelince, bunda fazla şaşılacak bir şey görmüyorum. Çünkü bizim kadınlarımız, köylüsü, kentlisiyle peygamber yeteneğine, güçlü bir önseziye sahiptirler.

—Benim sözünü ettiğim bayanın durumu tümüyle değişiktir. Onun ölümünü önceden bilmesinde ise kadınların bu özelliği aranmamalı. Kadınlara benzer bir tarafı varsa o da güzelliğiydi. Boylu poslu, gördüğünüz şu kayın ağacı gibi ince, saçları ipek gibi, güzel... Anlaşılmadık bir şey kalmasın diye şunu da ekleyeyim ki, neşesine, aklına, civelekliğine, uçarılığına diyecek yoktu. Onun tasasızlığı ancak sağlıklı düşünen, keyifli, açık gönüllü insanlarda görülebilirdi. Gizemcilik, ruhlara inanma, önsezileriyle hareket etme diye bir şey yoktu onda. Böyle şeylerle hep alay ederdi.

Araba bir kuyunun başında durdu. Sorgu yargıcı ile doktor

kana kana su içtiler, tatlı tatlı gerinerek arabacının atları suvarmasını beklediler. Araba yeniden hareket edince doktor sordu:

—Sizin bu bayan neden öldü?

—Nedeni yok. Ölümü çok gariptir. Kocası bir gün, «Bahara doğru kupa arabasını satalım da, şöyle hafif, yeni bir şey alalım. Sonra sola koşulu atı da değiştirelim. Bobçinski'yi ise (üçlü attan birinin adı böyleymiş) ortaya alalım.» demiş.

Kadın onu dinledikten sonra şu karşılığı vermiş:

—Nasıl istersen öyle yap. Yaza ben zaten yokum, öleceğim...

Adam gülümsemiş, omuzlarını silkmiş.

—Şaka etmiyorum, demiş karısı. Çok geçmeden öleceğimi bildiriyorum sana. Çok ciddiyim.

—Nasıl çok geçmeden yani?

—Yapacağım doğumdan sonra. Doğum yapıp öleceğim.

Bu sözler adamın bir kulağından girip öbüründen çıkmış. Adamın kendisi de önsezilere inanmazdı; ayrıca kadınların gebelik aylarında naz yapmayı sevdiğini, karamsarlığa kapıldıklarını bilirdi. Ertesi gün gene aynı sözler... Ondan sonra gün geçmiyormuş ki, kadın doğum yaptıktan sonra öleceğini söylemesin. Kocası ise gülüyor; onu köylü karısı, falcı, saralı diye adlandırıyormuş. Kısacası, yakın bir tarihte ölecek olması bir saplantı olmuş kadında. Kocası kulak asmazsa mutfağa gider; dadısına, ahçı kadına öleceğinden söz edermiş.

—Ölmeme çok kalmadı, dadı, dermiş. Doğum yapar yapmaz öleceğim. Böyle genç yaşta ölmek istemezdim ama, ne yapalım, yazgım böyleymiş...

Dadı, ahçı kadın ağlamaya başlarlarmış. Eve papazın karısı, toprak ağasının karısı filan uğrarlarsa onlara da aynı şey... Hemen bir köşeye çeker, yakın tarihteki ölümünden söz edermiş. Bunları ciddi bir yüzle, tatsız bir gülümsemeyle, kimsenin itirazını dinlemeden söylermiş. Son modaya uygun, iki dirhem bir çekirdek giyinen kadın yakında öleceğine inanmaya baş-

ladıktan sonra her şeyi bıraktı; pasaklının biri olup çıktı. Kitap okumalar, kahkahalar, hayallerinden söz etmeler de kalmadı... İşittiğime göre teyzesiyle gömütlüğe gitmişler, kendisi için gömüt yeri beğenmiş; doğuma beş gün kala da vasiyetini yazmış. Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, bütün bunlar son derece sağlıklı bir durumdayken, bir hastalığı, başka bir tehlike filan yokken oluyor. Doğum zor bir olaydır, bazan ölümle sonuçlanır; oysa bu kadında her şey normaldi, korkulacak bir şey yoktu. Sonunda her gün, her gün ölüm lafları kocasının canına tak ediyor. Bir gün yemek yerlerken diyor ki:

—Dinle beni, Nataşa! Bu saçmalıklara ne zaman son vereceksin?

—Bunlar saçmalık değil, ciddi söylüyorum.

—Sen iyice azıttın artık! Bu aptallıkları kesmezsen bir gün kendin de utanacaksın.

Derken doğum günü gelip çatıyor. Kocası kentten en iyi ebeyi bulup getiriyor. Kadının ilk doğumuydu, ama en sağlıklı biçimde sonuçlanıyor. Her şey bitince kadın yavrusunu görmek istiyor. Gördükten sonra diyor ki:

—Eh, artık ölebilirim.

Herkesle vedalaşıyor, gözlerini kapıyor, yarım saat sonra ruhunu teslim ediyor. Son ana değin bilinci yerindeymiş. Su içmek istediğinde süt verilince alçak sesle;

—Su yerine niçin süt veriyorsunuz? demiş.

İşte bütün öykü bu. Tam söylediği zamanda ölüyor kadıncağız.

Sorgu yargıcı sustu, bir süre derin derin iç geçirdikten sonra;

—Şimdi kadının niçin öldüğünü açıklayın, bakayım, dedi. İnanın ki, anlattıklarım uydurma değil, tümüyle gerçek.

Doktor gökyüzüne bakarak düşündü. Sonra;

—Cesedine otopsi yapmak gerekirdi, dedi.

—Neden?

—Ölüm nedenini açıklığa kavuşturmak için. Önceden

sezinlediği için ölmemiştir kadın. Büyük bir olasılıkla kendini zehirlemiştir.

Sorgu yargıcı hızla doktora dönüp sordu:

—Kendini zehirlediğini de nereden çıkarıyorsunuz?

—Böyle bir şey çıkardığım yok, yalnızca tahmin benimkisi. Kocasıyla iyi geçinirler miydi?

—Hımın... Tam değil. Evlendikleri ilk günlerde başlamış anlaşmazlık. Durumlar bu sonuca götürmüş. Toprağı bol olası, bir gün kocasını başka bir bayanla bastırmış. Bununla birlikte onu bağışlamış hemencecik.

—Peki, hangisi öncedir; kocanın kadına ihaneti mi, yoksa ölümü düşünmeye başlaması mı?

Böyle sorular sormasının nedenini öğrenmek istercesine sorgu yargıcı doktora dik dik baktı.

—İzin verin de biraz düşüneyim.

Sorgu yargıcı böyle diyerek şapkasını çıkardı, alnındaki teri sildi.

—Evet, evet... Kadının ölümden söz etmeye başlaması o olaydan hemen sonraya rasliyor.

—Gördünüz mü? Büyük bir olasılıkla ölmeye daha o zaman karar vermiş, ama kendisiyle birlikte çocuğun da canına kıymak istemediğinden kendini öldürme işlemini doğuma kadar ertelemiş.

—Onu da nereden çıkarıyorsunuz? Hiç sanmam! Olacak şey değil. Daha o zaman bağışlamıştı kocasını.

—Hemen bağışladığına göre, demek oluyor ki, daha o sırada kötü düşünceler geçiyormuş kafasından. Genç kadınlar böyle şeyleri kolay kolay bağışlamazlar.

Sorgu yargıcının yüzünde zoraki bir gülümseme belirdi, içindeki büyük heyecanı bastırmak için bir sigara yaktı.

—Hiç sanmam, hiç sanmam, dedi bir daha. Böyle bir olasılık aklımın ucundan bile geçmedi. Ayrıca belirteyim ki, adam sanıldığı kadar suçlu sayılmamalı. Tuhaf bir biçimde, kendisi istemediği halde ihanet etmiş karısına. Bir gece geç

vakit eve keyifli dönüyor, canı karısını okşamak istiyor; ilginçtir, kadın hani şu... şey durumundadır. Şeytanın işine bakın ki, birkaç günlüğüne kalmaya gelen, kafasının içi bomboş, salak, çirkin bir kadın varmış o sırada evde; o çıkıyor karşısına. Böyle bir olay ihanet sayılır mı, bilmem... Kadın da aynı gözle bakıyor olmalı ki, hemen bağışlıyor kocasını. Sonra bir daha bunun lafını etmiyorlar.

—İnsanlar durup dururken ölmezler.

—Orası öyle ama gene de... kendini zehirlemesini olası görmüyorum. Ne tuhaftır, bugüne değin böyle bir ölüm olasılığı aklıma hiç gelmedi! Yalnız ben değil kimse düşünmedi. Kadının tahmininin gerçekleşmesine hepimiz şaşırdık da kendini öldürdüğünü aklımıza getirmedik. Yok, yok, kendini zehirlemiş olamaz!

Sorgu yargıcı derin düşüncelere daldı. Garip bir biçimde ölen kadının durumu otopsi boyunca da çıkmadı aklından. Doktorun otopsiyle ilgili söylediklerini kaydederken kaşlarını çatıyor, sık sık alnını ovalıyordu.

Doktor ölünün kafatasını açtığı sırada;

—Çeyrek saatte, acı çektirmeden, yavaş yavaş öldüren zehir var mı, doktor? diye sordu.

—Vardır. Morfin bunlardan biri.

—Hımm, çok tuhaf... Kadının buna benzer bir nesneyi evinde bulundurduğunu anımsıyorum. Gene de hiç sanmam ya...

Dönüş yolculuğunda sorgu yargıcının bitkin bir hali vardı; bıyıklarını sinirli sinirli geveliyor, keyifsiz konuşuyordu.

—Doktorcuğum, gelin biraz yürüyelim, dedi. Oturmaktan bıktım.

Daha yüz adım bile atmamışlardı ki, doktor sorgu yargıcının yüksek bir dağa tırmanmış gibi yorgun düştüğünü fark etti. Adam durmuş, sarhoşların tuhaf bakışıyla bakıyordu ona.

—Aman Tanrım, dedi. Sizin tahmininiz doğruysa insanlığa aykırı, acımasız bir durum çıkıyor ortaya. Başkasını cezalan-

dırmak için kendini zehirlemiş olabilir mi? İşlenen günah o kadar büyük müydü sanki?.. Ah, Tanrım! Nereden bu düşünceyi zihnime soktunuz?

Umutsuzluk içinde başını ellerinin arasına aldı, şunları ekledi:

—Size anlattığım bu öykü aslında öz karımla benim aramda geçti, doktor. Aman Tanrım! Evet, suçluyum ben, kırdım onu; ama kendini öldürmek bağışlamaktan daha mı kolaydı? Kadın mantığı işte bu; acımasız, bağışlamak bilmez bir mantık! Karım yaşarken de böyle acımasızdı zaten. Şimdi anımsıyorum hepsini! Her şey tümüyle aydınlandı benim için...

Sorgu yargıcı durmadan konuşuyor, bazan omuz silkiyor, bazan başını ellerinin arasına alıp düşünüyordu. Bütün bunlara, sık sık arabadan inip yürümesine, sonra yeniden binmesine bakılırsa doktorun kafasına soktuğu yeni düşünce onu zehirlemiş, aklını başından almış gibiydi. Hem bedence, hem de ruhça çökmüştü iyice. Kente varır varmaz doktorla vedalaştı, bir gün önce ona söz verdiği halde birlikte yemek yemeyi reddetti.

VOLODYA

Yaz mevsiminin bir pazar akşamı saat beş sularında Şmuhinlerin yazlık evinin kameriyesinde oturan Volodya sıkıntıdan patlıyordu. Volodya on yedi yaşlarında, sıkılgan, çirkin, hastalıklı bir delikanlıydı. Ruhundaki sıkıntının üç nedeni vardı. Birincisi, ertesi gün, yani pazartesi günü, matematikten sınava girmesi gerektiğiydi. Biliyordu ki, yazılı sınavı geçemezse okuldan atılacaktı. Çünkü altıncı sınıfta üst üste iki yıl kalmıştı, bu yıl da cebirden aldığı notların ortalaması 2 tam 3/4'tü. Sıkıntısının ikinci nedeni, soyluluğa özenen, zengin Şmuhin ailesinin evlerine gidip gelmesinin her an onurunu yaralamasıydı. Sezinlediğine göre bayan Şmuhina ile yeğenleri Volodya'ya, annesine yoksul bir akraba, bir sığıntı gözüyle bakıyorlar; annesine gereken saygıyı göstermek şöyle dursun, onunla açık açık alay ediyorlardı. Bir keresinde raslantı sonucu bayan Şmuhina ile kuzeni Anna Fedorovna arasında geçen konuşmaya tanık olmuştu. Şmuhina, Volodya'nın annesinden söz ederken onun hâlâ genç görünmek istediğini, süslenip püslendiğini, kağıt oynarken ütüldüğü paraları hiçbir zaman ödemediğini, başkalarının pabuçlarına, içtikleri tütünlere göz diktiğini söylemişti. Volodya her gün annesine Şmuhinlere gitmemesi için yalvarıyor, sözünü dinletemeyince onun orada onur kırıcı bir durumda olduğunu bildirerek saygısızlık yapıyordu. Ama aklı bir karış havada, şımarık, kendisinin de, kocasının da servetini saçıp savuran, yüksek sosyete düşkünü kadın onu anlamıyor; bu yüzden Volodya haftada iki kez, bu nefret ettiği yazlık eve gitmek üzere annesine eşlik etmek zorunda kalıyordu.

Üçüncü neden ise şuydu: Volodya daha önce hiç tatmadığı tuhaf, hoşa gitmeyen bir duygudan bir an olsun kurtaramıyordu kendini. Ona öyle geliyordu ki, bayan Şmuhina'nın evinde kalan Anna Fiodorovna'ya aşıktı.

Anna Fiodorovna otuz yaşlarında, sağlam yapılı, sağlıklı, yuvarlak omuzlu, tombul gerdanlı, ince dudaklarından gülümsemesi hiç eksik olmayan, pembe yanaklı, gür sesli, civelek bir kadındı. Aslında ne güzel sayılırdı, ne de ona göre genç... Volodya bunları pek güzel biliyordu ama gene de düşünmeden edemiyordu kadını. Anna Fiodorovna kriket oynadığı zamanlar yuvarlak omuzlarını kıvırıyor, düzgün sırtını oynatıyor, ya da uzun bir kahkahadan, merdivenlerde koşuştan sonra kendini bir koltuğa atıp gözlerini kapatarak derin derin soluyordu. Kadının göğsünün tıkandığını, soluk alamadığını sanan Valodya ona bakmadan duramıyordu. Anna Fiodorovna evliydi; ağırbaşlı bir mimar olan kocası haftada bir yazlığa geliyor, rahat bir uyku çektikten sonra gene kente dönüyordu. Volodya'da garip bir duygu uyanmıştı mimara karşı; hiçbir neden yokken ondan nefret ediyor, adam kente giderken için için seviniyordu.

Şimdi de kameriyede oturmuş, ertesi günkü sınavı, alaya alınan annesini düşünürken Niyuta'yı (Şmuhinler, Anna Fiodorovna'yı bu adla çağırırlardı) görmek, entarisinin hışırtısını duymak için güçlü bir istek vardı içinde. Bu istek romanlardan tanıdığı, her gece yatağında yatarken düşündüğü o şairane sevgilere benzemiyordu... Garip, anlaşılmaz bir duyguydu. Kötü, çirkin bir şey olduğunu bildiği, kendisine bile itiraftan çekindiği bu duygudan utanıyor, korkuyordu.

Kendi kendine, «Aşk değil bu... İnsan otuz yaşındaki evli bir kadına aşık olmaz. Düpedüz serüven yaşama isteği... Evet, evet serüven isteği bu...» diyordu.

Bu küçük serüveni düşünürken yenemediği sıkılganlığını, bıyıksızlığını, çillerini, çekik gözlerini hayalinde canlandırıyor; Niyuta ile kendisini yan yana koyuyor, bu iki kişi ona çekilmez

bir çift olarak gözüküyordu. O zaman kendisini yakışıklı, atak, ince zekalı, son moda giyinmiş bir erkek olarak gözlerinin önüne getiriyordu.

Tam bu düşüncelere dalıp kameriyenin karanlık bir köşesinde büzülerek gözlerini yere diktiği sırada hafif ayak sesleri duydu. Birisi ağır ağır bahçe yolundan yürüyordu. Çok geçmeden ayak sesleri kesildi, kameriyenin kapısında bir görüntü belirdi. Aynı anda da bir kadın sesi;

—İçerde kimse var mı? diye sordu.

Volodya sesi tanıdı, korkuyla başını kaldırdı. Niyuta'ydı gelen. Kameriyeye girerken bir daha sordu:

—Kim var burada? Aa! Siz misiniz Volodya? Ne yapıyorsunuz? Neler düşünüyorsunuz, bakalım? Böyle durmadan düşünülür mü? Düşün, düşün, düşün... İnsan çıldırır vallahi!

Volodya ayağa kalktı, kadına şaşkın şaşkın baktı. Banyodan yeni çıkmıştı. Omuzlarında bir peştemal ile ıslak, tüylü bir havlu vardı; başındaki ipekli örtünün altından alnına yapışmış ıslak saçları gözüküyordu. Tüm bedeninden aldığı banyonun ıslaklığı, serinliği, badem sabunu kokusu yayılıyordu. Hızlı yürüdüğü için soluk soluğa kalmıştı. Bluzunun üst düğmesi çözüktü; öyle ki, Volodya kadının boynunu, göğsünü görebiliyordu.

Volodya'yı süzerek;

—Niye susuyorsunuz? dedi. Bir bayan sizinle konuşurken susmak nezaketsizliktir. Amma da sümsüksünüz ha! Tıpkı fok balığına benziyorsunuz. Hep oturur, susar, düşünürsünüz. Filozof musunuz, nedir? İçinizde yaşam yok, ateş yok. Vallahi insanın içini karartıyorsunuz. Sizin yaşınızda bir genç yaşamalı, zıplamalı, gevezelik etmeli, kadınlara kur yapmalı, aşık olmalı...

Delikanlı kadının beyaz, tombul eliyle tuttuğu peştemala bakıyor, düşünüyordu. Niyuta şaşkınlık içinde;

—Bakın, hâlâ susuyor! Bu kadarı da fazla, doğrusu!.. Beni dinleyin, biraz erkekleşin! Gülümseyin bari!... Of! Siz de ne

sevimsiz bir filozofmuşsunuz! diyerek güldü. Ama niçin böyle mıymıntının biri olduğunuzu biliyor musunuz, Volodya? Kadınlara kur yapmıyorsunuz da ondan. Niçin kur yapmıyorsunuz? Doğru, burada genç kız yok. Ama bayanlara kur yapmaktan sizi kim alıkoyuyor ki... Niçin örneğin bana kur yapmıyorsunuz?

Volodya kadının söylediklerini dinliyor; ağır, gergin bir suskunluk içerisinde şakağını kaşıyordu. Niyuta onun elini şakağından çekerek;

—Çok gururlu insanlar yalnızlığı severler, böyle susarlar, dedi. Siz pek gururlusunuz, Volodya. Niçin bana böyle somurtuyorsunuz? Yüzüme baksanız a! Hadi, canlanın biraz, fok balığı!

Sonunda Volodya konuşmaya karar verdi. Gülümsemek isteğiyle alt dudağını kıpırdattı, gözlerini kırptı, gene elini şakağına götürürken;

—Ben... ben... sizi seviyorum! dedi.

Niyuta şaşırarak kaşlarını kaldırdı, bir kahkaha attı. Opera artistlerinin korkunç bir şey duydukları zaman yaptıkları gibi şarkı söylercesine;

—A, neler işitiyorum! diye bağırdı. Ne dediniz? Ne dediniz? Bir daha söyler misiniz?

Volodya bir daha;

—Ben... bizi seviyorum, dedi.

Artık kendi iradesi dışında, bir şey anlamadan, düşünmeden Niyuta'ya doğru bir adım attı; eliyle bileğinin üstünden yakaladı. Gözleri karardı, yaşlarla doldu. Bütün dünya banyo kokan büyük, tüylü bir havlu oluvermişti. Aynı anda neşeli kahkahalar arasından;

—Bravo! Bravo! sözlerini duydu. Niçin susuyorsunuz? Konuşmanızı istiyorum. Hadi, konuşun!

Volodya, Niyuta'nın kendisine engel olmadığını görerek onun yüzüne baktı, iki eliyle birden beceriksizce belinden yakaladı. O anda kadının arkasında elleri birbirine kenetlendi.

Şimdi Niyuta kollarının arasındaydı. Ellerini ensesine atmış, dirseklerinin çukurlarını göstere göstere başörtüsünün altında saçlarını düzeltiyordu.

Sakin bir sesle;

—Volodya, insan becerikli, sevimli, güler yüzlü olmalı, dedi. Bu da ancak kadınların arasında bulunarak elde edilebilir. Şuna bakın, yüzünüz nasıl da kızgın, sinirli!.. Yoksa umacı mısınız siz? Biraz gülün, konuşun, canım! Daha gençsiniz, felsefe yapmaya bol bol vaktiniz olacak. Haydi, bırakın beni, gitmem gerek. Bıraksanız a, hadi!

Zorluk çekmeden belini kurtardı, bir türkü tutturarak kameriyeden çıktı. Volodya içerde tek başına kalmıştı. Saçlarını düzeltti, gülümsedi. Bir köşeden ötekine birkaç kez gidip geldi. Sonra sıraya oturdu, bir kez daha gülümsedi. Dayanılmaz bir utanç içindeydi; utanma duygusununn böylesine keskin, böylesine güçlü olabileceğine şaşıyordu. İşte o utançla gülümsüyor, saçma sapan sözler söylüyor, elleriyle garip hareketler yapıyordu...

Biraz önce kendisine karşı bir çocuk gibi davranıldığı, sıkılgan olduğu, ama daha çok namuslu, evli bir kadını belinden yakaladığı için utanç duyuyordu. Evet, ne yaşı, ne dış görünüşü, ne de toplumsal durumu böyle bir harekette bulunmak için hak veriyordu ona.

Yerinden fırladı, kameriyeden çıktı, arkasına bakmadan bahçenin evden uzak derinliklerine daldı. Başını elleri arasına alarak, «Tanrım, bir an önce gitsek buradan!» diye düşündü.

Volodya'nın annesiyle birlikte gidecekleri tren 8.45'te kalkıyordu. Demek ki, üç saat daha beklemeleri gerekecekti. Ama o annesini beklemeden seve seve istasyona gitmeye hazırdı.

Saat sekize doğru eve yaklaştı. Kesin kararını vermiş bir duruşu vardı. Ne olursa olsundu artık! Hiçbir şeye aldırmadan cesurca içeri girecek, kimseden çekinmeden yüzlerine bakacak, sesini yükselterek konuşacaktı.

Terası, sofayı geçip salona vardı. Soluklanmak için biraz durdu. Buradan, yemek odasında evdekilerin çay içtiklerini duyabiliyordu. Bayan Şmuhina, annesi, Niyuta konuşuyor, gülüşüyorlardı. Volodya kulak kabarttı. Niyuta;

—Sizi temin ederim, gözlerime inanamadım! diyordu. Bana ilanı aşk etti, hatta gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, beni belimden tuttuğu zaman kendisini tanıyamadım. Biliyor musunuz, kendine özgü tavırları var! Bana aşık olduğunu söylerken yüzü vahşi Çerkezlerinki gibiydi.

Annesi uzun bir kahkaha attı.

—Ne diyorsunuz? Tıpkı babası da böyleydi, aklıma onu getirdiniz!

Volodya koşar adımlarla geri döndü, kendini dışarı attı. Ellerini ovuşturuyor, dehşet içinde gökyüzüne bakarak;

«Bu konu üzerinde nasıl böyle yüksek sesle konuşabiliyorlar? Soğukkanlı, vurdumduymaz oluyorlar? Annem de gülüyor... Hem de annem! Tanrım, bana niçin böyle bir anne verdin! Niçin?» diyor, üzüntüden ne yapacağını bilemiyordu.

Ama ne olursa olsun, sonunda eve dönmesi gerekiyordu.

Bahçe yollarında birkaç kez gidip geldi, biraz sakinleştikten sonra eve girdi. Bayan Şmuhina sert sir sesle:

—Niçin vaktinde çay içmeye gelmiyorsunuz? dedi.

Volodya gözlerini yerden kaldırmadan.

—Bağışlayın...Vakit geldi, gitmemiz gerek, diye mırıldandı. Anne, saat sekiz.

—Sen yalnız git, yavrum, ben geceyi Lili'de geçireceğim. Yolun açık olsun! Dur, kutsayayım seni.

Bunları söyleyen annesinin sesi baygındı. İstavroz çıkardı, Niyuta'ya Fransızca olarak;

—Biraz Lermontov'a benziyor, değil mi? dedi.

Volodya hiç kimsenin yüzüne bakmaksızın yarım yamalak veda etti, yemek odasından çıktı. On dakika sonra istasyon yolunda yürüyor, bundan dolayı mutluluk duyuyordu. Artık ne

korku, ne de utanç vardı yüreğinde; rahat, serbest soluk alıyordu.

İstasyona yarım fersah kala bir taşa oturdu, demiryolu settinin arkasına kaymakta olan güneşi seyre koyuldu. İstasyonda tek tük ışıklar yanmıştı, yeşil bir ışık pır pır ipildiyordu, görünürlerde tren filan yoktu. Orada kımıldamadan oturmak, akşamın yavaş yavaş inmesini seyretmek çok hoşuna gitti. Kameriyenin loşluğu, ayak sesleri, banyo kokusu, kahkahalar, Niyuta'nın beli... bütün bunlar şaşılacak bir açıklıkla canlandı zihninde. Ancak hiçbiri eskisi denli irkiltici, eskisi denli korkunç değildi artık.

«Ben de saçmalıyorum... Belinden tutarken elimi itmediğine, neşeyle güldüğüne göre hoşlandı bundan. Hoşlanmasaydı kızardı.» diye düşündü.

Kameriyede yeter derecede atak davranmadığı için pişmanlık duyuyordu şimdi. Böyle budalaca ayrılıp gitmek anlamsız bir şeydi. Aynı fırsat bir daha çıksa, olaya daha yüreklice, daha basit bir biçimde yaklaşacağından emindi.

Fırsat yaratmak zor bir iş değildi. Şmuhinlerde akşam yemeğinden sonra bahçede uzun gezintiler yapılırdı. Volodya da Niyuta'nın yanında dolaşmaya çıksa, işte sana fırsat!

«Ben en iyisi geriye döneyim, yarın sabah treniyle giderim... Trene geç kaldığımı söylerim onlara.» diye düşündü.

Dediğini de yaptı... Bayan Şmuhina, annesi, Niyuta, yeğenlerden biri terasta oturmuş, iskambil oynuyorlardı. Volodya «treni kaçırdım» diye bir yalan kıvırdığı zaman ertesi gün sınava geç kalacağı düşüncesiyle kaygılandılar, sabahleyin erkenden kalkmasını söylediler. Onlar kağıt oynarlarken Volodya bir kenarda oturuyor, Niyuta'ya yiyecekmiş gibi bakıyor, bir şeyler bekliyordu. Kafasında plan hazırdı. Karanlıkta Niyuta'ya yaklaşacak, elinden tutacak, sonra kucaklayacaktı. Bir şeyler söylemeye gerek yoktu, çünkü ikisi de konuşmadan her şeyi anlayacaklardı.

Ancak yemekten sonra bayanlar bahçeye gezmeye çıkma-

dılar, kağıt oynamayı sürdürdüler. Oyun gece saat bire değin sürdü, sonra da yatmak üzere dağıldılar.

Volodya yatağına yattıktan sonra canı sıkılarak, «Bütün bunlar ne saçma! Neyse, yarını bekleyeyim. Yarın gene kameriyede... Neyse, neyse...» diye geçirdi içinden.

Uyumaya çalışmıyor; ellerini dizlerinin üstünde kavuşturarak yatakta oturmuş, düşünüyordu. Sınavı anımsayınca canı sıkıldı. Artık okuldan kovulacağını iyice aklı kesmişti. Ama aslında kovulmanın sandığı gibi pek korkunç bir yanı yoktu... Belki böylesi daha iyiydi. Bir gün sonra bir kuş gibi özgür kalır, sırtından öğrencilik üniformasını atar, herkesin yanında sigarasını içer, buraya gelip istediği zaman Niyuta'ya kur yapar, öğrenciliği bırakıp «bir delikanlı» olurdu. Geriye geleceğini sağlama alma, bir meslek edinme kaygısı kalıyordu ki, bunun da yolları vardı: Gönüllü askerlik, telgrafçılık için başvurur, daha olmazsa bir eczaneye girerek eczane işletmeye bile başlardı. Bu dünyada meslek kıtlığı mı vardı? Böylece bir-iki saat geçti, o hep düşünüyordu.

Saat üçe doğru, şafak sökerken kapısı hafifçe gıcırdadı, odaya annesi girdi. Esneyerek;

—Uyuyor musun? diye sordu. Uyu, uyu, ben bir dakikalığına geldim. Damla alacaktım da...

—Damla mı? Ne damlası?

—Zavallı Lili'yi gene sinir bunalımı tuttu. Hadi, sen uyu, yavrum, yarın sınava gireceksin!

Annesi dolaptan bir şişe çıkardı. Pencereye yaklaştı, üzerindeki etiketi okudu. Bir dakika sonra Volodya bir kadın sesi işitti:

—Mariya Leontyevna, istediğimiz damla bu değil. Çiçeksuyu getirmişsiniz, Lili morfin istiyor. Oğlunuz uyuyor mu? Söyleyin de o bulsun...

Niyuta'nın sesiydi bu. Volodya ürperdi. Çabucak pantolonunu giydi, paltosunu omuzlarına attı, kapıya yürüdü. Niyuta fısıldayarak annesine anlatıyordu:

—Morfin, anladınız mı? Üzerinde Latince yazılıdır. Volodya'yı uyandırın, o bulur.

Annesi kapıyı açıp içeri girerken Volodya, Niyuta'yı gördü. Üzerinde banyoya gittiği günlük bluzu vardı. Dağınık saçları omuzlarına dökülmüştü. Uykulu yüzü alaca karanlıkta esmere çalıyordu.

—Hah! İşte Volodya uyandı! dedi. Volodya, kuzum, dolapta morfin arar mısınız? Bu Lili başımıza dert... Her zaman bir şeyi tutar.

Annesi bir şeyler mırıldandı, esnedi, çıktı. Niyuta;

—Hadi, arasanız a, ne duruyorsunuz? dedi.

Volodya dolaba yaklaştı. Diz çöktü, ilaç dolu şişeleri, kutuları karıştırmaya başladı. Elleri titriyor; sanki soğuk dalgalar dolaşıyormuş gibi göğsünde, karnında bir şeyler oluyordu. Eter, asitfenik kokusundan, hiçbir neden yokken titreyen elleriyle tuttuğu şişelerden dökülen otların kokusundan başı dönüyor; boğulur gibi oluyordu.

«Galiba annem dışarı çıktı. İyi, iyi...» diye düşündü.

Niyuta uzata uzata

—Ee... Buldunuz mu? diye sordu.

Volodya bir etiketin üstünde «morf...» yazısını okudu.

—Şimdi... Şu şişe morfin, sanırım, buyurun!

Niyuta kapı aralığında duruyordu; bir ayağı koridorda, bir ayağı odadaydı. Saçlarını toplamak istiyor; saçları uzun, gür olduğu için düzeltemiyor, Volodya'ya dalgın dalgın bakıyordu. Ağarmış ama güneşin tam olarak aydınlatamadığı gökyüzünden odaya vuran zayıf ışık altında, geniş bluzu içinde, uykulu, saçları dağınık duran Niyuta, Volodya'ya pek çekici, etkileyici göründü. Büyülenmiş gibiydi, tüm bedeni titriyordu. Kameriyede bu latif vücudu kucakladığını zevkle anımsayarak morfini uzatırken;

—Siz... ne kadar, diyebildi.

—Ne dediniz?

Niyuta odaya girdi, gülümseyerek bir daha sordu:

—Ne, ne dediniz?

Volodya suskun baktı kadına, kameriyedeki gibi elini tuttu. Niyuta onu süzüyor, gülümsüyor, «bakalım daha ne olacak» gibisinden bekliyordu. Volodya fısıltıyla;

—Sizi seviyorum, dedi.

Niyuta gülümsemeyi bırakarak durgunlaştı..

—Durun, galiba biri geliyor. Ah, şu öğrenciler yok mu?

Böyle diyerek kapıya yaklaşıp başını uzattı, koridora baktı. Sonra geriye döndü.

—Hayır, kimse yokmuş...

Volodya bir anda odanın, Niyuta'nın, günün aydınlığının, hatta kendisinin keskin, olağanüstü, görülmemiş bir mutluluk duygusu içinde kaynaştığını hissetti. İnsanın tüm yaşamını verebileceği, uğrunda sonsuz acılara katlanabileceği bir duyguydu bu... Ama yarım dakika geçti geçmedi, bütün bunlar birden yok oldu. Tombul, çirkin, iğrenme ifadesiyle çarpılmış bir yüz gördü karşısında. Kendisi de aynı anda bu yüze karşı tiksinti duydu. Niyuta, Volodya'yı iğrenerek süzdükten sonra;

—Artık gitmem gerek, dedi. Öf, ne kadar çirkin, zavallısın! Pis ördek yavrusu!

Onun uzun saçları, geniş bluzu, sesi de Volodya'ya çirkin gözüküyordu şimdi.

Niyuta gittikten sonra, «Pis ördek yavrusu!» diye düşündü kendi kendine. «Gerçekten pisim. Her şey pis...»

Dışarda güneş doğuyor, kuşlar yüksek sesle cıvıldaşıyordu.. Bahçeden bahçıvanın el arabasının teker gıcırtıları geldi. Az sonra inek böğürtüleriyle birlikte çobanın kaval sesi duyuldu. Güneş ışığı, bu sesler dünyada temiz, ince, şiir dolu bir yaşamın varlığını bildiriyordu. Ama neredeydi bu yaşam? Bundan Volodya'ya ne annesi, ne de çevresinde bulunan bir başkası söz etmemişti.

Sabah trenine yetişmesi için uşak onu uyandırmaya geldiğinde uyuyormuş gibi yaptı. «Aman, hepsinin canı cehenneme!» diye düşünüyordu.

Yataktan saat 11'de kalktı. Aynada saçlarını tararken uykusuzluktan solgunlaşan, çirkin yüzüne bakarak; «Gerçekten doğru... Çirkin bir ördek yavrusuyum.» diye düşündü.

Annesi onu görünce sınava yetişemeyeceği kaygısıyla telaşlandı. Volodya;

—Uyuyakalmışım, anne, dedi. Ama siz merak etmeyin, doktordan rapor alıp götüreceğim.

Bayan Şmuhina ile Niyuta saat bire doğru uyandılar. Volodya uyanan Şmuhina'nın pencereyi gürültüyle açtığını, onun kaba sesine Niyuta'nın kahkahayla karşılık verdiğini işitti. Bu arada oturma odasının kapısı açıldı, Volodya yeğenlerle birlikte bir sürü sığıntının (bunların arasında annesi de vardı) yemek odasına yürüdüğünü gördü. Onların içinde tertemiz yıkanmış, şen-şakrak Niyuta ile eve yeni gelen kara kaşlı, kara sakallı mimar da vardı. Niyuta, ona hiç yakışmayan, belki daha hantal gösteren bir Ukrayna takımı giymişti. Kocası ise yersiz, bayağı nükteler yapıyordu.

Kahvaltıda verilen köftelere ya fazla soğan konulmuştu, ya da Volodya'ya öyle geldi. Ayrıca Niyuta'nın mahsus kahkahayla güldüğünü, sürekli ondan yana baktığını düşündü. Belki de böylece geçen geceye ait anıların onu hiç rahatsız etmediğini, pis ördek yavrusunun sofrada bulunuşuna aldırmadığını anlatmak istiyordu.

Saat dörde doğru Volodya annesiyle birlikte istasyona yollandı. Kötü anılar, uykusuz geçen gece, okuldan kovulma düşüncesi, vicdan sızısı... bütün bunlar yüreğinde ağır bir duygu, derin bir öfke uyandırıyordu. Annesinin zayıf yüzüne, küçük burnuna, Niyuta'nın armağan ettiği pardösüsüne bakarak homurdanmaya başladı:

—Niye pudra sürüyorsunuz? Yaşınıza uygun mu hiç? Yüzünüzü-gözünüzü boyuyorsunuz ama oyunda ütturduğünüz paraları ödemiyorsunuz. Üstelik başkalarının tütününü içiyorsunuz. Öff! Ne iğrenç şeyler bunlar! Sizi sevmiyorum, sevmiyorum!

Volodya annesine en ağır sözleri söylüyor, annesi ise gözlerini korkuyla açıp ellerini ovuşturarak şöyle mırıldanıyordu:

—Ne oluyor, oğlum? Aman Tanrım, arabacı duyacak! Sus, sus, duyacak sonra! Oradan her şeyi işitiyor.

Volodya soluk soluğa;

—Sizi sevmiyorum, sevmiyorum! diyordu. Ahlaksız bir kadınsınız, vicdansızsınız. Sırtınızdaki şu pardösüyü giymeyeceksiniz! İşittiniz mi? Yoksa parça parça ederim!

Annesi ağlamaya başladı.

—Kendine gel, oğlum! Arabacı duyacak.

—Hani babamın malı-mülkü nerede? Kendi servetiniz ne oldu? Hepsini har vurup harman savurdunuz, değil mi? Ben yoksulluğumdan utanmıyorum, ama böyle bir annem olduğu için utanıyorum. Arkadaşlarım bana sizi sorduklarında her zaman yüzüm kızarıyor.

Trenle kente varabilmek için iki istasyon geçmek gerekiyordu. Yolculuk boyunca Volodya sahanlıkta dikildi, titredi durdu. Vagona girmek istemiyordu, çünkü orada nefret ettiği annesi vardı. Yalnız annesinden değil, kendisinden de, kondüktörlerden de, lokomotif dumanından da, titremesine neden olan soğuktan da nefret ediyordu. İçi böyle karardıkça bu dünyanın kim bilir neresinde, bilmem hangi insanların sevgi, sevecenlik, neşe, canlıklık dolu, temiz, soylu, sıcak, zarif bir yaşam sürmekte olduklarını daha bir güçlü hissediyordu. Bunu ta derinden duyuyor, duydukça öyle dehşetli üzülüyordu ki, bir yolcu yüzüne dikkatle bakarak;

—Dişiniz mi ağrıyor? diye sordu.

Annesi ile Volodya soylu bir aileden gelme, Mariya Petrovna'nın evinde oturmaktaydılar. Bu bayan büyük bir daire tutmuştu, oda oda kiraya veriyordu. Onların iki odası vardı. Duvarlarında yaldızlı çerçeveler içinde iki tablo asılı olan pencereli odada annesi; karanlık, küçük odada ise Volodya kalıyordu. Burada yattığı kanepe vardı; bunun dışında içine

giysiler tıkılmış sepetler, şapka kutuları, annesinin niçin sakladığı belli olmayan bir sürü ıvır zıvırla doluydu. Volodya derslerine annesinin odasında ya da bütün kiracıların yemek yediği, akşamları toplandığı «ortak oda» denilen salonda çalışırdı.

Eve döner dönmez Volodya odasına kapandı, titremesini durdurmak için battaniyeyle örtündü. Şapka kutuları, sepetler, öbür ıvır zıvır ona kendine ait bir odası; annesinden, annesinin konuklarından, şimdi ortak odadan gelen seslerden saklanabileceği bir sığınağı olmadığını anımsatıyordu. Şurada-burada dağınık bir halde duran okul çantasını, kitaplarını görünce girmediği sınav geldi aklına. Hiç neden yokken, yedi yaşlarında rahmetli babasıyla birlikte kaldıkları Mantona kentini düşündü nedense. Sonra Biarrits'te kumsalda yan yana koştukları iki küçük İngiliz kızını anımsadı. Hayalinde o günkü göğün rengini, okyanusu, dalgaların yükselişini, ruhsal durumunu canlandırmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Yalnız İngiliz kızları tüm canlılığıyla gözlerinin önüne geldi; geri kalan şeyler ise birbirine karışıp düzensizce dağıldılar.

Volodya «Hayır, burası çok soğuk.» diye geçirdi içinden, paltosunu giyip ortak odaya gitti.

Ortak odada çay içiliyordu. Semaverin çevresine üç kişi oturmuştu: Annesi; bağa çerçeveli kelebek gözlük takan, müzik öğretmeni yaşlı bir bayan; bir de ıtriyat fabrikasında çalışan, yaşı hayli ilerlemiş, çok şişman, Avgustin Mihayloviç adlı bir Fransız.

Annesi;

—Bugün ağzıma tek lokma koymadım. Hizmetçiyi ekmek almaya göndermeli, diyordu.

Fransız;

—Dunyaşa! diye seslendi.

Ama ev sahibinin hizmetçiyi bir yere göndermiş olduğu anlaşıldı.

Fransız;

—Önemi yok. Ben kendim giderim, dedi.

Sert, kötü bir koku saçan purosunu görünür bir yere koydu, şapkasını giyerek dışarı çıktı. Ondan sonra annesi müzik öğretmenine Şmuhinlerde nasıl konuk kaldığını, kendisine orada iyi kabul gösterdiklerini anlatmaya başladı.

—Lili Şmuhina akrabamdır, diyordu. Merhum kocası general Şmuhin kocamla kardeş çocuğuydular. Lili'nin kızlık soyadı ailesinden dolayı barones Kolb'dur.

Volodya birden sinirlendi.

—Anne, söyledikleriniz doğru değil, dedi. Yalan söylüyorsunuz.

Oysa annesinin doğru söylediğini bal gibi biliyordu. General Şmuhin ve barones Kolb'la ilgili anlattıklarında gerçeğe aykırı bir şey yoktu. Ama gene de yalan söylediğini düşünüyordu. Yalan onun konuşma tarzında, yüzünün anlatımında, bakışında, her şeyindeydi...

Volodya bir daha;

—Yalan söylüyorsunuz! diyerek masaya öyle bir yumruk indirdi ki, masanın üstündeki kap kacak yerinden oynadı, annesinin bardağından çay döküldü.

—Ne diye durmadan generallerden, baroneslerden söz ediyorsunuz? Bütün bunlar yalan!

Müzik öğretmeni şaşırdı, genzine çay kaçmış gibi mendilini çıkarıp öksürmeye başladı. Annesi ise ağlıyordu.

Volodya, «Nereye gitsem de kurtulsam bu kadından!» diye düşünüyordu. Sokaktan yeni gelmişti. Arkadaşlarına gitmekten utanıyordu. Gene iki İngiliz kızını anımsadı nedense.

Ortak odada birkaç tur attıktan sonra Avgustin Mihayloviç'in odasına girdi. Burası keskin eter ve gliserinli sabun kokuyordu. Masanın üstünde, pencere kenarlarında içleri renk renk sıvılarla dolu birçok şişe, bardak, kadeh vardı. Volodya masanın üstünden bir gazete aldı, adını okudu: «Figaro». Gazeteden güçlü, hoş bir koku geliyordu. Sonra orada duran tabancayı aldı.

Yandaki odada müzik öğretmeni annesini yatıştırmaya çalışıyordu:

—Bırakın canım, onu! Ne önemi var? Aldırış etmeyin! Onun yaşındaki delikanlılar hep böyle densizlik yaparlar. Biraz katlanmak gerek.

Annesi uzata uzata;

—Hayır, Yevgenya Andreyevna, diyordu, fazla şımardı da ondan. Başında büyüğü yok... Bense kadınım, gücüm yetmiyor. Ah, öylesine mutsuzum ki!

Volodya tabancanın namlusunu ağzına soktu. Tetik ya da horoza benzeyen bir şeyi yokladı, parmağıyla bastı... Sonra bir çıkıntı daha buldu, ona da bastırdı parmağıyla. Ondan sonra namluyu ağzından çıkardı, paltosunun eteğine sildi. Tabancanın kundağını gözden geçirdi. O güne dek yaşamında eline silah almamıştı.

«Helhalde şunu yukarı kaldırmak gerek. Evet, öyle olmalı...» diye düşündü.

Avgustin Mihayloviç ortak odaya girmiş, kahkahayla gülerek bir şeyler anlatıyordu. Volodya gene namluyu ağzına soktu. Dişleriyle sıktı, sonra tabancanın bir yerini parmağıyla çekti. Bir patlama duyuldu... Bir şey korkunç bir güçle ensesini geriye etti. Volodya üzerinde şişeler bulunan masanın üstüne yüzükoyun kapaklandı. Sonra rahmetli babası, Mentona'daykken bir bayan için yas tuttuğu sırada giydiği silindir şapkası üzerindeki geniş siyah kurdele ile birdenbire karşısına çıktı, onu kucakladı, sonra ikisi birlikte karanlık, derin bir boşluğa doğru uçtular...

Sonra her şey karardı, gözden silindi.

GÖMÜ (HAZİNE)

Y. P. Polonski'ye adanmıştır.

Büyük şose denilen geniş bozkır yolunun kıyısında bir koyun sürüsü geceliyordu. Başında da iki çoban vardı. Çobanlardan biri seksen yaşlarında, yüzü sürekli seğriyen, dişsiz bir adamdı. Dirseklerini ebegümeçlerinin tozlu yaprakları üzerine dayamış, yüzükoyun yatıyordu. Öteki ise kalın kara kaşlı, bıyıksız bir delikanlıydı. Sırtındaki giysi çuval dikilen ucuz bir kumaştan yapılmıştı. Ellerini başının altına koymuş, sırt üstü yatarken tepesinde, gökyüzünde uzayıp giden samanyoluna, orada epildeyen yıldızlara bakıyordu.

Çobanlar yalnız değillerdi. İki metre ilerde yolu kaplayan alacakaranlığın içinde eyerli bir at vardı; onun yanında ise kocaman çizmeli, kısa cepkenli bir adam atının eyerine yaslanmış, duruyordu. Görünüşe göre toprak ağalarından birinin gözetçisiydi. Gergin, kıpırtısız bedenine, çobanlar ile atına karşı davranışına, konuşmasına bakılacak olursa ciddi, kendi değerini bilen, akıllı, oturaklı bir adamdı. Askerce duruşu beylerle, kahyalarla sık sık görüşmekten elde ettiği belli olan, alttan alıcı-kafa tutucu tavırlarını karanlıkta bile insanın gözüne sokuyor gibiydi.

Koyunlar uyuyorlardı. Gökyüzünün doğu bölümünü kaplamaya başlayan tanyerinin ağartısında uyumayan koyunların karaltıları burada göze çarpıyordu: Başlarını önlerine eğerek ayakta dikilmiş, derin düşüncelere dalmışlardı. Engin bozkırların, sonsuz gökyüzünün yarattığı bu durağan, uzayıp giden, bitmez gecelerle-gündüzlerle ilgili düşünceler onları canla-

rından bezdirmiş olmalıydı; işte böyle yere çakılmış gibi dururlarken ne yabancı birinin orada bulunuşuna, ne de çomarların hırlaşmalarına aldırıyorlardı.

Uykulu, durgun bozkırın yaz geceleri hiç eksik olmayan biteviye curcunası vardı havada; çekirgeler hiç ara vermeden cırıldıyor, bıldırcınlar ötüyor, sürüden bir fersah kadar uzakta, kıyılarında söğüt ağaçları büyüyen derenin aktığı yatakta bülbüller tembel tembel çiliyordu.

Ağa gözetçisi çubuğunu yakmak için ateş istemek üzere eğlenmişti sürünün yanında. Suskunluk içinde çubuğunu yaktı, içip bitirdikten sonra eyere dayandı, düşüncelere daldı. Genç çoban ona hiç aldırmıyor, gökyüzüne bakarak yatmasını sürdürüyordu. Yaşlı çoban gözetçiyi uzun uzadıya inceledikten sonra sordu

—Sen Makarov'un çiftliğinden Panteley olmayasın?

Gözetçi;

—Ta kendisi! diye yanıtladı.

—Ben de kim acaba, diye merak ediyordum. Tanıyamadım, bu durumda zengin olacaksın demektir. Nereden gelip nereye gidersin?

—Kovılı'deki çiftliğe gitmiştim de oradan geliyorum...

—Epeyce uzak. Tarlaları yarıcıya mı veriyorsunuz?

—Her türlüsü var. Yarıcıya da, kiraya da, bostan yapmak için verdiğimiz de oluyor. Daha doğrusu, değirmene bakmak için gitmiştim oraya.

Kirli ak renkli, kabarık tüylü, gözleriyle burnunun çevresinden keçeleşmiş kıl demetleri sarkan iri, kocamış bir çoban köpeği yabancıya karşı kayıtsız görünmeye çalışarak birkaç kez atın çevresinde dolandı; sonra birdenbire kızgın, kart sesiyle hırlayarak gözetçiye arkadan saldırdı; öteki köpekler de kendilerini tutamayıp yerlerinden fırladılar.

Yaşlı çoban dirseğine dayanarak doğruldu.

—Hoşt, edepsiz! Hay, geberesice hayvan!

Köpekler yatışınca yaşlı çoban eski duruşunu aldı, sakin bir sesle;

—Geçen Vosnesenye günü Kovılı'de Yefim Jmenya diye biri öldü. Tanıyor musun? Geceleyin adını anmak uğursuzluk getirir, berbat bir adamdı.

—Hayır, tanımam.

—Demirci Stepka'nın babası Yefim Jmenya, canım. Köyde onu herkes bilir. Aman hınzırın tekiydi! Fransızları kovan Çar Aleksandr'ı Taganrog'dan Moskova'ya arabalarla götürdükleri zamandan beri tanırdım onu. Çarın cenazesini karşılamaya birlikte gitmiştik, o zamanlar büyük şose Bahmut'a gitmez, Yesaulovka'dan Gorodişçe'ye geçerdi. Kovili'nin bulunduğu yerde ise keklik yuvaları vardı, adım başı bir keklik yuvası. Daha o zaman Jmenya'nın ruhunu şeytana sattığını, içine cinler yerleştiğini anlamıştım. Benim düşündüğüm şu: Köylü kısmı az konuşursa, kocakarı işleriyle uğraşırsa, içine kapanıp tek başına yaşarsa bil ki, sonu kötüdür. Yefimka gençliğinde hep susardı. Şuna-buna yan gözle bakar, hindi gibi kabarır dururdu. Kiliseye gitmek, gençlerle birlikte sokakta, meyhanede eğlenmek gibi alışkanlıkları yoktu. Hep yalnız başına oturur, kocakarılarla fısıldaşırdı. Genç adamın arıcılıkta, bostancılıkta ne işi var? Bunları yapardı. Bostanına varanlar yetiştirdiği karpuzlarla kavunların ıslık çaldığını işitmişler. Bir keresinde de herkesin önünde bir turna balığı yakalamış; balık birdenbire, «Ho-ho-ho!» diye gülmüş.

Panteley;

—Bunlar olağan şeylerdir, dedi.

Genç çoban dönüp yan yattı, kara kaşlarını kaldırarak yaşlı adama gözlerini dikti.

—Sen kendin karpuzların ıslık çaldığını duydun mu?

Adam içini çekti.

—Duymasına duymadım, Tanrı korudu beni. Başkaları söylediler. Hem aklın almayacağı bir şey değil bu. Şeytan isterse taşın içinde bile ıslık çalar. Köylülerin toprak köleliği

kaldırılmadan önce üç gün-üç gece kayalar uğuldamıştı. Kendi kulaklarımla işittim. Turna balığının kahkaha atmasına gelince, Jmenya balık yerine şeytanı yakalamıştı da ondan...

Yaşlı çoban bir şey anımsar gibi oldu, birdenbire diz üstü doğruldu, üşüyormuş gibi ellerini sinirli sinirli yenlerine soktu, geveze kadınların çabukluğuyla burnundan şöyle mırıldandı:

—Ulu Tanrı sen bizi koru, günahlarımızı bağışla! Bir gün dere kıyısından Novopavlovka'ya gidiyordum. Sağanak boşanmak üzereydi, öyle bir fırtına çıkmıştı ki, Tanrı göstermeye! Var gücümle koşmaya başladım, yoldan yaban alıcı ağaçları arasından (tam alıçlar çiçek açmıştı) beyaz bir öküz gidiyordu. Düşündüm: «Bu öküz kimin acaba? Burada ne işi var?» Öküz hem yürüyor, hem kuyruğunu sallıyor, hem de «Böö-ö!» diye böğürüyordu. İşte, kardeşler, hayvanın peşinden yetişip yanına yaklaştım ki, bir de ne göreyim, beyaz öküz Jmenya'nın kendisi değil mi? Tanrım, sen büyüksün! Hemen istavroz üstüne istavroz çıkardım, seninki ise bana bakıp gözlerini belerterek bir şeyler homurdanıyor. Nasıl korktuğumu anlatamam. Yan yana yürümeye başladık, ben korkumdan tek söz söyleyemiyorum. Bora-fırtına, şimşekler çakıyor, söğüt dalları kırılacakmış gibi yerlere eğiliyor. İşte tam o sırada, yalan söylüyorsam Tanrı cezamı versin, tövbe etmeden öleyim, bir tavşan karşıdan karşıya yolu geçiyor... Koştu, koştu, sonra durup insan sesiyle, «Merhaba mujikler!» demez mi?

—Hoşt, kahrolası! Geberesi hayvan!

Bu sözleri gene atın çevresinde dolanmaya başlayan tüylü çomara söylemişti.

Eyere dayanarak kıpırtısız duran gözetçi;

—Olmayacak şey değil, dedi.

Düşüncelere dalan insanlar gibi boğuk, alçak bir sesle söylemişti bunları. Sonra ciddi, kendinden emin bir sesle;

—Olmayacak şey değil! diye yineledi.

Yaşlı çoban eski canlılığını yitirmişti.

—Ah, o hınzırı bilmezsiniz siz, dedi. Toprak köleliğinden

kurtulduktan beş yıl sonra köylüler ona meydan dayağı atmışlardı da öç almak için bütün Kovılı'ye boğaz illeti gönderdi. Bilinen-bilinmeyen yüzlerce insan öldü o zaman, tıpkı kolera salgını gibi...

Genç çoban bir süre sustuktan sonra;

—Peki, boğaz illetini nasıl yollamış? diye sordu.

—Nasıl olacak, basbayağı! Bundan kolay ne var? Yeter ki insan istesin. Jmenya insanları yılan yağıyla boğuyordu. Bu öyle bir nesne ki, kokusu bile bir sürü halkın canına kıymaya yeter.

Gözetçi;

—Doğru, diye onayladı.

—Adamı öldürmek istediler de köyün kocaları engel oldular. Onu öldürmeye gelmezdi, çünkü gizli gömülerin (definelerin) yerini tek o biliyordu, ondan başka bilen yoktu. Buradaki gömüler tılsımlıdır, bulmasına bulursun da göremezsin, Jmenya ise görüyordu. Irmak kıyısından ya da ormandan gider; çalılar, kayalıklar arasından ışıklar gözükür gözüne. Hani kükürt parıltısı var ya, tıpkı ona benzer... Kendim de gördüm. Herkes Jmenya'nın gömülerin saklı olduğu yeri göstereceğini ya da bunları kendisinin çıkaracağını umuyordu, oysa köpoğlu köpek ne kendisi yedi, ne de başkasına yedirdi. Kendisi çıkarmadan, başkasına da koklatmadan geberdi gitti.

Gözetçi çubuğunu yaktı, kocaman bıyıkları ile uzun, insanda saygı uyandıran iri burnu bir an aydınlandı. Fersiz ışık halkaları elinden şapkasına sıçradı, oradan eyerin üstünden atlayarak atın sırtında koştu, kulaklarına doğru yelesinde kayboldu.

Gözetçi;

—Buralarda çok gömü var, dedi.

Yavaş yavaş gerinerek çevresine bakındı, bakışlarını ağaran tanyerine dikti.

—Evet, çok gömü vardır muhakkak.

Yaşlı çoban içini çekti.

—Elbette. Bütün belirtiler bunu gösteriyor, gelgelelim

kazıp çıkaracak adam bulamazsın. Gerçek yerlerini bilen yok ki. Anladığım kadarıyla tılsımlıdır hepsi de. Gömüyü bulup çıkarmak için önce tılsımı çözmek gerekir, oğul. İşte Jmenya'da tılsım çözücü muskalar vardı, ama iblisin elinden alabilirsen al! Kimsenin eline geçmesin diye hiç yanından ayırmazdı.

Genç çoban yerde sürünerek yaşlı adama biraz daha sokuldu, başını yumruklarına dayayıp bakışlarını onun yüzüne dikti. Kara gözleri çocukça bir merak ve korkuyla doluydu. Bu iki duygu sanki alaca karanlıkta kaba yüzünün iri çizgilerini uzatıp yayarak inceltmişti. Adamın anlattıklarını büyük bir dikkatle dinliyordu.

—Buralarda gömü bulunduğu kutsal kitaplarda bile yazılıdır. Bunun böyle olduğu gün gibi ortada. Novopavlosklu eski bir askere İvanovka'ya gittiğinde yırtık bir pusula göstermişler, adam pusulada gömünün yerini, kaç batman altın olduğunu, hatta nasıl bir kabın içinde bulunduğunu tek tek okumuş. Pusulaya bakarak gömüyü çoktan çıkarırlardı ama tılsımlıymış, yanına yaklaşamamışlar...

Genç çoban sordu:

—Neden yaklaşamıyorlar, dede?

—Bir nedeni var, anlaşılan, eski er bunu söylemedi. Önce tılsımı çözmek gerekir...

Yaşlı çoban çoşkuyla, içini yabancı adama dökmek istercesine hevesle konuşuyordu. Ama sürekli, çabuk konuşmaya alışkın olmadığından hım hım ediyor, kekeliyor, konuşmadaki eksikliği kendisi de hissettiği için sözlerini el, kol, baş hareketleriyle, zayıf omuzlarını silkerek süslüyor; sırtındaki kaba keten gömlek ikide birde arkaya sıyrılarak kayıyor, güneşten. Kocamışlıktan kararan tenini ortaya çıkarıyordu. Gömleğini eliyle çekiştiriyor, ama gömlek o dakika gene kayıyordu. Sonunda yaşlı çoban gömleğinin karşı koyması yüzünden çileden çıkmış gibi yerinden fırladı, acı bir sesle söylendi:

—Bu dünyada her yerde servet yatıyor ama yerin altına gömülü olduktan sonra neye yarar? Böylece bunca servet har-

man elentisi ya da koyun gübresi gibi kimseye bir yararı dokunmadan yok olup gidiyor. Servet o kadar çok ki, oğul, bütün il halkına yeter de artar bile. Ne yazık ki onu gören göz yok! Bir gün gelecek, beyler kazıp çıkaracaklar ya da hükümet el atacak bu işe. Beyler eski gömütleri (mezarları) kazmaya başladılar bile.... Kokuyu aldılar. Köylünün servetine göz dikiyorlar! Hükümet de az kurnazlardan değil, hani! Köylülerden biri gömü bulursa yetkililere teslim etsin, diye yazılıymış yasada. E, affetmişsin, yağma yok! Kapıp da kaçar mısın?

Yaşlı adam küçümseyen bir tavırla güldü, sonra yere oturdu. Gözetçi büyük bir dikkatle dinliyor, her şeyi olduğu gibi kabul ediyordu; öte yandan duruşuna, tek söz söylemeyişine bakılırsa yaşlı çobanın anlattıkları onun için yeni şeyler değildi. Bunlar üzerinde çoktan beridir düşündüğü, ihtiyarın bildiklerinden daha çok şey bildiği belli oluyordu.

Yaşlı çoban utangaç utangaç kaşınarak;

—Ne yalan söylemeli, ben de zamanında beş-on kez gömü aradım, dedi. Tam yerlerinde aradım, ama, anlaşılan, hep tılsımlı gömülere rasladım. Babam da aradı, kardeşim de aradı, ama zırnık bulamadılar, servete kavuşamadan ölüp gittiler. Kardeşim İlya'ya, Tanrı rahmet eylesin, keşişin biri Taganrog kalesinde bir yerde üç taşın altında tılsımlı bir gömü bulunduğunu söylemiş. İşittiğime göre o zamanlar, 1838 yılında mıydı neydi, Matveyev köyünde oturan bir Ermeni tılsım yazıp satıyormuş. İlya da bir tane yazdırmış, yanına iki arkadaşını alıp Taganrog'a yollandı. Ama kaledeki tam o yere yaklaştıklarında bir tüfekli nöbetçinin dikildiğini görmüşler.

Bir ses durgun havada yankılanarak bütün bozkıra yayıldı. Uzaklarda bir şey şiddetle çatırdadı sanki, kayaya çarpmışçasına «tak-tak-tak» sesleri patladı ardı ardına... Çatırtı kesildiğinde yaşlı adam kayıtsız bir biçimde, kıpırdamadan dikilen Panteley'e sorarcasına baktı.

—Kömür ocaklarında çalışan makinenin kovası kopmuş olacak, diye açıkladı beriki.

Artık ortalık aydınlanıyordu. Samanyolu gitgide soluklaşıyor, eski çizgilerini yitirerek kar gibi yavaş yavaş eriyordu. Gökyüzü bulanık, somurtkan bir hal almıştı. Böyle zamanlarda havanın açık mı, kapalı mı olduğunu bilemezsiniz; ancak doğuda görülen saydam, parlak şeride, şurada-burada parıldayan yıldızlara bakınca durumu anlarsınız.

Sabahın ilk esintisi çıktı; sütleğenler ile geçen yıldan kalma kararmış otları hiç hışırdatmadan, hafifçe kıpırdatarak yolun kıyısından geçti gitti.

Gözetçi düşüncelerinden sıyırılarak başını salladı. İki eliyle birden eyeri tutup sarstı, kolanı yokladı, ata binmeye cesaret edemiyormuş gibi gene düşünceli düşünceli durdu.

—Evet, dedi. Insanın dirseği kendisine çok yakındır ama ısıramaz. Servet şuracıkta duruyor, hani onu arayacak akıl bizde?

Bunu söylerken yüzünü çobanlara çevirmişti. Hayal kırıklığına uğramış gibi, sert yüzünden hem hüzünlü, hem de alaycı bir anlam okunuyordu.

Sol ayağını üzengiye götürürken tek tek;

—Sonunda servetin nasıl bir şey olduğunu görmeden ölür gidersin, dedi. Gençler belki de görürler; bize gelince, artık unutalım gitsin.

Çiğle kaplı uzun bıyıklarını sıvazlayarak ağır ağır atına bindi, bir şey unutmuş ya da söylemek istediklerini tam söyleyememiş gibi gözlerini kısarak uzaklara baktı. Görünen son tepeciğin sisle karıştığı bozumsu enginlerde her şey kıpırtısızdı; uçsuz-bucaksız bozkırda ufka kadar şurada-burada yükselen cansız kurganlar, tepecikler ise insana sert sert bakıyordu. Tepelerin kıpırtısızlığında, sessizliğinde yüzyılların ağırlığı ile insanlara karşı kayıtsızlık hissediliyordu. Gene binlerce yıl geçecek, milyarlarca insan ölecek, onlarsa ölenlere hiç acımadan, yaşayanlarla ilgilenmeden gene böylece duracaklar; kimse onların burada niçin durduklarını, altlarında bozkırın hangi gizlerini sakladıklarını bilmeyecek...

Uyanan kargalar sessizlik içinde, tek tek yerin üzerinden süzülerek uçuyordu. Ne bu uzun ömürlü kuşların tembel tembel uçuşlarında, ne her gün şaşmadan yinelenen sabahta, ne bozkırın sonsuzluğunda, hiçbirinde anlam aramak olanaksızdı. Gözetçi gülümsedi.

—Aman Tanrım, şu enginliğe bakın! dedi. Git de serveti bul bakalım.

Sonra sesini alçaltıp yüzüne ciddi bir anlam vererek;

—Burada iki gömünün yer altında gizlendiği kesin, diye ekledi. Ama beylerin bundan haberi yok; yaşlı köylüler, daha doğrusu eski askerler iyi bilirler. İşte şu tepenin bulunduğu yerde (kamçısıyla yan tarafı gösterdi) bir zamanlar haydutlar bir kervana baskın yapmışlar. Kervana yüklü altınlar Voronej'de donanmasına gemi yaptıran Büyük Petro'ya Petersburg'dan gönderilmiş. Haydutlar kervancıları öldürüp altınları toprağa gömmüşler, sonra onu o yeri bir daha bulamamışlar. Öteki gömüyü de bizim Don Kazakları saklamışlar. 1812 yılında Fransızlardan bir sürü mal, gümüş, altın ele geçirmişler; evlerine dönerlerken yetkililerin bu altınlarla gümüşleri zorla ellerinden alacaklarını öğrenince malı onlara vermektense çocuklarımıza kalsın diye gömmüşler, ama nereye gömdüklerini kimse bilmiyor.

Yaşlı adam somurttu.

—Öyle, bu gömüleri ben de işittim.

Panteley genc düşüncelere daldı.

—Evet, duymuşsundur...

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Gözetçi düşünceli düşünceli uzaklara bakıp gülümsedi. Yüzünde hep o, bir şeyi unutmuş ya da söylemek istediklerini tam söyleyememiş gibi anlamla yuları çekti. At isteksiz isteksiz yola koyuldu. Panteley yüz adım kadar ilerledikten sonra başını sertçe silkeledi, düşüncelerinden sıyrıldı, atını kamçılayarak tırısa kaldırdı.

Çobanlar yalnız başlarına kalmışlardı.

Yaşlısı;

—Bu adam Makarov çiftliğinden Panteley'dir, dedi. Yemek-içmek için efendilerden, yılda yüz elli ruble alıyor. Okumuş adamdır.

Uyanan koyunlar –üç bin kadar vardı– yapacak başka bir şey olmadığı için kısacık, yarı yarıya çiğnenmiş otları koparıp gevelemeye başladılar. Güneş daha doğmamıştı, ama bozkırın bütün tepecikleri, uzaktan buluta benzeyen sivri tepeli Savur Höyük açıkça seçiliyordu. Bu höyüğe tırmanıp çevreye baksanız gökyüzü gibi ucu-bucağı bulunmayan bozkırı, enginlere serpiştirilmiş bey konaklarını, Alman, Molakan çiftliklerini, köyleri görürsünüz. Keskin gözlü Kalmık ise ta kenti, demiryolunda giden trenleri seçer. Ancak bu tepeden görülen dünyada suskun bozkırdan, yüzlerce yıllık höyüklerden başka, yere gömülü servetlerle, koyunların düşünceleriyle hiç ilgisi olmayan bir yaşam serilir gözlerinizin önüne.

Yaşlı çoban yanıbaşında duran kancalı sopasını eliyle bulup ayağa kalktı. Suskun, düşünceliydi. Genç çobanın yüzündeki çocukça korku, merak ise henüz silinmemişti. Dinlediği şeylerin etkisindeydi hâlâ, sabırsızlıkla yeni öyküler bekliyordu.

O da kendi kancalı sopasını alarak;

—Dede, dedi. Kardeşin İlya nöbetçiyle karşılaşınca ne yapmış?

Yaşlı adam soruyu duymamıştı. Dalgın gözlerle delikanlının yüzüne baktı, dudaklarını şapırdatarak;

—Sanka, ben hep İvanovka'da ere gösterilen pusulayı düşünüyorum, dedi. Panteley'e söylemedim, neme gerek, oysa pusulada öyle bir yer belirtilmiş ki, çocuk gitse bulabilir. Biliyor musun, neresi? Bogataya Baloçka'da, hani sel yatağı, kaz ayağı gibi üçe ayrılıyor ya, işte gömü sel yatağının ortasında.

—E, peki, kazacak mısın?

—Şansımı deneyeceğim...

—Dede, bulunca ne yapacaksın?

Yaşlı adam gülümsedi.

—Ben mi? Hımm... Hele bir bulayım. Onlara göstereceğim dünyanın kaç bucak olduğunu. Ne yapacağını ben bilirim.

Yaşlı çoban gömüyü bulursa ne yapacağını anlatmadı. Yaşadığı sürece böyle bir soru belki ona ilk kez soruluyordu; yüzündeki uçarı, umursamaz anlatıma bakılırsa bu konu pek önemli, üzerinde durulmaya değer bir şey değildi. Sanka'nın kafasında anlamadığı bir şey daha kıpırdanıp duruyordu: Neden yalnız yaşlı adamlar gömü arıyorlardı, para-pul her gün ölebilecek bu insanların nesine gerekti? Ama merakını soruya dönüştürüp sormadı, sorsa bile yaşlı çobanın buna yanıt vereceği kuşkuluydu.

Hafif bir pusla örtülü, kocaman, kırmızı bir güneş yükseldi doğudan. Henüz ısınmamış ışın demetleri otların çiğleri içinde yıkanarak, ışıldamaktan bıkmadıklarını gösterircesine gerinerek neşeyle bozkırın dört bir yanına yayıldılar. Gümüş renkli pelinler, maviş maviş domuz otları, sarı kolzalar, peygamber çiçekleri güneşin ışınlarını kendi gülümsemelerine bir karşılık gibi kabul ederek sevinçle parladılar.

Yaşlı çoban ile Sanka ayrılıp sürünün iki yanında dikildiler. İkisi de dalgın dalgın yere bakıyorlardı. Birisi servet düşüncesinin etkisinden kurtulamıyor, öteki ise geceleyin anlatılanları düşünüyordu. Genç çobanı asıl ilgilendiren, kendisine hiç gereği olmayan, aklının fazla ermediği, yer altında yatan servet değil; insana mutluluk getiren servetin böylesine hayallerle süslü, masalımsı olmasıydı.

Koyunların yüzlercesi bir anda ürkerek, sanki bir yerden emir almışçasına, sürüden kopup hepsi bir yana savruldular. Aynı anda da Sanka, koyunların bezdirici, bitmez tükenmez düşünceleri ona geçmiş gibi, anlaşılmaz, hayvanlara özgü bir korkuyla yana atıldı; ama hemen kendini toparladı, bağırdı:

—Tüh, mendeburlar! Kudurdunuz mu? Yere batasıcalar!

Güneş karşı konulmaz, sürekli, boğucu bir sıcaklık vaderek yeryüzünü kavurmaya başlayınca geceleyin kıpır kıpır kıpırdayan, türlü sesler çıkaran canlılar yarı uykuya daldılar.

Yaşlı çoban ile Sanka ellerinde sopalarıyla sürünün iki yanında dua eden Hintli fakirler gibi kımıldamadan duruyorlar, derin derin düşünüyorlardı. Artık birbirlerini gördükleri yoktu, her biri kendi dünyasına gömülmüştü. Koyunlar da sonsuz düşünceler içindeydi.

YAĞMURLU HAVALAR

İri iri yağmur damlaları karanlık camları dövüyordu. Bu yağmur, bir kere başladıktan sonra, soğuktan donan yazlıkçılar en sonunda pes edip aldırmaz oluncaya değin günlerce, haftalarca sürüp giden o berbat yaz yağmurlarından biriydi. Dondurucu havada keskin, hoşa gitmeyen bir rutubet kokusu vardı. Avukat Kvaşin'in kaynanası ile karısı yağmurluklarına, şallarına sarınmışlar; yemek odasında masada oturuyorlardı. Yaşlı kadının yüzünde, «çok şükür, karnım tok, sağlığım yerinde, biricik kızımı da iyi bir erkeğe verdim. Şimdi artık rahat bir vicdanla iskambil falı açmaya hakkım var.» gibisinden bir anlam okunuyordu. Yirmi yaşlarında, tombul, orta boylu, uysal yüzlü, solgun benizli bir hatun olan kızı, dirseklerini masaya dayamış; kitap okuyordu. Ama gözlerine bakılırsa kitapla değil, kitapta yazılı olmayan kendi düşünceleriyle daha çok ilgilendiği anlaşılabilirdi. Ana-kız susuyorlardı. Yağmurun gürültüsü ile mutfaktan, derinden gelen aşçı kadının sesi birbirine karışıyordu.

Kvaşin evde yoktu. Avukat yağmurlu havalarda yazlığa gelmez, kentte kalırdı, çünkü rutubetli yazlık havası bronşitini azdırıp çalışmasını zorlaştırıyordu. Ayrıca kurşun rengi havanın soğuk görünüşü ile camlardaki göz yaşını andıran yağmur damlaları gücünü eksiltiyor, içini karartıyordu. Oysa kentte yaşamak rahattı, insan yağmurlu havaların bile farkına varmazdı.

Yaşlı kadın iki kez fal açtıktan sonra iskambil kağıtlarını karıştırdı, kızına;

—Yarın hava açacak mı, Aleksey Stepanıç gelecek mi, diye fal açtım, dedi. Gelmeyeli tam beş gün oluyor. Ne hava, aman Tanrım!

Nadejda Filippovna kayıtsız bakışlarla annesini süzerek yerinden kalktı, odada bir köşeden öbürüne gidip gelmeye başladı. Düşünceliydi.

—Anne, barometre dün yükseliyordu, dediklerine bakılırsa bugün gene düşüyormuş.

Annesi kağıtları gene üç sıra dizdi, başını sallayarak kızına;

—Kocanı göreceğin geldi mi? diye sordu.

—Elbette.

—Öyle ya, nasıl göreceğin gelmez! Yazlığa uğramayalı beş gün oluyor. Mayıs ayındayken kentte kalması en çok iki, bazan üç gün sürerdi; şimdiyse dile kolay, tam beş gün! Karısı olmadığım halde benim bile göresim geldi. Dün bana barometre düşüyor, dediler; ben de Aleksey Stepanıç için piliç kestirdim, kefal balığı temizlettim. Pilici, balığı sever. Oysa rahmetli baban balığı görmeye katlanamazdı, ama Aleksey Stepanıç seviyor, önüne her gün koysan, yer...

Kızı;

—Onu düşündükçe yüreğim sızlıyor, dedi. Bizim bile canımız sıkılıyor, onun daha çok sıkılır, elbette.

—Sıkılmaz olur mu? Bütün gününü mahkemede geçirsin, ondan sonra da boş evde baykuş gibi yalnız otursun.

—Beni en çok üzen nedir, biliyor musun, anneciğim? Evde hizmetçisiz kalması; semaver koyacak, bir bardak su verecek kimsenin olmaması. Yaz ayları neden bir uşak tutmuyoruz? Sonra madem yazlığı sevmiyor, niçin buraya geliyoruz! Ona çok söyledim ama dinletemedim. «Senin sağlığın için.» diyor. Benim sağlığımın bununla ne ilgisi var? Asıl onun bu eziyetlere katlanması sağlığımı bozuyor.

Annesinin omzunun üstünden bakan Nadejda Filippovna açılan falda bir yanlışlık gördü, masanın üstüne eğilerek düzeltmeye başladı. Bu arada bir sessizlik çöktü. Her ikisi de kağıtlara bakarken sevgili Aleksey Stepanıç'ın şu dakikada kentte karanlık, ıssız çalışma odasında yapayalnız oturduğunu; aç,

yorgun bir halde, aile özlemiyle yanıp tutuşarak masası başında çalıştığını düşünüyorlardı.

Nadejda Filippovna'nın birdenbire gözleri parladı.

—Ne dersin, anneciğim? Yarın hava gene kapalı olursa sabah treniyle kente, onu görmeye gideceğim. Hiç olmazsa sağlık durumunu öğrenir, yüzüne doya doya bakar, önüne çayını koyarım.

Böylesine basit, yerine getirilmesi kolay bir düşüncenin o ana dek akıllarına gelmeyişine ikisi de şaşakaldılar. Kent yazlıktan yarım saat uzaktaydı, trenden indikten sonra arabayla on dakika daha gitmek gerekiyordu. Ana-kız biraz daha konuştuktan sonra ikisi de kıvançlı, aynı odada yattılar.

Gece saat ikiyi vurduğunda yaşlı kadın içini çekerek;

—Ah, ah! dedi. Tanrım, günahlarımızı bağışla! dedi. Bir türlü uyku tutmuyor!

Kızı fısıltıyla sordu:

—Niçin uyuyamıyorsun, anne? Ben de Alyoşa'yı düşünüyorum hep. Kentte sağlığı bozulmasa bari. Kim bilir, ne biçim lokantalarda, aşçı dükkanlarında yemek yiyordur...

Yaşlı kadın göğüs geçirdi.

—Ben de bunları düşünüyorum. Tanrım, sen onu esirge, hastalıklardan koru! Şu yağmur da kesilmek bilmiyor ki!

Sabahleyin yağmur artık pencereleri dövmüyordu, ama gökyüzü bir gün önceki gibi kurşun rengiydi. Ağaçlar hüzünlü hüzünlü duruyor, rüzgarın her esişinde yapraklarda biriken yağmur damlaları yerlere saçılıyordu. Çamurlu yollarda insanların ayak izleri, araba tekerlerinin açtığı oyuklar, hendekler suyla dolmuştu. Nadejda Filippovna çıkmaya karar verdi.

Kızını bir güzel sarıp sarmalayan anne o giderken;

—Benden çok selam götür, dedi. Hem ona söyle, pek mahkeme mahkeme dolaşmasın. Biraz da dinlenmek gerek. Sokağa çıkarken boynuna atkı sarmayı unutmasın, havanın durumu belli. Tanrı korusun! Pilici de al, ev yemeği soğuk da olsa aşçıların pişirdiklerinden daha iyidir.

Kızı ya akşam treniyle, ya da ertesi sabah belki birlikte döneceklerini söyleyerek gitti.

Ama söylediğinden çok daha erken, öğle yemeğine doğru geri döndü. O geldiği sırada yaşlı kadın kendi odasında, sandığın üstünde oturarak uyuklarken akşam yemeği için damat beye ne kızartsam, diye düşünüyordu.

Kızı solgun bir yüzle, darmadağınık saçlarla odasına girdi; hiçbir şey söylemeden, sapkasını çıkarmadan yatağa yığıldı, başını yastıklara dayadı.

Yaşlı kadın şaşırıp kalmıştı.

—Ne oldu, kızım? Niçin böyle çabuk döndün? Aleksey Stepanıç nerede?

Nadejda Filippovna başını kaldırdı; kuru, yalvaran gözlerle annesine baktı. Sonunda;

—Anneciğim, kocam bizi aldatıyor, diyebildi.

Yaşlı kadının hotozu başından kaydı, korku dolu bir sesle;

—Ne diyorsun? Ağzından yel alsın! dedi. Bizi aldatmaya niçin kalkışsın ki! Tanrım, sen bizi koru!

Kızı;

—Anne, bizi aldatıyor, derken çenesi titriyordu.

Yaşlı kadın sarardı.

—Bunu da nereden çıkardın? diye bağırdı.

—Kente gidince evi kapalı buldum. Kapıcı, Alyoşa'nın beş gün içinde bir kez bile uğramadığını söyledi. Evde kalmıyor! Kalmıyor, kalmıyor!

Nadejda Filippovna ellerini salladı, hıçkırarak ağlamaya başladı. Hem ağlıyor, hem de;

—Evde kalmıyor, kalmıyor! diye üsteliyordu.

Sinir bunalımları başlamıştı. Yaşlı kadın iyice korkuya kapıldı.

—Bu nasıl şey? Daha üç gün önce gönderdiği mektupta evden dışarı çıkmadığını yazıyordu. Peki, geceleri nerede yatar-kalkar bu adam? Tanrım, sen bilirsin!

Nadejda Filippovna öylesine halsiz düşmüştü ki, şapkasını

bile çıkaramıyordu. Afyon yutmuş gibi anlamsız gözlerle çevresine bakınıyor, ikide birde annesinin eline sarılıyordu.

Kızının yanında dört dönen anne ağlayarak;

—Tam da inanacak adamı buldun! dedi. İnsan kapıcının sözlerine inanır mı? Ne kıskanç şeymişsin! O bizi aldatmaz. Aldatmaya kalksın da göreyim! Biz rasgele insanlar değiliz ki! Tüccar sınıfından gelsek bile böyle bir şey yapmaya hakkı yoktur. Sen onun nikahlı karısısın, gereken yere şikayet ederiz. Sonra sen ona drahomasız varmadın. Tam yirmi bin altın saydım çeyizine.

Bunları söyledikten sonra ağlamasını iyice artırdı. Kendisi de halsiz düşmüştü, elini sallayarak sandığın üstüne uzandı. Bu sırada gökyüzünde bulutlar seyrekleşip aradan mavi lekeler gözükmüş, bahçenin ıslak otlarına ilk ürkek güneş ışıkları düşmüş, hızla kayıp giden bulutların yansıdığı su birikintilerinde neşeli serçeler zıplamaya başlamıştı. Ancak ana-kız bunların farkında değildi.

Akşama doğru Kvaşin çıktı geldi. Kentten ayrılmadan önce evine uğradığından, kendisi yokken karısının oraya geldiğini kapıcıdan öğrenmiş bulunuyordu.

Neşeli neşeli kaynanasının odasına girdi, onların yaş dolu gözlerini, somurtkan suratlarını görmüyormuş gibi davranarak;

—İşte ben de geldim! dedi. Tam beş gündür görüşmedik!

Aceleyle karısının, kaynanasının ellerini öptü; ağır bir iş başardığı için kıvanç bir insan tavrıyla kendisini koltuğa attı. Ciğerlerindeki bütün havayı dışarı püskürerek;

—Of! dedi. O kadar bitkinim ki, sormayın, şurada zor oturuyorum! Neredeyse beş gündür... geceli-gündüzlü diken üstünde gibiydim! Bu zaman içerisinde eve bir kere bile uğrayamadım. Hep Şipunov ile İvançikov'un yarış işiyle uğraştım. Eh, bu durumda mağazasının üstündeki Galdeyev'in bürosunda çalışmak zorunda kaldık. Ne yemek, ne içmek, ne bir şey... Dondum, öldüm-bittim vallahi! İnsanın boş vakti olmayınca

eve bile uğrayamıyor, onun için Nadyacağım, eve hiç gidemedim.

Bu sözleri söyledikten sonra fazla çalışmaktan beli ağrıyormuş gibi ellerini kalçasına dayadı; yalanının ya da kendi deyişiyle diplomatlığının nasıl bir etki bıraktığını anlamak için yan gözle kaynanasının, karısının yüzlerine baktı. Kaynanası ile karısı yitirdikleri değerli bir şeyi hiç beklemedikleri, ummadıkları bir zamanda bulan insanlar gibi sevinç dolu bir şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Yüzleri aydınlandı, gözleri parladı.

Kaynanası yerinden fırladı.

—Ah, iki gözüm! diye bağırdı. Ben de ne diye oturup duruyorum? Çabuk çay yapsınlar! Belki karnın da acıkmıştır!

Karısı sirkeyle ıslatılan mendili başından çekip attı.

—Elbette açtır! Anne, çubuk şarapla mezeleri getir! Natalya, sofrayı hazırla! Aman, Tanrım, hiçbir şey hazır değil!

İkisi de kaygılı, mutlu, odalarda telaşla koşuşturmaya başladılar.

Biraz sonra masa donandı. İçi-dışı Madera şarabı, likör kokan, tok oluşu yüzünden güçlükle soluk alan Kvaşin durmadan açlıktan yakınıyor, yemekleri zorla çiğniyor, durmadan Şipunov ile İvançikov'un yarışmalarından söz ediyordu. Karısı ile kaynanası ise gözlerini ondan ayırmaksızın şöyle düşünüyorlardı:

«Ne zeki, ne sevimli bir erkek! Üstelik çok da yakışıklı!»

Yemekten sonra kocaman, yumuşacık kuş tüyü yatağına uzanan Kvaşin ise;

«İşte bu çok önemlidir! Gerçi tüccar soyundan, yabanilikleri yüzlerinden okunan insanlar, ama kendilerine göre ayrı bir güzellikleri olduğu yadsınamaz. Haftanın bir-iki günü burada zevkle geçirilebilir.» diye düşünüyordu.

ACİL YARDIM

—Hey, arkadaşlar, yol açın! Muhtar ile yazıcı geliyorlar.

Muhtarın gelişiyle birlikte kalabalıkta bir uğultu yükselir:

—Gerasim Alpatıç, bayramınız kutlu olsun! Tanrı'nın istediği gibi muhtarımız herkesin hakkını gözetecektir!

Muhtar çakırkeyiftir, kendisini karşılayanlara birkaç söz söylemek ister ama beceremez. Parmaklarını belirsiz bir anlamda oynatır, gözlerini belertir, boruyla en ince notayı çıkarmak istiyormuşçasına kırmızı, şişik avurtlarını daha bir şişirir. Kırmızı burunlu, jokey şapkalı, ufak tefek bir adam olan yazıcı acar tavırlarıyla kalabalığın önüne fırlar.

—Hani nerede ırmağa düşen adam? Boğulan köylü nerede?

—İşte şurada!

Sırtında mavi gömleği, ayakları çarıklı, sıska, sırık gibi bir adamdır gösterdikleri. Sırılsıklamdır; ırmak kıyısında, su birikintisinin ortasında kollarını, bacaklarını yaymış, oturmaktadır. Bir yandan da kendi kendine mırıldanır:

—Ortodoks kardeşler... Ben Riyazan ili, Zaraysk ilçesindenim... İki oğlumu evlendirip ayırdım, kendim de Prohor Sergeyev'in yanında... sıvacılık yaparım. Geçenlerde... şey... elime yedi ruble tutuşturdu, Fedya, dedi, bana babanmışım gibi saygı göstermek zorundasın. Hay, seni köpekler yesin, e mi!

—Nerelisin, hemşerim? diye sorar yazıcı.

—Babam yerine koyacakmışım onu. Hay, seni köpekler yesin!.. Yedi ruble için, ha?

Olayın heyecanını henüz üzerinden atamayan, yarı beline kadar ıslanmış bekçi Anisim;

—İşte hep böyle söylenip duruyor, kendisi de ne dediğini bilmiyor! diye bağırır. Yegor Makarıç, en iyisi, durumu size ben açıklayayım! Arkadaşlar, susun, gürültü etmeyin! Adam Kurnev'den mi geliyor ne... Arkadaşlar, gevezeliği bırakın artık! İçmiş, aklı başında değil... Geçit yerinden bu yakaya geçmeyi nereden çıkardıysa suya dalıyor. Derken, birden ayağı kayıyor herhalde.? Irmak da onu yonga parçası gibi döndüre döndüre sürüklemeye başlıyor. Ondan sonra basıyor çığlığı! Biz de Aleksandr ile yakınlardaydık. Kim haykırıyor, neler oluyor, diye şaşırdık. Bir de baktık, biri boğuluyor! Sen olsan ne yaparsın? Aman, elindeki akordeonu bırak da adamı kurtaralım, dedim Aleksandr'a. Üzerimizdekilerle öylecene suya daldık. Amanın, deli bir su, çevirip döndürüyor, çevirip döndürüyor!.. Başımıza belayı almıştık. Neyse, ben gömleğinden tuttum, Aleksandr saçlarından yakaladı... Bu arada bizi görenler kıyıda toplaşmaya, bağrışmaya başladılar. Herkes yardım etmek istiyordu... İkimiz de öldük öldük dirildik, Yegor Makarıç! Zamanında yetişmeseydik bayram günü ölüp gidecekti zavallı.

Yazıcı, adama;

—Adın ne senin? Necisin! diye sorar.

Beriki bön bön bakıp oturduğu yerde susar.

—İyice sersemledi, diye açıklar Anisim. Sersemlemeyip de ne yapsın? Karnı su doludur, kim bilir! Arkadaşım, adın ne senin?.. Gördüğünüz gibi, susuyor hep... Görünüşte yaşıyor ama yarı yarıya canı çıkmıştır. Bayram günü ne felaket, değil mi? E, ne yapacağız şimdi? Adam durup dururken ölecek! Bakın, yüzü morarıyor!

Yazıcı suya düşen adamı omzundan tutup sarsar.

—Hey, sorduklarımıza yanıt versen e! Nerelisin, kimlerdensin? Tüh, beynini sular basmış gibi suskun oturuyor! Hey, sen!

—Yedi ruble için mi? diye mırıldanır öteki. Hay, seni köpekler yiyesi! Biz o kişilerden değiliz...

Adamcağız sesini keser; aynı anda da titremeye, dişleri birbirine vurmaya başlar.

Köy bekçisi Anisim;

—Görünüşte canlı gibi, gelgelelim, insana benzer yanı kalmamış, der. Damla mı versek, ne yapsak?

Yazıcı;

—Damla versekmiş? Şuna bakın! Adam boğulma tehlikesi atlatmış, o damla vermeye kalkıyor! Onu karga tulumba yapmamız gerekir. İşitmediniz mi? Duygusuz musunuz, be adamlar? Bucak merkezine koşun da bir hasır getirin!

Birkaç kişi fırlayıp köyden hasır getirmeye koşarlar. Bu arada yazıcı bir şeye hazırlanıyormuş gibi kollarını sıvar, avcunun içiyle kalçalarını ovalar, habire kıpırdanır, enerji fazlalığından yerinde duramaz.

—Toplanmayın! Toplanmayın! der bir yandan da. İşi olmayanlar kalmasın burada! Jandarma çavuşuna adam gönderdiniz mi? Gerasim Alpatıç, fazla içmişe benziyorsunuz, yerinizde olsam eve gider yatardım.

Muhtar elleriyle gene belirsiz hareketler yapar, bir şeyler söylemek için avurdunu şişirir. Sanırsınız ki, patlayıp parçalara ayrılacak.

Hasır gelince yazıcı;

—Onu hasırın üstüne yatırın! diye bağırır. Ellerinden, kollarından sımsıkı tutun! Hadi, getirin şuraya!

Hiç karşı koymayan, onu kaldırıp hasırın üstüne yatırdıklarını fark etmemiş gibi yapan adam söylenir kendi kendine:

—Seni köpekler kovalasın, dedim. İstediğini yapmam ben.

Yazıcı sözde onu yatıştırmaya çalışır:

—Korkma, dostum, bir şey olmaz. Seni biraz havaya atıp tutacağız, Tanrı'nın yardımıyla kendini toparlayacaksın. Merak etme, nerdeyse jandarma çavuşu da gelir, yasalara uygun olarak bir tutanak düzenler. Hadi, havaya atıyoruz! Tanrı yardımcımız olsun!

Çam yarması gibi sekiz köylü, bu arada bekçi Anisim hası-

rın köşelerinden tutarlar, önce becereceklerine pek inanmadıkları için kararsız bir biçimde adamı havaya atmaya başlarlar. Sonra bu işten gittikçe daha çok zevk alarak, yüzlerinde hayvansı bir anlatımla, coşku içinde, kendilerinden geçercesine atıp tutma işine koyulurlar. Önce gerilip dikelirler, ayak uçlarında yükselirler, sonra hep birlikte sıçrarlar. Onları böyle görünce hasırın üstündeki adamla birlikte havaya uçacaklarını sanırsınız.

—Bir! İki! Üç! Haydi fırlat!

Güdük yazıcı ötekilere yetişmeye çalışır, hasırın bir ucundan yakalayabilmek için var gücüyle yukarı uzanır, avaz avaz bağırır:

—Daha hızlı! Daha hızlı! Hadi, hep birlikte! Bir-iki-üç! Anisim, geç kalma, rica ederim! Fırlat!

Havaya fırlatma işinin kısa aralıklarında hasırın üstündeki adamın başı ile soluk yüzü bir anlığına görünüp kaybolur. Zavallının şaşkınlığı, korkusu, bedensel acı çektiği yüzünden açıkça bellidir. Ancak hasır yeniden sola doğru hızla yukarı kalkar, az sonra aşağı iner, sonra çatırtılar çıkararak sağa doğru kalkar. Kalabalık hep bir ağızdan bağırır, karga tumlumba yapanları destekler:

—Ha, aslanlarım! İyi çalışın! Kurtarın adamı!

—Yegor Makarıç, aferin sana! Kurtar adamı! İyi çalışıyorsun!

—Önce kendine gelsin hele, elimizden kolay kurtulamaz! Bir kova içki ısmarlayacak!

—Sen çok yaşa e mi! Hey, bakın, arkadaşlar, Şmelev'li hanımefendi geliyor arabasıyla. Yanında da kahyası var! Hem de ta kendisi! Kahyanın şapkasını tanıdım.

Az sonra kalabalığın yakınında bir araba durur. İçinde burun gözlüğü, alacalı şemsiyesi ile tombul, yaşlıca bir hanım oturmaktadır. Hasır şapka giymiş, genç kayhası ise hemen arkasında, arabacının yanındadır. Hanımefendinin yüzünden korku okunur.

—Nedir bu kalabalık? Neler oluyor? diye sorar.

—Suda boğulan bir adamı karga tulumba yapıyoruz. Bayramınız kutlu olsun! Az önce köyden haçlı yürüyüşü geçti. Bayram olsun! Biz de biraz kafayı çektik.

Kadın daha bir korkar.

—Aman Tanrım! Boğulmuş bir adam karga tulumba yapılır mı? —Arkasındaki kahyaya döner— Etyen, bu ne biçim iştir? Tanrı aşkına gidin de şunlara söyleyin, yapmasınlar bunu! Öldürecekler adamı! Suda boğulanlar havaya fırlatılmaz, kör inanç bunlarınki! Ovsunlar, yapay solunum yaptırsınlar. Gidin de söyleyin şunlara!

Etyen arabanın önünden fırladığı gibi soluğu karga tulumba yapanların yanında alır. Yüzü öfkelidir.

—Ne yapıyorsunuz? diye bağırır sertçe. Bırakın adamı!

Yazıcı ileri atılır.

—Başka ne yapabiliriz ki! Suda boğulmuş.

—Suda boğulduysa ne olmuş? Suda boğulanlar havaya fırlatılmaz, göğsü ovulur. Siz hiç takvim yaprağı okumadınız mı? Hepsinde yazar. Hadi, bırakın adamı!

Bozulan yazıcı omuz silkerek bir kenara çekilir. Adamı havaya fırlatanlar ise hasırı yere bırakıp hanımefendi ile Etyen'e şaşkın şaşkın bakarlar. Boğulan adam gözleri kapalı yatmakta, ağır ağır soluk almaktadır.

—Sarhoş herifler! diye bağırır Etyen.

Tıkanacakmış gibi soluk alan bekçi Anisim ellerini göğsünün üstüne bastırarak;

—Kahya efendi, Stepan İvanıç, bu sözlerin gereği var mı? der. Domuz muyuz biz? Başka türlü de anlarız.

—Adamı havaya fırlatmayı bırakın! Hadi, soyun şunu! Göğsünü, her yerini ovacaksınız!

Adamı soyarlar, Etyen'in söylediklerine tek tek uyarak ovalamaya başlarlar. Çıplak adam görmek istemeyen hanımefendi arabasıyla biraz uzaklaşır.

—Etyen! diye inler. Etyen! Buraya gelin! Yapay solunu-

mun nasıl yapıldığını biliyor musunuz? Bir yanından öbür yanına çevirsinler, göğsüne, karnına bastırsınlar.

Yeniden kalabalığın yanına dönen Etyen;

—Bir yanından öbür yanına döndürün! Karnına bastırın, sert olmasın! diye bağırır.

Kıpır kıpır yazıcı bunca koşturmacadan sonra biraz tuhaf olur, boğulan adamın yanına giderek ovalayanlara katılır.

—Elinizi çabuk tutun, arkadaşlar, hepinizden rica ediyorum! diye bağırmaya başlar.

Hanımefendi yeniden seslenir:

—Etyen! Buraya gelin! Adama yanmış tüy koklatın, gıdıklayın!.. Söyleyin de gıdıklasınlar. Çabuk olun!

Beş dakika, on dakika geçer... Kalabalığın ortasında hayli bir hareketlilik yaşanmakta, Etyen'in, yazıcının buyrukları duyulmaktadır. Bir ara yanmış tüy ile ispirto kokusu yayılır. Bir on dakika daha geçtiği halde hareketlilik sürer gider. Sonunda kalabalık dağılmaya başlar; terlemiş, yüzü kızarmış Etyen sıyrılır aradan. Onun arkasından da Anisim...

—Ta başlangıçta ovmak gerekirdi, der Etyen. Bundan sonra ne yapsan yararsız.

Anisim sık sık soluk almaktadır.

—Elimizden başka bir şey gelmez, Stepan İvanıç! Çok geç kaldık!

Hanımefendi sabırsızlık içinde sorar:

—E, ne oldu? Dirildi mi adam?

Anisim istavroz çıkarır, içini çeker.

—Toprağı bol olsun, öldü. Sudan çıkardığımızda canlıydı, gözleri de açıktı. Şimdi kaskatı kesildi.

—Ah, ne yazık!

—Demek ki yazgısı böyleymiş. Karada değil, suda can verecekmiş. Biraz bahşiş lütfetseniz!

Etyen arabacının yanına kurulur, sürücü ise ölünün yanından uzaklaşan kalabalığa şöyle bir göz attıktan sonra atları kamçılar. Araba yürür.

PİÇ

Her akşamki gezintisine çıkan 8. dereceden devlet memuru Miguyev telgraf direğinin yanında durarak derin derin iç geçirdi. Bir hafta önce akşam gezintisinden evine dönerken genc aynı yerde eski hizmetçileri Agniya yolunu kesmiş, öfkeyle şunları söylemişti:

—Sana göstereceğim! Yuvanı yapayım da masum kızları baştan çıkarmanın ne demek olduğunu anla! Bebeği de kapının önüne bırakacağım, seni de mahkemeye vereceğim, karına da her şeyi anlatacağım!..

Hizmetçi bu tehdit dolu sözlerin ardından ondan kendi adına bankaya beş bin ruble yatırmasını istemişti. Miguyev bunları anımsadı, bir daha içini çekti. Bunca derde, üzüntüye mal olan şu bir dakikalık zevke kapıldığı için kendi kendine tüm yüreğiyle sitem etti.

Yazlığa varınca dinlenmek üzere merdivene oturdu. Saat tam 10'du, bulutlar arasından ayın bir ucu gözüküyordu. Sokakta, yazlıkların çevresinde kimsecikler yoktu. Yaşlılar uyumak üzereydiler, gençler ise fundalığa gezmeye gitmişlerdi. Miguyev oturduğu yerde sigarasını yakmak için ceplerinde kibrit ararken dirseği yumuşak bir şeye çarptı, merak ederek dirseğinin altına baktı. Birdenbire yüzü çarpıldı, yılan görmüş gibi korkuyla sıçradı. Merdiven başında, tam kapının önünde bir bohça duruyordu. Uzunca bir nesneydi bu, Miguyev eliyle yoklayınca küçücük bir yorgana sarılmış olduğunu anladı. Bir ucu da açılmıştı. Oraya elini soktu; biraz ıslak, sıcacık bir şeye dokundu. Evet, bir çocuk kundağıydı. Miguyev korku içinde yerinden fırlayarak kaçmaya hazırlanan bir suçlu gibi çevresine

bakındı. Yumruklarını sıkarak dişleri arasından hırsla mırıldandı:

—Dediğini yaptı ha, bıraktı bebeği! İşte burada piç kurusu... kundağında yatıyor! Aman Tanrım!

Korkudan, öfkeden, utançtan taş kesildi. Şimdi ne yapmalıydı? Karısı bunu öğrenince ne diyecekti? Memur arkadaşları ne söyleyeceklerdi? Genel müdür beyefendi elinin tersiyle Miguyev'in karnına vurarak; «Kutlarım! Keh-keh-keh! Kırkından sonra azanı teneşir paklar! Sen ne çapkın şeymişsin, Semyon Erastoviç!» diyecekti. Bütün yazlıkçılar gizini öğrenecekler, belki saygıdeğer aile kadınları onu evlerine bile sokmayacaklardı. Sonra gazeteler kapı önüne bırakılmış piçten söz ederek kendi halinde bir adam olan Kiguyev'in adını tüm Rusya'ya yayacaklardı...

Yazlık evlerinin orta penceresi açıktı, karısı Anna Filippovna'nın akşam sofrası kurduğu görülüyordu. Avlu kapısının arkasında ise kapıcı Yermolay acıklı acıklı balalaykasını tımbırdatıyordu... İşte durumun anlaşılması için çocuğun şöyle bir viyaklaması yeterdi. Miguyev elini çabuk tutmak için karşı konulmaz bir istek duydu.

—Çabuk çabuk! diye mırıldandı. Bebeği kimseye göstermeden birisinin kapısının önüne bırakmalıyım!

Miguyev kundağı aldı, kuşkulu gözükmemek için yavaş yavaş, düzgün adımlarla yürümeye başladı. Kayıtsız bir tavır takınmaya çalışırken şöyle düşünüyordu:

«Ne berbat bir durum! Koskoca devlet memuru yanında bir bebekle sokakta dolaşıyor! Aman Tanrım, biri görür de işin aslını anlarsa mahvoldum demektir! Şu kapının önüne bırakayım bari... Ama hayır, evin penceresi açık, bir gören olur. Nereye götürsem acaba? Hah, aklıma geldi, tüccar Melkin'in yazlığının önüne bırakayım... Tüccarlar hem zengindirler, hem de çocuklara acırlar. Belki de çok sevinerek yetiştirmek için bebeği evlerinde alıkoyarlar...»

Tüccarın evi hayli uzakta, yazlık semtin arka sokakla-

rından birinde, ta ırmağın kıyısında olduğu halde çocuğu oraya bırakmaya karar verdi. Bir yandan da şunları düşünüyordu:

«Allah vere de zırlamaya başlamasa. Ya pat diye kundaktan düşerse? Doğrusu, teşekkür ederim, hiç beklemiyordum... Canlı bir yaratığı çanta taşır gibi koltuğumun altında taşıyorum. Oysa onun da bir canı, ruhu, duyguları var. Hiç belli olmaz, Melkinler çocuğa gerekli eğitimi verirlerse belki bir profesör, komutan, yazar filan çıkar... Şu dünyada nelerle karşılaşmıyoruz ki! Şimdi onu koltuğumun altında önemsiz bir yaratık gibi taşıdığıma bakma, otuz-kırk yıl sonra karşısında el pençe divan durmayacağımı kim söyleyebilir?»

Miguyev dar, ıssız sokakta uzun çitlerin yanından, kavak ağaçlarının koyu gölgeleri arasında yürürken birdenbire kendini kötü, ağır bir suç işliyormuş gibi hissetti.

«Evet, benim yaptığım düpedüz alçaklık!» diye geçirdi içinden. «Bundan daha alçakça bir davranış düşünülebilir mi? Zavallı yavruyu kapı önünden kapı önüne fırlatmak kime yakışır? Dünyaya gelmek suç mu? Biz ne alçak yaratıklarız! Sefasını biz sürüyoruz, cefasını çocuklar çekiyor! Bu konuyu iyi düşünmek gerekir. Çapkınlık ettik diye çocuğun geleceği mi kararsın? Ben Melkinlere atayım, onlar çocuk bakımevine göndersinler... Oradaysa herkes yabancı, her şey beylik... Ne sevecenlik var, ne okşama, ne şımartma... Sonra bir kunduracının yanına çırak verirler... Içkiciliğe alışır, ağzı bozulur, açlıktan nefesi kokar... 8. dereceden devlet memurunun oğlu, soylu kandan gelme bir çocuk kunduracı çırağı, olacak şey değil! Bu çocuk kanıyla, teniyle benden...»

Miguyev kavakların gölgesinden ay ışığına çıktı, kundağı açarak çocuğun yüzüne baktı.

—Uyuyor, diye fısıldadı. Vay velet! Burnu da tıpkı babasınınki gibi kemerli. Mışıl mışıl uyuyor; babasının, yüzüne baktığının farkında bile değil... Işte böyle, arkadaş, ben ne yapabilirim, durumun hiç de iç açıcı değil! Beni bağışla, ama gerçek bu! Daha doğuştan alnına böyle yazılmış...

8. dereceden devlet memuru gözlerini kırpıştırdı, karınca benzeri şeylerin yanaklarından aşağı kıpır kıpır indiğini hissetti... Bebeği gene kundağa sardı, koltuğunun altına kıstırarak yürümesini sürdürdü. Melkin'in yazlığına varıncaya değin kafasında toplumsal sorunlar durmadan kaynaştı, vicdanı onu içten içe kemirdi. Bu sırada şunları düşünüyordu:

«Ben ahlaklı, dürüst bir adam olsam hiçbir şeye aldırmaz, şu yavrucakla Anna Filippovna'nın yanına gider, önünde diz çökerdim. «Ben ettim, sen etme! Bağışla! Suçluyum! Beni parça parça et ama şu masum çocuğa kıymayalım! Kendi çocuğumuz yok, onu yanımıza alıp yetiştirelim» derdim. «İyi kadındır, razı olurdu... O zaman oğlum da yanımda kalırdı. Hey, gidi hey!»

Melkin'in yazlığına varınca kararsızlık içinde durdu. O sırada hayalinde şu canlı görüntü vardı: Salonda oturmuş, gazete okuyor. Yanında da burnu kemerli bir oğlan. Çocuk sokularak ona sürünüyor, sabahlığının püskülleriyle oynuyor... Öte yandan göz kırpan memur arkadaşlarını, kıkır kıkır gülen, elinin tersiyle karnına vuran daire başkanını düşünmeden edemiyordu. Yüreğinde ise vicdan sızısının yanında sevindirici, ılık, hüzün verici bir duygu...

Miguyev yavruyu yavaşça terasın basamağına koydu, «Eh, ne yapalım?» dercesine elini salladı. Gene yanaklarından aşağı karıncalar süzüldü.

—Bu alçağı bağışla, dostum. Hakkını helal et! dedi.

Bir adım geriye yürüdü, aynı anda da kesin kararını vererek öksürdü.

—Eh, ne olursa olsun! Dünya umurumda değil! Yavrucağızı burada bırakamam! Kim ne söylerse söylesin!

Çocuğu oradan alarak hızlı adımlarla uzaklaştı.

«Varsın istediklerini söylesinler!» diye düşünüyordu. «Şimdi gidip önünde diz çökerek Anna Filippovna'ya yalvarırım. İyi yürekli bir kadındır, beni anlar. Böylece çocuğu kendi

elimizle yetiştiririz. Erkekse adını Vladimir, kızsa Anna koruz... Hiç olmazsa yaşlılığımızda bizi oyalar, avutur...»

Dediği gibi de yaptı. Gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Korkudan, utançtan titreyerek, umutla, belirsiz bir övünme duygusuyla eve girdi, karısının yanına vardı, önünde diz çöktü.

Hıçkırıklar içinde çocuğu yere bıraktı.

—Anna Filippovna! dedi. Boynum kıldan ince, ama önce beni dinle! Suçluyum... Agnuşka'yı anımsarsın, işte oldu bir kere... Şeytana uydum...

Sonra korkusundan, utancından ne yapacağını bilmeyerek, yanıt beklemeksizin yerinden fırladı; dayak yemiş kediler gibi kendini sokağa attı.

«Kendisi çağırıncaya değin burada dururum. Biraz toparlansın, düşünsün.» diye geçirdi içinden.

Kapıcı Yermolay elinde balalaykasıyla yanından geçti, yüzüne baktı, omuzlarını silkti. Bir dakika sonra gene oradan geçti, gene omuzlarını silkti. En sonunda gülümseyerek;

—Bu ne iştir, anlayamadım, dedi. Semyon İrastıç, demin buraya çamaşırcı Aksinya gelmişti. Budala kadın, çocuğunu merdiven başında bırakmış, kendisi içerde yanımda otururken birisi çocuğu alıp götürmüş... Gördünüz mü başımıza gelenleri?

Miguyev avazı çıktığı kadar bağırdı:

—Ne? Ne dedin sen?

Yermolay efendisinin kızmasını başka türlü yorumlayarak ensesini kaşıdı, içini çekti.

—Beni bağışlayın, Semyon Erastıç! Ama zatınızın da bildiği gibi şimdi yazlık mevsimindeyiz... Bu olmadan da olmuyor... Kadınsız demek istiyorum yani...

Efendisinin şaşkınlıktan, öfkeden büyümüş gözlerine baktı, suçlu suçlu öksürdü, sözlerini sürdürdü:

—Biliyorum, günah, ama ne yaparsın? Yabancı kadınları içeri almamamızı buyurmuştunuz, çok doğru da kendimizinkini nereden bulalım? Eskiden Agnuşka buradayken yabancı-

ları içeri almıyordum, çünkü o burada çalışıyordu. Şimdiyse kendiniz de görüyorsunuz, yabancı kadın getirmeden olmuyor. Hem Agnuşka buradayken, doğrusunu söylemeli, hiçbir düzensizlik olmuyordu, çünkü...

Miguyev kapıcıya;

—Defol karşımdan! diye bağırarak içeriye koştu.

Anna Filippovna şaşkınlık, öfke içinde oturuyor, ağlamaktan kızarmış gözlerini çocuktan ayıramıyordu...

Yüzü sapsarı kesilen Miguyev dudağı gülümsemekten çarpılarak;

—Hadi, hadi, diye mırıldandı. Şaka ettim... Bu benim değil, çamaşırcı Aksinya'nın çocuğu. Ben... ben şaka yaptım... Onu al götür, kapıcıya ver.

SİNİRLİ BİR ADAMIN ANILARINDAN

Ben ciddi bir adamım, beynim felsefe alanında iyi çalışır. Mesleğim maliyecilik olup maliye hukuku öğrenimi görmekteyim, hazırlamakta olduğum tez «Köpek Vergisinin Geçmişi ve Geleceği» adını taşır. Benim gibi bir adamın kızlarla, romantizmle, ayla, bu tür aptallıklarla bir ilgisi olmadığını anlamışsınızdır, sanırım.

Sabah. Saatin 10'u... Annem bana bir fincan kahve veriyor. Kahvemi içip tez çalışmalarım için küçük balkonumuza çıkıyorum. Temiz bir kağıt alıyor, divitimi mürekkebe banıyor, tezimin başlığını atıyorum: «Köpek Vergisinin Geçmişi ve Geleceği.» Biraz düşündükten sonra ekliyorum: «Kısa Bir Tarihçe. Heradot ve Ksenefon yapıtlarında belirttiklerine göre köpek vergisi tarihte ilk kez falanca falanca yıllarda alınmaya başlanmıştır...»

Tam bunları yazarken son derece kuşkulu ayak sesleri işitiyorum. Balkondan aşağı bakınca gözlerim uzun saçlı, uzun belli bir kıza takılıyor. Adı Nadenka mıydı, Varenka mıydı ne; aslında benim için pek fark etmez. Genç kız birini arıyormuş gibi yapıyor, yukarda beni görmüyor. Dudaklarında şöyle bir şarkı:

Mutluluk dolu sözler ne çabuk unutuldu?

Yazdıklarımı okuyorum, devam etmek istiyorum, tam o sırada kız beni görüp hüzünlü bir sesle;

—Merhaba, Nikolay Andreyiç, diyor. Ne kadar canım sıkılıyor, bir bilseniz! Dün bileziğimin kaşının süsü düşmüş.

Tezimin başlangıcını yeni baştan okuyorum, «K» harfinin çengelini düzeltiyorum, çalışmamı sürdürmek istiyorum, ama aşağıdaki kız durmak bilmiyor.

—Nikolay Andreyiç, beni eve kadar geçirir misiniz? Karelyinlerin öyle iri bir köpeği var ki, yalnız gitmeye korkuyorum, diyor.

Başka ne yapabilirim ki? Diviti masaya bırakıp aşağıya iniyorum. Nadenka ya da Varenka, adı her neyse, koluma giriyor; onların oturduğu yazlığa yöneliyoruz.

Ne zaman bir kadınla ya da genç kızla kol kola yürümek görevi bana düşse kendimi kocaman bir kadın kürkünün asıldığı çengel gibi hissederim. Laf aramızda, Nadenka ya da Varenka (dedesinin Ermeni olması dolayısıyla) ateşli bir kız olup, insanın koluna bütün ağırlığıyla asılır, böğrünüze de sülük gibi yapışır. İşte böyle yan yana yürüyoruz... Karelinlerin yazlığının önünden geçerken iri köpeği görüyorum, aklıma hemen köpek vergisi geliyor. Başladığım çalışmayı anımsayarak içimi çekiyorum.

Nadenka ya da Varenka da göğüs geçirerek;

—Niçin içinizi çekiyorsunuz? diye soruyor.

İster istemez bir yalan kıvırıyorum. Nadenka ya da Varenka (şimdi çok iyi anımsayamıyorum, adı Maşenka'ydı galiba) benim kendisine aşık olduğumu nereden çıkardıysa yüzüme acımaklı bir bakış fırlattıktan sonra yürek yaramı sözle iyileştirmeyi bir insanlık borcu biliyor.

Bir an duraklayarak;

—Beni dinleyin, niçin içinizi çektiğinizi çok iyi biliyorum, diyor. Birini seviyorsunuz! Aramızdaki dostluk adına şunu belirteyim ki, sevdiğiniz kız size karşı büyük bir saygı beslemektedir. Sevginize karşı sevgiyle karşılık veremediği bir gerçek, ancak yüreğinin bir başkası için çarpmasından ötürü onu suçlamamalısınız.

Maşenka'nın burnu kızarıp kabarıyor; gözleri yaşlarla doluyor... Belli ki, benden bir yanıt beklemektedir, ancak, bereket versin, evlerine gelmiş bulunuyoruz. Terasta Maşenka'nın annesi oturmaktadır, kendisi iyi yürekli, ama kör inançlarla dolu bir kadındır. Kızının heyecandan kızarmış yüzüne

baktıktan sonra beni uzun uzun süzüyor. Bununla «Ah, siz gençler! Duygularınızı gizlemeyi bile bilmiyorsunuz!» der gibidir. Yanında birkaç cicili bicili kız ile son savaşta sol şakağı ile sağ kalçasından yara almış, eski bir teğmen vardır. Teğmenle komşuyuz. Bu talihsiz adam da bütün yaz mevsimini benim gibi birtakım (yazın) edebiyat çalışmalarına adamıştır, «Bir Askerin Anıları» adında bir kitap yazmaktadır. Tıpkı o da benim gibi her sabah saygıdeğer çalışması için kollarını sıvar, ama daha «Filanca yılda doğdum...» diye başlar başlamaz balkonunun altında bir Varenka ya da Maşenka çıkarak Tanrı'nın bu yaralı kuluna korumacılık görevi yükler.

Terasta oturanların topu birden reçel için berbat bir yemiş ayıklamaktadırlar. Ben selam verip eve dönmek üzereyken cicili bicili kızlar bir çağlık atıp şapkamı elimden kapıyorlar, oturmam için ısrar ediyorlar. İster istemez oturuyorum. Bana da bir tabak yemiş ile bir cımbız veriyorlar, ayıklama işine koyuluyorum.

Cicili bicili kızların konuşma konusu erkekler. Bilmem şu erkek pek yakışıklıymış, şu da sevimli, şu ise çirkinmiş, ama sevimliymiş, bir dördüncüsü ise burnu minicik olmasa kötü sayılmazmış vbg., vbg...

Maşenka'nın annesi bana dönüyor.

—Mösyö Nicolas, siz çirkinsiniz ama sevimlisiniz, diyor... Yüzünüzün ilginç bir görünüşü var... Bununla birlikte –içini çekiyor– erkekte önlemli olan akıldır.

Kızlar da içlerini çekip gözlerini yere indiriyorlar. Erkeklerde aklın güzellikten önce geldiğini kabul ettikleri belli. Ne kadar sevimli olduğuma kendim de inanmak için yan gözle aynaya bakıyorum. Saçak saçak bir kafa, sakallı bir yüz, bir çift bıyık, yanaklarımda, gözlerimin altında kıllar, koruluk içinden kale bucu gibi yükselen haşmetli bir burun görüyorum aynada. Eh, bundan iyisi can sağlığı!

Nadenka'nın annesi zihnindeki gizli bir düşünceyi pekiştirmek istercesine;

—Mösyö Nicolas, diyor, ruhsal özelliklerinizle üstünlük sağladığınız bilin.

Her ne kadar Nadenka benim için acı çekiyorsa da karşısında ona aşık başka bir erkeğin oturmasından büyük zevk almaktadır. Erkekler konusu bitince aşk konusu açılıyor. Uzun süren konuşmalardan sonra kızlardan biri kalkıp gidiyor. Geride kalanlar gidenin kirli çamaşırlarını ortalığa dökmekte birbirleriyle yarışıyorlar. Meğer kızcağız aptalın biriymiş, çekilmezmiş, çirkinin çirkiniymiş, kürek kemikleri bile yerinde değilmiş...

İşte en sonunda annemin benim için gönderdiği hizmetçi kız geliyor, beni öğle yemeğine çağırıyor. Şu can sıkıcı topluluğu bırakıp tez çalışmamı sürdürebileceğim için sevinçliyim. Ayağa kalkıp herkesi selamlıyorum. Varenka, Varenka'nın annesi, cicili bicili kızlar yerlerinden fırlayıp çevremi sarıyor; bir gün önce hep birlikte öğle yemeği yiyip mantar toplamaya gitme konusunda onlara şeref sözü verdiğimi anımsatıyorlar. Selam verip oturuyorum... Yüreğimde fokur fokur bir nefret kaynıyor, bir dakika daha geçse patlamayacağım konusunda kimseye güvence veremem; ancak kibarlığım, terasın güzel havasını bozma korkusu beni bayanların isteklerine uymaya zorluyor. İster istemez yapıyorum istediklerini.

Sofraya oturuyoruz. Şakağından yara almaktan ötürü çenesinde kasılmalar olan eski teğmen yemek yerken ağzına gem vurulmuş, dişlerinin arasında kantarma varmış gibi çiğniyor lokmaları. Ben, can sıkıntısından ekmek içinden topak yapıyor, köpek vergisini düşünüyor, sinirli yaratılışımı bildiğim için susmayı yeğliyorum. Nadenka bana bakıp acıyor. Önümde cacık, bezelyeli dil, tavuk kızartması, komposto tabakları dizili. Hiç iştahım yok, ama nezaket gereği yiyorum. Yemekten sonra tek başıma terasta dikilip sigaramı içerken yanıma Maşenka'nın annesi sokuluyor, elimi sıktıktan sonra soluk soluğa diyor ki:

—Umudunuzu yitirmeyin, Nicolas... Öyle seven bir yürek ki, anlatamam...

Mantar toplamaya gidiyoruz. Varenka koluma asılıp bana iyice yapışıyor. Dayanılamayacak derecede acı çekiyorum, ama katlanıyorum ister istemez.

Ormana giriyoruz.

—Söyler misiniz, mösyö Nicolas, diyor Nadenka. Niye böyle üzgün duruyorsunuz? Sürekli susmanızın bir nedeni mi var?

Ne tuhaf bir kız, değil mi? Onunla ne konuşabiliriz ki? Ortak bir şeyimiz yok ki...

—Hadi, bir şeyler söyleyin! diye ısrar ediyor.

Onun anlayabileceği, herkesi ilgilendiren bir konu düşünüyorum; aklıma geliyor birden.

—Orman kıyımı Rusya'ya büyük zarar vermektedir, diyorum.

—Nikolas! diye göğüs geçiriyor Varenka, burnu kızarıyor.

—Gördüğüm kadarıyla içten konuşmalardan kaçınıyorsunuz... Suskunluğunuzla amacınız beni cezalandırmak mı? Doğru, duygularınıza karşılık veremiyorum, ama suskunluk içinde, tek başına acı çekmek niye? Korkunç bir şey bu, Nicolas!

Böyle haykırarak hızla elimi yakalıyor, burnunun kabarmaya başladığını görüyorum.

—Sevdiğiniz kız size sonsuz dostluğunu sunsa ona ne karşılık verirdiniz? diye sürdürüyor konuşmasını.

Ne diyeceğimi kesinlikle bilmediğim için saçma sapan bir şeyler homurdanıyorum... İnsaf edin, dostlar, birincisi, hiçbir kızı sevmemekteyim; ikincisi, sonsuz dostluk ne işime yarar? Üçüncüsü ise çok sinirli bir adamım ben. Maşenka ya da Varenka eliyle yüzünü kapatıyor, kendi kendine konuşur gibi alçak sesle;

—Gene susuyor... Benden bir özveri beklediği belli, diyor. Bir başkasını sevdiğime göre onu sevemem herhalde. Bununla

birlikte bir düşüneyim, bakayım... Evet, bunu düşüneceğim! Bütün gücümü kullanıp belki de kendi mutluluğum pahasına bu adamı üzüntülerinden kurtarmaya çalışacağım!..

Bir şey anlamıyorum. Ne karmakarışık işler bunlar! Daha ilerlere yürüyor, mantar topluyoruz. Konuşmuyoruz artık. Nadenka'nın yüzünden derin acılar çektiği anlaşılıyor. Derken, bir köpek havlaması duyuluyor, bu bana tezimi anımsattığı için göğüs geçiriyorum. Ağaç gövdeleri arasından yaralı teğmen görülüyor o sırada. Zavallıcık bir sağa topallıyor, bir sola... Sağ kalçasında kurşun yarası, solunda ise cicili bicili kızlardan biri var. Yüzü kara talihine boyun eğdiğini anlatmakta...

Ormandan gerisin geriye yazlığa, çay içmeye gidiyoruz; sonra kroket oynuyoruz. Cicili bicili kızlardan biri bir şarkı tutturuyor: «Hayır, sevmiyorsun beni! Hayır! Hayır!..» «Hayır» derken ağzı kulaklarına varıyor.

Öbür kızlar;

—*Charmant*! *Charmant!*[1] diye bağırıyorlar.

Akşam oluyor. Fundalıkların üstünden berbat bir ay yükseliyor. Havada bir sessizlik var, taze biçilmiş kuru otlar pis pis kokuyor. Şapkamı alıp gitmeye hazırlanıyorum.

Maşenka kulağıma;

—Size söyleyeceklerim var. Gitmeyin! diye fısıldıyar.

Tatsız bir şeyler sezinliyorsam da nezaket gereği kalıyorum. Maşenka koluma giriyor, bahçe yollarında yürümeye başlıyoruz. Tüm benliğiyle bana karşı savaşmaya karar verdiği belli. Yüzü soluk, derin derin soluyor, sağ kolumu koparacakmış gibi bir asılışı var. Ne oluyor bu kıza?

—Dinleyin beni! diye mırıldanıyor. Hayır, daha fazla dayanamayacağım! Hayır! Hayır!

Bir şeyler söylemeye hazırlanıyor, ama karar veremiyor. Ama sonunda karar verdiğini yüzüne bakınca anlıyorum. Göz-

1 Olağanüstü! (Fr.)

lerinden parıltılar saçıp burun kanalları açılarak beni elimden tutuyor, çabuk çabuk şunları söylüyor:

—Nikolas, ben size aitim! Sizi sevmeyi vaat edemem, ama sonsuza dek bağlı kalacağıma söz veririm.

İyice sokuluyor, aynı anda da geriye sıçrıyor.

—Durun, biri geliyor. Hoşça kalın!.. Yarın saat 11'de kameriyede... Hoşça kalın!

Böylece gözden kayboluyor. Bu işten pek bir şey anlamaksızın, yüreğim küt küt atarak eve dönüyorum. Beni terasta «Köpek Vergisinin Veçmişi ve Geleceği» karşılıyorsa da bu durumda çalışabilene aşk olsun! Sinirden deli gibiyim, hatta kudurduğumu söyleyebilirim. Hepsinin canı cehenneme, benimle bir çocuk gibi oynamalarına izin vermeyeceğim! Ben sinirli bir adamım, şaka yapmaya gelmem! Hizmetçi kız beni akşam yemeğine çağırmaya geldiğinde, «Defolon karşımdan!» diye bağırıyorum. Sinirliliğin bu kadarının sonu iyi değildir.

Ertesi günün sabahı... Tam yazlık zamanı, başka bir deyişle ısı sıfırın altında, soğuk bir rüzgar bıçak gibi kesiyor, ortalık yağmur-çamur, annem sandıktan kışlık giyecekleri çıkardığı için her yer naftalin kokuyor. Kısacası, iblislere yaraşır bir sabah. Günün tarihini verirsek, 7 Ağustos 1887. Tam güneşin tutulduğu gün. Şunu da belirteyim ki, astronom olmasak bile her birimiz güneşin tutulmasından büyük yararlar sağlayabiliriz. Ne gibi yararlar, diyeceksiniz. 1)Güneşin ve ayın çaplarını saptamak, 2)güneş yuvarlağının resmini çizmek, 3)böyle bir günde havanın ısısını ölçmek, 4)tutulma sırasında hayvanlar ile bitkileri gözlemek, 5)kendi izlenimlerimizi kaydetmek vbg., vbg... Bu öylesine önemli bir iştir ki, «Köpek Vergisinin Geçmişi ve Geleceği»ni bir kenara bırakıp güneş tutulmasını gözlemlemeye karar veriyorum. Bizimkilerle birlikte erkenden kalkıyoruz. Yapacağımız işler aramızda paylaşılıyor. Ben güneş ile ayın çaplarını saptayacak, yaralı teğmen güneş yuvarlağını çizecek, geriye kalan çalışmaları da Maşenka ile cicili bicili

kızlar yürütecekler. Hepimiz bir araya gelip beklemeye koyuluyoruz.

Maşenka;

—Güneş tutulması neden olur? diye bir soru yöneltiyor.

Ben de diyorum ki:

—Aydede kendi yörüngesinde dönerken güneşin ve dünyanın merkezlerini birleşteren doğrunun üzerine gelirse güneş tutulması gerçekleşir.

—Yörünge ne demek? diye soruyor bu sefer.

Açıklıyorum. Beni dikkatle dinleyen Maşenka bir soru daha yapıştırıyor:

—Güneşin ve ayın merkezlerini birleştiren doğru, sisli camla bakılınca görülebilir mi?

Ona böyle bir çizginin geçmediğini, bunu aklımızdan düşündüğümüzü söylüyorum.

Maşenka gene anlamamış ki;

—Çizgiyi aklımızdan düşündüğümüze göre ay bunun üzerine nasıl gelir? diye soruyor.

Buna ne buyrulur? Onun saf saf sorularından karaciğerimin büyüdüğünü hissediyorum. Bu sefer Maşenka'nın annesi işe karışıyor:

—Hepsi saçma! İnsan ilerde neler olacağını bilemez. Ayrıca siz gökyüzüne çıkmadığınıza göre ayda, güneşte neler olup bittiğini nasıl bilebilirsiniz? Hayal ürünü bunlar!

Biz böyle tartışırken güneşin yüzeyine kara bir leke yapışıyor. Aynı anda da genel bir kargaşa başlıyor. İnekler, koyunlar, atlar kuyruklarını dikip her biri kendince haykırarak korkuyla kırlara kaçışıyorlar. Köpekler bir uluma tutturuyor. Tahtakuruları gecenin bastırdığını sanıp yarıklarından çıkarak uyuyanları ısırıyorlar. Bahçesinden evine hıyar getiren zangoç efendi korkuyla kendini arabadan aşağı atıp köprünün altına saklanıyor, bu sırada at başka birinin evine girdiği için domuzlar bütün hıyarları yiyorlar. Geceyi kendi evinde değil, yazlıkçı

kadınlardan biriyle geçiren tekel memuru don-gömlek dışarı fırlıyor, avazı çıktığınca bağırmaya başlıyor:

—Canını kurtarabilen kurtarsın!

Yazlıkta oturan bayanlardan genç ve güzel olanların birçoğu bu şamatayı duyup iskarpinlerini bile giymeden kendilerini sokağa atıyorlar. Işte böyle, daha anlatamayacağım bir sürü olay yaşanıyor.

Cicili bicili kızların her biri;

—Ah, ne korkunç! Aman ödüm patlıyor! diye çığılığı basıyor.

Ben de onlara bağırıyorum:

—Mesdames, gözlemlerinizi sürdürün! Böyle bir zaman bir daha ele geçmez!

Elimi çabuk tutup ayın, güneşin çaplarını saptamaya çalışıyorum. Tam o sırada güneş yuvarlağının resmedilmesi geliyor hatırıma, gözlerimle yaralı teğmeni arıyorum. Aa! O da nesi? Bizimki ayakta dikilmiş, bir şey yaptığı yok!

—Daha ne duruyorsunuz? diye haykırıyorum. Güneş yuvarlağı ne olacak?

Beriki omuz silkiyor, gözleriyle kollarını gösteriyor. Zavallının iki koluna birden cicili bicili kızlar asılmışlar, adama korkudan sımsıkı sarıldıkları için çalışmasını önlüyorlar. Kalemi alıyorum, geçen zamanı saniye saniye kaydediyorum. Bu çok önemlidir. Gözleme noktasının coğrafi durumunu belirliyorum. Bu da çok önemlidir. Tam çapları ölçeceğim sırada Maşenka koluma girerek diyor ki:

—Unutmayın sakın, bugün saat 11'de!

Kolumu çekip kurtarıyorum, geçen her saniyenin değerini bildiğim için gözlemlerimi sürdürmeye çalışıyorum. Gelgelelim Varenka izin vermiyor; el çabukluğuyla gene koluma giriyor, bana sımsıkı sarılıyor. Kalemler, çizimler, sisli camlar, elimde ne varsa hepsi yere saçılıyor. Eh, bu kadarı da fazla! Sinirli bir adam olduğumu, tepem atarsa elimden bir kaza çıkacağını bu kızın artık anlaması gerekir!

Gene çalışmama dönüyorum, ama tutulma son buluyor.

Maşenka sevecen bir sesle;

—Yüzüme bak! diye fısıldıyor.

Eh, alay etmenin ötesinde bir şey bu! Kabul edin ki, insanın sabrıyla oynamak kötü bitebilir. Sonunda korkunç bir şey olursa suçlusu ben değilim. Kimsenin şaka yapmasına, benimle ayal etmesine izin veremem! Kahrolası berbat bir huyum var, sinirlendiğim zaman sakın kimse yanıma yaklaşmasın! Çünkü ne yapacağım belli olmaz!

Kızlardan biri, yüzümden iyice tepemin attığını anlamış olacak ki, beni yatıştırmak amacıyla;

—Nikolay Andreyiç, bana verdiğiniz görevi yerine getirdim! dedi. Küçük memelileri inceledim. Güneş tutulmadan önce boz köpek tekir kediyi kovalamaya başladı, arkasından yetişince kuyruğunu salladı.

Böylece güneş tutulmasından elimize bir şey geçmedi. Eve dönüyorum. Yağmur engel olduğu için balkona çalışmaya çıkamıyorum. Yaralı teğmen tehlikeyi göze alıp kendi balkonuna çıkıyor, hatta «Falanca yılda doğdum...» diye yazmayı başarıyor. Bununla birlikte cicili bicili kızlardan birinin onu kolundan tutup kendi yazlıklarına sürüklediğini görüyorum. Gene canım çalışmak istemiyor, çünkü kudurmuş durumdayım, yüreğim küt küt atıyor. Kameriyeye de gitmiyorum. Yaptığım düpedüz kabalık, bununla birlikte kabul edin ki, bu yağmurda bir yere gidemem. Saat 12'de Maşenka'dan bir mektup alıyorum. Mektupta sitemler, kameriyeye gelmem için dil dökmeler, ilk kez «sen» diye hitap etmeler... Saat birde ikinci mektubu, ikide üçüncüsünü alıyorum... Bu durumda gitmemek olmaz. Ancak gitmeden önce nelerden söz edeceğimizi düşünmem gerek. Orada aklı başında bir adam gibi davranacağım. Her şeyden önce kendisini sevdiğimi durup dururken çıkardığını söyleyeceğim. Kadınlara böyle şeyler söylenmez ya, her neyse... Bir kadına «sizi sevmiyorum» demek bir yazara «iyi yazmıyorsunuz» demek kadar uygunsuz kaçar. Ben, en iyisi, Varenka'ya

evlilikle ilgili kendi düşüncelerimi açarım. Paltomu giyip, şemsiyemi alıp kameriyeye gidiyorum. Sinirli yaratılışımı bildiğimden gereksiz bir şey söylemekten korkuyorum, çenemi tutmaya çalışıyorum.

Kameriyede bekleyen biri var. Nadenka'nın yüzü solgun, gözleri yaşlı. Beni görür görmez bir sevinç çığlığı atıyor, boynuma sarılıyor.

—Sonunda gelebildin! diyor. Sabrımla oynuyorsun. Biliyor musun, bütün gece uyumadım, hep seni düşündüm. Öyle sanıyorum ki... seni daha yakından tanıyınca sevebileceğim.

Yanına oturuyorum, evlilikle ilgili düşüncelerimi açıklıyorum. İlkin, işi fazla uzatmamak, konuşmayı kısa tutmak için evliliğin tarihsel özetini çiziyorum. Hintlilerin, Mısırlıların geleneklerinden söz edip son zamanların, Şopenhaur'un görüşüne yer veriyorum. Maşenka tüm dikkatiyle dinliyor beni, ancak düşüncelerin kopuk kopuk açıklanmasından olacak, tam orta yerde sözümü keserek;

—Nicolas, öp beni! diyor.

Öyle utanıyorum ki, ne diyeceğimi bilemiyorum. O, isteğini yineliyor. Başka yapacak bir şey yok... Ayağa kalkıyorum, uzun yüzüne doğru uzanıyorum. Şunu da belirteyim ki, ninemin cenaze töreninde onu öpmeye zorladıkları sırada tattığım aynı duyguları tadıyorum. Varenka bununla yetinmeyip ayağa fırlıyor, beni sıkı sıkı kucaklıyor. İşte tam o anda kameriyenin kapısında Maşenka'nın annesi beliriyor. Kadıncağızın yüzü korkudan çarpılıyor, birine «Suss!» dedikten sonra Mefistofel'in gemi sintinesinde kayboluşu gibi ortadan kayboluyor.

Utanmış, çılgına dönmüş olarak yazlığımıza geliyorum. A, bir de bakıyorum, Varenka'nın annesi de bizde! İki gözü iki çeşme, annemi kucaklıyor; annemse ağlayarak şöyle söylüyor:

—Benim istediğim de buydu.

Sonra –hoşunuza gidecek mi, bilmem– Nadenka'nın annesi yanıma geliyor, beni kucaklayarak;

—Tanrı sizleri kutsasın! Dikkat et, sev onu... Senin için ne özverilere katlandığını unutma! diyor.

Şimdi de beni evlendiriyorlar. Tam bu satırları çiziktirdiğim sırada sağdıçlarım ensemde boza pişiriyor, iki ayağımı bir pabuca sokuyorlar. Bu insanların benim yapımı bilmedikleri kesinlikle ortada! Sinirli, ters bir adamım ben, elimden her an bir kaza çıkabilir. Öyle bir şey yaparım ki, ondan sonra ayıkla pirincin taşını! Sinirli, tepesi atmış bir adamı nikah masasına oturtmak, kudurmuş bir kaplanın kafesine elini sokmak kadar tehlikelidir.

Böylece evlendim işte... Herkes evliliğimizi kutluyor, Varenka bana iyice sokulup şöyle söylüyor:

—Artık benimsin sen, benimsin! Söyle, seviyor musun beni? Seviyor musun?

Bu sırada burnu kabarıyor, büyüyor...

Sağdıçlardan öğrendiğime göre yaralı teğmen becerikli bir çalımla Himeney'den[1] yakasını sıyırmış. Cicili bicili kızlardan birine şakağındaki yaradan dolayı akılca normal olmadığı, o nedenle yasal olarak evlenemeyeceği konusunda doktor raporu göstermiş. İyi bir düşünce, değil mi? Aklıma gelse ben de gösterirdim. Benim ailemde neler yok ki! Amcalarımdan biri gece-gündüz içki içerdi, başka bir amcam çok dalgındı (bir keresinde şapkasını giyeceği yerde, kafasına kadınların kürk kolluğunu geçirmiş), bir teyzem de durmadan piyano çalar, erkekleri görünce dilini çıkarırmış. Üstüne üstlük bir de benim ileri derecede sinirliliğim var, bu da kuşku uyandırıcı bir belirti sayılmaz mı? Ama nedense iyi düşünceler hep geç geliyor insanın aklına. Neden dersiniz!

1 Evlilik Tanrısı.

O DALDAN BU DALA

Bir gezi anısı

Gece ayininden dönüyordum. Manastırın kulesinden önce güzel, ezgili, yumuşak bir müzik yayıldı, ardından saat 12'yi vurdu. Kutsal Dağ'ın eteklerinde Donets ırmağının kıyısında kurulmuş bir manastırdı burası. Yatakhane binalarıyla çevrili geniş avlu, yalnız ölgün fenerlerle, pencerelerden düşen ışıklarla, yıldızların parıltısıyla aydınlanırken bağrışmalardan, koşuşturmalardan, görülmemiş bir düzensizlikten oluşan bir karmaşayı yaşıyordu. O koca avlu akla gelebilecek her türlü arabalarla, yaylılarla, faytonlarla, kağnılarla tıklım tıklım doluydu. Arabaların, kağnıların yanlarında her dondan atlar, mandalar duruyor, insanlar koşuşturuyor, karalara bürünmüş, uzun etekli keşiş çömezleri sağa-sola mekik dokuyordu. Pencerelerden düşen gölgelerle ışıklar arabaların üstünde, insanların, atların, mandaların kafalarında kıpırdanıyor; gecenin karanlığı ortasında türlü türlü hayal ürünü biçimler yaratıyordu. Şurada yukarı kalkmış araba okları göğe doğru yükseliyor, orada atlardan birinin suratında ateşli gözler beliriyor, ilerde çömezlerden birinin cüppesinden bir çift kanat fırlıyordu... Konuşmalar, at pofurtuları, geviş sesleri, çocuk çığlıkları, teker gıcırtıları gırla gidiyordu. Avlu kapısından ise hâlâ öbek öbek insanlar, geç kalmış arabalar giriyordu içeriye...

Irmağın sarp yamacında üst üste yükselen çam ağaçları yatakhane binalarının çatısının üzerine eğilirken avluya derin bir çukura bakar gibi bakıyor, bu curcunayı şaşkınlık içinde izliyorlardı sanki. Çamların arasında art arda guguk kuşları

çığrışıyor, bülbüller ötüyordu... Bu kargaşaya bakıp gürültülerin her çeşidini dinlerken kimsenin kimseyi anlamadığı, herkesin bir şeyler aradığı, ama aradığını bulamadığı, bu araba yığınının bir daha dağılamayacağı gibi bir düşünce yerleşiyordu insanın aklına.

Yuan Bogoslov ve Nikolay Çudotvorets günlerinde Kutsal Dağ'a on binden fazla insan akın etmişti. Yalnız yatakhaneler değil, ekmek fırını, terzihane, marangoz işliği, araba ambarı da insan kaynıyordu. Gelişleri geceye kalanlar güz sinekleri gibi duvar diplerine, kuyu kenarlarına, daracık koridorlara sinmişler; kendilerine yatı yeri verilmesini bekliyorlardı. Her yaşta keşiş çömezleri dur durak bilmeyen bir devinim içerisindeydiler. Gerek gündüzleri, gerekse gecenin geç vaktinde sürekli koşuşturuyor, bir yerlere gidip geliyorlardı; son derece yorgun görünmelerine karşın dinç, güler yüzlüydüler; hareketleri hızlı, sesleri okşayıcıydı. Kendilerine her baş vurana yatacak yer göstermek, yiyecek yemek, içecek bir şeyler vermek zorundaydılar. Sağırlara, dilsizlere, bol soru soranlara bıkıp usanmadan yatacak boş yer kalmadığını anlatıyor; ayinlerin yapılacağı saatleri, kutsal ekmeğin satıldığı yerleri açıklıyorlardı. Bunca koşturma, gitme-gelme, bir şeyler getirip götürme yanında herkese karşı nazik, ölçülü olmaları; rahatına düşkün Mariupol Rumlarının, Ukraynalılarla değil de kendi soydaşlarının yanında kalmasını sağlamaları; «soylular» gibi giyinmiş Bahmutlu ya da Lisiçanlı bir esnaf karısını yatakhanede köylülerle aynı koğuşta yatırmamaları gerekiyordu.

İkide bir «Peder, biraz kvas bulabilir misiniz? Ata biraz kuru ot verseniz» ya da «Günah çıkardıktan sonra biraz su içebilir miyim?» gibi sorular çalınıyordu kulağıma. Çömezler her isteyene kvas, kuru ot yetiştiriyor; su içme konusunda ise «Gühah çıkaran papaza sorun. Bizim yetkimiz yok!» dediklerinde, bu sefer «Günah çıkaran papaz nerede?» sorusuyla karşılaşıyorlardı. Ondan sonra işin yoksa günah çıkaran papazın kaldığı hücreyi göster adamlara... Bütün bu koştur-

maca arasında gene de kilisede dualara katılmak, soylular bölümünde ayin işlerini yürütürken dindar aydınların yönelttiği yerli-yersiz bir sürü soruya yanıt vermek zorundaydılar. Gün boyunca onları izledikten sonra bu kara cüppeli keşiş adaylarının ne zaman oturup dinlendiklerini, geceleri ne zaman yattıklarını merak eder dururdunuz.

Ayin dönüşü kaldığım yatakhane binasına yaklaşırken kapının önünde, merdivenlerde düzgün giyimli, erkekli-kadınlı bir kalabalık gördüm. Görevli çömez beni durdurdu.

—Beyefendi, izin verirseniz şu genç bay geceyi sizin odanızda geçirsin. Lütfen! Öyle çok insan geldi ki, kalacak yerimiz yetmiyor!

Bunları söylerken ince bir pardösü giymiş, hasır şapkalı, kısa boylu bir genci gösteriyordu. Razı oldum, talihli oda arkadaşımla birlikte içeri girdik. Asma kilidi açarken kapı pervazına yüz hizasında asılı resme ister istemez bakmak zorundaydım. «Ölümle yüz yüze» adını taşıyan bu resimde yere diz çökmüş bir keşiş tabut içindeki bir iskelete bakıyordu, keşişin arkasında ise elinde tırpan tutan iri bir iskelet daha vardı.

İri iskeletin leğen kemiğini parmağıyla gösteren oda arkadaşım;

—Leğen kemiği böyle olmaz, dedi. Biliyor musunuz, bizde gençlde halkın ruhsal eğitimi istenen düzeyde yapılmıyor.

Böyle söylerken burnundan soluyarak, hüzünle, uzun uzun içini çekti. Bununla herhalde ruhsal eğitim konusunda epeyce bilgili olduğunu göstermek istiyordu.

Ben mumu yakmak için kibrit ararken bir kere daha içini çekti.

—Harkov'da birkaç kez anatomi müzesine gitmiştim, kemikleri tanırım. Hatta morgu da gezdim... Şey, sizi rahatsız ettim galiba...

Odam masası, sandalyesi olmayan küçücük bir yerdi. Köşede soba, pencere önünde komodin, duvar diplerinde ise

aralarında daracık bir geçit bulunan iki ağaç divan vardı. Divanlara, üstüne eşyalarımı koyduğum, incecik, rengi solmuş iki şilte serilmişti. Odaya iki divan konulduğuna göre iki kişilik demekti, bunu oda arkadaşıma söyledim.

Arkadaşım;

—Çok geçmeden sabah ayinine çağıracaklar. Sizi fazla rahatsız etmem, dedi.

Beni rahatsız ettiği düşüncesinden kurtulamamış olacak ki, suçlu suçlu, kendine ayrılan divana yürüdü, içini çekerek oturdu. Yağ kandilinin ölgün alevi tembel tembel yalpalayarak odanın içini aydınlatırken arkadaşımı inceleme fırsatı buldum. Yirmi yaşlarında, yuvarlak, sevimli yüzlü, çocuksu kara gözlü, kentli havasında ucuz, boz renkli şeyler giymiş, yüzünün solukluğu ile dar omuzlarından anladığım kadarıyla bedensel çalışma nedir bilmeyen bir gençti bu. Ancak ne tür bir işle uğraştığı hemen kestirilemiyordu. Üniversite öğrencisi desem, değil, ticaret yapan biri desem, değil, hele işçi hiç değil... Sevimli yüzüne, çocuksu hoş gözlerine baktıkça bu genç adamı, beleşten yatı yeri verilen, yeme-içme bedava beylik yurtlarda, manastırlarda yüzlercesine, binlercesine rasladığımız, gezgin serserilerden biri mi yoksa, diye düşünmek geçti içimden. Beylik yurtlarda böyleleri kendilerini bir gerçek uğruna papaz okulundan kovulmuş öğrenci ya da sesini yitirmiş eski kilise ilahicisi olarak tanıtırlardı... Gene de yüzünde, çok iyi tanıdığım, ama bir türlü anımsayıp çıkaramadığım, tipik, ayrı bir özellik taşıyan bir hava vardı.

Suskun oturuyor, düşünüyordu. İskeletle, morgla ilgili sözlerine kızdığımı, odama gelişinden memnun kalmadığımı sanıyordu herhalde. Cebinden bir kangal sucuk çıkardıktan sonra elinde evirip çevirdi, kararsızlık içinde;

—Bağışlayın, sizi rahatsız ediyorum, dedi. Çakınız bulunur mu acaba?

Çakıyı verdim. Sucuktan bir dilim kesti, yüzünü buruşturarak;

—Berbat bir şey, dedi. Şuradaki dükkanda satılıyor, üstelik insanı iyi kazıklıyorlar... Size de bir dilim verirdim, ama yemek ister misiniz, bilmem...

Kullandığı sözlerde de yüzünün havasıyla ortak, aynı özellikleri taşıyan bir şey vardı, ama bir türlü çakaramıyordum. Kendisine güven vermek, kızmadığımı göstermek için bir dilim sucuk da ben aldım. Sucuk gerçekten berbattı. Çiğnediğim lokmayla baş etmem için zincire vurulmuş iri bir köpeğin dişlerine sahip olmam gerekiyordu. İşte böyle ağzımızdaki sucuk parçalarını geveleye geveleye konuşmamızı sürdürdük. En başta manastırdaki ayinlerin uzunluğundan yakındık.

—Buranın ayin düzeni Afon'dakini aratmıyor, dedim. Afon'da normal pazar ayini on saat sürer, büyük yortularda ise on dört saati bulur. Bir de orada ayinlere katılsaydınız görürdünüz..

Oda arkadaşım başını salladı.

—Öyle, doğrudur... Ben üç haftadır buradayım. Biliyor musunuz, her gün ayin var, her gün... Normal günlerde saat 12'de sabah ayini, saat 5'te erken akşam ayini, 9'da da geç akşam ayini... Uyumaya vakit bulabilirseniz uyuyun... Ayrıca gündüzleri çeşitli dualar... Perhiz günleri bitkin düşüyorum. —Içini çekti— Kiliseye gitmemek olmaz. Yatacak yer vermişler, yeme-içme öylesine, gitmezseniz ayıp kaçar. Bir-iki gün olsa gene neyse, ama tam üç hafta, çekilir mi? Çok zor... Siz uzun süre mi kalacaksınız burada?

—Hayır, yarın akşam gidiyorum.

—Ben iki hafta daha buradayım.

—İşittiğime göre uzun süre kalınamıyormuş.

—Doğru. Kalma sürelerini uzatıp keşişlerin sırtından geçinmeye kalkanlar hemen gönderiliyor. Şöyle bir düşünün, bir sürü işsiz-güçsüz insan burada istedikleri kadar kalsalar başkalarına yatacak yer bulunmaz, manastırın bütün kazancını yer bitirirler. Ama keşişler bana ayrıcalık tanıdılar, hemen atmazlar, sanıyorum. Yeni din değiştirdim de...

—Nasıl yani?

—Musevilik'ten dönmeyim ben. Bir süre önce Ortodoksluk'u kabul ettim.

Yüzünden çıkaramadığım o tanıdık özelliklerin nedenini hemen anladım. Kalın dudakları, konuşurken ağzının sağ köşesi ile sağ kaşını yukarı kaldırması, yalnız Sami ırkına özgü, ışıl ışıl parlayan gözleri ile kullandığı sözcükler... Daha sonraki konuşmalarımızdan, eskiden İsaak iken adının Aleksandr İvanıç olduğunu, Mogilev'de doğduğunu, Novoçerkask'ta Hıristiyanlık'ı kabul ettikten sonra Kutsal Dağ manastırına yerleştiğini öğrendim.

Sucukla hayli didiştikten sonra Aleksandr İvanıç ayağa kalktı, sağ kaşını oynatarak kutsal tasvirin önünde dua etti. Yeniden divana oturup uzun geçmişini kısa tümcelerle anlatırken sağ kaşı hep öyle havada kaldı.

Sanki kendisinden değil de ölen, ünlü bir kişiden söz eder gibi;

—Ta çocukluğumdan beri öğrenmeye büyük tutkum vardı, dedi. Yoksul insanlar olan anam-babam basit bir hanı işleterek geçinirler, dilenciler gibi kir-pas içinde yaşarlar. Halkımız genelde yoksuldur, boğazlarına dek kör inançlara batmıştır, okumayı sevmezler, çünkü öğrenim onlara göre insanı dinden uzaklaştırır. Korkunç bağnazdırlar hepsi de... O yüzden annem-babam benim okumamı istemediler. Kendileri gibi hancılıkla uğraşacak, Talmut'tan başka bir şey öğrenmeyecektim... Eh, kabul edesiniz ki, bir lokma ekmek için kir-pas içinde, yaşam boyu didinmeye, Talmut ezberlemeye herkes katlanamaz. Babamın işlettiği hana uğrayan subaylar, toprak ağaları bana düşlerimde bile görmediğim şeyler anlatıyorlardı; ister istemez etkileniyor, öyle bir yaşantıya imreniyordum. Babama beni de okula gördermesi için yalvarıp birçok kez göz yaşı döktüğüm halde Yahudice öğrenmekten başka bir şey geçmedi elime. Bir keresinde uçurtma yapmak için eve Rusça bir gazete getirmiştim, okumasını bile bilmiyordum, ama onlar

bana bir güzel sopa çektiler. Elbette her topluluk kendi benliğini korumak için ister istemez bağnazlığa kaçar, ama ben o zaman bunu bilmiyordum, çok kızıyordum...

Bunu söyledikten sonra eski İsaak sağ kaşını daha da yukarı kaldırdı, horozun yeme baktığı gibi yan yan bana baktı. Bununla, «Şimdi benim ne akıllı bir adam olduğuma inandınız herhalde» der gibiydi.

Yahudilerin bağnazlığı, kendisinin öğrenim görmek için duyduğu karşı konulmaz istek üzerine bir süre daha konuştuktan sonra;

—Başka yapacak bir şey kalmayınca tuttum, Smolensk'a kaçtım, dedi. Orada tenekecilik, kalaycılık yapan amcamın oğlu vardı. Anlayacağınız, yanına çırak girdim. Üstüm-başım dökülüyordu, başka çıkış yolu yoktu. Gündüzleri çalışacak; geceleri, cumartesi günleri okula gidecektim... Ben de öyle yaptım. Gelgelelim, nüfus kağıdım olmadığı için polis kısa sürede durumu öğrenip beni tutuklu kafilesiyle babamın yanına gönderdi...

Böyle dedikten sonra omzunu silkti, göğüs geçirdi. Eski günleri anımsadıkça konuşmasında Yahudi aksanı daha belirgin oluyordu.

—Eh, elden ne gelir?.. Anam-babam beni cezalandırmak için dedemin yanına verdiler. Dedem yobazın yobazı bir Yahudi'ydi, sözde beni ancak o yola getirirdi. Ama bir gece Şklov'a kaçtım. Amcam orada beni ele geçirince soluğu Mogilev'de aldım. Mogilev'de bir arkadaşımda iki gün kaldıktan sonra Strodub'a gittim.

Daha sonra sırayla Gomel, Kiyev, Belaya Tserkov, Uman, Balta, Bender kentlerini dolaşıp sonunda Odessa'ya vardığını anlattı.

—Odessa'da tam bir hafta aç, sefil dolaştım. Eskicilikle uğraşan gezgin Yahudiler beni tanıyıp yanlarına alana dek... Bu arada okuma yazma öğrenmiştim, aritmetik, bayağı kesir biliyordum, bir fırsatını bulsam daha çok okuyacaktım. Odessa'da

bizimkilerle birlikte dolaşarak altı ay eski giyim alıp sattım, ancak düzenbaz Yahudiler paramı vermeyince onlara kızıp vapurla Perekop'a geçtim.

—Perekop'ta ne işiniz vardı?

—Hiç... Tanıdık bir Rum, yanında iş vereceğini söylemişti de. İşte böyle on altı yıl işsiz-güçsüz, dayanaksız sürttüm durdum. Sonunda Poltava'da Yahudi bir üniversite öğrencisi elime bir mektup tutuşturdu. Bu mektubu Harkov'da tanıdığı üniversite öğrencilerine verirsem üniversiteye girmem için çalıştıracaklarını söyledi. Gittim oraya. Öğrenciler bir araya gelip teknik yüksek okula girmem için çalıştırmaya başladılar. Size şunu söyleyeyim ki, ömrümün sonunda dek unutamayacağım kişilerdir bunlar. Yalnız yatacak yer, yiyecek vermekle kalmadılar; gerçek yaşam yoluna yönelttiler beni, düşünmeyi öğrettiler, yaşamın amacını gösterdiler. Şimdi hepsi ünlü olan akıllı, olağanüstü insanlar vardı aralarında. Örneğin Grumaher diye birini işittiniz mi?

—Hayır, tanımıyorum.

—İşitmediniz, demek... Harkov gazetelerinde çok derin yazıları çıkardı, profesörlüğe hazırlanıyordu. Neyse... Ben çok okuyor, bütün öğrenci toplantılarına katılıyordum. Buralarda küçültücü şeylerle karşılaşmazsınız kesinlikle. Böyle altı ay çalışıp hazırlandım. Teknik yüksek okula girmek için lise matematik derslerinin tümünü bilmek gerektiğinden Grumaher, lisenin daha alt sınıflarından öğrenci alan veteriner fakültesine hazırlanmamı salık verdi. Çalışmaya başladım. Aslında veteriner olmak istemiyordum, burayı bitirince tıp fakültesinin üçüncü sınıfına sınavsız girileceğini işitmiştim. Küner'i ezberleyip yuttum, Korneli Nepot'un kitaplarına daldım, Yunan dilinden neredeyse bütün Kursius'u geçtim... Şu-bu derken birtakım belirsizlikler baş gösterdi, öğrenciler dağıldılar, bu arada annemin Harkov'a gelip her yerde beni aradığını duydum. Hemen oradan tabanları yağladım. Başka ne yapabilirdim ki? Bereket versin, Donets yolu üzerinde bir

madencilik yüksek okulu bulunduğunu öğrenmiştim. Niçin oraya girmeyecektim? Biliyorsunuz, madencilik yüksek okullarından madenci ustaları yetişir, yılda bin beş yüz ruble geçer ellerine. Böylece oraya girdim.

Aleksandr İvanıç yüzünde saygı, korku ifadesiyle madencilik okullarında gösterilen on iki kadar çetrefilli ders adı saydı, okulun kendisini, maden ocaklarını, işçilerin durumunu uzun uzun anlattı. Sonra gerçekten çok uydurmaya benzeyen bir olay anlattı. Ancak ses tonu öylesine içten, Samilere özgü yüzündeki korku anlatımı öylesine yapmacıksızdı ki, anlattığı öyküye inanmazlık edemezdim.

Her iki kaşını birden kaldırarak;

—Uygulamalı derslerden birinde başıma korkunç bir olay geldi, dedi. Donets bölgesindeki maden ocaklarından birinde çalışıyorduk. İşçilerin ocağın dibine nasıl inip çıktıklarını görmüşsünüzdür, sanırım. Koşulu atı sürüp dolabı döndürmeye başladıklarında zincire bağlı kepçelerden biri aşağı inerken öteki yukarı çıkar. Birini aşağıdan yukarıya çıkarırken öbür kepçe kendiliğinden aşağıya iner. Bir gün ocağın dibine inecektim. Tam kepçeye bindim, aşağı inerken «trrr» diye bir ses duymayayım mı? Zincir kopmuştu, kepçe ve kopan zincirin bir parçasıyla birlikte paldır küldür aşağı yuvarlanıyordum. Dört kulaç derinliğindeki kuyunun dibine göğsümün, karnımın üstüne pat diye düştüm. Madeni kepçe benden daha ağır olduğu için önceden dibe vurmuştu, şu omzum onun kenarına çarptı. Belki inanmayacaksınız, sersemlemiş olarak orada yatıp öleceğimi düşünürken ikinci bir felaketle yüz yüze gelmeyeyim mi? Yukarı doğru çıkan kepçe karşı ağırlığını yitirdiği için gümbürtüyle üzerime doğru geliyordu. Siz olsanız ne yaparsınız? Bu durumu görünce iyice duvara sindim, kepçenin tepeme inmesini bekledim. O sırada anam-babam, Mogilev kenti, Grumaher geldiler aklıma. Tanrı'ya yakardım... Neyse şansım varmış, kepçe tepeme inmedi. Şimdi düşündükçe tüylerim diken diken oluyor.

Zorla gülümsedi,.alnındaki terleri sildi.

—Küt diye yanıma düştü; redingotumu, gömleğimi, derimi şu yanımdan sıyırdı biraz. Ne korkunç bir şeydi! Oracıkta bayılmışım, beni ocaktan çıkarıp hastaneye kaldırmışlar. Ancak dört ayda toparlanabildim, doktorlar verem olacağımı söylediler. Şimdi bile öksürüyorum, göğsüm ağrıyor, müthiş ruhsal bozukluklar geçiriyorum... İşte o yüzden odada yalnız kaldığım zaman çok korkarım. Eh, bu durumda madenci ustası olunur mu? Okulu bırakmak zorunda kaldım.

—Peki, şimdi ne iş yapıyorsunuz?

—Tarım okulu sınavlarına girdim. Ortodoks olduğuma göre öğretmenlik yapabilirdim. Vaftiz edildiğim Novoçerkask kentinde bana büyük yakınlık gösterdiler, kilisenin desteklediği bir okula girme sözü aldım. İki hafta sonra oraya gidip okula kaydetmelerini isteyeceğim.

Paltosunu çıkardı, yakası Rus tarzı gömleği ve kumaş kuşağı vardı sırtında.

Paltosunu başucuna koyup esneyerek;

—Uyuma zamanı geldi, dedi. İnanır mısınız, son birkaç aya dek Tanrı nedir tanımazdım. Ateisttim yani. Hastanede yattığım sırada dinsel konular aklıma geldi, uzun uzun bunları düşündüm. Bana kalırsa düşünen insan için yalnız bir din vardır, o da Hıristiyanlıktır. Eğer İsa'ya inanmazsanız inanacak başka bir şey kalmıyor. Doğru söylemiyor muyum? Musevilik çağını doldurmuştur, Yahudi halkının özellikleri dolayısıyla şimdilik ayakta durabiliyor. Bir gün uygarlık Yahudi halkına da ulaşırsa kimse onu tutamaz, gider... Dikkatinizi çekerim, genç Yahudilerin hepsi de tanrıtanımazdır. Yeni Ahit, Eski Ahit'in[1] doğal bir devamıdır. Siz öyle düşünmüyor musunuz?

Din değiştirme gibi ciddi, cesaret isteyen bir adım atmasını gerektiren nedenleri öğrenmek istediysem de başkasından a-

1 *Eski Ahit:* Tevrat, *Yeni Ahit:* İncil. (Ç.N.)

lındığı belli, din değiştirmesinin nedenini açıklamayan «Yeni Ahit, Eski Ahit'in doğal bir devamıdır.» tümcesini yinelemekten başka bir şey yapmadı. Ne kadar uğraştıysam, kurnazlıkla ağzından laf almaya çalıştıysam da bütün çabalarım boşa çıktı. Ortodoksluk'u, kendisinin ileri sürdüğü gibi kanılarının doğruluğuna inandığı için kabul ettiyse bu doğruların neler olduğu, hangi kanılara dayanarak Ortodoksluk'u kabul ettiği onun söylediklerinden anlaşılmıyordu. «Yeni dini, çıkarına uygun bulduğu için kabul etmiştir» gibi bir varsayım ortaya atsak bile sırtındaki ucuz, yıpranmış giysileri, yararlandığı manastır olanaklarını ve belirsiz geleceğini çıkar olarak görmek olanaksızdı. Geriye bir düşünceye razı olmak kalıyordu, o da onu bir yaprak gibi kentten kente savuran tedirgin ruhunun, yani basma kalıp bir deyişle «okuyup öğrenme tutkusunun» onu din değiştirmeye ittiğiydi.

Yatmadan önce su içmek için koridora çıkmıştım. Geriye döndüğümde onu odanın ortasında dikiliyor, korkulu gözlerle bana bakıyor buldum. Yüzü kül rengine dönmüş, alnına ter basmıştı.

Hastalıklı bir gülümsemeyle;

—Sinirlerim son derece bozuk! dedi. Neyse aldırmayın siz bana.

Ondan sonra gene Yeni Ahit'in Eski Ahit'in devamı olduğunu, Musevilik'in çağını doldurduğunu yineledi. Söyleyeceği sözleri seçerken kanılarının doğruluğunu pekiştirme, yüreğindeki tedirginliği bastırma, ata dinini değiştirmekle hiç de korkunç, aykırı bir iş yapmadığını, düşünen, boş inançlardan kurtulmuş bir insan gibi davrandığını kanıtlama, bütün bu nedenlerden dolayı boş bir odada vicdanıyla baş başa kalabileceğini gösterme çabası içindeydi. Kendini kanılarının doğruluğuna inandırmaya çalışırken bir yandan da benden yardım istiyor gibiydi.

Bu arada yağ kandilinin koca fitili yanıp bitmişti. Ortalık ağarmak üzereydi. Bozaran, somurtkan pencereden Donets'in

her kıyısı ile ırmağın öte yakasındaki çamlık gözüküyordu. Uyumalıydık artık.

Oda arkadaşım kandili söndürüp uyumaya hazırlanırken:

—Yarın çok ilginç bir gün olacak, dedi. Sabah ayininden sonra manastırdan başlayan haç yürüyüşü sandallarla küçük manastıra kadar uzanacak.

Sağ kaşını yukarı kaldırıp başını yana eğerek kutsal tasvir önünde dua etti, sonra soyunmadan divana uzandı. Yattığı yerde öbür yanına dönerken;

—Evet, dedi.

—Nedir o evet? diye sordum.

—Ben Novoçerkask'ta din değiştirirken annem de beni Rostov'da arıyormuş. Sanki din değiştireceğim içine doğmuş. —Böyle diyerek göğüs geçirdi.— Tam altı yıldır Mogilev'e gitmiyorum. Kız kardeşim evlenmiş olmalı.

Biraz suskun bekledikten, uyumadığımdan emin olduktan sonra alçak sesle konuşmasını sürdürdü. Söylediğine göre çok geçmeden kendisine bir görev vereceklerdi; böylece kendi evi, geçim kaynağı, her gün belli bir yiyeceği, içeceği olacaktı. Bense uykuya dalarken bu gencin hiçbir zaman kendi evi, belli bir görevi, geçim kaynağı olamayacağını düşünüyordum. Konuşmaları yüksek sesle hayal kurmaya benziyordu. Öğretmenliği, vaat edilmiş toprak gözüyle gördüğü kesindi. Birçok insan gibi o da hiçbir baltaya sap olmadan gezmeye önyargıyla bakarak bunun anormal, geleneklere aykırı, sık raslanmayan bir olgu, bir hastalık olduğunu kabul ediyor; kurtuluşunu sıradan günlük yaşamda arıyordu. Bu yüzden sesinden durumunun anormalliğini bildiği, kendine acıdığı hissediliyordu. Kendi kendini haklı çıkarmaya çalışırken benden özür diler gibiydi.

Şurada, bir arşın ötemde bir boş gezenin boş kalfası yatıyordu. Dışarda avluda, arabaların çevresinde, dindar dervişlerin arasında ise bunun gibi boş gezenin yüzlercesi sabahın gelmesini beklemekteydi. Bütün Rusya'yı göz önüne alırsak sabahın gelmesini bekleyen daha nice serserinin kent ve köy

yollarını arşınladığını; hanlarda, meyhanelerde, otellerde, açık havada otlar üzerinde pineklediğini düşünebilirdik. Uykuya dalarken aklıma şu geldi: Biri mantığını, keskin dilini kullanarak bu adamlara yalnız onların değil, hiç kimsenin yaşama tarzının haklı çıkarılmak gibi bir çabaya gereksinmesi bulunmadığını kanıtlasa ne kadar şaşırırlar, hatta sevinirlerdi!

Uyku arasında acıklı göz yaşları dökercesine bir zilin çınlayışını işittim. Ardından çömezlerden biri birkaç kez şöyle bağırdı:

—Peygamberimiz İsa hazretleri bizleri esirgesin! Herkes sabah duasına lütfen!

Uyandığım zaman oda arkadaşım yatağında yoktu. Ortalık günlük güneşlikti, dışardaki kalabalığın gürültüsü duyuluyordu. Avluya çıktığımda sabah ayininin çoktan bittiğini, haçlı yürüyüşünün küçük kiliseye doğru yola düzüldüğünü öğrendim. Irmak kıyısında küme küme insanlar dolaşıyor, kendilerini neyle oyalayacaklarını bilemiyorlardı. Küçük manastırda yapılacak ayin bitmediği için yemek-içmek yasaktı; dindarların, önlerinde toplaşıp alış veriş yapmayı sevdikleri manastır dükkanları henüz açılmamıştı. Birçokları, canları sıkıldığı için, yorgunluklarına aldırmadan küçük manastıra doğru yürüyorlardı. Ben de onlara katıldım. Büyük manastırdan küçüğüne giden keçi yolu meşe ve çam ağaçlarının çevresini dolaşarak dik kıyı boyunca kıvrıla kıvrıla, bir yükselerek, bir alçalarak ilerliyordu. Aşağıda parıldayan Donets ırmağının suları keskin güneş ışınlarını yansıtıyor, yukarda tebeşirli dik yamaçlar beyaz beyaz ağarıyordu. Bu dik yamaçlardaki genç meşeler ile çam fidanları yalçın kayalar arasından fışkırarak daha yükseklere tırmanmakta neredeyse birbirleriyle yarışıyor gibiydiler.

Kendilerini Tanrı yoluna adayanlar dizi dizi yürüyorlardı keçi yolundan. Çoğunluğu çevre ilçelerden gelme Ukraynalılar olmakla birlikte ta Kursk, Orlov illerinden yaya gelerek yürüyüşe katılan birçok insan vardı. Alacalı bulacalı kalabalık arasında Mariupollü Rumlara da raslanıyordu. Bunlar güçlü-

kuvvetli, ağırbaşlı, güler yüzlü çiftlik sahipleri olup, güney sahillerindeki kentlerimizi dolduran sıska, yozlaşmış soydaşlarına hiç benzemiyorlardı. Pantolonları kırmızı zıhlı Donetsliler ile Tavra ilinden gelenler de dindarlar arasına katılmıştı. Bu arada bizim Aleksandr İvanıç tipinde olanlara da raslanıyordu ki, ne yüzlerinden, ne giyimlerinden, ne de konuşmalarından neyin nesi oldukları pek kestirilemiyordu.

Keçi yolu ırmak kıyısındaki küçük bir iskelede son buluyordu. İskelenin solundan küçük manastıra doğru dar bir şose gidiyordu. İskelede ise Jules Verne'in kitaplarında gördüğümüz türden, Yeni Zelanda kanoları benzeri dar gövdeli, ağır, hantal iki sandal vardı. Sandallardan oturacak yerleri halılarla döşeli olanı ruhban sınıfı ile ilahiciler, halısız olanı ise sade halk içindi. Haç yürüyüşü gerisin geriye büyük manastıra yöneldiği zaman ben ikinci sandala sığışmaya çalışan seçkinler arasındaydım. Biz, sade halk tıkış tıkış doluşmuştuk; sandal güçlükle hareket ediyor, şapkalarımız ezilmesin diye ayakta kımıldamadan zor duruyorduk. Gidiş-geliş yolumuz görülmeye değerdi doğrusu. Biri, beyaz beyaz ağaran, meşe ve çam ağaçlarının, kayaların yukarılardan sarktığı, küçük manastırdan dönen insanların dar keçi yolunda sıra sıra yürüdüğü dik; öbürü, yeşil çayırlarla, meşe ağaçlarıyla örtülü, güneş ışınlarıyla pırıl pırıl aydınlanmış düz, iki sahil öylesine neşeli, görkemli bir görüntüye sahipti ki, şu mayıs sabahı güzelliğini bu iki sahile borçluydu sanki. Hızla akan ırmağın yansıttığı güneş ışınları suyun yüzeyinde ipil ipil oynaşıyor, dört bir yana yayılarak keşişlerin cüppelerinde, ellerindeki sancaklarda, küreklerden düşen damlacıklarda ışıldıyordu. Söylenen paskalya ilahileri, çan sesleri, küreklerin şıp şıp sulara vurması, kuş ötüşleri hepsi birbirine karışarak uyumlu, hoş bir ezgiye dönüşüyordu. Ruhban sınıfındakilerin bindiği sandal, sancaklar rüzgarda dalgalanarak önde gitmekteydi. Sandalın kıçında heykel gibi ayakta dimdik duran, karalara bürünmüş bir çömez vardı.

Haç yürüyüşü büyük manastıra yaklaştığı sırada biz seç-

kinler arasında Aleksandr İvanıç'ı da gördüm. En önde dikilmiş, kıvançtan ağzını kocaman açıp sağ kaşını havaya kaldırarak resmi geçidi izliyordu. Yüzü pırıl pırıl parladığına göre çevresini bunca insanın doldurduğu, güneşin ışıldadığı böyle bir günde kendinden, değiştirdiği dininden memnun olmalıydı; vicdanı da rahattı herhalde.

Bir süre sonra odamızda çayımızı yudumlarken Aleksandr İvanıç'ın yüzü hâlâ mutluluktan parlıyordu. Yüzünden anlaşıldığına göre arkadaşlığımızdan hoşnuttu, benim gibi aydın bir kişinin değerini takdir ediyordu, konuşmalarımızda gene aynı konular açılırsa yüzünün kara çıkmayacağından emindi.

Burnunun derisini buruşturarak;

—Söyler misiniz, lütfen, dedi, hangi ruhbilim kitaplarını okuyayım?

—Ne yapacaksınız ruhbilim kitaplarını?

—Ruhbilimden anlamayan, öğretmen olamaz da ondan... Çocukları okutmaya başlamadan önce ruhsal yapılarını öğrenmeliyim.

Kendisine, çocuğun ruhsal yapısını öğrenmek için tek başına ruhbilimin yetmeyeceğini, kaldı ki, okuma-yazmayı, matematiği öğretme yöntemlerini özümsememiş öğretmenler için ruhbilim bilmenin yüksek matematik bilmek gibi lüks kaçacağını söyledim. Bu sözlerim üzerine hemen benim görüşüme katıldı. Ona göre öğretmenlik sorumluluk isteyen, zor bir meslekti. Çocuğun kötülüğe, boş inançlara eğilimini engellemek; bağımsız, dürüstçe düşünmesini sağlamak; gerçek dinsel konuları, kişilik, özgürlük gibi düşünceleri onlara aşılamak son derece güçtü. Bunun üzerine kendisine bir şeyler daha söyledim. Hemen buna da razı oldu. Genelde başkasının düşüncesini kolaylıkla kabul ediyordu. Anlaşıldığı kadarıyla «düşünmeyi gerektiren şeyler» zihninde sağlamca yer etmemişti.

Benim yola çıkma saatime dek manastır yöresinde dolaşarak uzun, sıcak günü birlikte geçirdik. Yanımdan bir adım

uzaklaşmıyordu. Bana çok mu bağlanmıştı, yoksa tek başına kalmaktan mı korkuyordu, orasını bilemem.

Şimdi çok iyi anımsıyorum, dağın yamacına öbek öbek yayılmış bahçelerde sarı çiçekli akasyaların altında oturuyorduk.

—İki hafta sonra buradan gideceğim. Artık zamanı geldi, dedi.

—Yaya mı gideceksiniz?

—Buradan Sloviansk'a yaya giderim, sonra Nikitovka'ya trenle... Donets yolu Nikitovka'da ikiye ayrılır. Oradan Hatsepetovka'ya yürüyerek gideceğim, daha sonra tanıdığım bir kondüktör beni trenle götürecek.

Nikitovka ile Hatsepetovka arasındaki ıssız, çöle benzeyen bozkır yolunu; bu yolda kuşkuları, memleket özlemi, yalnızlık korkusu içinde yayan yapıldak yürüyen Aleksandr Ivanıç'ı gözümün önüne getirdim... O da benim yüzümdeki sıkıntıyı okumuş olacak ki;

—Kız kardeşim bugüne dek evlenmiştir herhalde, diyerek derin derin içini çekti.

Sonra, hüzünlü düşüncelerden kurtulmayı istediğinden olacak, tepedeki kayalığa baktı.

—Şu tepeden İzüm kasabası gözükür, dedi.

Gezintimiz sırasında bir tatsızlık oldu, Aleksandr İvanıç tökezleyerek yere düştü. Terslik bu ya, ince pamuklu pantolonu yırtılmış, ayakkabısının da tabanı kopmuştu.

Ayakkabısını ayağından çıkarıp çorapsız ayağını göstererek;

—Tüh! dedi. Ne terslik! Biliyor musunuz, bu durum öyle iş açacak ki başıma!

Ayakkabıyı elinde evirip çeviriyor, tabanının çıktığına bir türlü inanamayarak yüzünü buruşturuyor, içini çekiyor, durmadan «cık cık» ediyordu. Valizimde sivri burunlu, bağcıklı, eskiden beri kullandığım, ama modaya uygun iskarpinler vardı. Ne olur, ne olmaz diye yanıma almış, yağmurlu havalarda

giymiştim. Kaldığımız odaya döner dönmez iskarpinleri çıkardım, diplomatça bir dil kullanarak kendisine verdim. Ayakkabıyı alınca cakalı bir tavır takındı.

—Size teşekkür etmek isterdim, ama biliyorum, teşekkür etmeyi boş bir hareket sayıyorsunuz, dedi.

İskarpinlerin sivri uçları, bağcıkları bir çocuk gibi duygulandırdı onu, ileriye dönük planlarını bile değiştirdi.

—Novoçerkask'a iki hafta değil, bir hafta sonra giderim, demeye başladı. Vaftiz babamın yanına eski ayakkabılarla varmaktan utanıyordum. Buradan ayrılmak istemeyişimin bir nedeni de uygun bir kılığımın olmayışıydı.

Arabacı valizimi dışarı çıkarırken iyicil, güleç yüzlü bir keşiş çömezi içerisini süpürmek için odaya geldi. Aleksandr İvanıç birdenbire telaşa kapılarak, utangaç bir yüzle, çekine çekine:

—Ben burada mı kalacağım, yoksa başka bir odaya mı geçmem gerekiyor? diye sordu.

Odayı tek başına kullanmaktan çekindiği, manastırda beleşten geçinmek istemediği belliydi.

Benden ayrılmak zor geldiği için, yalnızlık süresini kısaltmak amacıyla benden kendisini geçirmem için izin istedi.

Arabayla çıktık. Manastırdan başlayan yol tebeşir katmanlarından oluşan yamaçta kıvrıla kıvrı yükseliyor; dik yamaştan aşağı sarkan somurtkan çamları, bunların köklerini, daha bir sürü engeli aşarak ilerliyordu. Önce Donets ırmağı silindi gözden, sonra insanların tıklım tıklım doldurduğu manastır avlusu, sonra yeşilllikler içindeki çatılar... Biz durmadan yukarılara tırmandığımız için her şey çukura gömülmüş gibi gözüküyordu. Geride yalnız çam ve meşe ağaçları ile tebeşirli yol kalmıştı. Sonunda arabam düz yolda ilerlemeye başlayınca bunlar da gözden silindi. Aleksandr İvanıç burada aşağıya atladı, hüzünlü hüzünlü gülümsedi, çocuksu gözleriyle son kez yüzüme baktı, gerisin geriye yürüyerek benim için tümüyle gözden kayboldu.

Kutsal Dağ izlenimleri birer anıya dönüşmeye başladı yavaş yavaş, önümde artık yeni görüntüler vardı. Düz bir ova, bozaran ağartı içinde engin ufuklar, yolun kıyısında bir fundalık, fundalığın ardında bir yeldeğirmeni... Yeldeğirmeni kıpırtısız duruyor, bayram günü kanatlarını sallamasına izin vermedikleri için sanki sıkıntıdan patlıyordu...

BABA

—Ne yalan söylcyeyim, biraz içkiliyim. Kusuruma bakma. Meyhanenin önünden geçiyordum, uğrayıvcrdim. Ne yapayım, hava sıcaktı. İki küçük şişe yuvarlamışım. Çok sıcaktı, oğlum.

İhtiyar Musatov cebinden bir bez parçası çıkardı, bununla baygın baygın bakan gözlerini, tıraşlı yüzünü sildi. Oğluna bakmadan önce şunları söyledi:

—Yavrucuğum, bir dakikalığına uğradım sana. Pek önemli bir iş için. Kusura kalma, belki seni rahatsız ediyorum. Salı gününe dek bana on ruble verir misin? Anlıyorsun, değil mi? Dün ev kirasını ödemcm gerekiyordu da... Ama param yok. Kellemi kesseler yok!

Genç Musatov bir şey söylemeden dışarıya çıktı, kaldığı yazlığın sahibi ve birliktc oturdukları arkadaşlarıyla kapı arkasında fısıldaştılar. Üç dakika sonra geriye dönerek babasına bir on rublelik uzattı. Yaşlı adam kağıt paraya bakmadan alıp cebine soktu.

—Mersi. E, nasılsın, bakalım? Çoktandır görüşemedik, değil mi?

—Evet, çok oluyor. Paskalyadan beri...

—Dört-beş kez sana gelmeye niyetlendim, ama bir türlü fırsat olmadı. İşim başımdan aşkın... Bak, oğul, aslında bu söylediklerim doğru değil. Hepsi yalan. «Salı gününe dek» dediğime bakma, o da yalan. Bana inanma, Borenka, hiçbirine inanma! Benim gibi bir adamın ne işi olabilir ki? Haylazlık, ayyaşlık benimkisi... Sonra bu kılıkla sokağa çıkmak da ayıp oluyor. Borenka, bağışla beni. Sana küçük bir kızla acıklı mektuplar gönderip para istediğim için kızma bana. Paraya te-

şekkür ederim, yalnız mektuplara inanma, hepsi yalandı. Seni soymaktan da sıkılmıyor değilim, yavrucuğum. Biliyorum, senin de iki yakan bir araya gelmiyor, karnını zor doyuruyorsun. Ama bende bu yüzsüzlük varken başka ne yapabilirim? Öyle bir yüzsüzüm ki, eşim-benzerim yok! Bağışla beni, Borenka, sana gerçekleri gizlemeden söylüyorum. Çünkü şu melek yüzüne bakarken içim sızlıyor.

Bir dakika sessizlik içinde geçti. Sonra yaşlı adam derin derin göğüs geçirdi.

—Ah, bana bir bardak bira ısmarlar mısın?

Oğlu dışarı çıktı. Kapı arkasında yeniden fısıldaşmalar başladı. Biraz sonra birayı getirdikleri zaman adam birden canlandı, tavırları değişti, gözleri faltaşı gibi açıldı.

—Geçenlerde at yarışlarına gitmiştik, dedi. Üç kişiydik, birer ruble koyup Şustrıy üzerine oynadık. Allah razı olsun Şustrıy'dan, bir rubleye otuz iki ruble aldık. Ne yapayım kardeşim, yarışa gitmeden edemiyorum! Hem kibar bir zevktir. Bizim hatun yarışlara her gidişimde bana adamakıllı çıkışır, ama ben gene giderim. Kim ne derse desin, seviyorum!

Sarı saçlı, süzgün yüzlü bir genç olan Boris odada bir köşeden öbürüne gidip geliyor, ağzından tek söz çıkmadan babasını dinliyordu. Yaşlı adam öksürmek için konuşmasını kesince ona yaklaşarak dedi ki:

—Babacığım, geçenlerde bir çift potin almıştım, ayağıma biraz dar geliyor. Istersen onları sana vereyim. Ucuza bırakırım.

Adam yüzünü ekşitti.

—Tamam, dedi. Yalnız indirim filan kabul etmem. Aldığın fiyata olsun.

—Peki, veresiye veriyorum onu sana.

Boris karyolanın altına uzandı, oradan yeni potinleri çıkardı. Yaşlı baba ise kendisinin olmadığı belli çizmelerini ayaklarından sıyırarak yeni potinleri giymeye başladı.

—Ayağıma tam uydu. Peki, bende kalsın. Salı günü emekli aylığımı alınca parasını gönderirim.

Sonra gene ağlamaklı bir sesle;

—Yalan söylüyorum; at yarışları da, emekli aylığı da yalan! demeye başladı. Sen de beni kandırıyorsun, Borenka... Güttüğün cömert siyaseti anlamıyor değilim. Beyninin içini okuyorum ben senin. Potinler ayağına niçin dar geldi, biliyor musun? Ruhun geniş, zengin de ondan. Ah, Borya, Borya! Her şeyi anlıyorum, her şeyi görüyorum.

Borya konuyu değiştirmek için;

—Yeni bir daireye taşındınız? diye sordu.

—Evet, oğlum, taşındık. Her ay yeni bir yere taşınıyoruz. Bizim hatunun huyu böyle, aynı yerde uzun süre kalamaz.

—Geçenlerde eski evinize gitmiştim. Sizi yazlığa çağırmak istiyordum. Sağlığınız için biraz temiz havada yaşamak kötü olmaz.

Yaşlı adam elini silkti.

—Olmaz! Bizim hatun istemez! Kendim de istemem ya... Yüz kere beni uçurumdan çıkarmaya çalıştınız. Ben de çalıştım. Ama boşuna. Bırakın artık yakamı! Uçurumun dibinde kalıp gebereyim. İşte şurada seninle oturuyorum, melek yüzüne bakıyorum, ama gene de bir şey beni eve, o uçuruma çekiyor. Alınyazım böyleymiş, demek ki... Gübre böceğini gül yaprağına alıştıramazsın. Hayır, oğlum, olmayacak bir iş bu! Eh, gitme zamanım geldi. Hava kararıyor.

—Öyleyse bir dakika bekleyin, sizi geçireyim. Benim de kente gitmem gerekiyor.

Yaşlı adam ile genç paltolarını giyip dışarı çıktılar. Biraz sonra arabayla yola koyulduklarında hava iyice kararmıştı, pencerelerde ışıklar yanıyordu.

Baba;

—Seni soyup soğana çevirdim, Borenka, diye mırıldandı. Zavallı, zavallı çocuklar! İnsanın böyle bir babası olması herhalde büyük bir felakettir. Yüzüne karşı yalan söyleyemi-

yorum. Bağışla beni... Tanrım, yüzsüzlüğüm nereye kadar varacak? Seni soydum, arkadaşlarının yanında utandırdım; kardeşlerini de böyle soyup utandırıyorum. Dün içine düştüğüm durumu görmeliydin. Borenka, senden gizleyecek değilim ya. Bizim eve hatunun tanıdıkları, birtakım ıvır zıvır insanlar gelmişti. Birlikte oturup kafayı çektik. Sizlere öyle bir verip veriştirdim ki, hiç sorma! Beni terk ettiler, bakmıyorlar, diye demediğimi bırakmadım. Göz yaşlarımla sözde kadınları kendime acındıracaktım. Kendimi zavallı bir baba gibi görmek istedim. Adetim kurusun! Kusurlarımı gizlemek istediğim suçu masum çocuklarıma atarım. Ama, Borenka, yüzüne karşı yalan söyleyemem, senden hiçbir şey saklayamam. Buraya gelince gene atıp tutacaktım; seninle karşılaşıp uysallığını, iyi yürekliliğini görünce dilim tutuldu. Vicdanım alt-üst oldu, birdenbire değiştim.

—Neyse, babacığım, bırakın bunları da başka şeylerden söz edelim.

Ancak yaşlı adam onu dinlemiyordu.

—Tanrım, bana ne güzel çocuklar verdin! dedi. Şükür sana, altın gibi çocuklarım var. Bunları benim gibi yoldan çıkmışlara değil, iyi yürekli, duyguları olanlara vermeliydin. Ben onlara layık değilim.

Tepesi düğmeli kasketini başından sıyırdı, birkaç kez istavroz çıkardı. Sanki çevresinde kutsal tasvir arıyormuşçasına çevresine bakınarak;

—Şükür sana, Tanrım! diye içini çekti. Mükemmel, eşi bulunmaz çocuklar. Üç oğlum var, üçü de birbirinden iyi. Hiçbiri ağzına içki koymaz, hepsi de ağırbaşlı, iş bilir, akıllı insanlar. İşitiyor musun, arabacı, üçü de birbirinden kafalı! Grişa'yı ele alalım, öyle zeki bir çocuk ki, on kişiye bedel. Fransızca, Almanca bilir. Onun yanında beri benzer avukatlar halt etsin. Konuşmasını dinlerken dalar gidersin. Yavrularım benim, inanamıyorum, ben mi dünyaya getirdim sizleri! Sen, Borenka, çok çile çeken bir çocuksun. Durmadan soyuyorum seni, daha

da soyacağım. Bana boyuna para veriyorsun. Bir işe yaramadığını bile bile... Geçenlerde bana acımanı dileyen bir mektup göndermiştim. Hastalığımdan dem vuruyordum. Aslında hepsi yalan. Rom içmek içindi senden istediğim para. Sen de vermeyince beni kıracağını düşünerek gönderiyorsun durmadan. Bütün bunları biliyorum, farkındayım. Grişa da çilekeşin biri. Yavrucuğum, perşembe günü onun çalıştığı dairesine gitmiştim. Sarhoştum, üstüm-başım dökülüyordu, pislik içindeydim, ağzım leş gibi kokuyordu... Birtakım kaba saba sözlerle doğruca masasına yaklaştım. Oysa çevresinde arkadaşları vardı: müdürü, iş için gelenler bulunuyordu. Ona başkalarının yanında, yaşam boyu silemeyeceği bir leke sürdüm. Ama yavrucak tınmadı bile. Birazcık yüzü sarardı, o kadar. Sonra gülümsedi. Bir şey olmamış gibi bana yaklaştı, hatta beni arkadaşlarıyla tanıştırdı, sonra evime kadar götürdü. Bir kerecik sızlanmadı, ağzını açıp tek söz söylemedi. Oysa zavallıyı senden daha çok soyuyorum. Ya kardeşin Saşa'ya ne demeli? O da çilekeş... Biliyorsun, soylu bir ailenin, bir albayın kızıyla evlendi. Drahoması iyi. Sanırsın ki bana aldırmayacak, oysa düğünden sonra ilk benim ziyaretime geldi. Hem de o çukura... Yemin ederim...

Yaşlı adam hıçkırmaya başladı, ardından hemen güldü.

—O sırada sanki mahsus yapıyormuş gibi kvas ile birlikte rendelenmiş turp yiyorduk, balık kızartmıştık. Evde öyle bir koku vardı ki, şeytan bile feleğini şaşırırdı. Içkili olduğum için yan gelip uzanmıştım. Bizim hatun yüzü kıpkırmızı, gençleri karşılamaya çıktı. Kısaca, rezaletin daniskası!.. Saşa gene de her şeyi hoş karşıladı.

—Evet, bizim Saşa iyi çocuktur, dedi Boris.

—Evet, üzerine yoktur. Hepiniz altın gibi çocuklarsınız. Sen de, Saşa da, Sonya da... Hepinize neler çektiriyorum! Benim yüzümden utanıyorsunuz, üzülüyorsunuz, soyup soğana çeviriyorum sizi... Şimdiye dek hiçbirinizin sızlandığını işitmedim, bana hiçbir zaman kötü gözle bakmadınız. Iyi bir baba

olsaydım gene neyse, ama ne gezer! Benden kötülükten başka bir şey görmediniz. Ben yolunu şaşırmış, ahlaksız bir adamım... Şimdi, Tanrı'ya şükür, eski azgınlığım kalmadı, büsbütün sünepenin biri olup çıktım. Oysa siz daha küçükken kendime müthiş güvenirdim. O zaman ne yapsam, ne söylesem bana öylesi gerekiyormuş gibi gelirdi. Geceleri kulüpten eve döndüğümde fazla masraf yapıyor diye rahmetli annenize çıkışır dururdum. Bütün gece zavallının başının etini yer, üstelik böyle yapmak gerektiğine inanırdım. Kimi zaman sabahları kardeşlerinle sen kalkıp okula giderdiniz, ben hâlâ dır dır ederdim. Okuldan döndüğünüzde ben hâlâ uyuyor olurdum, ben kalkmadan yemeğe oturmaya cesaret edemezdiniz. Yemekte gene aynı teraneler... Unutmamışsındır herhalde. Tanrım kimseye böyle baba vermesin! Beni, büyüklüğünüz belli olsun diye göndermiş Ulu Tanrı. Tam dediğim gibidir. İşte durum budur, çocuklar, sonuna dek dayanın! Babanızı sayarsanız ömrünüz uzun olur. Gösterdiğiniz bu çilekeşlik karşılığında Tanrım ömrünüzü artıracaktır. Arabacı dur!

Yaşlı adam arabadan indi, gene bir ayaküstü meyhanesine girdi. Yarım saat sonra geri döndüğünde sarhoş sarhoş öksürerek oğlunun yanına oturdu.

—E, Sonya nerede? Hâlâ yatılı okulda mı? diye sordu.

—Hayır, mayısta orayı bitirdi. Şimdi Saşa'nın kaynanasıyla birlikte oturuyor.

Beriki şaşırdı.

—Şuna bakın! O da ağabeylerinin yolunda gidiyor, desen e! Aferin kıza! Ah, Borenka, kızcağızın annesi yok ki sevinsin! Peki, benim nasıl yaşadığımı, şu durumlarımı biliyor mu?

Boris karşılık vermedi. Beş dakika kadar derin bir sessizliğe gömüldüler. O sırada yaşlı adam ağlamaya başlayarak gözlerini bez parçasıyla sildi.

—Severim onu, Borenka, severim, dedi. Biricik kızım, insanı yaşlılığında en iyi avutacak kızdır. Onu bir görebilsem. Olur mu, dersin, Borenka, görebilir miyim?

—Elbette, istediğiniz zaman.

—Gerçekten mi? Buna karşı çıkmaz mı?

—Yok, canım! Kendisi de görüşmek için sizi aramıştı.

—Doğru mu söylüyorsun? Aman, benim çocuklarım ne iyi! İşitiyor musun, arabacı? Borenka, ne olur, şu işi düzenle! Sonya artık genç kız olmuştur. Böyle tatlı bir hanıma, bir matmazele şu kötü kılığımla ben de görünmek istemem. Gel, bu işi şöyle düzenleyelim, Borenka! Ben birkaç gün meyhaneden elayak çekerim, şu melun suratım biraz kendini toparlar. Sonra sana gelirim, sen giysilerinden birini bir süreliğine bana verirsin. Tıraş olurum, saçlarımı kestiririm. Sen gider, onu kendi evine getirirsin. Olur mu?

—Hay, hay!

—Arabacı, dur!

Yaşlı adam genç arabadan inip meyhaneye koştu. Boris'le birlikte eve gelinceye dek böyle birkaç kez arabadan indi. Oğlu onu hep sessiz, sabırla bekledi. Arabayı savıp uzun, pis sokakta birlikte yaşadığı kadının evine doğru yürürlerken yüzü utançtan kıpkırmızıydı, suçlu bir görünüşü vardı. Çekingen çekingen öksürürüp dudaklarını şaplatarak;

—Borenka, dedi, eğer bizim hatun surat asıp ileri-geri konuşursa sen ona aldırma. Elden geldiğince iyi davran. Cahil ve küstahtır ama iyi bir kadındır. Göğsünde yumuşak, sıcak bir yürek taşır.

Uzun bir avludan geçtiler. Önlerinde karanlık bir sofa vardı. Gıcırdatarak açtıkları kapının ardından mutfak kokusu, semaver dumanı, birtakım keskin kadın sesleri geldi. Sofadan sonra mutfaktan geçerlerken Boris koyu bir dumandan, üzerine çamaşır asılı ipten, deliklerinden kıvılcım saçan semaver borusundan başka bir şey görmedi. Baba, mutfağa yakın olduğu için havası bozulmuş, alçak tavanlı, küçük bir odaya eğilerek girerken;

—İşte bizim hücre, dedi.

İçerde, masa başında üç kadın oturmuş, kahvaltı ediyor-

lardı. Yeni gelen konuğu görünce birbiriyle bakıştılar, yemek yemeyi bıraktılar.

Yaşlı adamın karısı olması gereken hatun sert bir sesle;

—E, istediğini elde ettin mi? diye sordu.

—Ettim, ettim... Boris, buyur, otur bakalım. Bak, delikanlı, bizim burada her şey basittir... Yaşantımız böyledir hep.

Adam anlamsız bir telaşa kapılmış gibiydi. Bir yandan oğlundan utanırken, bir yandan da kadınların yanında kostaklanmak, bırakılmış, mutsuz bir baba rolünü oynamak istiyordu.

—Evet, delikanlı, biz burada basit, gösterişsiz bir yaşam süreriz, diye mırıldandı. İçimiz dışımız birdir, sizin gibi göz boyamayı sevmeyiz. Ya işte! Ne dersin, votka içer miyiz?

Kadınlardan biri (yabancının yanında içmekten sıkıldığından olacak) içini çekerek;

—Ben de mantarla biraz daha votka içerim, dedi. Ne mantarlar, ya, yeme de yanında yat! İvan Gerasimıç, beyefendiye ısrar edin, belki o da bizimle içmek ister!

Kadın kibar olmaya çalışıyor, ama konuşma tarzından cahillik akıyordu.

Yaşlı baba oğlunun yüzüne bakmaksızın;

—Hadi, delikanlı, iç, iç! dedi. Bizde güzel şaraplar, likörler bulunmaz. Ne yaparsın, basittir bizim yaşantımız.

Hatun kişi içini çekti.

—Evimizden hoşlanmamışlardır.

—Yok, canım. İçer içer...

Boris babasını incitmemek için kadehini aldı, sessizce içkisini yudumladı. Semaver geldiği zaman da gene sesini çıkarmadan, yüzünde aynı hüzünle, babasının hoşuna gitsin diye berbat çaydan iki fincan içti. Bu arada hatun kişinin bu dünyada ana-babalarını bırakan, dinsiz, katı yürekli çocuklar konusunda yaptığı iğneli konuşmayı sessizlik içinde dinledi. Hayli kafayı bulmuş olan baba her zamanki coşkulu, sarhoş havasına girerek;

—Şimdi senin aklından neler geçtiğini biliyorum, genç

adam, dedi. Benim batağa saplanmış, düşkün, zavallı bir adam olduğumu düşünüyorsundur. Oysa benim yaşantım seninkinden daha normaldir. Hiç kimseye gereksinmem yok benim... Ve... ve kendimi kimsenin önünde alçaltmak niyetinde değilim. Bana acıyarak bakan çocuklara kızacağımı iyi bil!

Çaydan sonra sardalya balığını temizleyip üzerine çentilmiş soğan serpelemek öyle hoşuna gitti ki, duygulanarak gözleri doldu.

Yeniden at yarışlarından, kazandığı paralardan, bir gün önce 16 ruble verip satın aldığı panama şapkadan söz açtı. Sardalya yiyip votka içtiği aynı iştahla yalan söylüyordu. Boris bir saat kadar sesini çıkarmadan oturdu, sonra gitmek üzere ayağa kalktı. Yaşlı adam ona tepeden bakarcasına, gururla;

—Sizi daha fazla tutacak değilim, dedi. Bakın delikanlı, sizin hoşunuza gidecek biçimde yaşamıyorsam kusura bakmayın.

Şöyle bir kabardı, böbürlenircesine pufladı, kadınlara göz kırptı. Oğlunu dış kapıya doğru geçirirken;

—Güle güle, beyefendi, dedi. Hoşça kalın!

Karanlık sofaya varınca da yüzünü oğlunun yenine dayadı, hıçkırmaya başladı.

—Sonya'yı bir görebilsem! Ne olur, bu işi düzenle, Borenka, yavrucuğum! Tıraş olur, vereceğin giysiyi giyerim... Ciddi bir yüz takınırım. Kızımın yanında sessizce dururum. Vallahi hiç sesimi çıkarmam!

Ardından, kadın sesleri gelen kapıya ürkek ürkek baktı, hıçkırıklarını kesti, yüksek sesle;

—Güle güle, beyefendi, dedi. Hoşça kalın!

MUTLU SON

Trende görevli olmadığı bir gün başkondüktör Stiçkin'in evine Liubov Grigoryevna adında bir bayan geldi. Bu, kırk yaşlarında, gösterişli, iri kıyım bir kadındı. Bayan Grigoryevna çöpçatanlık gibi genelde insanlar arasında fısıltıyla sözü edilen işler yapardı. Oturaklı, ağırbaşlı, sert görünüşlü bir adam olan Stıçkin kadının karşısında biraz utanarak, ağzında purosuyla dolaşırken şöyle konuştu:

—Tanıştığımıza çok memnun oldum, Liubov Grigoryevna. Arkadaşım Semyon İvanoviç benim için çok önemli olan, nazik bir konuda bana yardım edebileceğinizi söyleyerek görüşmemizi tavsiye etti. Bu iş mutluluğumla yakından ilgilidir. Sizin de gördüğünüz gibi, birçoklarının yetişkin çocuklara sahip olduğu bir yaştayım, elli ikisini doldurdum. Epeyce önemli bir görevde bulunmaktayım. Her ne kadar malım-mülküm çok değilse de sevdiğim bir kadın ile birkaç çocuğa rahatlıkla bakabilecek durumdayım. Yeri gelmişken belirteyim, düzenli aylığımın yanında, sürdürdüğüm yaşam tarzı sonunda bankada birikmiş hayli param var. Düzenli yaşayan, aklı başında, uyumlu, birçoklarına örnek olabilecek biri sayılırım. Ağzıma içki koymam. Bütün bunların yanında tek eksiğim, sıcak bir yuvam ile yaşam arkadaşımın bulunmaması... Düzenli bir yaşam sürmekteysem de ne gideceğim doğru-dürüst bir yerim, ne görüşecek ahbaplarım, ne de hastalığımda bir bardak su verecek bir yakınım var. Böyle yaşamaktan tad alınır mi, siz söyleyin! Bir de şu var, Liubov Grigoryevna, evli bir adama toplum içinde bekardan daha çok değer verilir. Evet, ben okumuş, kültürlü bir adamım, eh, varlıklı biri sayılırım. Gelgelelim bir bakıma da

kimim ki ben? Yalnız başına yaşayan keşişten farkım ne? İşte o nedenle Gimeney[1] bağıyla bağlanmak, başka bir deyişle saygı duyulacak bir kadının nikahlı karım olmasını istiyorum.

Çöpçatan kadın içini çekti.

—Hayırlısı olsun!

—Bu kentte yalnız yaşayan bir adamım, kimsecikleri tanımıyorum. Kimseyle dostluk bağım olmadığına göre kimin yanına gider, derdimi kime açabilirim? İşte o nedenle Semyon Ivanoviç mesleği insanları mutlu etmek olan, bu alanın uzmanı birine başvurmamı tavsiye etti. Sizden özellikle rica edeceğim, Liubov Grigoryevna, büyük desteklerinizle mutluluğumu kurmama yardım edin! Kentte evlilik çağındaki bütün bayanları tanıyorsunuzdur, bu konuda bana yardım elinizi uzatın, lütfen!

—Hay! Hay! Yaparız...

—Buyurunuz, mezelerden alınız!

Çöpçatan kadın alışık bir hareketle kadehi ağzına götürdü, yüzünü buruşturmadan içkisini bitirdi.

—Evet, bizim işimiz bu. Peki, Nikolay Nikolayiç, nasıl bir hanım istersiniz?

—Ben mi? Artık yazgı hangisini karşımıza çıkarırsa...

—Gerçekte bu bir yazgı konusuysa da herkesin kendine göre bir zevki vardır. Birileri esmer ister, bir başkası da sarışından hoşlanır.

Stıçkin göğsünü kabartarak içini çekti.

—Şunu iyi biliniz ki, Liubov Grigoryevna, ben olaylara olumlu yaklaşan, iradesi güçlü bir adamım. Benim için güzelliğin, yüz görünüşünün fazla bir önemi yoktur, hani nasıl derler, yüz güzelliği insana su içirmez... Ayrıca güzel kadın insanın başına dertler açar. Benim bu konudaki inancım, önemli olan kadının dış görünüşü değil, asıl iç yapısı, başka bir deyişle gönül zenginliği, ruhsal değerleridir. Çekinmeyin, mezelerden buyurun... Gene de diyeceğim şu ki, kadın biraz

1 Yunan söylencesine göre evlilik tanrısı.

güzel, bedence de topluca olmalı. Aslında eşlerin mutluluğu için asıl önemlisi bu değil, akıldır... Ama şunu da açıkça belirteyim ki, kadının fazla akıllı olması da fazla bir işe yaramaz, çünkü akıllı, zeki kadın kafasında türlü türlü düşünceler taşır, değişik ülkülerin peşine takılır. Günümüzde kültürsüz olunmazsa da okumuşluğun, kültürün türlüsü-çeşitlisi vardır. Bir erkek karısının Fransızca, Almanca gibi yabancı diller konuşmasından hoşlanır elbet; gelgelelim bunun yanında, diyelim, düğme dikmesini bilmiyorsa bütün bu bilgiler neye yarar? Ben kendimi rahatça okumuşlar sınıfına sokarım, prens Kanitelin'le şimdi sizinle konuştuğumuz gibi ahbaplık ederim, öte yandan sade yaratılışta bir insanımdır. O bakımdan sade bir kız isterim. Beni saysın, kendisini mutlu etmeye çalıştığımı bilsin, yeter.

—Eh, bilinen bir şey bu...

—Şimdi gelelim işin asıl can alıcı noktasına... Zengin bir kızı kesinlikle istemem. «Parası için evlenmiş» dedirtmem kendime! Ben onun değil, o benim ekmeğimi yemeli, bunu da bilmeli. Öte yandan züğürt bir kızla da evlenmek istemem. Kendim mallı-mülklü bir adam olmakla, bir kızla parası için değil, severek evlenmek istemekle birlikte niçin yoksul birini alayım? Biliyorsunuz, şimdi yaşamak kolay değil, sonra çocuklarımız da olacak.

—İsterseniz drahoması olan birini buluruz size.

—Buyurun, buyurun, çok rica edeceğim...

Biraç dakika sessizlik içinde geçti. Bir ara çöpçatan kadın içini çekerek kondüktörü yan gözle süzdü.

—Şey, azizim, istersen bekar keyfi için bir şeyler bulalım sana. Elimde güzel mallar var. Biri Fransız, bir tane de Rum asıllı. İkisi de değerli parçadır.

Kondüktör biraz düşündükten sonra kestirip attı.

—Teşekkür ederim, öylesini istemem. Sizin bu iyi niyetli yaklaşımınız karşısında size bir soru sorabilir miyim? Ev-

lenecek kız bulma çabalarınız karşılığında bizden ne alacaksınız.

—Fazla bir şey almam. Entarilik kumaş ile yirmi beş ruble verin, yeter... Drahomalı kız isterseniz onun hesabı ayrıdır.

Stıçkin kollarını göğsünde kavuşturarak bir süre sessizce düşündü. Sonra;

—Çok istiyorsunuz, dedi.

—Hiç de çok değil, Nikolay Nikolayiç! Eskiden, evlenmelerin bol olduğu zamanlar daha azına da razıydık, oysa şimdi ahım şahım bir gelirimiz yok. Öyle aylar geçiyor ki, iki yirmi beşi zor denkleştiriyoruz. Bunun da hepsi evlenmelerden değil.

Stıçkin anlamazcasına kadına baktı, omuz silkti.

—Hımm! İki yirmi beşliği az mı buluyorsunuz?

—Az sayılır. Eskiden ayda yüz papel kazandığımız olurdu.

—Ya! Bu işlerden bunca para kazanıldığını bilmiyordum. Elli ruble az para mı? Beri benzer erkek bu parayı kazanamaz! Buyurun, yiyin, lütfen, çekinmeyin!

Çöpçatan kadın yüzünü buruşturmadan bir kadeh daha yuvarladı. Stıçkin o sırada kadını tepeden tırnağa süzüyordu.

—Elli ruble, ha? Bu, yılda altı yüz ruble eder... Buyurun, buyurun, çekinmeyin! Biliyor musunuz, bu gelirle kendinize iyi bir yaşam sağlayabilirsiniz.

Çöpçatan kadın güldü.

—Ben mi? Artık yaşlandım. Bundan sonra ne yapabilirim?

—Hiç de öyle değil, efendim... Boyunuz posunuz yerinde, yüzünüz akça pakça, görünüşünüz göz doldurucu...

Çöpçatan kadın kızarıp bozardı. Stıçkin de utanarak kadının yanına ilişti.

—Siz bu durumunuzla çok erkeğin hoşuna gidersiniz. Karşınıza hesabını, ne istediğini bilen, ağırbaşlı bir koca çakarsa onun kendi aylığı, sizin de bu gelirinizle birbirinize çok uygun düşersiniz ve gönül birliği içinde yaşarsınız.

—Neler söylediğinizi kendiniz de bilmiyorsunuz, Nikolay Nikolayiç.

—Ne olmuş, canım! Aklıma geldi de söyleyiverdim.

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Stıçkin yüksek sesle mendiline sümkürmeye başladı, kıpkırkızı kesilen çöpçatan kadın ise adama utanarak bakarken şu soruyu sordu:

—Nikolay Nikolayiç, ayda kaç para geçiyor elinize?

—Benim mi? İkramiyeler dışında yetmiş beş ruble. Bundan başka stearin mumlarından ve tavşanlardan ayrıca gelirimiz olur.

—Avcılığınız da mı var sizin?

—Yok, canım... Biletsiz yolcuya tavşan derler bizde.

Bir dakika kadar sessizlik içinde geçti. Bu sırada Stıçkin ayağa kalkarak heyecan içinde odada dolaşmaya başladı.

—Anlayacağınız üzere genç bir karım olmasını istemiyorum. Kendim de yaşı hayli ilerlemiş bir adamım, bu duruma göre... sizin gibi... oturaklı, ağırbaşlı... sizin görünüşünüzde bir kadın olsa...

Kadın kızarmış yüzünü mendiliyle kapatarak kıkır kıkır güldü.

—Aman Tanrım, siz neler söylüyorsunuz?

—Bunda fazla düşünecek ne var, canım? Siz her şeyinizle gönlüme göresiniz, bana da çok uygunsunuz. Ben olaylara olumlu yaklaşan, içki içmeyen bir adamım. Bu durumumla hoşunuza gidiyorsam daha ne istersiniz? Size evlenme teklifi yapabilir miyim?

Çöpçatan kadının gözleri dolarak gülmeye başladı, razı olduğunu bildirmek için kadehini adamınkiyle tokuşturdu. Kondüktörün mutluluğuna diyecek yoktu.

—Öyleyse şimdi bana karşı nasıl davranacağınıza, nasıl bir yaşam sürmemiz gerektiğine gelelim, dedi. Ben sert yaratılışlı, ağırbaşlı, olumlu bir adamım, her konuda soyluca düşünürüm, karımın da benim gibi kararlı, sert olmasını, benim kendisi için

bir velinimet ve ailede birinci kişi olduğumu anlamasını isterim.

Stıçkin koltuğa oturdu: derin derin içini çekerek, nişanlısına, aile yaşamıyla, karısının sorumluluklarıyla ilgili görüşlerini açıklamaya başladı.

ARABALIKTA

Akşam saat 10 sularıydı. Arabacı Stepan ile köyden ona konuk gelen torunu Alyoşka, kapıcı Mihaylo, her akşam avluya tuzlu ringa satmak için uğrayan yetmişlik ihtiyar Nikandr büyük arabalıkta bir fenerin çevresinde toplanmışlar, kral[1] oyunu oynuyorlardı. Ardına kadar açık duran kapıdan bütün avlu, avlu kapısı, ev sahiplerinin oturduğu konak, kilerler, kapıcı kulübesi gözüküyordu; ancak gecenin karanlığı çökmüştü üzerlerine. Karanlıkta ışıl ışıl parlayan bir yer vardı, o da içinde kiracıların oturduğu, konağın yan bölmesinin dört penceresiydi. Arabaların, kızakların havaya kalkık oklarının gölgeleri duvarlardan ambarın kapısına doğru uzanıyor; orada fener ile oyuncuların gölgeleriyle karışarak titreşip duruyordu. Arabalığı ahırdan ayıran ince ara duvarın arkasında beygirler vardı. O yüzden arabalığın içi at kokusuyla doluydu, ihtiyar Nikandr da çevresine berbat bir balık kokusu saçıyordu.

Kapıcı kral olmuştu. Kendince krallara yaraşır bir tavır takınarak, kareli, kırmızı mendiline gürültüyle hapşırdıktan sonra;

—Şimdi istersem birinizin kellesini uçurabilirim! dedi.

Sekiz yaşlarında, saçları çoktandır makas yüzü görmemiş bir çocuk olan Alyoşka kıskançlıkla, sert sert baktı kapıcıya. Kral olması için iki el iskambil daha alsa yeterliydi. O yüzden böyle somurtarak oturuyordu.

Elindeki kağıtlara uzun uzun baktıktan sonra;

—Dede, senden sonra ben oynayacağım. Biliyorum, elinde kupa kızı var, dedi.

---

1 İskambil oyununda papaz.

—Hadi, hadi, salak! Fazla düşünme de oyna artık!

Alyoşka çekine çekine kupa valesini oynadı, o sırada avludan çıngırak sesi duyuldu. Kapıcı ayağa kalkarak;

—Tüh, kahrolasılar! diye homurdandı. Kral, hadi kalk ta kapıyı aç bakalım!

Kral az sonra geri döndüğünde Alyoşka prens, balık satıcısı asker, arabacı da köylü olmuştu.

Kapıcı yeniden oyuna oturarak;

—Durum kötü, dedi. Doktorlar gittiler. Kurşunu çıkaramamışlar.

—Çıkarmak kolay mı? Beynini didik etmişlerdir, o kadar. Kurşun kafaya girmişse ne yapsalar boştur.

Kapıcı anlatmasını sürdürdü:

—Kendinden geçmiş, yatıyor. Ölümden kurtulamaz. Alyoşka, it oğlu it, kağıtlarıma bakma, yoksa çekerim kulağını! Evet, doktorlar giderken annesi-babası da içeriye girdiler. Durumu öğrenir öğrenmez gelmişler. Öyle bağıra bağıra ağlıyorlar ki, yürekler acısı! Söylediklerine göre tek çocuklarıymış. Yazık!

Oyuna iyice dalmış olan Alyoşka dışında hepsi konağın yan bölmesinin aydınlık pencerelerine baktılar.

—Yarın karakola gidecekmişim. İfademi alacaklarmış. Ben ne söyleyebilirim mi? Hiçbir şey görmedim. Bu sabah beni çağırmıştı, bir mektup uzatıp «Bunu posta kutusuna atar mısın?» dedi. Ağlamış olduğu gözlerinden belliydi. Karısı, çocukları evde yoktu, gezmeye gitmişlerdi... İşte ben muktubu atmaya çıktığımda tabancayla şakağına bir kurşun sıkmış. Geldiğim zaman aşçı kadın avluda koşturarak avaz avaz bağırıyordu.

Ringa satıcısı başını iki yana salladı, kısık bir sesle;

—Büyük günah, dedi. Büyük günah!

Kapıcı kazandığı kağıtları önüne çekerken anlatıyordu:

—Fazla okumuşluğundan, aşırı akıllı olduğundan bütün bunlar. Kimi geceler oturur, boyuna yazardı... Hey, köylü, oynama sırası sende! İyi bir beyefendiydi, doğrusu. Kaşı-gözü

kapkara, beyaz tenli, uzun boylu. Sonra kiracı olarak da üstüne yoktu.

Arabacı dokuzlu kozla kupa papazını alarak;

—Hep şu kadın milleti yüzünden diyorlar, dedi. Başka birisinin karısına gönül vermiş, kendi karısına ise aldırdığı yokmuş. Olur böyle şeyler...

Kapıcı;

—Kral kızmaya başlıyor ha! diye sesini yükseltti.

Tam o sırada avludan gene çıngırak sesi geldi. Kapıcı canı sıkılarak yere tükürdü, avlu kapısını açmaya koştu. Yan bölmenin aydınlanmış pencerelerinde dans eden çiftlere benzeyen gölgeler belirdi. Aynı anda da avludan heyecanlı sesler, acele ayak patırtıları duyuldu.

Arabacı;

—Genç doktorlar gelmiş olmalı. Yorulacak bugün Mihaylo, dedi.

Bir an için ulumayı andıran garip bir ses yükseldi. Alyoşka korkuyla dedesine, sonra pencerelere baktı.

—Dede, beyefendi dün kapının yanında başımı okşamıştı. Çocuk, nerelisin sen, diye sordu... Kimdi demin uluyan?

Dede yanıt vermedi, fenerin fitilini düzeltmekle yetindi. Az sonra;

—Adamcağız pisi pisine gitti, diyerek esnedi. Hem kendisini mahvetti, hem de çocuklarını. Yaşamları boyunca bu çocuklar utançtan kurtulamayacaklar.

Az sonra geriye dönen kapıcı fenerin yanına otururken;

—Adamcağız ölmüş, dedi. İhtiyar kadınlar gelip dua okusunlar diye huzur evine birini gönderdiler.

Arabacı istavroz çıkardı.

—Toprağı bol olsun!

Alyoşka da dedesine bakarak istavroz çıkardı.

Ringa satıcısı onlar gibi düşünmüyordu.

—Onun gibilere dua edilmez.

—Niçin edilmesin?

—Günah da ondan.

Arabacı adamın söylediklerini kabul etti.

—Doğru, şimdi ruhu doğrudan doğruya cehenneme gidecek. Onun yeri şeytanın yanıdır.

Balık satıcısı;

—Günahtır, diye üsteledi. Böyleleri ne gömütlüğe gömülür, ne de onlar için dua okunur. Ölülerinin leşten farkı yoktur, hiçbir tören yapılmaz.

Kasketini başına koydu, ayağa kalktı.

—Bizim general karısının başına da böyle bir olay gelmişti. —Böyle diyerek kasketini aşağı çekti— O zaman toprak kölesiydik daha. General karısının küçük oğlu, o da çok okumuşluğundan olacak, ağzına bir kurşun sıktı. Dinsel yasalara göre oğlanı papazsız, ayinsiz, gömütlüğün dışına gömmemiz gerekiyordu. Ama hanımefendi ele-güne karşı ayıp olmasın diye polislere, doktorlara para yedirmiş, oğlu bu işi kendini bilmez durumda işledi diye rapor almış. Parayla her şey yapılıyor. Böylece oğlanı papazlarla, bandoyla, yani nasıl gerekiyorsa öyle gömdürdü. Hem de kilisenin altına gömdüler. Çünkü rahmetli general bu kiliseyi kendi parasıyla yaptırmıştı, tüm ailesinin oraya gömülmesi için... Ancak, kardeşler, aradan bir ay geçti, bir şey yok, iki ay geçti, gene bir şey yok, ama üçüncü ay gelince kilise bekçileri general karısının evine gelerek kendisiyle görüşmek istediklerini bildiriyorlar. Hanımefendinin huzuruna çıkınca ayaklarına kapanıyorlar, «Aman, hanımefendi, bizi bağışla, biz bu kilisede daha fazla kalmak iste-miyoruz. Başka birilerini bulun, bizi lütfen serbest bırakın.» diye yalvarıyorlar. Hanımefendi «Niçin?» diye soruyor. Bekçiler «Daha fazla dayanamayacağız. Oğlunuz yattığı gömütte bütün gece inleyip duruyor.» diyorlar.

Alyoşka ürperdi, pencereleri görmemek için yüzünü dedesinin sırtına yapıştırdı. Yaşlı balık satıcısı anlatmasını sürdürdü:

—General karısı önce buna inanmak istemiyor, «Bütün

bunlar siz cahillerin boş inançları.» diyor. Bir süre sonra bekçiler gene geliyorlar, bu sefer yanlarında kilisenin zangocu da varmış. Zangoç da oğlunun inlediğini duymuş. General karısı işlerin kötüye gittiğini görünce bekçilerle birlikte odasına kapanıyor, onlara diyor ki: «İşte dostlarım, size yirmi beş ruble. Bu gece usulca talihsiz oğlumu gömüldüğü yerden çıkarın, uzakta bir yere gömün.» Her halde onlara birer kadeh de votka ikram etti. Bekçiler de dediğini yaptılar. Üstü yazıtlı gömüt taşı hâlâ kilisenin altında durur. General oğlu ise gömütlüğün dışında bir yerde gömülüdür... Oh, Tanrım, biz günahkar kullarını bağışla! Yılda ancak bir gün böyleleri için dua edilir, o da üçleme yortusunun kutlandığı cumartesidir. Onların ruhları için yoksullara sadaka bile verilmez, günahtır. Ancak kuşlara yem atabilirsiniz. General karısı her üç günde bir dörtyol ağzına çıkar, kuşlara yem atardı. Bir keresinde gene oraya gittiğinde ortaya kara bir köpek çıkıyor, kuşlara vereceği ekmeği elinden kapıveriyor. Bu köpeğin ne biçim bir köpek olduğu besbelli... Ondan sonra general karısı beş gün ne yiyor, ne içiyor, yarı deli gibi ortalıkta dolaşıyor. Onun arada bir bahçede yere diz çöktüğünü, uzun uzun dua ettiğini anlatırlardı... Eh, hoşça kalın, kardeşler, Tanrı yardımcınız olsun. Gel, Mihaylo, şu kapıyı bana açıver.

Ringa satıcısı ile kapıcı arabalıktan dışarı çıktılar. Arkalarından da arabacı ile Alyoşka. Orada yalnız başlarına kalmak istemiyorlardı. Gölgelerin hâlâ kıpırdanıp durduğu pencerelere bakan arabacı;

—Pisi pisine öldü gitti, dedi. Bu sabah avluda geziyordu, şimdi ise ölü yatıyor.

Önden yürüyen kapıcı ise;

—Bir gün gelip hepimiz öleceğiz, karşılığını verdi.

Karanlıkta o da, yaşlı balık satıcısı da gözükmüyorlardı.

Arabacı, arkasından da Alyoşka çekine çekine aydınlık pencerelere yaklaştılar. İri gözleri ağlamaktan kızarmış, soluk yüzlü bir bayan ile kır saçlı, hoş görünüşlü bir bay iki oyun

masasını odanın ortasında bir araya getirmeye çalışıyorlardı. Herhalde ölüyü bunların üstüne koyacaklardı. Masaların yeşil çuha örtüsü üzerinde hâlâ tebeşirle yazılmış rakamlar vardı. Sabahleyin avluda koşturarak avaz avaz haykıran aşçı kadın bir sandalyeye çıkmıştı, elini ileri uzatarak aynanın önüne bir çarşaf germeye çalışıyordu.

Alyoşka fısıltıyla;

—Dede, bunlar ne yapıyor? diye sordu.

—Ölüyü iki masanın üstüne yatıracaklar. Hadi gidelim, oğlum, yatma zamanı geldi.

Arabacı ile Alyoşka arabalığa döndüler, dualarını ettikten sonra ayakkabılarını çıkardılar. Stepan bir köşeye uzandı, Alyoşka ise kızağın önüne. Arabalığın kapısı kapandığından, söndürülen fenerin fitili pis pis kokuyordu. Biraz sonra Alyoşka başını kaldırdı, çevresine bakındı. Kapı aralığından dört pencerenin ışıkları gözüküyordu.

—Dedeciğim, korkuyorum, diye sızlandı.

—Hadi, uyu, uyu...

—Korkuyorum, dedeciğim.

—Korkulacak ne var? Amma da şımardın!

İkisi de sustular.

Az sonra Alyoşka kızaktan aşağı atladı, hıçkıra hıçkıra ağlayarak dedesinin yanına koştu. Arabacı da doğruldu. Korkmuştu.

—Ne var? Ne oluyor?

—İnliyor, dede.

—Kim inliyor?

—Korkuyorum, dedeciğim. Dinle, bak!

Arabacı kulak kabarttı.

—Evdekiler ağlıyorlar. Hadi, git de yat, budala. Acıları var, ağlıyorlar.

Torun hıçkırıklar arasında tir tir titreyerek;

—Köye gitmek istiyorum! diye tutturdu. Beni köye götür,

annemin yanına gitmek istiyorum. Gidelim, canım dedeciğim, sevaba girersin.

—Hay seni, aptal! Sus, diyorum sana, sus! Ağlamayı kes, şimdi feneri yakarım. Sen ne budalaymışsın!

Arabacı el yordamıyla kibriti bulup çaktı, ama fenerin yanması çocuğu yatıştırmaya yetmedi.

—Dedeciğim, köye gidelim! diye mızıldanıyordu durmadan. Buradan korkuyorum. Iii... çok korkuyorum! Kahrolası, beni niçin köyden buraya getirttin?

—Kahrolası, ha! İnsan öz dedesine böyle biçimsiz sözler söyler mi? Şimdi sana bir sopa çekersem görürsün!

—Döv, döv! İstediğin kadar döv, ama beni de annemin yanına götür! Ne olur, beni köye götür, dedeciğim!

Arabacı yumuşadı.

—Hadi, ağlama, yavrucuğum. Korkacak bir şey yok. Aslında ben de korkuyorum ama ne yaparsın? Dua edersen korkun geçer...

O sırada arabalığın kapısı gıcırdadı, aralıktan kapıcının başı gözüktü. İçeri girerek;

—Stepan, uyumuyor musun? diye sordu. Bütün gece kapıyı aç, kapıyı kapa. Bu gidişle uyku yüzü görmeyeceğiz, anlaşılan... Alyoşa, niçin ağlıyorsun, bakayım?

—Korkuyormuş, diye torununun yerine yanıt verdi arabacı.

Dışarda yeniden ağlama sesleri, iniltiler duyuldu. Kapıcı;

—Durmadan ağlıyorlar, dedi. Annesi inanmak istemedi. Nasıl dövünüp durduğunu bir görseydiniz!

—Babası da geldi mi?

—Evet, geldi. Onun bir şey yaptığı yok. Bir köşede sessizce oturuyor. Ölenin çocuklarını akrabalarına götürdüler... Şey, Stepan! Seninle biraz iskambil oynar mıyız, ne dersin?

Arabacı başını kaşıdı.

—Olur, oynayalım. Alyoşka, hadi, sen yat da uyu! Ev-

lenecek yaşa geldin, hâlâ zırlamaktan geri durmuyorsun, kerata! Hadi, git de yat!

Kapıcının arabalığa gelişi çocuğu biraz yatıştırmıştı. Gene de korkusunu üzerinden atamadı, çekine çekine kızağa yaklaştı, yattı. Uykusunun arasında şöyle fısıldaşmalar duyuyordu:

—Senin kağıdını kırıp aldım, diye fısıldıyordu dedesi.

—Şimdi de ben senin kağıdını kırdım, diye fısıldıyordu kapıcı.

Avludan gene çıngırak sesi yükselip kapı gıcırdadığı zaman kapının gıcırtısı «Kağıdını kırdım» der gibi geldi çocuğa. Düşünde beyefendiyi gördü, onun bakışlarından ürküp korkuyla ayağa fırladığında çoktan sabah olmuştu. Dedesi yattığı yerde horluyor, ama arabalık artık ona eskisi gibi korkunç gelmiyordu.

ZİNOÇKA

Birkaç avcı bir köy kulübesinde, yeni toplanmış kuru otların üstüne uzanmış, geceyi geçirmeye hazırlanıyordu. Penceredeen içeri ay ışığı vuruyor, köy sokaklarından ise hüzünlü bir armonik sesi duyuluyordu. Kulübenin tabanına serili kuru otlardan tatlı, hafif, iç gıcıklayıcı bir koku yayılıyordu çevreye. Avcılar köpeklerden, yaban ördeklerinden, kadınlardan, ilk aşklarından söz açarak söyleşiyi gitgide koyulaştırdılar. Tanıdık kadınların bütün özellikleri inceden inceye sergilendikten, yüzü aşkın fıkra anlatıldıktan sonra sözü kalın, gür sesli, dağ gibi iri, şişman bir avcı aldı. Adam gürültüyle esnedikten sonra;

—Aslında sevilmek pek öyle önemli bir şey değildir, dedi. Kadınların görevi biz erkekleri sevmektir. Peki, şimdi size sorayım, aranızda bir kadının nefretini kazanan, kadının kudurgan nefretiyle yüz yüze gelen biri var mı? Nefretin uyandırdığı kadın duygularını incelediniz mi hiç?

Yanıt veren çıkmadı.

Adam yüksek rütbeli subaylara özgü gür sesiyle;

—İncelemediniz, demek, dedi. Bana gelince, bir zamanlar güzel bir kız benden nefret etmişti, bu nefretin ilk belirtilerini yüreğimde duyarak yaşadım. İlk aşk gibi ilk nefret diye de bir şey vardır. Şimdi anlatacağım olay daha ne ilk aşktan, ne de nefret denilen duygudan anlamadığım bir çağda geçti. O zamanlar sekiz yaşındaydım, ama bunun önemi yok, baylar, çünkü üzerinde durulacak kişi ben değil, karşımdaki kadındı. Şimdi dikkatle dinlemenizi rica edeceğim.

Güzel bir yaz akşamı, güneş batarken, enstitüyü yeni bitirip bizdeki görevine başlamış, gencecik, sevimli, şiir gibi bir

kızla, eğiticim Zinoçka ile ben odamda ders yapıyorduk. Zinoçka dalgın dalgın pencereden bakarak;

—Evet, soluk alırken içimize oksijen çekeriz, diye o günün dersini anlatıyordu. Şimdi de siz söyleyin, Petya, soluk verirken dışarıya ne veririz?

—Karbondioksit, diye karşılık verdim.

—Doğru. Bitkiler ise bunun tersini yaparlar. Karbondioksit alıp oksijen çıkarırlar. Karbondioksit gazozda, semaverin çıkardığı dumanda bulunur. Çok zararlı bir gazdır. Napoli'ye yakın bir bölgede «köpek mağarası» denilen bir mağara vardır, içi karbondioksitle dolu olduğu için oraya köpek filan girerse hemen ölür.

Napoli yakınlarındaki bu tekinsiz mağara kimya biliminin son sınırıdır, hiçbir eğitici ondan bir adım öteye geçemez. Bizim Zinoçka'nın da doğa bilimlerinin yararlarını öve öve göklere çıkarmakla birlikte kimya konusunda bu mağaradan öte bir şey bildiğini sanmıyorum.

İşte böyle ders yaparken Zinoçka bana öğrettiklerini yinelememi istedi, ben de söyledim. Ardından «Ufuk nedir?» diye sordu. Ona da yanıt verdim. Biz mağara ile ufuk hakkındaki bilgileri geveleyip dururken babam avluda ava gitme hazırlığı yapıyordu. Köpekler havlıyorlar, atlar sabırsızlık içinde kıpırdanırken sürücülere cilve yapıyorlar, uşaklar arabaya torba torba yiyecek, başka öteberi taşıyorlardı. Ava çıkacak arabanın yanında bir de fayton vardı. Annem ile kız kardeşlerim buna binip İvanitskilere bir yaş gününü kutlamaya gideceklerdi. Evde ben, Zinoçka, diş ağrısı çeken ağabeyim kalıyorduk. Ağabeyim üniversite öğrencisiydi. Bu durumda bendeki can sıkıntısını, üzüntüyü gözünüzün önüne getirmenizi isterim.

Zinoçka pencereden avluya bakarak;

—Şimdi söyleyiniz, bakayım, soluk alırken ne yutarız? diye sordu.

—Oksijen...

—Doğru. Toprağın gökle birleştiğini sandığımız yere de ufuk derler...

İşte babamın arabası, ardından fayton yola koyuldular. Bir aralık Zinoçka'nın cebinden buruşturulmuş bir kağıt çıkardığını, bunu şakağına bastırdığını gördüm. Daha sonra birdenbire kızararak saatine baktı.

—Unutmayın, dedi, Napoli yakınlarında «köpek mağarası» denilen bir mağara vardır.

Saatine bakıp anlatmasını sürdürdü:

—Toprağın gökle birleştiğini sandığımız yere...

Zavallıcık büyük bir telaş, heyecan içinde odada dolaşıyor, ikide birde saatine bakıyordu. Dersin bitmesine daha yarım saatten fazla zaman vardı. Soluk almada güçlük çekerek titreyen elleriyle aritmetik kitabını karıştırmaya başladı.

—Şimdi de aritmetiğe geçiyoruz, dedi. Şuradaki 325 numaralı problemi çözünüz. Ben... çok geçmeden gelirim.

Odadan dışarı fırladı. Merdivenlerden aşağı uçar gibi koştuğunu duydum, az sonra da mavi entarisi avluda savrularak bahçe kapısından hızla dışarı çıktığını gördüm. Hareketlerinin çabukluğu, yüzünün kızarması, gösterdiği telaş merakımı uyandırmıştı. Nereye, niçin gidiyordu? Ben yaştaki bir çocuktan umulmayacak bir kavrayışım olduğu için her şeyi bir anda anladım: Zinoçka sert yaratılışlı annem ile babamın yokluğundan yararlanarak bahçeye koşmuştu. Ya ahududu toplayacaktı, ya da kiraz koparıp yiyecekti. O gider de ben durur muyum? Kiraz, ahududu yemek benim de hakkımdı!.. Aritmetik kitabını bir yana fırlattım, kendimi bahçeye attım, kiraz ağaçlarına tırmandım. Ama Zinoçka ortalıkta yoktu. Ahududu, böğürtlen çalılarını, bekçi kulübesini geçtim. Az sonra onun en hafif gürültüden irkilerek, heyecandan yüzü sararıp solarak bostandan gölete doğru ilerlediğini gördüm. Peşini bırakır mıyım? Biraz daha gidince şu görüntüyle karşılaştım: Göletin kıyısındaki iki yaşlı söğüt ağacının kalın gövdeleri arasında

ağabeyim Saşa bekliyordu. Yüzünde, dişinin ağrıdığını belirten hiçbir iz yoktu. Orada öyle dikilirken Zinoçka'ya bakıyor, yüzü büyük bir mutluluk içinde, güneşle aydınlanmışçasına parlıyordu. Zinoçka ise sanki onu «köpek mağarası»na zorla sokup karbondioksitten boğulmasını istiyorlarmış gibi, başını arkaya atıp güçlükle soluk alarak ağır ağır ağabeyime doğru ilerliyordu. Bütün bunlar onun yaşamında ilk kez böyle bir buluşmaya gittiğini göstermekteydi. Sonunda ağabeyimin yanına vardı. Yarım dakika sessizce bakıştılar, sanki gözlerine inanamıyorlardı. Görünmeyen bir güç Zinoçka'yı ileriye itti. Ellerini Saşa'nın omuzlarına koydu, başını göğsüne dayadı. Ağabeyim gülüyor, bir şeyler mırıldanıyor, sırılsıklam aşıkların tavrıyla iki eliyle birden beceriksizce kızın yüzünü okşuyordu. Hava da öylesine güzeldi ki, baylar!.. Arkasında güneşin saklanmaya hazırlandığı tepe, iki söğüt ağacı, mavi gökyüzü, Saşa ile Zinoçka'nın görüntüleri göletin ayna gibi düzgün yüzeyine yansımıştı. Her yerde derin bir sessizlik vardı. Kavak ağacının çevresinde uzun bıyıklı milyonlarca pervane güneşte altın gibi parıldayarak dönüyor, bir davar sürüsü ağıla dönüyordu. Sözün kısası, eline fırçayı al, resim yap.

Saşa ile Zinoçka'nın duruşlarından öpüştüklerini anladım. Nasıl olurdu böyle bir şey? Ay, ne kadar ayıptı! Annem öğrenirse ikisi de görürlerdi günlerini! Onların yaptıklarından büyük bir utanç duydum, buluşmanın sonunu beklemeden odama döndüm. Sonra aritmetik kitabını elime aldım, kendi kendime düşünmeye, kafamı çalıştırmaya başladım. Yüzümde utku dolu bir gülümseme dolaştığını hissediyordum. Başkalarına ait bir gizi bilmek hoşuma gidiyor, Saşa ile Zinoçka gibi benden büyükleri edebe aykırı davranışlarından dolayı her an utandıracağımı akıl etmek koltuklarımı kabartıyordu. Artık ikisinin de yakası elimdeydi, huzurlarını kaçırmak benim iyi yürekliliğime kalmış bir şeydi. İstediğim zaman canlarına okurdum. Hem de nasıl yapacaktım bu işi!

Ben yatmaya hazırlanırken Zinoçka her zamanki gibi giysilerimi çıkarmadan yatıp yatmadığımı, dua edip etmediğimi anlamak için odama geldi. Onun o güzel, mutluluktan parlayan yüzüne baktım, gülümsedim. Öğrendiğim giz beni için için dürtüyor, dışarı çıkmak isiyordu. Konuyu şöyle bir çıtlatıp yapacağı etkinin tadını duymak geldi içimden.

Gülümseyerek;

—Ama ben biliyorum! dedim. Kıh-kıh!

—Neyi biliyorsunuz?

—Kıh-kıh! Saşa ile söğütlerin altında öpüştüğünüzü gördüm. Peşinizden gelmiştim, her şeyi biliyorum.

Zinoçka sarsıldı, yüzü kıpkımızı oldu. Söylediklerim onu yıldırım gibi çarpmıştı. Ayakta duracak gücü kalmadığı için, üstünde su dolu sürahi ile şamdan bulunan sandalyeye yığılırcasına çöktü. İçimden güldüm, onun şaşkınlığından zevk duyuyordum.

—Öpüştüğünüzü gördüm, dedim bir daha. Anneme söylersem görürsünüz!

Ürkek yaratılışlı bir kız olan Zinoçka beni uzun uzun süzdü, durumu bildiğimi anlayınca umutsuzluk içinde ellerimi kavradı. Fısıltıyla, titreyerek;

—Petka, bu alçaklık olur! dedi. Yalvarırım... Tanrı aşkına... erkekliğe sığmaz... Ne olur, kimseye söylemeyin! Soylu insanlar müzevirlik etmezler... Bu, en büyük alçaklıktır... Yalvarırım size...

Zavallı Zinoçka! Erdemli ve sert bir kadın olan annemden ateşten korkar gibi çekinirdi. Bu bir. İkincisi de benim pişmiş kelle gibi sırıtan suratım onun bu ilk, temiz, siirsel aşkını kirletmemezlik edemezdi. İşte bu yüzden onun ne hallere düştüğünü gözünüzün önüne getirebilirsiniz.

Benim yüzümden bütün gece gözüne uyku girmemiş olmalıydı. Sabah çayına geldiğinde gözlerinin altında koyu halkalar vardı...

Çaydan sonra ağabeyimle karşılaştığımda kendimi sırıtmaktan, böbürlenmekten alamadım.

—Ama ben biliyorum. Dün Zinoçka ile öpüştüğünüzü gördüm, dedim.

O, Zinoçka gibi korkak değildi, bu nedenle beklediğim etkiyi göremedim. Ama bu beni daha çok kışkırtttı. Madem Saşa kormamıştı, demek oluyor ki, her şeyi gördüğüme, bildiğime inanmıyordu. Öyleyse sık dişini, sana her şeyi bildiğimi kanıtlayacağım!

Zinoçka öğleden önce bana ders verirken yüzüme bakmıyor, konuşurken kekeliyordu. Beni eskisi gibi haşlayacak yerde her fırsatta gözüme girmeye çalışıyor, sınavlarda hep beş numara veriyor, yaramazlıklarımı babama söylemiyordu. Ben de yaşımdan umulmayacak denli zeki olduğumdan, gizini bilmekliğimi hep kötüye kullanıyordum. Ders yapmayı filan bırakmıştım; sınıfta ellerimin üstünde yürüyor, kızcağıza karşı saygısızca davranıyordum. Sözün kısası, bugüne değin aynı şey sürüp gelseydi, bitirim bir şantajcı olup çıkardım.

Böylece aradan bir hafta geçti. Başkalarının gizi beni dürtüp duruyor, ruhuma batan bir diken gibi rahatsız ediyordu. Ne olursa olsun onu açığa vurmalı, ne gibi bir etki yapacağını görmeliydim. İşte bir öğle yemeğinde, birçok konuğun bulunduğu bir sırada sofrada alık alık sırıttım; şeytanlık dolu gözlerle Zinoçka'yı süzerek;

—Şey... ben bir şey biliyorum... Kıh-kıh! Hepsini gördüm, dedim.

Annem;

—Ne biliyorsun? diye sordu.

Daha büyük bir şeytanlıkla Zinoçka'ya, sonra Saşa'ya baktım. Kızcağızın kızarışını, ağabeyimin öfke dolu bakışlarını görmeliydiniz. Dilimi ısırdım, sustum. Zinoçka'nın yüzü sararıp soldu, dişlerini sıktı, yiyip içmeyi bıraktı. Aynı gün, akşam dersleri sırasında yüzü tümüyle değişmişti. Her zamankinden daha sert, acımasız, mermer soğukluğunda bir duruşu vardı.

Tuhaf bakışları ise yüzüme çivilenmiş gibiydi. Tüm onurumla yemin ederim ki, bir kurdun peşine düşen, dişlerini onun gırtlağına geçirip parçalamaya çalışan köpeklerde bile böy-lesine ezici, yok edici gözler görmedim. Ders sırasında Zinoçka dişlerini sıkarak şunları fısıldadı:

—Sizden nefret ediyorum! Çirkin, iğrenç yaratık! Sizden ne kadar nefret ettiğimi, kısa kesilmiş saçlarınızdan, kepçe kulaklarınızdan nasıl iğrendiğimi bilemezsiniz!

İşte o zaman bakışlarının ne anlama geldiğini daha iyi anladım. Ancak aynı anda söylediklerinden kendisi de korkarak;

—Bunları size söylemiyorum. Rolümü ezberliyorum da... dedi.

Daha sonra, baylar, o gece yarısı yatağıma yaklaştığını, gözlerini yüzümden ayırmadan uzun uzun baktığını gördüm. Kızın ruhu bana karşı duyduğu neretle doluydu, benimle uğraşmadan edemiyordu. Iğrenç suratımı görmek onun için bir gereksinme olmuştu.

Güzel bir yaz akşamıydı, hiç unutmam... Her yer kuru ot kokuyordu, ortalıkta çıt yoktu. Dışarda ay ışığı vardı. Bahçemizin ağaçlı yollarında dolaşırken vişne reçeli düşünüyordum nedense. Birden Zinoçka çıktı karşıma, güzel yüzü soluktu. Yanıma yaklaşıp kolumu yakalayarak boğulurcasına şunları fısıldadı:

—Senden o kadar nefret ediyorum ki!.. Sana dilediğim kötülüğü başka hiç kimseye dilemedim! Bunu anladın mı? Anlamanı isterim!

İşte baylar, dışardaki ay ışığı, karşımdaki tutkulu soluk yüz, çevredeki sessizlik benim gibi bir hergelenin bile hoşuna gidecek cinstendi. Genç kızın sesini zevkle dinliyor, parlayan gözlerine bakıyordum. Ilk anlarda bu, benim için hoş, yeni bir şeydi ama sonra içimi bir korku sardı. Haykırarak, bastığım yeri görmeyerek eve doğru koşmaya başladım.

Yaşadığım sıkıntıları anneme anlatmaktan başka çıkar yol kalmamıştı. Düşündüğüm gibi de yaptım. Bunu yaparken ağa-

beyim ile Zinoçka'nın öpüştüklerini söylemeyi de unutmadım... Ah, ne aptallık etmişim! Bunun doğuracağı sonuçları bilseydim ağzımı bile açmazdım. Annem beni dinledikten sonra öfkeden kızardı.

—Böyle şeyleri söylemek sana düşmez. Senin yaşın küçük daha, dedi. Gene de çocuklar için ne güzel bir örnek!

Annem erdemli olduğu kadar yol yordam bilen bir kadındı. Bir rezalete meydan vermemek için, Zinoçka'yı birdenbire değil, yavaş yavaş, sistemli bir biçimde evden uzaklaştırdı. Hani, aklı başında olmakla birlikte istenmeyen birini nasıl uzaklaştırırlar, öyle... Hiç unutmam, Zinoçka evden ayrılırken evimize çevirdiği bakışları benim bulunduğum odanın penceresine çakılmış gibiydi. Sizi temin ederim, bu bakışlar şimdi bile gözlerimin önündedir.

Zinoçka bir süre sonra ağabeyimle evlendi. Hepinizin tanıdığı Zinaida Nikolayevna'nın ta kendisidir. Harp okuluna giderken onunla ilk karşılaşmamızda bıyıklı bir harbiyeli ile yaramaz Petya arasında benzerlik bulma çabaları boş çıkmasına karşın gene de bana pek akrabaca davranmadı... Hatta şimdi bile, artık uslandığıma tanıklık eden dazlak kafama, göbeğime, uysal görünüşüme karşın, ağabeyimi görmeye gittiğimde bana yan yan bakar, orada bulunuşum rahatını kaçırır. Anlaşılan, nefret de aşk gibi kolay kolay unutulmuyor... Durun, bakayım! Galiba horozlar ötüyor. Hepinize iyi geceler! Maylord, kendinize yer seçin!

KAVAL

Dementyev çiftliğinin kahyası Meliton Şişkin sık köknar koruluğunun nemli havasından bunalmış, üstüne-başına örümcek ağları, çam yaprakları yapışmış olarak, elinde silahıyla ağaçlar arasından açıklık yere doğru yürüdü. Zağar ile setter melezi, son derece sıska, aynı zamanda gebe köpeği Damka ise burnuna diken batmaması için yüzünü sakınıp kuyruğunu bacakları arasına kısarak efendisinin arkasından tin tin koşuyordu.

İlerde, sık ağaçların bittiği yerde kayın ağaçları başlıyor; kayın gövdeleri, dalları arasından uzaklarda sisli hava gözüküyordu. Kayın ağaçlarının ilerisinden birinin elde yapma kaval çaldığı duyuluyordu. Kavalı çalan kişi beş-altı notadan fazlasını çıkaramıyor, aynı notalarla oynayıp duruyor, bunlardan doğru-dürüst bir ezgi elde edememekle birlikte gene de insana sıkıntı veren, çığlıklı sert havalar çalıyordu.

Koruluğun iyice seyrekleşip köknar fidanlarının genç kayınlarla iç içe girdiği yerde Meliton bir hayvan sürüsü gördü. Birbirine karışmış atlar, inekler, koyunlar dalları çatır çutur kırarak ağaçlar arasında dolaşıyor; yerdeki otlar yiyorlardı. Kavalı çalan, ıslak bir kayın gövdesine yaslanmış, başı şapkasız, yaşlı, yırtık mintanlı, cılız mı cılız bir çobandı. Adam hep önüne bakıyor, derin derin düşünüyor, belli ki kavalını bir makine tekdüzeliğiyle çalıyordu.

Kahya Meliton iri gövdesine, etli, ablak suratına hiç gitmeyen ince, kısık sesiyle;

—Merhaba, dede. Kolay gelsin! dedi. Güzel kaval çalıyorsun doğrusu. Güttüğün sürü kimin?

Çoban çalmayı bırakarak kavalı cebine sokarken, isteksizce;

—Artomonovların sürüsü, yanıtını verdi.

Meliton çevresine bakındı.

—Bu duruma göre koruluk da Artomonovların olmalı. Başka kimin olabilir ki? Biliyor musun, yolumu iyice şaşırdım. Sık korulukta çalılar yüzümü sıyrık içinde bıraktı.

Böyle diyerek ıslak toprağa oturdu, gazete kağıdından kendine bir sigara sarmaya başladı.

Yalnız sesinin inceliği değil, başka şeyleri de bu adamın iri gövdesine, uzun boyuna, ablak suratına uygun düşmüyordu. Gülümsemesi, gözleri, ceketinin düğmeleri, tıraşlı kocaman kafasındaki kasketi hepsi incecik, minicik şeylerdi. Konuşurken, gülümserken tıraşlı, tombul yanaklarında kadınsı, ürkek, uysal bir anlam beliriyordu.

Başını iki yana sallayarak;

—Havayı dersen, Tanrım beterinden saklasın! dedi. Tarlalardan daha yulaf kalkmadı, ama yağmur sökün etti. Gördüğün gibi...

Çoban gökyüzüne baktı, bir şey söylemedi. Yağmur çiseliyor; ağaçlara, kahyanın ıslak giysilerine ince zerreler düşüyordu.

—Bütün yaz böyle geçti, dedi Meliton. Bundan ne köylülere bir yarar var, ne de toprak ağalarına...

Çoban bir daha baktı gökyüzüne, biraz düşündü, sonra sözcükleri gevelercesine;

—Gün günden beter. Bundan sonra ne iyilik bekleyeceksin? dedi.

Kahya sardığı sigarasını yaktı.

—Sizin buralar av bakımından nasıldır? Artomonov ormanında çalı horozu yavrusuna rasladın mı hiç?

Çobandan yanıt hemen gelmedi. Adam önce gökyüzüne, sonra çevresine bakındı, düşündü, gözlerini kırpıştırdı... Anlaşıldığı kadarıyla söyleyeceklerine büyük önem veriyor, sözle-

rinin değerini artırmak için ağırdan alıyor, sesine görkemli bir hava vermeye çalışıyordu. Ciddi görünüşlü, yaşlı, sivri bir yüzü vardı; ancak yüzünü enlemesine derin bir çizgi kestiğinden burun delikleri havaya kalkık gibiydi. Bu yüzden yüzünün duruşu da alaycı, gülünç bir havaya bürünmüştü.

—Hayır, görmedim, dedi bir süre daha sustuktan sonra. Bizim buraların avcısı geçenlerde Pustoşka bölgesinde bir çalı horozu yavrusu kaldırdığını söylüyorsa da inanma ona. Kuş çok az bu yıl.

—Doğru, her yerde azaldı. Şöyle bir bir düşünülürse avcılık işinin beş para etmediği anlaşılır. Ama biz av peşinde koşuyoruz, o başka. Kuşlar bütün bütüne azaldığı gibi yavruları da küçüldü gitgide... Elini bulaştırmaya değmez, yavrulara baktıkça vurmaya kıyamazsın.

Meliton elini salladı, acı acı gülerek konuşmasını sürdürdü:

—Bu dünyanın işine akıl ermez. İnsan düşündükçe bazan gülesi geliyor. Kuşlar neye böyle yaparlar, bilmem ki... Kuluçkaya bile geç oturmaya başladılar. Petrov yortusu gelip geçti, hâlâ yumurtanın üzerinde pinekleyip duranlar var. Inan bana!

Çoban yüzünü yukarı kaldırdı.

—Dedim ya, gün günden beter. Bıldır kuşlar azdı zaten, bu yıl daha da azaldı, aradan beş yıl geçince hiç kalmayacak. Anladığım kadarıyla çok geçmeden bırak av kuşunu, kümes hayvanı bulamayacağız evlerde.

—Orası öyle. Doğru söylüyorsun.

Çoban acı acı güldü, başını salladı.

—Benim bu işe hiç aklım ermiyor. Peki, nereye gidiyor bu hayvanlar? Daha yirmi yıl önce buralarda yaban kazı, turna, ördek, çalı horozu sürüsünden geçilmezdi. Efendiler ava çıktıklarında tüfekler bum bum patlar dururdu. Su çulluklarının her türlüsüyle doluydu bu yöre; bağırtlak, çulluk yavrusu gibi küçük kuşlar dersen, sığırcık, serçe türünden şeylerdi

avcılar için. Nereye kayboldu bu hayvanlar? Artık yırtıcı kuşlara da raslanmıyor. Kartallar, şahinler, puhu kuşları nerede hani? Dört ayaklı hayvanlar da öyle. Bırak ayıyı, bizonu; kurtlar, tilkiler bile seyrek görülmeye başladı. Oysa geçmiş yıllarda mus geyikleri dolaşırdı ormanlarda. Son kırk yıldır Tanrı'nın işlerinin günden güne sarpa sardığını görüyorum.

—Bence de öyle.

—Her şey kötüye gidiyor. Bunun sonu felaket. Güzel dünyamızın yıkım günü yakın.

Yaşlı çoban şapkasını giydi, gökyüzüne baktı. Bir süre sessizlikten sonra;

—Yazık! Hem de ne yazık! diye inledi. Bu dünyayı biz kurmadık, Tanrı nasıl isterse öyle olur, orası öyle ama acınası bir durum! Bir ağaç kuruyunca ya da şurada bir inek ölünce için sızlarsa dünyanın yok olup gitmesine gönlün nasıl razı olur? Oysa çepeçevre öyle çok güzellik var ki! Bak şu güneşe, gökyüzüne, ormana, ırmağa, türlü türlü yaratığa! Bütün bunlar bir arada yaratılmış, birbirine çatılmış, bir bütün oluşturulmuş! Her şey yerli yerinde, her şeyin bir anlamı var. Şimdi bütün bu güzellikler yok olacak, öyle mi?

Yüzünde hüzünlü bir gülümseme belirdi, göz kapakları kırpış kırpış etti.

Meliton adamın sözlerine karşı şunları söyledi:

—Sana kalsa dünyanın sonu geldi. Belki dediğin doğrudur, ama bunu kuşların durumuna bakarak söylemek zor. Yalnız kuş dünyasıyla böyle bir karara varılır mı?

—Yalnız kuşlar değil, öbür hayvanlar, arılar, balıklar da öyle.

Sözlerime inanmıyorsan git de benden yaşlılara sor. Hepsi de ağız birliği etmişçesine eski balıkların kalmadığını söyleyeceklerdir. Denizlerde, göllerde, ırmaklarda balık yıldan yıla tükeniyor. Hiç unutmam, Pesçanka ırmağında kol gibi turna balıkları yüzerdi; lotalar, çapak balıkları, aynalı sazanlar gezerdi adım başı. O iri çapaklar, levrekler nerede şimdi? Bir karış

büyüğüne raslarsan yat-kalk dua et! Kaya balığı soyuna bile kıtlık girdi. Yıldan yıla azaldıklarına göre bir gün gelecek, tümüyle yok olacaklar. Şu ırmakları ele alalım. Onlar da çok geçmeden kuruyacak!

—Doğru söylüyorsun, hepsi kuruyacak.

—Göreceksin, dediğim çıkmazsa tükür yüzüme!... Baksan a, suları çekildi iyice, hani nerede o eski derin yunaklar, burgaçlar?

Yandaki çalıları gösterdi.

—Bakar mısın şuraya! Irmağın eski yatağı buradan geçer, babam sağken Pesçanka bu yerden akardı. Ama bir de şimdiki durumunu gör, şeytan ta nerelere alıp götürmüş! Çığrı yıldan yıla yer değiştirirken bir gün tümüyle kuruyup gidecek. Kusgar tepesinin ardında bataklıklar, bentler vardı. Git şimdi, bir tanesini bulamazsın! Ya o eski çaylar, dereler nereye gitti? Şu ormandan eskiden öyle bir dere akardı ki, köylüler sepet koyup turna balığı tutarlardı. Kış mevsiminde yaban ördekleri kışlardı. Ama şimdi yağmurlar yağdığında bile doğru-dürüst su akmıyor. Her yerde böyle, felaket bastırdı dünyamızı.

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Meliton susarak gözlerini bir noktaya dikti. Doğanın içinde öyle bir yer gelsindi ki aklına, bu genel yok oluş oraya elini sürmemiş olsun. Havadaki sisin, yağmurun oluşturduğu donuk perde üzerine cama vururcasına arada bir parlak lekeler vuruyor, ama az sonra sönüp gidiyordu. Doğan güneşin bulutları delip yeryüzüne inmeye çalışan ışınlarıydı bunlar.

—Evet, ormanlar da yok oluyor, diye mırıldandı Meliton.

—Öyle, ormanlar da yok oluyor. Bir yandan kesiyorlar, bir yandan yakıyorlar, bir yandan kuruyor, ama yenisi yetişmiyor. Şurada bir fidan yükselmeyegörsün, hemen dayıyorlar baltayı gövdesine! Bugün büyüyen ne varsa yarın yok ediyorlar. Bu gidişle orman morman kalmayacak. Bak, delikanlı! Toprak köleliğinden kurtulalı beri köyün sürüsünü güdüyorum, kölelik zamanında da beyin çobanıydım, aynı yerlerde sürü otla-

tırdım; o bakımdan buralarda bulunmadığım yaz geçme-miştir hiç. Yaşadığım sürece Tanrı'nın işlerini gözlerim. Işte ömür boyu yaptığım gözlemlere dayanarak söyleyebilirim ki, her türlü bitkinin sonu kötüye gidiyor. Çavdar öyle, sebzeler öyle, çiçekler öyle... Hepsi günden güne daha beter.

—Bereket versin, halkımız eskiye göre daha iyi.

—Ne bakımdan iyi?

—Daha akıllı demck istiyorum...

—Akıllı olmasına akıllı da, bunun kime yararı ne? İnsanların aklı yok oluşu önleyebiliyor mu? Hadi bakalım, sen akıllı bir avcısın, hani av bulabiliyor musun? Benim düşünceme göre Tanrı insana akıl vermiş ama verdiği gücü de geri almış. İnsanlar zayıfladılar, hiç güçleri kalmadı. Bu konuda ben iyi bir örnek olabilirim. Insanlar bana peş paralık değer vermezler, köyün en sonuncu adamı sayılırım, gelgelelim, aslanım, gücüm tastamam yerinde... Bak işte, yetmiş yaşımı sürüyorum, gece demem, gündüz demem, sürü otlatırım, üstelik yirmi kapik karşılığında gece bekçiliği yaparım, gözüme uyku girmez, üşüme nedir, bilmem. Oysa benden akıllı oğlumu getirip benim yerime dikseler, ya ertesi gün zam ister ya da hastalığını ileri sürüp tüyer. Evet, efendim... Ben kuru ekmekten başka bir şey istcmem, çünkü ekmek bizim başlıca besinimizdir; babam da ekmektcn başka bir şey yemezdi, dedem de... Oysa şimdiki köylüler taze somun yanına çay isterler, votka isterler, gün batımından doğumuna uyumak isterler, hastalık uydurup türlü türlü şımarıklık yaparlar... Nedendir bütün bunlar? Cılızladılar da ondan, dayanacak güçleri kalmadı. Görev başında kim uyumak ister, oysa göz kapakları kendiliğinden düşünce ne gelir ellerinden?

—Doğru söylüyorsun, bugünün köylüsü dayanıksız.

—Günahımızı niçin saklamalı, yıldan yıla sönüp gidiyoruz. Şimdi de efendileri alalım ele... Onlar köylüden bin beter. Bugünün beyzadeleri her konuda ilerde, bilmedikleri yok gibidir, öte yandan bunun kimseye bir yararı dokunmuyor. İnsan

onlara baktıkça içi sızlar... Hepsi de zayıf, sıska birer varlık olmuş; sanırsın ki karşındaki Macar ya da Fransız... Adları bey ama ne gösterişleri var, ne görkemleri... Yürekleri kurumuş mübareklerin; sanlarını unutmuşlar, istedikleri belli bir şeyleri yoktur. Kimisi eline oltayı alıp balık avlamaya çıkar, kimisi sırt üstü yatıp kitap okur, kimisi köylü kısmının arasında boşboğazlık eder, kimisi de acından yazıcılığa düşmüş... Boş şeylerle uğraştıkları için iyi bir iş tutmak gelmez akıllarına. Eski beylerin yarısı generallerden oluşurdu, şimdikiler ise süprüntü...

—Orası öyle, iyice yoksullaştılar.

—Tanrı güçlerini aldı, züğürtlükleri ondan... Tanrı'nın isteğine kim karşı koyabilir ki?

Meliton gene gözlerini aynı noktaya dikti. Bir süre düşündükten sonra kendini toparlamış, güveni artmış insanlar gibi içini çekti, başını salladı.

—Nedendir, dersin, bütün bunlar? Çok günah işliyoruz, Tanrı'yı büsbütün unuttuk, onun için... Böyle giderse elbette kötü son gelir. Kendimizi bilmenin, aklımızı başımıza toparlamanın zamanı şimdi.

Çoban içini çekti, bu tatsız konuşmaya bir son vermek istercesine yaslandığı kayın ağacından uzaklaştı, gözleriyle sürüdeki hayvanları saymaya başladı.

—Heeeey! Tanrı canınızı alsın, e mi! Çalıların arasına girip de ne yapacaksınız? Oha! Çıkın, bakayım, oradan!

Suratını astı, sürüyü toplamak için çalıların arasına daldı. Meliton oturduğu yerden doğrulup orman boşluğuna doğru yürüdü. Yürürken ayaklarının ucuna bakıyor, ölümün elini sürmediği bir şeyi bulup zihninde çıkarmaya çalışıyordu. Eğik düşen yağmur perdesi üzerine yeniden parlak lekeler vurdu, parlaklık ağaçların tepesine sıçradıktan sonra ıslak yapraklar arasında sönüp gitti. Damka çalıların altında bir kirpi bulmuştu, sahibinin dikkatini oraya çekmek için havlayıp duruyordu.

Çoban çalılığın arkasından;

—Sizin orada da ay tutuldu mu? diye sordu.

—Tutuldu ya.

—Demek, öyle... Bu da gösteriyor ki, gökyüzünün bile düzeni bozulmuş. Bütün bunlar boşuna değil... Heeey! Heey!..

Sürüyü orman boşluğuna çıkardıktan sonra çoban yeniden bir kayın ağacına yaslandı, gökyüzünü baktı, koynundan kavalını çıkardı, çalmaya başladı. Sanki kaval ilk kez eline geçmiş gibi gene makine tekdüzeliğiyle çalıyor, beş-altı nota-dan fazlasını çıkaramıyor, kararsız uçuşan seslerden düzgün ezgiler oluşmuyor; bununla birlikte dünyanın yok oluşunu kafaya takan Meliton hiç hoşlanmadığı bu seslerden sıkıntılı, irkiltici duygulara kapılıyordu. En tiz çığırtkan sesler titreyip ikide bir koparken kaval hastaymış, çok korkmuş gibi ağlamaklı bir hava çıkıyor; en pes sesler ise insana sisi, hüzünlü ağaçları, kül rengi gökyüzünü düşündürüyordu. Böyle bir müzik tam da sıkıcı havaya, yaşlı adamın görünüşüne, onun söylediklerine uygundu.

Meliton içini dökmek isteğiyle yanıyordu. Bu istekle yaşlı adama yaklaştı, onun kederli, gülünç yüzüne, kavalına bakarak mırıldanmaya başladı:

—Dede, yaşantımız gitgide sarpa sarıyor, yaşamak günden güne zorlaşıyor. Tarlada ürün azaldı, yoksulluk diz boyu... hayvanlarımız ölüyor, hastalıklar artıyor... Eksiklerimiz bitmiyor bir türlü...

Kahyanın tombul yanakları kızardı, yüzünde kadınlara özgü bir sıkıntı belirdi. Karşısındakine iletmek istediği, belirsiz duygularını anlatacağı sözleri ararken parmakları kıpır kıpır oynuyordu.

—Sekiz çocuğum var, bir de karım... üstelik annem de sağ. Ayda topu topu on ruble gelirle masraflara yetişmeye çalışıyorum. Yoksulluk karımı çılgına çevirdi... bense içkiye verdim kendimi. Oysa aklı başında bir adamım, öğrenimim var, değe-

rimi bilirim. Huzur içinde evde oturmak varken elde tüfek, köpek gibi dağ-bayır dolaşıyorum. Başka ne yapabilirim? Nefret ediyorum evden!

Dilinin onun istediğinden başka şeyler söylediğini hisseden kahya elini salladı, üzüntüyle;

—Batacaksa bu dünya bir an önce batsın! dedi. Boş yere uzatmanın, insanlara eziyet etmenin bir anlamı yok!

Yaşlı adam kavalı dudaklarından aldı, bir gözünü kısarak küçük deliğine baktı. Yüzünde derin bir hüzün vardı, yanaklarını göz yaşı benzeri damlalar kaplamıştı. Gülümseyerek;

—Acıklı bir durum, arkadaş! dedi. Ne kadar üzüldüğümü bilemezsin! Yeryüzü, orman, gök... bütün şu varlıklar bir uyum, düzen içinde yaratılmış, bu işte büyük bir akıl var. Gelgelelim hepsi de boş yere yok olup gidecekler. En çok da insanlara acıyorum.

Orman boşluğuna yaklaştıkları sırada iri damlalı bir sağanak boşandı. Meliton o yana baktı, pardösüsünün bütün düğmelerini iliklerken;

—Ben köye döneyim bari, dedi. Hadi, hoşça kal, dede. Adını bağışlar mısın?

—Adım Luka Bednıy.

—Eh, sağlıkla kal, Luka. Tatlı sözlerin için teşekkürler. Damka, füyt!

Çobandan ayrıldıktan sonra orman boşluğunu geçti, yakındaki çayırlıktan bataklığa doğru yürüdü. Sular ayaklarının altında vıç vıç diye sesler çıkarıyordu. İlerde yana yatmış bir karakavak vardı; gövdesi yarı yarıya çürümekle birlikte yaprakları gür, koyu yeşildi. Gelip geçenlerin onu çiğnemelerinden korkuyor gibiydi. Bataklığın arkasında, çobanın sözünü ettiği Pesçanka ırmağının kıyısında söğüt ağaçları yükseliyordu; söğüt ağacının arkasında ise sisler içinde bey çiftliğinin ot yığınları vardı. Bütün bu görüntü gitgide yaklaşan, önlenmesi olanaksız, mutsuzluk verici bir mevsimi çağrıştırıyordu insana. Kışla birlikte tarlalar daha bir kararacak, toprak soğuyup ça-

murla örtülecek, ağlayan söğütler daha bir hüzünlenerek gövdelerinden yaşlar süzülecekti. Bu genel felaket ortamından uzaklaşmayı başaran turnalar duydukları mutluluktan doğa gücenmesin diye gökyüzünden süzülürken çığlıklarına hüzünlü, sıkıntılı bir hava vereceklerdi.

Meliton ırmağa doğru yürüdükçe arkasındaki kaval sesinin ölgünleştiğini hissetti. Gene hep içini dökme isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Büyük bir hüzünle çevresine bakındı; göğe, yeryüzüne, günçşe, ormana, köpeği Damka'ya karşı yüreğinde bir sızlama duydu. Kavalın tiz sesi bir daha yükselip, ağlayan bir adamın hüngürtüleri gibi titreyerek uzayınca duyduğu hüzün daha bir arttı, doğadaki düzen bozukluğu karşısında sonsuz bir güceniklik duydu.

Tiz ses bir daha titredi, koptu, kaval sustu.

ÖÇ ALMA

Karısını suçüstü yakalamasının hemen ardından Fiodor Fiodoroviç Sigaycv kendini Şmuks ve Oğulları silah dükkanında buldu. Amaca uygun bir tabanca seçerken yüzünden öfke, katıksız bir keder, karşı konulmaz bir kararlılık okunuyordu.

«Nc yapacağımı çok iyi biliyorum.» diye geçiriyordu içinden. «Ailc onurumuz çiğncnip bcş paralık oldu, alnıma kara bir leke sürüldü. Ülkemin şerefli bir yurttaşı olarak bunun öcünü almalıyım. Önce kaltağı gebertirim, ardından aşığını öldürürüm, sonra kendi canıma kıyarım...»

Henüz nc tabancayı seçmiş, ne birini öldürmüştü, ama hayal gücü kana bulanmış, kafatası parçalanıp beyni dağılmış üç ccsedi, ortalıktaki kargaşayı, apışıp kalan seyircileri, otopsi sahnclerini canlandırıyordu zihninde. Onuru çiğnenmiş bir adamın duyacağı sinsi sevinçlc akrabalarının, kalabalığın kapıldığı dehşeti, ihanet eden karısının can çekişmesini gözünün önüne gctiriyor; ailenin temelinin gevşcdiğini irdeleyen gazete başyazılarını şimdiden okur gibi oluyordu.

Tavırları Fransız satıcılarına benzcyen, hafif göbekli, beyaz yelekli, kıpır kıpır tezgahtar önüne bir sürü tabanca dizmişti. Saygıyla gülümseyip ayaklarını birbirine vurarak;

—Şu enfes tabancayı almanızı önerirdim, mösyö, dedi. Smith- Wesson sistemiyle yapılmıştır. Ateşli silahlar teknolojisinin en gelişmiş ürünüdür. Altı yüz adım uzaktan on ikiden vurursunuz, üçlü bir etkisi vardır. Şu, kabzasındaki işlemenin güzelliğine bakın! En moda markadır, mösyö... Haydutlara, kurtlara, aşıklara karşı her gün on tane satıyoruz. Şaşmaz, güç-

lü bir vuruşu vardır, uzaktan hedefini bulur, isterse insan bir atışta hem karısını, hem onun aşığını öldürebilir. Bununla intihara gelince, mösyö, daha iyisini düşünemiyorum...

Tezgahtar tabancaların horozlarını kaldırıp kaldırıp indiriyor, namlularına üflüyor, ikide birde nişan alıyor, heyecandan tıkanmış gibi soluyordu. Adamın hayranlık dolu yüzüne bakınca insan onun da Smith-Wesson marka bir tabancası olsa seve seve alnına bir kurşun sıkacağını düşünürdü.

Sigayev;

—Bunun fiyatı nedir? diye sordu.

—Kırk beş ruble, mösyö.

—Ya!.. Benim için biraz pahalı.

—Mösyö, öyleyse size başka marka bir tabanca öneririm. İşte bakın, şu tabanca daha ucuz. Bizim mağazada büyük seçme şansı vardır, her keseye uygun tabanca bulunur.... Örneğin Lefochet marka bu tabanca yalnızca on sekiz ruble. Ancak... (tezgahtar böyle derken yüzünü buruşturdu) mösyö, bu sistem artık eskimiştir. Böylelerini şimdi kendini akıllı sanan proleterler ile ruh hastaları alıyorlar. Aklı başında bir adamın Lefochet marka tabancayla intihar etmesi ya da karısını öldürmesi kötüye yorumlanır. Smith-Wesson'a gelince, onunla böyle bir iş yapmak yüceltir insanı.

Sigayev suratını asarak;

—Benim ne intihar etmek, ne de birini öldürmek gibi bir niyetim yok, diye bir yalan kıvırdı. Yazlık evim için bir tane alayım diyorum da... Hırsızları korkutmak için...

Tezgahtar saygıyla başını önüne eğdi, gülümseyerek;

—Sizin hangi amaçla tabanca aldığınız bizi ilgilendirmez, mösyö, dedi. Eğer her müşterimizin niçin tabanca aldığını araştırmaya kalksak, çoktan mağazayı kapamamız gerekirdi. Mösyö, doğrusunu söylemek gerekirse Lefochet hırsızları korkutmak için elverişli değildir, çünkü boğuk bir patlama sesi çıkarır, o kadar... Ben size en iyisi düello tabancası diye bilinen kapsüllü Mortimer salık veririm.

Sigayev'in zihninde bir düşünce çaktı: «Yoksa o herifi düelloya mı çağırsam? Peki, ona fazla değer vermiş olmaz mıyım? Böylelerini köpek gibi gebertmek gerekir...»

Bir yandan gevezelik edip tatlı tatlı gülümseyen tezgahtar küçük, zarif adımlarla sağa-sola dönerek müşterisinin önüne bir yığın tabanca koymuştu. Bunların arasında en etkileyici görünen Smith-Wesson'du. Sigayev bunlardan birini eline aldı, tabancaya bön bön bakarak derin düşüncelere daldı. Hayal gücü gene dağıttığı kafataslarını, halının, parkelerin üstüne saçılan kanları, bacaklarını titreterek can veren karısını resmediyordu. Gelgelelim böyle korkunç kanlı sahneler, seyredenlerin çığlıkları onun öfkesini dindirmek için yeterli değildi. Daha korku verici şeyler bulmalıydı.

«Ben en iyisi aşığı ile kendimi öldürürüm. Sürtük, sağ kalıp vicdan azabından kıvransın, kendisine karşı duyulan nefretten yerin dibine geçsin. Onun gibi sinirli yaratıklar için böylesi ölümden beter...» diye düşündü.

Bu arada kendi cenaze törenini canlandırdı zihninde. Gücenik yüzünde uysal bir gülümseme, ölüsü tabutun içinde yatıyor olacak; karısı ise vicdan azabından sapsarı, Niobe[1] gibi arkasından gelecekti. Öfkeli insanların aşağılayıcı, yok edici bakışlarından ne yapacağını bilemeyecekti kaltak!

Tezgahtar hayallerini yarıda kesti.

—Mösyö, görüyorum ki, Smith-Wesson'u beğendiniz. Fiyatı fazla geldiyse beş ruble indirebilirim... İsterseniz başka markalarımız var, onları da göstereyim...

Fransız tezgahtarlar gibi zarif bir hareketle döndü, raflardan kılıfları içinde bir düzine tabanca daha indirdi.

—İşte, mösyö, şunun fiyatı otuz rubledir. Yabancı dövizlere karşı paramızın değeri çok düşük, gümrük vergisi ise saatten saate artıyor, gene de, mösyö, bu tabanca pahalı sayılmaz.

1 Lidya Kralı Tantalos'un kızı. 12 çocuğu olduğu için Apollon ve Artemis'in anası Leto'dan kendini üstün gördü ve bu yüzden cezalandırıldı.

Devletimizi eleştirmemekle birlikte, mösyö, inanın, ben bile isyan ediyorum. Paramızın değerini düşürüp gümrük vergilerini öylesine artırdılar ki, şimdi tabanca almak yalnız zenginlerin harcı! Yoksullara fosforlu kibritler ile Tula silahları kaldı. Tula silahları derseniz, baş belası! Bununla karınızı vurmaya kalksanız kurşun dönüp sırtınıza saplanır.

Sigayev birden, kendisi ölünce karısının çekeceği acıları göremeyeceğini düşünerek büyük bir üzüntüye kapıldı. Öç almanın tadı şuradaydı ki, yaptığın işin meyvelerini görürdün. Sen tabut içinde yatarken bir şey görüp bilmezsen öç almanın ne anlamı kalırdı?

Yeni planlar yapmaya başladı:

«Ben en iyisi adamı öldürüp cenaze törenine katılırım; duruma bakar, sonra da kendimi öldürürüm... Ama... ama o zamana kadar beni tutuklar, tabancayı da elimden alırlar. Bu duruma göre adamı öldürüp karıyı sağ bırakmak daha iyi, beni tutuklarlarsa tutuklasınlar. Nasıl olsa kendimi her zaman öldürebilirim. Tutuklanmam şu bakımdan da iyi ki, ön sorgulamada sürtük karının yaptıklarını anlatırım, mahkeme ve toplum karşısında kirli çamaşırlarını ortaya dökerim. Eğer kendimi öldürecek olursam kaltak her zamanki yüzsüzlüğü, yalancılığıyla bütün suçu benim üzerime atarak kendini temize çıkarır. Toplumun maskarası olurum o zaman. Kendim sağ kalacak olursam...»

Bir dakika sonra şöyle düşünüyordu:

«Evet, kendimi öldürecek olursam beni fazla duygusal davranmakla suçlayabilirler. Üstelik kendimi niçin öldüreyim ki? Öyle ya, intihar etmek korkaklık sayılır. Bu duruma göre adamı öldürürüm, karıyı sağ bırakırım, kendim mahkemeye düşerim. Ben yargılanırken karı tanıklık etmek zorunda kalır. Avukatım onu sorguya çekerken nasıl utanıp bozguna uğrayacağını gözümün önüne getiriyorum da... Gerek mahkeme, gerek halk, gerekse basın beni destekleyecektir...»

O böyle hayal kuradursun tezgahtar bir yandan önüne

yeni yeni tabancalar koyuyor, bir yandan da gevezelikleriyle onu oyalıyordu:

—Şunlar da mağazamıza yeni gelen İngiliz tabancalarıdır... Ancak sizi uyarıyorum, mösyö, Smith-Wesson yanında hiçbirinin adı geçmez. Belki okumuşsunuzdur, geçenlerde bir subay bizden bir Smith-Wesson almıştı. Bununla karısının aşığına ateş edince neler olduğunu tahmin edebiliyor musunuz? Kurşun adamı delip geçmiş, sırayla tunç bir lambayı, oradaki piyanoyu parçaladıktan sonra sekip süs köpeğini öldürmüş, ardından karısını sakatlamış. Bu son derece etkili bir atış olup şirketimize onur kazandırmıştır. Subay şimdi tutukludur. Sonuçta yargılanarak küreğe mahkum edilecektir. Bundan kurtuluş yok! Çünkü yasalarımız son derece aşınmış durumda. İkincisi, mösyö, mahkeme hep başkasının karısını baştan çıkaranları tutar. Neden mi, mösyö? Çok basit... Yargıç da, jüri üyeleri de, savcı da, savunman da başkalarının karılarıyla yaşarlar; Rusya'da bir kocanın eksik olması onların işini kolaylaştırır. Hükümet bütün kocaları Sahalin adasına sürse keyifleri daha bir yerine gelecek. Ah, mösyö, zamanımızdaki ahlak bozukluğu beni nasıl öfkelendiriyor, bir bilseniz! Başkasının karısını sevmek kendinin olmayan sigarayı içmek ya da başkasının kitabını okumak gibi sıradan bir şey oldu şimdi. Yıldan yıla mağazamızın satışı düşüyor, bunun nedeni baştan çıkarıcı erkeklerin azalması değil, kocaların mahkemeden, kürek cezasından korkarak duruma katlanmalarıdır.

Tezgahtar çevresine bakarak şöyle fısıldadı:

—Bütün bunda suç kimin?.. Hükümetin!

Sigayev şimdi de şöyle düşünüyordu:

«Bir domuz yüzünden Sahalin'e sürülmek akıl kârı değil. Küreğe mahkum edilirsem bizim karıya ikinci kez evlenme fırsatı verip ikinci kocasını da aldatmasına yol açarım. Ah, kaltak, o zaman gel keyfim gel! Bu duruma göre onu kesinlikle öldürmeyeceğim, kendime kıymama da gerek yok, o adama da elimi sürmem! Daha mantığa uygun, etkileyici bir yol bulma-

lıyım. En iyisi onları nefretimle cezalandırmak, boşanma davası açmak...»

Raflardan değişik marka bir düzine daha tabanca indiren tezgahtar gevezeliklerini sürdürüyordu:

—Mösyö, işte size başka sistem tabancalarımız! Dikkatinizi özgün mekanizmasına çekerim...

Son kararına göre artık Sigayev'in tabanca satın almasına gerek kalmıyordu. Oysa tezgahtar daha büyük bir heyecanla raflardan başka mallar indirip önüne dizmekteydi. Onun boşu boşuna bunca zahmete girmesi, heyecanlanması, gülümsemesi, zaman yitirmesi de içine sinmediğinden Sigayev utanıyordu.

—Peki, peki, diye mırıldandı. Ben daha sonra uğrarım ya da birini gönderip aldırırım...

O sırada tezgahtarın yüzünü görmemekle birlikte duyduğu utancı birazcık olsun azaltmak için başka bir şey almaya karar verdi. Ama ne almalıydı? Daha ucuz bir şeyler bulmak amacıyla mağazının duvarlarına göz gezdirdi, kapının yanında asılı duran yeşil bir ağa bakmaya başladı.

—Şey... Bu nedir acaba?

—Bıldırcın yakalamak için ağ...

—Kaç para?

—Sekiz ruble, mösyö.

—Onu bana sarıverin.

Gücendirilen koca sekiz rubleyi ödedi, ağı aldı, kendisini daha bir gücendirilmiş hissederek mağazadan çıktı.

POSTACI

Gecenin saat üçü... Postacı yola çıkmak üzere hazırdı. Paltosunu, kasketini giymiş, eline paslı kılıcını almış, postane kapısının önünde dikiliyor; yeni koşulmuş üç atlı arabaya postanın yüklenmesini bekliyordu. Gözlerinden uyku akan posta memuru tezgahı andıran bir masada resmi belgeleri doldurmaktaydı.

Memur, postacıya seslenerek;

—Bak, İgnatyev, dedi. Üniversite öğrencisi yeğenim arabanla istasyona kadar gitmek istiyor. Onu da yanına alıp götürüver. Gerçi posta arabasına yabancıları almak yasak, ama başka ne yapabiliriz? Onun için ayrıca araba kiralamaktansa bedava gitsin, daha iyi.

Avludan bir ses yükseldi:

—Araba hazır!

Memur;

—Yolun açık olsun! dedi. Hangi sürücü kullanacak arabayı?

—Semyon Glazin.

—Peki, imzala şurayı!

Postacı imzasını attı, dışarı çıktı. Dış kapının önünde, karanlıklar içinde bir troyka duruyordu. Atlar kıpırtısızdı. Yalnız yana koşulu atlardan biri sinirli sinirli ayak değiştiriyor, başını sallıyor, boynundaki çıngıraklar çın çın ötüyordu. Tepesine değin yüklü araba uzaktan bakınca kara bir leke gibiydi; yanında da tembel tembel iki hayal kımıldanıyordu. Bunlardan biri araba sürücüsü, öteki ise üniversite öğrencisiydi. Araba-

cının ağzında yanan bir pipo vardı. Piponun kıvılcımı karanlık içinde kıpırdanıp duruyor, kah sönüp kah parlıyor, arada bir adamın ceketinin yenini, bakır kırmızısı burnu ile pos bıyıklarını, uçları aşağı sarkan, çatık kaşlarını aydınlatıyordu.

Postacı elleriyle denkleri şöyle bir tartakladı, önce kılıcını koyarak arabaya tırmandı. Öğrenci ise kararsızlık içinde onun arkasından yukarı çıktı, bu arada istemeyerek dirseğiyle adama dokunduğu için utangaç, nazik bir tavırla;

—Bağışlayın, dedi.

Posta memuru üstüne bir şey giymeden, yeleğiyle, ayaklarında terlikle dışarı çıktı; gecenin nemli havasından büzüşerek arabayı dolandı, yeğenine;

—Hadi, yolun açık olsun, Mihaylo! dedi. Annene selam söyle. Herkese selam. İgnatyev, sakın Bıstretsov'a paketi vermeyi unutma! Hadi, iyi yolculuklar!

Sürücü dizginleri bir eline topladı, burnunu temizledi, oturduğu yeri düzelterek atları cıkcıkladı.

Posta memuru bir daha;

—Selam söyle, dedi.

Çıngırakların irileri ile ufakları kendi aralarında şıngır şıngır birşeyler mırıldandılar. Sanki irileri ağlıyor, ufakları kıkırdıyordu. Sürücü doğrularak tedirgin yan koşuluya kamçısıyla iki kez yapıştırdı, araba tozlu yolda boğuk bir gürültüyle ilerlemeye başladı. Kasaba derin bir uykuya dalmıştı. Geniş caddenin iki yanında kara kara ağaçlar ile evler sıralanıyor, hiçbir pencerede ışık gözükmüyordu. Yıldızların serpiştirildiği gökyüzünde yer yer daracık bulutlar uzanıyor, çok geçmeden tanyerinin ağaracağı yerde ayın incecik orağı duruyordu. Ama ne sayısız yıldızlar, ne da beyazımsı hilal gecenin karanlığını aydınlatmaya yetmiyordu. Hava soğuk ve nemliydi, ortalıkta güz kokuyordu.

Kendisini yanına almayı kabul eden bir adamla konuşmayı bir nezaket borcu sayan öğrenci söze şöyle başladı:

—Yazın bu saatte hava aydınlık olur, oysa şimdi tanyeri bile ağarmadı. Yazı geçirdik artık.

Gökyüzüne baktı, konuşmasını sürdürdü:

—Sonbaharın geldiği gökyüzünden bile belli oluyor. Sağda sıra sıra duran şu üç yıldızı görüyor musunuz? Bunlar Orion takım yıldızıdır, bizim yarım küremizde yalnız eylül ayında gözükürler.

Ellerini paltosunun kollarına sokmuş, başını burnuna değin yakasının içine gömmüş olan postacı kıpırdamadı bile, gökyüzüne de bakmadı. Orion kümesinin onu hiç ilgilendirmediği belliydi. Çoktandır görüyordu bu yıldızları, göre göre de bıkmıştı. Öğrenci bir süre sessizlikten sonra;

—Hava soğuk, dedi. Tanyeri bir ağarsa. Güneşin kaçta doğduğunu biliyor musunuz?

—Ne? Ne dediniz?

—Güneş kaçta doğuyor, diyorum.

—Altıda.

Araba kasabadan çıktı. İki yanda sebze bahçelerinin, bostanların çitleri ile tek tük söğüt ağaçları gözüküyordu. Daha ötelerde ise her şeyi örten karanlık vardı. Bu genişlikte yarım ay ile yıldızlar daha bir büyük, daha bir parlak gibiydi. Bir ara nemli bir rüzgar esti, postacı yakasının içinde iyice büzüldü; öğrenci ise önce bacaklarından, sonra posta denklerinin üstünden, ellerinden, yüzünden hoşa gitmeyen bir ürpertinin geçtiğini hissetti. Troyka yavaşladı, çıngıraklar üşümüşçesine sustu. Aynı anda bir su şapırtısı işitildi; atların ayaklarının altında, arabanın tekerleklerinin dibinde yıldızların suya düşen yansıması oynaşmaya başladı.

On dakika kadar sonra hava öylesine karardı ki, artık ne yıldızlar gözüküyordu, ne de yarım ay. Çünkü araba ormana girmişti. Köknar ağaçlarının iğne yapraklı dalları ikide birde gencin kasketine çarpıyor, yüzüne örümcek ağları yapışıyordu. Tekerler, atların toynakları ağaç köklerine vurdukça araba sarhoş gibi iki yana yalpalamaya başlamıştı.

Postacı arabacıya öfkeyle;

—Ham yerlerden niçin gidiyorsun? Yola çıksan a! diye bağırdı. Dallar suratımı tırmaladı. Sağa al, sağa!

Tam o sırada bir felaketle burun buruna geldiler. Araba ansızın, sanki irkilerek sarsıldı, havaya hopladı, müthiş bir gıcırtıyla bir sağa, bir sola yalpaladı, sonra baş döndürücü bir hızla daracık bir boşluğa daldı. Sarsıntıdan ürken atlar başlarını alıp kaçmaya başladılar. Arabacı korku içinde «Tüprr! Tüprr! Nereye gidiyorsunuz, iblisler!» diye bağırıyordu.

Oturduğu yerde durmadan zıplayan üniversiteli dengesini yitirip arabadan aşağı yuvarlanmamak için öne eğildi, tutunacak bir şeyler aradı. Ama meşin denkler elinden kayıyordu, o sırada arabacının kemerine yapıştıysa da adamcağız boyuna zıpladığı için her an yere düşebilirdi. Teker gürültüleri, araba gıcırtıları arasında kılıcın şıngırdayarak yere çarptığı, bunun ardından arabanın arka yerinde birtakım boğuk patırtıların koptuğu işitildi. Arkaya doğru eğilen sürücü avazı çıktığınca haykırmaya başladı:

—Tüprr! Dur, namussuz!!

Aynı anda üniversiteli öne kaykılarak yüzünü arabacı oturağına çarptı, yeniden geriye kaykıldı, hoplayıp havaya fırladı, sonra tüm gücüyle sırtını arabanın arkasına vurdu. Öğrenci «Düşüyorum!» korkusuna kapıldığı sırada araba ağaçların arasından fırlayarak geniş yola çıktı. Sertçe sağa döndükten sonra tekerlerinin tahta köprüde takırtıları işitildi, aynı anda da yerinde çakıldı kaldı. Bu sert duruşla birlikte öğrenci arkadan kayarak öndeki yerine geldi.

Üniversiteli de, arabacı da soluk soluğa kalmışlardı. Postacı ise arabada yoktu. Zavallıcık kılıcın düştüğü sırada yere yuvarlanmıştı, yere düşenler arasında üniversitelinin valizi ile bir de torba vardı. Arkadan adam;

—Dur, namussuz herif! Nereye gidiyorsun? diye haykırarak koşuyordu.

Öfkeli, gücenik bir sesi vardı. Arabaya yaklaşınca yukarı tırmandı, yumruğunu sallayarak bağırdı:

—Kahrolası! Geber, e mi!

Arabacı eğilerek atların koşumlarını düzeltirken suçlu suçlu homurdanıyordu:

—Tanrım, nedir bu başımıza gelenler! Hep şu yan koşulu yüzünden. Geberesi, koşuma gireli bir hafta oluyor. Gencecik tay daha, ne olacak? Yola gitmesi iyi, hoş da yokuş aşağı baş belası! Suratına birkaç kamçı daha yerse aklı başına gelir. Dur, iblisin dölü!

Arabacı atları düzene sokup bavulu, kılıcı, torbayı almaya gittiği sırada postacı vızıldayan ağlamaklı sesiyle ona durmadan sövüyordu. Arabacı arabadan düşenleri yerleştirdikten sonra hiç gereği yokken atları yüz adım kadar yedekte götürdü, sinirli yan koşuluya biraz daha sıvandı, çıkıp yerine oturdu.

Korkusu geçen öğrenci ise neşelenmişti, gülmeye başladı. Bu, onun posta arabasıyla ilk gece yolculuğuydu. Geçirdiği sarsıntılar, postacının yere yuvarlanması, sırtındaki ağrı ona ilginç bir serüven gibi geliyordu. Bir sigara yaktıktan sonra kahkahayı bastı.

—İnsanın böyle durumlarda boynunu kırması işten bile değildir! dedi alaylı alaylı. Az kalsın aşağıya yuvarlanıyordum. Sizin ne zaman düştüğünüzü görmedim bile. Kötü havalarda böyle bir yolculuğun nasıl geçeceğini gözümün önüne getiriyorum da...

Postacıdan ses çıkmıyordu. Üniversiteli sordu:

—Kaç yıldır postada çalışıyorsunuz?

—On bir.

—Ya! Üstelik her gün, öyle mi?

—Evet, her gün. Postayı götürür, aynı gün geri dönerim. Ne var bunda?

Dile kolay, on bir yıl! Her gün yapılan bu yolculukta postacının başına ilginç bir sürü olay gelmeliydi. Yazın aydınlık, güzün berbat gecelerinde ya da kışın amansız kar fırtınası bastırıp arabanın çevresinde burgaçlar dönmeye başladığında

korkudan, sıkıntıdan insanın canı çıkardı herhalde. Atlar gemi azıya alıp kaçarlar, çok kere araba çamura saplanır, haydutların saldırısına uğrar, tipi yüzünden yolunu şaşırırdı...

—Bu on bir yılda, kim bilir, başınıza neler gelmiştir? Böyle durmadan yolculuk etmek korkunç bir şey olsa gerek.

Üniversiteli konuşuyor, postacının kendisine bir şeyler anlatmasını bekliyordu. Ama postacı suratını asmış, susuyor; yakasının içinde büzüldükçe büzülüyordu. Bu arada tanyeri ağarmaya başlamıştı. Gökyüzünün renk değiştirdiği belli olmamakla, hava hep karanlık gözükmekle birlikte atlar, arabacı, yol gitgide belirginleşti. Bu arada yarım ay da durmadan ağarıyor; aşağısında, kundaklı topu andıran bir bulut alt kıyısından hafif hafif sararıyordu. Çok geçmeden postacının yüzü görünmeye başladı. Çiğden ıpıslaktı, ölülerinki gibi de kıpırtısız, soluktu. Arabacıya duyduğu öfke donup kalmış gibiydi bu yüzde. Sanki hâlâ acı duyuyor, arabacıya hıncı geçmiyordu. Öğrenci postacının öfkeli, üşümüş yüzüne bakarak;

—Çok şükür, artık hava aydınlanıyor, dedi. Ben soğuktan neredeyse buz kestim. Bu eylül ayları geceler hep böyle soğuktur, ama güneş doğar doğmaz soğuktan eser kalmaz. İstasyona varmamız daha çok sürer mi?

Postacı yüzünü buruşturdu, ağlmaklı bir tavır takındı.

—Siz de konuşmayı ne çok seviyorsunuz! İnsan konuşmadan, sessiz sessiz gidemez mi, canım?

Öğrenci utandı, yolculuk boyunca ona bir daha soru sormadı. Sabah hızla yaklaşıyordu. Yarım ay donuklaştı; kül rengi, boz bulanık gökle aynı rengi aldı. Bu arada bulutlar iyice sararmış, yıldızlar teker teker sönmüştü. Gökyüzünün doğu kıyısı ise tıpkı öbür yerler gibi soğuktu, buranın arkasında güneşin saklı olduğuna kimse inanmazdı.

Sabahın donduruculuğu, postacının suratsızlığı yavaş yavaş öğrenciye de geçti. Güneşin bir an önce çıkıp ısıtmasını beklerken çevresindeki doğaya kayıtsız bakıyordu. O sırada düşündüğü tek şey, zavallı ağaçların, otların bu soğuk geceleri nasıl korku içinde, ürpere ürpere geçirdikleriydi. Derken,

güneş doğdu: Bulanık, uykulu, soğuk bir görünüşü vardı. Ne romanlarda yazıldığı gibi ağaçların uçları yaldızlandı, ne her yere altın ışıklar saçıldı, ne uykulu kuşlar sevinçle uçtular. Gecenin soğuğu da değişmeden kaldı.

Öğrenci, önünden geçtikleri büyücek bir evin inik perdeli pencerelerine suratı bir karış asık, uykulu uykulu baktı. «Bu pencerelerin arkasında insanlar pek tatlı bir sabah uykusu uyuyorlar; ne posta çıngıraklarını işitiyor, ne soğuğu duyuyor, ne de postacının öfkeli suratını görüyorlardır» diye düşünüyordu herhalde. Küçük hanım çıngırak sesiyle uyansa bile gene öbür yanına dönüp, yatağının sıcaklığından, rahatlığından keyiflenerek gülümser; bacaklarını toplayıp elini yanağına koyarak daha derin bir uykuya dalardı.

Çiftlik evinin önünde ışıldayan su bendine baktı; soğuk suyun içinde yaşamasını beceren turna balıklarını, aynalı sazanları düşündü.

Postacı birdenbire;

—Posta arabasında yabancı taşımak yasaktır, dedi. Öyleyse ne diye bindiriyorlar? Gerçi buna fazla aldırdığım yok, ama böyle şeylerden ne hoşlanırım, ne de isterim.

—Madem ki hoşunuza gitmiyor, niçin daha önce söylemediniz?

Postacı yanıt vermediyse de öfkeli, dostça olmayan bakışlarla bakmayı sürdürdü. Biraz sonra araba istasyonun önünde durunca üniversiteli teşekkür edip aşağı indi. Posta treni henüz gelmemişti. Yedek yolda uzun bir yük katarı duruyordu. Tenderin içinde yüzleri çiğden ıslanmış makinist ile yardımcısı kirli bir çaydanlıktan bardaklarına çay doldurup içiyorlardı. Bütün vagonlar, peron, istasyon sıraları çiyden ıpıslaktı. Hava çok soğuk olduğu için, tren gelene değin üniversiteli büfenin önünde dikilip çay içti. Postacı ise ellerini yenine sokmuş, başını önüne eğmiş, yüzü hâlâ öfkeli; tek başına bir aşağı, bir yukarı gidip geliyordu.

Kimeydi kızgınlığı? İnsanlara mı, yoksulluğuna mı, güz gecelerine mi?

DÜĞÜN

Silindir şapkalı, beyaz eldivenli sağdıç evin girişinde soluk soluğa paltosunu çıkarıyor; korkunç bir şey haber vermek istiyormuş gibi hızla salona dalıyor:

—Çabuk olun, güvey kilisede, bekliyor!

Sessizlikle birlikte bir hüzün çöküyor herkesin üstüne.

Gelinin babası, zayıf yüzlü, içkili emekli yarbay daracık pantolonlu dar subay üniforması içindeki gödelekliğinin, gösterişsizliğinin farkında olmalı ki, masanın üzerinde duran kutsal aziz tasvirini eline alıyor, duruşunu dikleştiriyor. Başında geniş kurdeleli ipekli başlığı, ufacık bir kadın olan gelinin annesi tuz-ekmeği kapıp[1] kocasının yanında duruyor. Kutsama töreni başlıyor böylece.

Gelin Liuboçka bir gölge gibi sessizce babasının önünde diz çöküyor, bu sırada başındaki gelin tülü uçuşarak gelinliğin üzerine serpiştirili çiçeklere takılıyor, saç tokalarından birkaçı dışarı fırlıyor. Gelin, babasının tuttuğu kutsal tasvir önünde eğildikten, avurtlarını daha bir şişirip somurtan babasıyla öpüştükten sonra annesinin önünde diz çöküyor. Bu sırada tül başlığı gene havalanıyor; heyecanlanan iki genç kız koşup tülü düzeltiyorlar, toplu iğnelerle tutturuyorlar...

Ortalık sepsessiz, herkes suskun, kimse yerinden kımıldamıyor. Yalnız gelinin yardımcıları, her an ileri atılmaya hazır, mahkeme jürisi üyeleri gibi hepsi bir arada, yerlerinde ayak değiştirip duruyorlar.

Telaşlı bir fısıtı işitiliyor o sırada:

1 Bolluğu, bereketi simgeliyor. (Ç.N.)

—Kutsal tasviri kim taşıyacak? Spira, gel çocuğum? Hey, nereye gittin, bakayım?

Evin girişinden bir çocuk sesi duyuluyor:

—Sey... Simdi, simdi...

Gelinin annesi yüzünü kızının omzuna dayayıp hüngürdemeye başlayınca biri onu alçak sesle yatıştırmaya çalışıyor:

—A, Darya Danilovna, böyle bir günde ağlanır mı? Ağlanacak değil, tam sevinilecek zaman!

Kutsama töreni bitiyor. Yüzü soluk, ama sert, görkemli duruşuyla Liuboçka kız arkadaşlarına sarılıp hepsiyle öpüşüyor; bunun ardından kalabalık gürültüyle, birbirini itip kakarak kapıya doğru yürüyor. Gelin yardımcıları büyük bir telaş içinde, gerekli-gereksiz «pardon» diyerek geline mantosunu giydiriyorlar.

Yaşlı anne;

—Gel Liubacığım, gel, yüzünü bir daha göreyim! diye inliyor.

—Darya Danilovna, bunu da nereden çıkardınız? Sevinecek yerde şunun yaptıklarına bak! diyor biri oradan.

—Spira! Neredesin, be çocuk? Seninle başımız belada! Önde yürü, bakayım!

—Simdi... Simdi...

Gelin yardımcılarından biri Liuboçka'nın yerde sürünen eteğini topluyor, yürüyüş başlıyor... Merdiven korkuluklarına, sokak kapılarına komşuların hizmetçileri, dadıları üşüşüyor; hepsi gözlerini geline dikip yercesine bakıyorlar; onu beğendiklerini gösteren fıkırdaşmalar, ünlemler yükseliyor. Geride kalanlarda ise bir telaştır yaşanmaktadır: Birisi bir şey yapmayı unutmuştur, gelin buketi birinin elinde kalmıştır, uğursuzluk getirir diye kadınlar birbirlerine bilmem ne yapmamalarını söylerler...

Evin girişinde çoktandır bir kupa arabası ile bir fayton beklemektedir. Atların yeleleri kağıttan yapma çiçeklerle süslenmiş, arabacıların omuz başlarına renk renk mendiller ta-

kılmıştır. Kupa arabasında yeni bir kaftan giyen, kocaman değirmi sakallı bir babayiğit oturmakta. Onun sürücü yerinde taşlaşmış oturuşu, olağandışı geniş omuzları, ileri uzattığı ellerini yumruk yapışı, başını arkaya atışı insanın üzerinde cansız bir yaratık izlenimi bırakmaktadır.

Adanı ince bir sesle;

—Tüprrr! dedikten sonra kalın sesiyle;

—Yaramazlığı bırak! diye çıkışır atlarına.

İki ayrı gırtlağı varmış gibi iki ayrı sesle bir daha;

—Tüprrr! Yaramazlığı bırak! diye bağırır.

Sokağın iki yanını kalabalık tutmuştur. Gelin arabası hazır beklediği halde gelin yardımcıları;

—Kupa arabasını verin! diye bağırırlar.

Elinde tasvir taşıyan Spira, gelin, iki kız arkadaşı kupa arabasına kurulurlar. Kapılar kapanır, kupa gürültüyle yola koyulur.

—Gelin yardımcılarına faytónu verin!

Yardımcılar faytona atlarlar, araba yürüdükten sonra hepsi ayağa kalkıp, eğile-doğrula paltolarını düzeltirler. Faytonun ardından öbür arabalar sıraya dizilir.

—Sofya Denisovna, binin! diye seslenirler sağdan-soldan. Nikolay Mironıç, siz de, lütfen! Tüprrr! Küçük hanım, acele etmeyin! Hepinize yer var. Geri durun!

Gelinin babası araba sürücüsünü uyarır:

—Makar, kiliseden sakın gittiğin yoldan dönme! Uğursuzluk getirir.

Araba gürültüleri sokağı doldurur, bir çığrışma, şamata sürer gider... Az sonra arabalar uzaklaşınca ortalığa bir sessizlik çöker.

Uşaklar salonda yemek masasını düzene sokmaya çalışırlar, adı «geçiş odası» olan, bitişikteki karanlık boşlukta müzisyenler ikide birde mendillerine sümkürürler, telaşlı koşturmalar bitmek bilmez, ama eve dönen gelinin babası için bomboştur evin içi.

Asker müzisyenler daracık karanlık odada kendileri kıpırdanacak yer bulamazken bir yandan da kocaman nota sehpalarını, çalgılarını yerleştirmek için uğraşır dururlar. Eve yeni gelmişlerdir, ama «geçiş odası»nın havası şimdiden öylesine bozulmuştur ki, soluk almak olanaksızdır. İleri yaşından ötürü bıyıkları, şakaklarındaki saçları keçeleşen «şef» Osipov kendi sehpasının önünde dikilerek öfkeyle bakar notalara.

Yarbay ona;

—Yaşlanmak bilmez bir adamsın, be Osipov! der. Kaç yıldır tanıyoruz birbirimizi? Yirmi yıldan beri mi?

—Daha çok, komutanım! Eğer hatırınızdan çıkmadıysa sizin düğününüzde de çalmıştım.

Yarbay içini çeker, düşüncelere dalar.

—Doğru... Yaşlanıp duruyoruz işte. Eh, oğlanları evlendirdik, çok şükür, şimdi de kızı gelin ediyoruz. Edi ile büdüyüz artık evde. Çocuklar yuvadan uçtu, cascavlak kaldık, gördüğün gibi...

—Kim bilebilir, Yefim Petroviç? Belki Ulu Tanrı yenisini gönderir.

Yefim Petroviç şaşkın şaşkın bakar şefin yüzüne, elini yumruk yapıp kahkahayı basar.

—Yenisini mi dedin? Neyin yenisini? Çoçuğun mu? Bu yaşta hem de?

Gülmekten kasıklarını tutar, gözlerinden yaşlar gelir. Nezaket gereği müzisyenler de gülerler. Osipov'un söylediklerini aktarmak için yarbay gözleriyle karısını arar; ama tam o sırada yaşlı kadın ağlamaklı bir sesle, öfkeden kudurmuş, onun üzerine atılır.

—Tanrı'dan da mı korkun yok, Yefim Petroviç? Hepimiz ayaklandık, rom şişesini arıyoruz, oysa sen burada keyfinden çene çalıyorsun! Hani rom nerede? Nikolay Mironıç romsuz bir iş yapamaz! Senin şu gamsızlığına şaşıyorum! Git de İgnat'a romu nereye koyduğunu sor!

Yefim Petroviç, mutfağın bulunduğu bodrum kata iner.

Yardımcı kadınlar, uşaklar kirli merdivenlerden bir aşağı, bir yukarı inip inip çıkmaktadırlar. Ceketini bir omzuna atan bir er dizini merdiven basamağına dayamış, bir kap içindeki dondurmayı karıştırıp durmaktadır; delikanlının kızaran yüzünden ter boşanmıştır. Daracık, isten kararmış mutfakta orduevinden getirilen ahçılar duman içinde çalışmaktadır. Biri kestiği horozun iç organlarını ayıklar, öbürü havuçtan yıldız yapar, yüzü pancar gibi kızarmış üçüncüsü ise ocağa saç sürer... Bıçak şakırtıları, kap kacak şangırtıları, yağ cızırtıları birbirine karışmıştır. Böyle bir karmaşanın içine düşen Yefim Petroviç karısının ne söylediğini çoktan unuttuğu için;

—Burada tıkış tıkış nasıl çalışıyorsunuz? diye sorar.

—Siz bize bakmayın, Yefim Petroviç! Yerimiz dar ama şikayetçi değiliz.

—Peki, peki, çalışın, çocuklar!

Karanlık bir köşeden orduevinin büfe sorumlusu çıkar karşısına.

—İçiniz rahat etsin, Yefim Petroviç, der o da. Her şey istediğinizden daha iyi olacak. Dondurmayı romlu mu yapalım, vanilyalı mı, yoksa sade mi?

Yukarıya dönen Yefim Petroviç odadan odaya dolaşır durur, sonra «geçiş odası»nın kapısında dikilir, Osipov'la yeniden konuşmaya dalar.

—Işte böyle, arakadaş, der. Karı-koca yalnız başımıza kaldık. Yeni evleri bitene dek gençler bizimle birlikte oturacaklar. Ondan sonra kodunsa yerinde bul!

İkisi içlerini çekerler. Nezaket gereği müzisyenler de içlerini çekerler, ağır bir hava çöker hepsinin üstüne. Yefim Petroviç isteksiz isteksiz;

—İşte bir kızımız vardı, onu da kocaya verdik, diye sürdürür konuşmasını. Güvey okumuş bir genç, Fransızca bilir. Tek kusuru var, o da içmesi. Hoş, bu dönemde kim içmiyor ki? Herkes içiyor...

Osipov;

—İçmesi önemli değil, karşılığını verir. Yeter ki onurlu biri olsun, yaptığı işi bilsin. İçki içmek de ne ki? Hepimiz içiyoruz.

—Evet, evet, içiyoruz.

O sırada içerden hıçkırık sesleri gelir. Darya Danilovna yaşlı kadınlardan birine dert yanmaktadır:

—Oğlan duygusuzun biri, anacığım. Eline kapiği kapiğine tam on bin ruble saydık, kızımıza bir ev yaptırdık, üç yüz dönüm toprak verdik. Dile kolay! Nasıl bizlerin değerini bilmez? Bugünün gençleri böylesine duygusuz mu?

Meyve masası donanmış durumda. İki tepsiye dizi dizi kadehler konulmuş, şampanya şişeleri peçetelere sarılmış, semaverlerin suyu fokur fokur kaynamakta... Bıyıksız, favorili bir garson sofrada adlarını söyleyip afiyet dileyeceği konukların adlarını bir kağıda yazıyor, ezberlemeye çalışır gibi yüksek sesle okuyor. İçeri dalan bir köpeği kovalayıp çıkarıyorlar. Herkes gergin bir bekleyiş içinde. İşte tedirgin bir ses haykırıyor:

—Geliyorlar! Geliyorlar! Yefim Petroviç, kiliseden dönüyorlar!

Yaşlı anne afallamış, ne yapacağını bilmez bir halde tuzekmeğe sarılıyor, Yefim Petroviç avurtlarını şişiriyor, karı-koca evin girişine koşuyor. Müzisyenler istiflerini bozmadan çalgılarını akord ediyorlar. O sırada sokaktan araba gürültüleri duyuluyor. Derken, aynı köpek bir daha içeri dalıyor, hayvanı çenlete çenlete kovalıyorlar... Bir dakika bekleyiş içinde geçiyor. Ardından «geçiş odası»ndan canhıraş bir yaygara, yabansı bir gürültü, büyük bir şamata kopuyor. Havada çığ-lıklar yükseliyor, öpüşmeler duyuluyor, şampanyaların man-tarları patlıyor... Garsonlar dimdik, yüzleri sert...

Liuboçka ile çalımından yanına varılmayan, gözlüklü kocası neye uğradıklarını şaşırıyorlar. Kulakları sağır eden müzik, parlak ışıklar, herkesin canlı ilgisi, onları kuşatan kalabalık ikisini de allak bullak ediyor. Bön bön çevrelerine bakıyorlar; ne bir şey görüyor, ne de anlayabiliyorlar...

Şampanyalar, çaylar içiliyor; her şey şanına uygun, depdebeyle yapılıyor. Bir sürü akraba, daha önce kimselerin görmediği dedeler, nineler, ruhban sınıfı üyeleri, kalın enseli asker emeklileri, güveyin annesi ile babası, vaftiz anaları, vaftiz babaları sofranın çevresinde sıralanmış, bir yandan çay içerlerken bir yandan da Bulgaristan üzerine konuşuyorlar. Genç kızlar duvar diplerine sinmişler. Gelin yardımcıları bile tedirginliklerini üzerlerinden atmış, kapının dibinde sakin sakin duruyorlar.

Aradan bir-iki saat geçtiği halde müziğin, dans edenlerin gürültüsü dinmek bilmiyor. Gelin yardımcıları zincirden boşanmışlar gibi hoplayıp zıplıyorlar. U biçiminde dizilmiş meze masalarında çoğunlukla yaşlılar ile dans etmeyen gençler var. Bunların arasında oturan Yefim Petroviç beşinci, altıncı kadehi yuvarlamış, parmaklarını çıtlatıp yanındakilere göz kırparken kahkahadan kırılıyor. Nereden aklına takıldıysa, gelin yardımcılarını da evlendirmek gerektiği düşüncesi saplanmış zihnine; bu eğlenceli konuyu açıkça dile getirmek yerine katıla katıla gülüyor... Gelinin annesi ise sabahtan beri ağzına tek lokma koymadığı için, bir kadeh şampanyadan çakırkeyif olmuş; mutluluktan gülümseyerek konuklara şunları söylüyor:

—Aman gözünüzü seveyim, yatak odasına kimse girmesin! Gelinin yatak odasına girmek yakışık almaz. Kimsenin gittiğini görmeyeyim ha!

Bu demektir ki, gidin de gözünüz yatak odası görsün! Bütün emekleri, annelik gurur kaynağı kızının yatak odasında toplanmıştır. Gerçekte koltuklarını kabartacak çok şey vardır orada.

Odanın ortasında kabarık döşekli iki karyola durmaktadır. Yastık kılıfları dantelli, üzerlerine anlaşılmaz harfler işlenmiş ipek yorganlarla örtülü yataklardan birinde Liuboçka'nın pembe şeritli gecelik başlığı, öbüründe ise güveyin mavi püsküllü, boz renk robdeşambrı konulmuştur. Yatak odasına şöyle

bir göz atan konuklar anlamlı anlamlı göz kırparak «Vay be!» demeyi borç biliyorlar. Yaşlı annenin mutluluktan yüzü parlıyor, fısıltıyla şunları söylüyor:

—Şaka değil, yalnız yatak odasına üç yüz ruble harcandı. Eh, bu kadar yeter, erkeklerin buraya bakması uygun olmaz!

Gecenin üçünde akşam yemeği veriliyor. Favorili garson adlarını okuyup herkesi sofraya çağırdıktan sonra kadehler kalkıyor, orkestra şatafatlı bir müzik çalıyor. Yefim Petroviç içmekten küpe dönmüş, kimseyi tanıdığı yok artık. Ona sorarsanız kendi evinde filan değil, başka bir yerdedir; onu gücendirci bir şey yapmışlardır. Hole gidip paltosunu, lastik ayakkabılarını giyerken kısık sesiyle bağırır durur:

—Artık burada daha fazla kalamam! Hepiniz alçaksınız, anladınız mı, alçak! İstersem hepinizi suya götürür, susuz getiririm!

Yanında duran karısı ona şöyle çıkışır:

—Kendine gel, be dinsiz-imansız! Başımın belası, kafasız yaratık, git de otur yerine!

KAÇIŞ

Uzun bir süreçtir bu. Önce Paşka annesiyle yağmur altında biçilmiş tarlalardan, orman yollarından geçti; bu sırada ayaklarına sarı güz yaprakları yapıştı. Sabah ortalık aydınlanıncaya dek yürüdüler, yürüdüler... Sonra kapıların açılmasını beklerlerken karanlık bir girişin önünde iki saat kadar beklediler. Binanın girişi tıpkı dışarısı gibi soğuk ve rutubetliydi, rüzgar estiği zaman uçuşan yağmur damlaları buraya kadar geliyordu. Biriken kalabalık epeyce artınca sıkışıklıktan Paşka yüzünü birinin gocuğunun eteğine dayamak zorunda kaldı, burnuna çarpan balık kokusuyla uyuklamaya başladı. Derken, kapılar açıldı, annesiyle Paşka binanın holüne girdiler. Buradaki bekleyiş de uzun sürdü. Hastalar sıralarda oturuyorlar, konuşmuyorlar, kıpırdamıyorlardı. Çevresine bakınan Paşka da konuşmuyordu, oysa öyle ilginç, gülünecek şeyler görüyordu ki!.. İçeriye tek ayağı üzerinde sekerek yürüyen bir delikanlı girince annesini dürttü, yüzünü koluyla kapatarak güldü;

—Anne, bak, serçe!

—Sus, oğlum, konuşma!

Duvardaki küçük pencerede hastabakıcının yüzü gözüktü en sonunda. Adam bekleyenlere seslendi:

—Kaydolmak için sıraya girin!

Herkes, bu arada seken delikanlı pencerenin önüne dizildiler. Sırası gelene hastabakıcı adını, baba adını, yaşını, nerede oturduğunu, ne zamandan beri hasta olduğunu soruyordu. Annesinin verdiği yanıtlardan Paşka asıl adının Pavel Galaktionov olduğunu öğrendi. Oğlu yedi yaşına girdiği halde okula gitmiyordu, paskalyadan beri hastaydı.

Kayıt işleri bittikten sonra muayenenin başlaması uzun sürmedi. Beyaz önlüklü, beline bir havlu dolayan doktor gözüktü az sonra. Sıçrayarak yürüyen delikanlının önünden geçerken gözü ona takıldı, durup sordu:

—Söyle bakalım, sen aptal mısın, değil misin? Ben sana pazartesi günü gel, dememiş miydim? Sen kalkmış, cuma günü gelmişsin! Senin gibi budalalar hiç yürümesin daha iyi!

Delikanlının yüzü acımaklı bir hal aldı, sadaka dilenir gibi gözlerini kırpıştırarak;

—İvan Mikolayiç, kızmayın, yardım edin bana, ne olur! dedi.

—İvan Mikolayiç! İvan Mikolayiç! Başka bir şey bilmez misin? Pazartesi günü gel demişsek o gün gel! Ah, şu aptallar!

Muayene başladı. Doktor odasında oturuyor, sırası gelenleri çağırıyordu. Arada bir odadan tiz çığlıklar, çocuk ağlamaları, doktorun azarlamaları duyuluyordu.

—Ne bağırıyorsun? Bir yerini mi kesiyorum? Sesini çıkarmadan otur şuraya!

Paşka'nın sırası gelince onu çağırdı:

—Pavel Galaktionov!

Oğlunun çağrılmasını beklemiyormuş gibi anne bir an apıştı kaldı, sonra çocuğu elinden tuttu, odadan içeri soktu. Doktor masasında oturuyor, çekiçle kalın bir kitaba vurup duruyordu. İçeri girenlere bakmaksızın;

—Neren ağrıyor? diye sordu.

—Küçüğün dirseği ağrıyor, doktor efendi.

Bunu söyleyen anne yüzünü buruşturmuştu, oğlunun ağrısını asıl kendisi çekiyordu sanki.

—Soy çocuğu!

Paşka tıslayarak boynundaki atkıyı çözdü, burnunu yenine sildi, sonra acele etmeksizin gocuğunu çıkarmaya başladı. Doktor kızdı birden.

—Kadın! Buraya oturmaya gelmediniz! Sizden başka bir sürü hastaya bakacağım! Elini çabuk tut!

Paşka gocuğu çıkarıp yere fırlattı, annesinin yardımıyla sırtından gömleğini sıyırdı.

—Ooo, Paşka, bu ne göbek böyle?.. Dirseğini göster, bakayım!

O sırada Paşka'nın gözü kan dolu bir tasa takıldı, doktorun önlüğüne bakarak ağlamaya başladı. Doktor;

—Üüüü! Üüüü! diye kızdırdı onu. Şuna bak, evlenecek çağa gelmiş, bir de utanmadan ağlıyor! Seni yaramaz, seni!

Paşka ağlamasını keserek annesine baktı. Bu bakışta «Hastanede ağladığımı kimseye söylemezsin, değil mi!» diyen bir yalvarış vardı.

Doktor dirseği inceledi, eliyle sıktı, içini çekti, cık cık etti, bir daha sıktı.

—Kadın, sana birisi temiz bir sopa çekmeli, anladın mı? Çocuğu daha önce niye getirmedin? Görmüyor musun, kolu mahvolmuş! Eklem yerine işlemiş yara.

—Bizim aklımız ermez, doktor efendi.

—Doktor efendi! Doktor efendi! Başka şey bilmezsin! Çocuğun kolu çürüyene dek neredeydin? Kolu giderse büyüyünce nasıl iş yapar? Yaşam boyu çekecek, sen de ona bakacaksın! Burnunda bir sivilce çıksa koşar hastaneye gelirsin, ama çocuğun dirseği bıcılgan yara içinde, aldırdığın yok! Hepiniz böylesiniz!

Doktor böyle diyerek bir sigara yaktı. Sigaranın dumanı tütedursun, bir yandan köylü kadınını paylıyor, bir yandan da içinden şarkı söylüyormuşçasına başıyla tempo tutarak düşünüyordu. Soyunuk duran Paşka ise kulakları onda, sigaranın dumanına bakıyordu. Sigara yanıp bitince doktor bir an irkildi, sesini alçaltarak şunları söyledi:

—Kadın, dinle beni! Bu yara merhemlerle, damlalarla geçmez. Onu hastaneye yatıracağız.

—Öyle gerekiyorsa yatsın.

—Kolunu ameliyat edeceğiz. (Paşka'nın omzunu tapışladı) Bak, Paşka, sen burada kalıyorsun. Annen gitsin, sen

bizimle otur! Burası çok hoşuna gidecek. İşleri yoluna kor komaz seninle iskete kuşu tutar, tilki yakalarız. Birlikte gezmeye çıkarız. Tamam mı? Yarın da annen seni görmeye gelir.

Paşka sorarcasına annesine baktı. Beriki;

—Kal, oğlum, dedi.

Doktor neşeliydi.

—Kalıyor, kalıyor! Başka türlüsü olmaz! Ona canlı tilki göstereceğim. Birlikte panayıra gideriz. akide şekeri alırım. Marya Denisovna, çocuğu yukarı götürün!

Sokulgan, neşeli bir adam olan doktor onunla arkadaşlık etmeye can atıyor gibiydi. Paşka böyle bir adamı kıramazdı; ayrıca hiç panayıra gitmemiş, canlı tilki görmemişti. Peki, annesi olmadan nasıl yapacaktı bunları? Bir an düşünüp annesinin de onunla birlikte kalmasını söyleyecekti ki, hastabakıcı kadın kolundan tuttuğu gibi onu merdivenden yukarı sürükledi. Ağzı bir karış açık, çevresine baka baka kadınla birlikte yürüdü. Merdiven basamakları, kapı kasaları kocamandı, koridorlar birbirini dimdik kesiyordu. Her yer sarı bir boyayla pırıl pırıl boyanmıştı, paskalya çöreği gibi kokuyordu. Tavanlardan lambalar sarkıyor, yerlerde dimdik döşeme tahtaları uzanıyordu; duvarlarda sıra sıra sarı pirinç musluklar vardı. Ama en çok hoşuna, onu üzerine oturttukları kocaman karyola ile kılları tenini dalayan battaniye gitti. Elini yastığa, battaniyeye sürdü, koğuşu gözden geçirdi, doktorun çok güzel bir evi olduğuna karar verdi.

Fazla büyük olmayan bir koğuştu burası, içerde topu topu üç karyola vardı. Karyolalardan biri boştu, birini Paşka'ya vermişlerdi, üçüncüsünde ise boyuna öksürüp duran, ikide birde elindeki maşparaya tüküren ekşi suratlı bir ihtiyar oturuyordu. Paşka kapıdan bakınca bitişik koğuşun bir bölümünü gördü, orada da iki karyola vardı. Bunlardan birinde, alnında kocaman bir ur bulunan, solgun yüzlü, sıska bir adam uyuyordu; öbürüne ise başı sargılı, bu duruşuyla köylü karılarına benzeyen bir adam bacaklarını iki yana açarak oturmuştu.

Hastabakıcı Paşka'yı karyolaya oturttuktan sonra dışarı çıktı, az sonra kucağında bir yığın giyecekle geri döndü. Paşka gömleği, pantolonu, sabahlığı üstüne geçirdi, kendini şöyle bir inceledi, bu giysiyle köy sokaklarında yürümenin ne iyi olacağını düşündü. Hayalinde annesinin onu ırmak kıyısına domuzları için lahana yaprağı yolmaya gönderdiğini canlandırdı. Köyün kızları, oğlanları onu çepeçevre kuşatıyorlar, kıskanarak sabahlığını seyrediyorlardı.

Az sonra hastabakıcı geldi, kalaylı iki kase ile iki dilim ekmek getirdi. Kaselerden birinin yaşlı adamın, öbürünü Paşka'nın önüne koydu.

—Hadi, ye yemeğini!

Kasede lahana çorbası ile içinde bir et parçası vardı. Paşa bunu görünce doktorun çok iyi yaşadığını düşündü bir kez daha. Iyi adamdı, doğrusu, başlangıçta gözüktüğü gibi de sinirli biri değildi. Her seferinde kaşığını yalayarak uzun sürede içip bitirdi çorbasını, kasede yalnız et parçası kalınca yaşlı adama yan gözle baktı. Beriki hâlâ bitirememişti, onu kıskançlıkla süzdü. Şimdi sıra ete gelmişti. Paşa bu işi elden geldiğince uzatmak istediyse de tüm çabası boşa gitti, az sonra ondan da eser kalmadı. Bir parça ekmek duruyordu elinde. Ekmeği katıksız yemek pek hoş bir şey değilse de yapacak bir şey yoktu. Paşka bir an düşündükten sonra onu da yedi. O sırada hastabakıcı elinde iki kaseyle geldi. Bunlarda sıcak etli patates vardı.

—Ekmeğin nerede? diye sordu kadın.

Yanıt vermeye çalışan Paşka şişik avurtlarıyla zorlukla soluk alıyordu. Beriki çocuğun başına kakarcasına;

—Bütün ekmeği tıkındın, öyle mi? dedi. Şimdi etli patatesi nasıl yiyeceksin?

Dışarı çıkıp bir parça ekmek daha getirdi. Ömründe etli patates görmemiş olan Paşka yemeğin tadına bakınca pek lezzetli buldu. Az sonra yemeğin yerinde yeller esiyordu, geride çorbadan sonra artandan daha büyük bir ekmek parçası kalmıştı. Yaşlı adamın kalan ekmeğini çekmeceye koyduğunu

gören Paşka aynı şeyi kendisi de yapmak istedi, ama dayanamayıp onu da yedi.

Şimdi sıra biraz dolaşmaya gelmişti. Bitişik koğuşta kapıdan gördüğünden başka dört kişi daha vardı. Ancak bunlardan yalnızca biri dikkatini çekti. Bu, son derece sıska, yüzü kıllarla kaplı, karyolasında otururken saat sarkacı gibi boyuna başını, sağ elini sallayan bir adamdı. Paşka adamdan gözlerini uzun süre ayıramadı. Onun saat sarkacı gibi elini sallayıp durması önce merakını çekip onu eğlendirdiyse de yüzüne iyice bakınca bayağı hasta olduğunu görerek çok korktu.

Üçüncü koğuşa girince yüzleri koyu kırmızı çamurla sıvanmış gibi görünen iki köylüyle karşılaştı. Yataklarında oturan bu adamlar hatları belli olmayan yüzleriyle tıpkı puta tapanların tanrılarına benziyorlardı.

Paşka;

—Teyze, bu adamların niçin yüzleri böyle? diye sordu hastabakıcı kadına.

—Çiçek hastalığına yakalanmışlar.

Kendi koğuşuna dönen Paşka iskete yakalamaya ya da panayıra götürmesi için doktoru beklemeye başladı. Ancak doktor hemen gelmedi. Bu sırada komşu koğuşun kapısında bir hastabakıcı gözüktü. Adam başında kocaman buz torbasıyla yatan hastaya yaklaştı;

—Mihaylo! diye bağırdı.

Beriki uyuyordu anlaşılan, karşılık bile vermedi. Bunun üzerine hastabakıcı elini sallayarak uzaklaştı. Doktorun gelmesini bekleyen Paşka kendi koğuşundaki yaşlı hastayı incelemeye koyuldu. Durmadan öksüren, elindeki maşrapaya tüküren sıskacık adamın öksürükleri öyle uzun sürüyordu ki, boğazından değişik perdelerden sesler, ıslıklar çıkmaya başlıyordu. Bu da Paşka'nın pek hoşuna gidiyordu.

Paşka ona;

—Dede, boğazından niçin ıslık sesleri çıkıyor? diye sordu.

Adamdan yanıt gelmedi. Bunun üzerine biraz daha bekleyip ikinci bir soru sordu:

—Dede, tilki nerede?

—Hangi tilki?

—Canlı tilki.

—Nerede olacak, ormandadır...

Aradan uzun zaman geçtiği halde ne doktor geliyordu, ne bir şey. Neden sonra hastabakıcı bir fincan çay getirdi, gene ekmeğini bitirdi diye Paşka'yı azarladı. Onun ardından koğuşa giren erkek hastabakıcı, Mihaylo'yu uyandırmak için hayli uğraştı.

Dışarda gittikçe hava bozardı, koğuşun ışıkları yandı, doktordan gene haber yoktu. Panayıra gitmek, iskete avlamak için zaman kalmamıştı. Paşka yatağına uzanarak düşünmeye başladı. Doktorun söz verdiği akide şekerleri, annesinin yüzü, sesi geldi hatırına; köydeki evlerinin karanlığını, üzerinde yattığı fırını, dırdırcı ninesi Yegorovna'yı düşündü; içine can sıkıntısıyla birlikte bir hüzün çöktü. Neyse ki ertesi gün annesinin geleceğini anımsayarak gülümsedi, gözlerini yumdu.

Bir hışırtıyla uyandı. Bitişik koğuşta birileri yürüyor, aralarında fısıldaşıyorlardı. Gece lambalarının donuk aydınlığında Paşka, Mihaylo'nun yatağının yanında üç kişinin uğraşıp durduğunu gördü. Bunlardan biri;

—Karyolasıyla birlikte mi götürsek, ne yapsak? dedi.

—Karyola kapıya sığmaz. Toprağı bol olası çok zamansız öldü.

Biri omuzlarından, öteki bacaklarından tutup Mihaylo'yu kaldırdılar, bu sırada zavallının kolları ile sabahlığının etekleri aşağı sarktı. Köylü karısına benzeyen üçüncü kişi istavroz çıkardı. Böylece üç kişi paldır küldür sesler çıkararak, Mihoylo'nun eteğine basarak koğuştan dışarı yürüdüler.

Uyuyan yaşlı hastanın göğsünden hışırtılar, çeşit çeşit tonda ıslıklar koptu. Bütün bunlara kulak kabartan Paşka

karanlık pencerelere gözlerini dikerek yatağından fırladı, korkuyla haykırmaya başladı:

—Anneee! Anneee!

Sonra, kimsenin gelmesini beklemeden bitişik koğuşa fırladı. Orada, gece lambalarının belli belirsiz aydınlığında nesnelerle gölgeler birbirine karışmış gibiydi. Mihaylo'nun ölümünden tedirginleşen hastalar yataklarına oturmuşlardı. Her biri olduğundan daha iri gözüküyor, karanlık köşedeki hasta elini, başını sallayıp duruyordu.

Nereye gittiğini bile düşünemeyen Paşka kendini çiçek hastalarının yattığı koğuşa attı, oradan koridora çıkıp geniş bir koğuşa girdi. Burada dev yapılı, uzun saçlı kocakarıların kimisi oturmuş, kimisi yatmıştı. Kadınlar koğuşundan koşarak geçen Paşka yeniden koridora, oradan tanıdık merdiven korkuluklarına geldi. Koşa koşa merdivenden aşağı inince sabahleyin annesiyle birlikte oturdukları hasta odasını gördü, çıkış kapısını aramaya başladı.

Sürgü çatırdayarak açıldı, soğuk bir hava esti. Bir an tökezleyen Paşka avluya attı kendini. Tek düşüncesi vardı şimdi: Koşmak, durmadan koşmak! Yol-iz bilmiyordu, ama hep koşarsa annesinin yanına varacağından emindi. Hava kapalı olmakla birlikte bulutların arasından ay gözüküyordu. Paşka binanın ön merdivenlerinden aşağı koştu, oradaki odunluğun çevresini dolanınınca ıpıssız bir fundalıkla karşılaştı. Bir an durup düşündükten sonra gene hastaneye yöneldi, koşarak arkaya dolandı, ama kararsızlık içinde çakılıp kaldı: Beyaz beyaz gömüt haçları duruyordu karşısında.

—Anneciğiiim! diye bağırarak geriye atıldı.

Birtakım karanlık, asık suratlı binaların yanından geçerken gözüne aydınlık bir pencere çarptı.

Karanlıklar ortasındaki bu kırmızı leke çok korkunç gözüktüyse de zaten korkudan çılgına dönen Paşka ister istemez oraya yöneldi. Aydınlık pencerenin bitişiğinde binanın merdivenli girişi vardı, beyaz levhalı bir de kapı... Paşka basamak-

lardan yukarı koştu, pencereden içeri baktı; yüreğini keskin, tüm varlığını saran bir sevinç kapladı. Neşeli, canayakın doktoru masaya oturmuş, kitap okuyordu. Mutluluktan uçan Paşka elini ona uzatıp bağırmak istediyse de bilmediği bir güç soluğunu kesti, bacaklarına vurdu. Zavallı çocuk bir an sallandıktan sonra duygusuz, basamaklara yuvarlandı.

Kendine geldiğinde ortalık aydınlanmıştı; onu panayıra götüreceğini, iskete, tilki yakalayacağını söyleyen tanıdık ses yanıbaşında konuşup duruyordu:

—Sen ne aptal çocukmuşsun, Paşka! Sana başka ne diyeyim? Güzel bir sopa çekmeli en iyisi!

BİR SORUN

Uskovların aile gizinin (sırrının) evden dışarı çıkmaması için en sıkı önlemler alınmıştı. Hizmetçilerin yarısı tiyatroya, sirke gönderilmiş; geri kalanlar ise mutfağa tıkılmıştı.Verilen buyruğa göre yabancılar eve sokulmayacaktı. Albay amcanın karısı, kız kardeşi ile eğitici bu gizi bildikleri halde bilmez görünüyorlar; salona, konuk odasına filan çıkmadan yemek odasında oturuyorlardı.

Bütün bu kargaşaya yol açan 25 yaşlarındaki Saşa Uskov eve geleli çok olmuştu. Delikanlı, destekçisi, iyi yürekli İvan Markoviç dayının tavsiyesi üzerine salonda, çalışma odasına açılan kapının önünde sessizce oturuyor; içten bir itirafa hazırlanıyordu.

Kapının arkasında, çalışma odasında bir aile toplantısı sürüp gitmekteydi. Hayli tatsız, nazik bir sorun üzerinde tartışıyorlardı. Saşa Uskov bankerlerden birinde sahte bir se-net kırdırmıştı. Üstelik senedin vadesi geçeli tam üç gün oluyordu... İşte şimdi iki amcası ile dayısı Ivan Markoviç bu sorunu çözmeye uğraşıyorlardı.

Senedi ödeyip ailenin namusunu mu kurtaracaklardı, yoksa ellerini bu işten çekip konunun mahkemede çözülmesini mi bekleyeceklerdi? Yabancı olup da bu gibi işlerle ilgilenmeyenler için çözüm kolay gibi gözükebilir. Ama böyle sorunlara çare bulmak felaketine düşen insanlar için durum pek ciddi ve zordur. Amcalar ile dayı çoktandır görüşüyorlardı, ama sorunun çözümünde bir adım bile ilerleme sağlanamamıştı.

Albay olan amcalardan biri;

—Baylar, aile namusunu kör inanç saydığımı kimse söyle-

yemez! dedi. (Yorgun sesinde bir acılık vardı.) Benim ağzımdan böyle bir söz çıkmadı. Ben, yalnız, sizi yanlış bir görüşe saplanmamanız için uyarıyorum. Sakın onarılmaz bir yanlışa düşmeyin! Şaşıyorum, nasıl olup da beni anlamıyorsunuz? Sizinle Çince değil, Rusça konuşuyorum.

İvan Markoviç yumuşak bir sesle;

—Anlıyoruz, azizim, anlıyoruz, diye karşılık verdi.

—Benim aile namusunu kabul etmediğimi ileri sürdüğünüze göre, demek ki, anlamıyorsunuz. Gene vurguluyorum, yanlış anlaşıldım.

Bir daha belirtiyorum, yan-lış an-lam ve-ri-len aile namusu kavramıdır kör inanç olan. Yan-lış an-lam-lar ve-ri-len, diyorum, dikkat edin! Birtakım güdülerle bir dolandırıcıyı savunmak, onu göreceği cezadan kurtarmak, bu dolandırıcı kim olursa olsun, yasalara karşı gelmektir; aklı başında insanlara yakışmaz! Bu, aile namusunu kurtarmak değil, medeni cesaretsizliktir. Bakın, isterseniz ordudan örnek alalım... Ordunun onuru bizim için tüm onurlardan daha üstündür. Ama biz gene de suçlu olan mensuplarımızı saklamıyor, suçlarını örtbas etmiyoruz. Onları mahkemeye veriyoruz. Peki, bundan bir şey çıkıyor mu? Ordunun onuru mu eksiliyor? Hiç de değil, tam tersine!

Defterdarlıkta çalışan öteki amca sessiz, pek uzak görüşlü olmayan, romatizmalı bir zattı. Ya hiç konuşmuyor ya da dava açılırsa Uskovların gazetelerin diline düşeceği konusunda kem küm ediyordu. Ona bakılırsa bu işi baştan kapatmak, çevreye yayılmasına engel olmak en iyisiydi. Gazetelerin diline düşmek korkusundan başka ileri sürdüğü bir düşünce yoktu.

Saşa'nın dayısı iyi yürekli İvan Markoviç'in sesinde bir titremeyle düzgün, tatlı bir konuşması vardı. O, işi başka bir yönden ele alıyordu. «Gençliğin hakkı vardır» diyordu. «Kendini kaptırması onun bir özelliğidir, hangimiz genç olmadık, hangimiz kaptırmadık? Sıradan insanları bırakın bir yana, büyük adamlar bile gençliklerinde yanlış hareketlerden,

birtakım kötülüklere kapılmaktan kurtaramamışlardır kendilerini. Ünlü yazarların yaşamlarını ele alalım, hangisi gençken kumarda para kaybetmemiş, içmemiş, mantıklı düşünen insanların kızgınlıklarını üzerlerine çekmemiştir? Eğer Saşa'nın kendini kapıp koyvermesi bir suç sayılıyorsa, unutmamak gerekir ki, Saşa doğru-dürüst öğrenim görmemiştir. Annesini, babasını küçükken kaybeden bu çocuk lisenin ikinci sınıfında da okuldan ayrılınca en nazik yaşlarında yolunu bulamadı, yararlı etkilerden uzak kaldı. Saşa çok sinirli, kolaylıkla feveran eden bir gençtir, sağlam bir temele oturtulamamıştır, talihsizliğinin kurbanıdır. Suçluysa bile herhalde hoşgörüye, yufka yürekli yakınlarının sevgisine hakkı vardır. Onu cezalandırmak gerektiğine inanıyorum, ama zaten o, vicdan azabı duyarak, bizlerin kararını beklerken tattığı acılarla yeterince cezasını çekmiştir. Albayın ordu ile yaptığı karşılaştırma pek güzeldir, bu onun zekasının yüksekliğini göstermektedir. Toplumsal yükümlülükten söz etmesi ise onun ruhundaki soyluluğun göstergesidir. Öte yandan unutmayalım ki, her bireyin içinde yurttaşlık sorumluluğu ile birlikte bir de Hıristiyanlık duygusu vardır....»

Ivan Markoviç coşkuyla;

—Suçlu bir genci cezalandırmak yerine ona yardım elimizi uzatsak yurttaşlık sorumluluğumuzu çiğnemiş mi oluruz? diye bağırdı.

Bundan sonra aile namusu kavramından söz etti. Kendisi gerçi Uskov soyuna mensup olmak gibi bir onura sahip değildi, ama bu ünlü soyun XIII. yüzyıldan beri sürüp geldiğini çok iyi biliyor, ayrıca anısını unutamadığı kız kardeşinin, bu soyun temsilcilerinden birinin karısı olduğunu bir dakika bile hatırından çakarmıyordu. Kısacası, bu soy çeşitli nedenlerle kendisi için büyük değer taşımaktaydı. 1500 ruble gibi bir para için bu, her değerin üstündeki soyağacına gölge düşürülmesine izin veremezdi. Gene de bütün sayıp döktüğü nedenler yeterli görülmezse, Ivan Markoviç, onu dinleyenlerin son olarak kendi

kendilerine şu soruyu sormalarını önerdi: Suç denen olgu aslında nasıl bir şeydi? Suç, kötü niyetle yapılmış ahlaksızca bir davranıştı. Yalnız, suç işleyen insan kendi iradesinde özgür müydü? Bu soruya bilim olumlu bir yanıt verememekteydi. Bilginlerin bu konuda her birinin görüşü değişikti. Söz gelişi, yeni Lombrozzo[1] okulu iradenin özgürlüğünü kabul etmiyor, suçu bireyin yapısal özelliklerinin bir ürünü sayıyordu.

Albay yalvarırcasına;

—İvan Markoviç, biz burada ciddi, önemli bir işten söz ediyoruz, siz tutmuş, Lomrozzo'dan, şundan-bundan dem vuruyorsunuz, dedi. Kültürlü bir insan olduğunuzdan kuşku yok, ama işi böyle kurcalamanın ne gereği var? Bu cafcaflı sözlerin, güzel konuşmanızın sorunu çözeceğini mi sanıyorsunuz?

Saşa Uskov kapının önünde bütün bunları dinliyordu işte. İçinde ne korku, ne utanç, ne de sıkıntı vardı; yalnız yorgunluk ile ruhsal boşluk duyuyordu. Ona göre bağışlansa da, bağışlanmasa da hepsi birdi... Buraya yalnızca verilecek kararı dinlemek, gerekirse açıklamada bulunmak üzere çağrılmıştı. Buna da iyi yürekli İvan Markoviç'in isteğine uyarak razı olmuştu. Başına ne gelirse gelsindi. Ha şu ev, ha hapishane, ha Sibirya...

—Sibirya'ysa Sibirya! Ne olmuş yani? diye söylendi.

Bıkmıştı yaşamaktan, yaşamak ona yük geliyordu. Gırtlağına kadar borç içindeydi, cebinde meteliği kalmamıştı, akrabalarıyla arası açıktı, arkadaşlardan, kadınlardan er ya da geç ayrılması gerekecekti, çünkü başkasının sırtından geçinmesinden dolayı onu küçük düşürüyorlardı. Doğrusu, geleceği pek parlak değildi.

Her şeye boş vermekle birlikte onu içerde işe yaramaz bir genç, bir suçlu olarak adlandırmaları kanına dokunuyordu. Her an yerinden fırlamak, odaya dalmak, albayın madeni, bet sesine karşılık;

---

1 Cesare Lombrozzo (1835-1909) İtalyan antropoloğu.

—Yalan söylüyorsunuz? diye bağırmamak için kendini zor tutuyordu.

Suçlu nitelemesi korkunç bir şeydi. Bu sözcük ancak caniler, hırsızlar, haydutlar için kullanılabilirdi. Genclde ahlaksız, kötü insanlar için. Saşa ise o gibi insanlardan uzaktı. Evet, borç içindeydi, üstelik ödeyecek durumda da değildi. Bu devirde borcu olmayan insan var mıydı? Albay ile İvan Markoviç de başkalarına borçluydular.

Saşa, «Benim günahım ne?» diyc düşündü. Sahte senet kırdırmaktan başka bir şey yapmamıştı. Tanıdığı bütün arkadaşlar aynı yolla para buluyorlardı. Örneğin Handrikov ile Von Burst nc zaman parasız kalsalar, akrabaları ya da dostları adına sahte bono düzenlcyip kırdırırlar; sonra evlerinden para gelir gelmez bu bonoları vadesi dolmadan geri alırlardı. Saşa'nın yaptığı da aynı şeydi. Ama Handrikov söz verdiği parayı ödemeyince imzaladığı bonoyu geri alamamıştı. Kabahati Saşa'da değil, ters raslantılarda aramak gerekirdi. Başkasının imzasını kullanmak iyi bir hareket sayılmazdı, gene de ona suçlu denmemeliydi. Herkesin kullandığı bir yöntem, çirkin bir işlemdi bu, öte yandan kimseye bir zararı yoktu. Çünkü Saşa albay amcasının imzasını taklit ederken ona bir kötülük geleceğini, onu zarara sokacağını hatırına bile getirmemişti. Saşa «Hayır, bu benim suçlu olduğumu göstermez. Benim karakterim suç işlemeye uygun değil, duygulu, iyi yürekli bir insanım. Param olunca yoksullara yardım ederim.» diye düşündü. O böyle düşünürken kapının arkasında konuşmalar sürüp gidiyordu.

Albay gittikçe öfkelenerek;

—Baylar, bu işin sonu yoktur, diye bağırdı. Düşünün bir kere: Diyelim ki onu bağışlayıp senedi ödedik. O zaman Saşa gene aynı yolsuz yaşamı sürdürür. Yeni yeni borçlar alır, parasını saçıp savurur, bizim terzilerimize gider, bizim adımıza kendisine giysiler ısmarlar. Yaptığı bu işin son düzenbazlığı

olacağı konusunda güvence verebilir misiniz? Bana gelince, ben onun düzeleceğine hiç inanmıyorum.

Defterdarlık memuru amcası bu sözlere karşılık bir şeyler homurdandı, sonra da İvan Markoviç rahat bir sesle, tatlı tatlı konuşmaya başladı. Albay sandalyesini oradan oraya çekiyor, madeni sesiyle İvan Makroviç'in konuşmasını bastırıyordu. En sonunda kapı açıldı, İvan Markoviç dışarı çıktı. Zayıf, sakalsız yüzü yer yer kızarmıştı. Saşa'yı kolundan tutarak;

—Gidelim, dedi. Her şeyi olduğu gibi anlat. Fazla gururlanmadan, saygıyla, içtenlikle...

Saşa çalışma odasına girdi. Defterdarlıkta görevli amcası oturuyor, albay ellerini cebine sokmuş, bir dizini sandalyeye dayamış, masanın önünde dikiliyordu. Oda sigara dumanıyla dolu ve havasızdı. Saşa amcalarının ikisine de bakmadı. Birdenbire yüreği utançla doldu, içi sıkıldı. Kaygıyla dayısına dönerek;

—Ödeyeceğim... Vereceğim, diye mırıldandı.

Madeni ses;

—Senedi kırdırırken sonunu düşünmedin mi? diye sordu.

—Ben... bana... o zaman Handrikov para getireceğine söz vermişti.

Saşa bundan başka bir şey söylemedi. Odadan çıktı, yeniden kapının önündeki iskemleye oturdu.

O anda çekip gitmeyi çok isterdi. Ama içinden taşan nefret onu boğuyor; albayın konuşmasını ağzına tıkmak, onu aşağılamak için orada kalması gerektiğine inanıyordu. Nefret ettiği amcasına söylenecek şöyle adamakıllı, ağır bir söz ararken karanlıkta kalan konuk odasının kapısından biri çıktı. Albayın karısıydı bu. Kadın Saşa'yı yanına çağırdı. Parmaklarını çıtlatarak, iki gözü iki çeşme;

—Aleksandr,[1] biliyorum, beni sevmiyorsunuz, dedi. Ama rica ederim, beni dinleyin! Dostum, bu nasıl oldu? Sizin bu

1 Saşa, Aleksandr'ın küçüklük adıdır. (Ç.N.)

yaptığınız korkunç bir şey! Tanrı aşkına onlara rica edin, yalvarın, kendinizi temize çıkarın!

Saşa onun kalkıp kalkıp inen omuzlarına, yanaklarından süzülen iri göz yaşlarına bakıyor; kapının arkasından gelen, yorgun, bitkin insanların sinirli, boğuk seslerine kulak kabartırken umursamazca omuz silkiyordu. Saşa soylu akrabalarının 1500 ruble yüzünden bunca şamata koparacağını aklının köşesinden bile geçirmezdi. Ne göz yaşlarına, ne de onların seslerinin titremesine bir anlam verebiliyordu.

Bir saat sonra albayın kendi düşüncesini kabul ettirdiğini işitti. İki amca ile dayısı işi mahkemeye bırakmaya karar vermişlerdi. Albay içini çekerek;

—Karar verilmiştir! dedi. Daha fazla tartışmaya gerek yok!

Bu karardan sonra herkeste, hatta albayda bile hissedilir bir çözülme başladı. Odaya bir sessizlik çöktü. Dayısı ah çekerek;

—Aman Tanrım! dedi. Ah, zavallı kız kardeşim!

Ondan sonra kız kardeşinin mutlaka odanın içinde bir yerde bulunduğunu anlatmaya başladı. Herhalde o saygıdeğer, bahtsız, zavallı kadın şimdi ağlıyor; oğlu için yalvarıyordu. Onun öbür dünyadaki huzuru için Saşa'nın bağışlanması gerekirdi.

Hıçkırıklar duyuluyordu. İvan Markoviç ağlıyor, kapının arkasından işitilmesi olanaksız birtakım sözler mırıldanıyordu. Albay ise ikide birde ayağa kalkıyor, odada bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, yeniden uzun konuşmalar başlıyordu.

Tam o sırada konuk odasında saat ikiyi vurdu. Aile toplantısı son bulmuştu. Albay sinirlerini böylesine altüst eden kişiyi gözü görmesin diye salona girmeden holden geçip gitti. İvan Markoviç ise salona geldi. Çok heyecanlıydı; ellerini ovuşturuyor, dudaklarında gülücükler oynaşıyordu. Ağlamaklı gözleri neşeliydi. Saşa'ya;

—Durum iyi, dedi. Tanrı'ya şükür!.. Artık evine gidip

rahatça uyuyabilirsin. Senedi biz ödemeyi kararlaştırdık. Fakat şu koşulla ki, pişmanlık getireceksin; yarından tezi yok, köye gelip benim yanımda çalışmaya başlayacaksın.

Bir dakika sonra İvan Markoviç ile Saşa paltolarını, şapkalarını giymişler; merdivenden iniyorlardı. Dayı durmadan öğüt veriyor, bu öğütler bir kulağından girip öbür kulağından çıkan Saşa ise omuzlarından ağır bir yükün yavaş yavaş kalktığını hissediyordu. Bağışlanmıştı! Artık özgürdü! Neşe bir rüzgar gibi göğsünü dolduruyor, yüreğinde tatlı bir ürperme duyuyordu. Derin derin solumak, koşmak, tüm hazıyla yaşamak isteği vardı içinde. Kararmış gökyüzüne, sokak fenerlerine baktı; Von Burst'un bugün «Ayı» lokantasında doğum gününü kutlayacağını anımsadı. Yeniden neşe kapladı yüreğini.

—Ben de giderim! diye kararını verdi.

Fakat aynı anda cebinde tek metelik kalmadığı geldi hatırına. Yanlarına gideceği arkadaşları parasızlığından ötürü zaten onu hor görüyorlardı. Ne olursa olsun para bulmalıydı. İvan Markoviç'e;

—Dayı, bana yüz ruble ödünç versen e! dedi.

Dayısı onun yüzüne şaşkın şaşkın baktı, fener direğine doğru geriledi. Saşa ağırlığını bir ayağından öbürüne vererek, soluk soluğa;

—Dayı, çok rica ediyorum, yüz rubleyi ver! dedi.

Suratı bir anda değişti, titremeye başladı, yaşlı adamın üstüne yürüdü. Onun hâlâ durumu anlamadığını, hep öyle şaşkın şaşkın dikildiğini görerek;

—Vermiyor musun? diye sordu. Öyleyse dinle, yarın hemen gidip polise durumu bildiririm, senedi ödemenize fırsat vermem. İstersem başka bir sahte senet daha imzalarım.

Afallayan İvan Markoviç dehşet içinde, anlaşılmaz laflar mırıldanarak çantasından yüz rublelik bir kağıt para çıkardı; Saşa'ya uzattı. Saşa parayı kaptığı gibi ondan uzaklaştı...

Arabaya binen Saşa birden dinginleşerek neşesinin yerine

geldiğini hissetti. İyi yürekli İvan Markoviç'in aile meclisinde sözünü ettiği o gençlik hakları yüreğinde uyanmış, yeniden sesini duyurmaya başlamıştı. Az sonra katılacağı içki alemini zihninde canlandırıyor; kafasındaki şişeler, kadınlar, dostlar arasında şu minicik düşünce dönüp dolaşıyordu:

—Şimdi anlıyorum ki, suçluyum ben. Evet, suçluyum...

a) Tabipler Odası Başkanı'nın seçimi.
b) 2 ekimdeki olayın görüşülmesi.
c) Yönetim kurulu üyesi Dr. M.N. Bron'un raporunun tartışılması.
ç) Yapılan işlerin görüşülmesi.

2 Ekim tarihindeki olayın suçlusu Doktor Şelestov yukarıdaki gündemin görüşüleceği genel kurul toplantısına katılmak niyetiyle, epey zamandır aynanın karşısında dikilerek yüzüne umursamaz bir ifade vermeye çalışıyordu. Eğer oraya heyecanlı, gergin, kızarmış ya da fazlasıyla soluk bir yüz ifadesiyle giderse düşmanları onun, kendisine karşı çevirdikleri entrikalara önem verdiğini düşünebilirlerdi. Ama eğer yüzü soğuk, kayıtsız, durgun görünür; yaşamla didişmekten yorgun, toplumun üstünde birinin yüz ifadesini taşırsa düşmanları onun yüzüne bakarak büyük bir saygı duyarlardı. Hani ozan nasıl der:

İsyankar başını dikleştirip yükselterek
Napolyon anıtından daha yukarı kalkmış.

Düşmanlarının entrikalarıyla, kavgalarıyla ilgilenmeyen birisinin tavrıyla en sonuncu katılacaktı toplantıya. Salona sessizce girecek, ağır ağır saçlarını düzeltecek, kimsenin yüzüne bakmaksızın gidip masanın bir ucuna oturacaktı. Oturduktan sonra dinlediği konuşmalardan sıkılmışçasına, kimseye sezdirmemeye çalışır gibi esneyecek, önüne bir gazete çekerek okumaya başlayacaktı... Bırak toplantıda tartışsınlar, canlarının istediği kadar konuşsunlar, heyecanla bağırıp çağırsınlar; o

hiçbirine aldırmayıp gazetesini okumayı sürdürecekti. Ama adı sık sık geçmeye başladıktan, tartışılan konu kızışıp akkor haline geldikten sonra sıkıntılı, yorgun bakışlarını meslektaşlarına çevirecek; en sonunda konuşmak zorunda kalmış birinin sıkıntısıyla şunları söyleyecekti:

—Sonunda beni konuşmak zorunda bıraktınız... Hazırlıksız geldiğim için derli-toplu bir konuşma yapamayacağım, o bakımdan hepinizden özür dilerim. Konuya baştan başlayarak girmek istiyorum. Geçen genel kurulda kimi değerli meslektaşlarım konsültasyonlarda takındığım tavırları beğenmediklerini ileri sürerek benden açıklama istediler. Bense açıklama yapmayı gereksiz, onların suçlamasını yersiz bulduğum için Tabipler Odası üyeliğinden çıkarılmamı söyleyerek toplantıdan ayrıldım. Şimdi görüyorum ki, bana yeni yeni suçlamalar yüklenmektedir, bu durumda kendi yönümden bir açıklama yapmam kaçınılmaz olmuştur, bunu da üzülerek belirtiyorum. Işte açıklamalarım...

Doktor Şelestov elindeki kalemle, saatinin köstekğiyle oynayarak konsültasyonlarda gerçekten sesini yükselttiğini, orada yabancıların bulunmasına aldırmaksızın meslektaşlarının sözünü kestiğini söyleyecekti. Gene bir konsültasyon sırasında doktorların, hasta yakınlarının yanında hastaya, «Size afyon iğnesini hangi salak yazdı?» diye bir soru yöneltmişti. Konsültasyonların olaysız geçmediği doğruydu. Ama sebebi neydi bütün bunların? Çok basit... Konsültasyonlarda meslektaşlarının bilgi düzeyinin düşüklüğü onu şaşırtıyordu. Kentin tabipler odasında tam 32 doktor vardı, bunların çoğunun bilgisi tıbbiye birinci sınıf öğrencisininkinden daha azdı. Örnek için uzağa gitmeye gerek yoktu. Elbette *nomina sunt odiosa*,[1] ancak kurula katılanların hepsi kendi meslektaşlarıydı, o bakımdan desteksiz atmış olmamak için adını açıklamak gerekecekti. Örneğin herkes çok iyi biliyordu ki, saygıdeğer Von Bron

1 Adını anmadan geçelim.(Lat.)

kadın memurlardan Seryojkina'nın yemek borusunu sonda yaparken delmişti.

Von Bron ayağa fırlayıp ellerini çırparak yaygarayı basacaktı:

—Sayın meslektaşım, yemek borusunu sondayla delen sizsiniz, ben değilim! Size bunu kanıtlayabilirim!

Şelestov ona aldırmadan konuşmasını sürdürecekti:

—Gene herkes biliyor ki, saygıdeğer doktor Jila, tiyatro oyuncusu Semiramidina'nın böbreğini ur sanıp biyopsi yaptı, bunun sonucunda çok geçmeden kadında *exitus letalis*[1] ortaya çıktı. Değerli meslektaşımız Besstrunko bir hastanın sol ayağının hastalıklı tırnağını çekecek yerde sağ ayağının sağlam tırnağını çekmiştir. Sayın meslektaşımız Terharyants'ın, asker karısı İvanova'nın östaki borusuna sonda sokarken her iki kulak zarını patlattığını belirtmeden geçemeyeceğim. Aynı meslektaşımızın, dişini çektiği bir hastasının alt çenesini yerinden oynattığını, adam beş ruble ödemeye razı olmadan çenesini yerine oturtmadığını belirtmenin tam zamanıdır. Sayın doktor Kuritsın eczacı Grummer'in yeğeniyle evli olup onunla işbirliği içindedir. Gene herkes çok iyi biliyor ki, Tabipler Odası'nın genç yazmanı Skoropalitelniy saygıdeğer Oda başkanımız Güstav Güstanoviç Prehtel'in karısıyla yaşamaktadır... Bilgi düzeyinin düşüklüğünden ahlak düşüklüğüne geçmiş bulunduğum için beni hoş görün. Bence böylesi daha iyidir, çünkü ahlak konusu bizim bam telimizdir. Kanıtsız konuşmamış olmak için adını anmadan geçemeyeceğim, değerli arkadaşımız Puzırkov alay komutanının karısı bayan Treşçinkskaya'nın yaş günü toplantısına katıldığında Oda başkanımızın karısıyla yaşayanın Skoropalitelnıy değil, ben olduğumu ileri sürmüş. Bunu söylemek cüretinde bulunan Puzırkov geçen yıl değerli arkadaşımız Znobiş'in karısıyla sevişirken üstlerine ben varmıştım. Söz Znobiş'ten açılmışken belirteyim: Kadınların

---

1 Son kanıt. (Lat.)

kendilerini tehlikeye atmadan tedaviye gittikleri tabip unvanını kazanan kimdir? Znobiş... Salt drahoma almak için tüccar kızıyla evlilik yapan kimdir? Znobiş... Herkesin büyük saygı duyduğu Oda başkanımıza gelince, kendisi homeopati[1] ile uğraşmakta olup casusluk yaptığı için Prusyalılardan para almaktadır. Prusya casusu olmak, işte *ultima ratio*![2]

Doktorlar bilgili, güzel konuşuyor gözükmek için iki Latince deyimi sık sık kullanırlar: *nomina sunt odiosa, ultuma ratio.* Şelestov yalnız Latince'yle yetinmeyip Fransızca, Almanca da konuşacaktı. Doktorları suya götürüp susuz getirecek bir adamdı o, isterse hepsinin foyasını yüzlerine vurabilirdi. Onun bu çıkışları karşısında oturum başkanı ikide birde zile basacak, meslektaşları yerlerinden fırlayacak, bağırıp çağıracak, ellerini, kollarını sallayacaklardı... Yahudi soyundan gelenler bir araya kümelenip;

—Gal! Gal! Gal! diye uğuldaşmaya başlayacaklardı.

Şelestov kimseye aldırmadan konuşmasını sürdürecekti:

—Tabipler Odası'na gelince, şimdiki yapısı ve düzeni içinde yok edilmesi gereken bir kurumdur. Çünkü bu kurumda her şey entrikaya dayanmaktadır. Her yerde entrika, düzenbazlık, karalama! Bu entrika gayyasının bir kurbanı olarak şunları söylemeyi borç bilirim...

Böyle diyerek sırayla herkesin suçunu yüzüne çalacaktı. Onu destekleyenler alkış tutup ellerini oğuşturacaklardı. Bu inanılmaz şamata, gürültü-patırtı arasında başkanlık seçimine geçilecekti. Von Bron ile yandaşları Prehtel lehine oy verirlerken sağlıklı düşünen doktorlar onlara yuh çekip bağırmaya başlayacaklardı:

—Prehtel, defol! Şelestov'u isteriz, Şelestov'u!

Şelestov, Prehtel ile Von Bron'un 2 ekimdeki olaydan

---

1 Çok miktarda verilince hastalık yapan ilacın azıyla iyileştirme yöntemi. (Ç.N.)

2 Son kanıt! (Lat.)

ötürü kendisinden özür dilemeleri koşuluyla onlarla anlaşmaya razı oluyordu. Yeniden inanılmaz bir gürültü kopuyor, Yahudi soyundan gelenler bir araya toplanıp «gal-gal»larına başlıyorlardı. Prehtel ile Von Bron dayanamayıp Tabipler Odası üyeliğinden istifa ediyorlardı en sonunda. İyi de yapıyorlardı...

İşte Şelestov başkan. Şimdi yapılacak ilk iş, güzel bir temizliğe geçmek. Znobiş gidecekti. Terharyantsev gidecekti. Yahudi soyundan gelen saygıdeğer tabiplerin hepsi gidecekti. Şelestov, onu destekleyenlerle birlikte ocak ayına dek Tabipler Odası'nda tek bir entrikacının kalmamasını sağlayacaktı. Tabipler Odası sağlık ocağı poliklinik bölümü baştan başa boyanıp duvarlara «Sigara içmek kesinlikle yasaktır!» levhaları asılacak, hastabakıcı ile hemşire yardımcısı işten kovulacak, bundan böyle ilaçlar eczası Grummer'den değil, Hriaşçabmjitski'den alınacak, doktorlardan kendisi hazır bulunmadan ameliyat yapmamaları istenecekti. En önemlisi de «X. kenti Tabipler Odası Başkanı...» diye bir kartvizit bastıracaktı.

Aynanın karşısında dikilirken Şelestov bunları hayal ediyordu işte... Derken, saat 7'yi vuruyor. Toplantıya katılma zamanı gelmiştir. Tatlı hayallerinden ayrılıp yüzüne umursamaz bir ifade vermeye çalışıyor Şelestov. Ama heyhat! Yüzüne umursamaz, kayıtsız bir anlam vermeye çalıştıkça suratı üşümüş bir zağar eniğinki gibi ekşi, bön bir görünüm alıyor; saygıdeğer bir adamın yüz ifadesini takınmaya çalıştıkça suratı iyice uzayarak köpek eniğininkinden de öte, şaşkın bir kazın görünüşüne bürünüyordu. Göz kapaklarını aşağı indirip göz süzüyor, avurtlarını şişiriyor, alnını buruşturuyor, ama istersen tükür, bir türlü arzuladığı görünüşü elde edemiyor. Bu suratın yaratılış özellikleri böyle olsa gerek, ne yaparsan yap boşuna! Daracık bir alın, kurnaz satıcı kadınlarınki gibi fır fır dönen küçücük gözler, aptallarınki gibi öne fırlamış bir çene, yanakları ile saçları ise az önce bilardo salonundan apar topar dışarı

kovulmuş «saygıdeğer bir yurttaş»ın görünümünde...

Şelestov bu surata bakıp bakıp küplere biniyor, yüzünün kendisine oyun oynadığını düşünmeye başlıyor. Hole gidip üstünü giyiniyor; orada da kürkünün, lastik ayakkabılarının, şapkasının kendisine karşı entrika çevirdiğini geçiriyor için-den.

—Arabacı, sağlık ocağına! diye sesleniyor sokağa çıkınca.

Adamlara yirmi kapik verdiği haldc düzenbaz herifler kırk kapikten aşağısına razı olmuyorlar. Neyse, faytonlardan birine kurulup yola çıkıyor. Yüzüne buz gibi bir rüzgar çarpıyor, ıslak karlar yapışıyor, atlar yürümek nedir bilmiyor... Hepsi sözleşmişler sanki, el birliğiyle entrika çeviriyorlar. Hep entrika, düzenbazlık, oyun!

ESKİ EV

Bir ev sahibinin anlattıkları

Eski evimi yıktırıp yerine yenisini yaptırmam gerekiyordu. Mimara boş odaları gezdirirken her birinde yaşanmış çeşitli olayları anlatıyordum. Yer yer kopup sarkmış duvar kağıtları, donuk pencere camları, kararmış tuğla ocaklar, daha birçok şey eski evde pek yakında insanların yaşadığına tanıklık ediyor; onlarla ilgili anılarımı canlandırıyordu.

İşte, sözün gelişi, bir gün sarhoş adamlar şu merdivenden cenaze indirirlerken ayakları kaymış, tabutla birlikte aşağı yuvarlanmışlardı. Canlı adamlar yara bere içinde kaldılar, ölü ise bir şey olmamış gibi istifini bozmadı, yerden kaldırıp tabuta koyduklarında ciddi ciddi başını salladı. İşte yan yana şu üç kapı... Bu odalarda, erkek konukları eksik olmayan, bu yüzden herkesten iyi giyinip ev kirasını da zamanında ödeyen üç kız otururdu. Koridorun sonundaki şu kapı çamaşırhaneye açılır. Orada gündüz çamaşır yıkarlar, geceleri ise gürültü-patırtı ederek bira içerlerdi. Şu üç odalı küçük dairede ise her yer basillerle, bakterilerle doludur. Berbat bir yerdir burası, nice kiracının kanına girmiştir. Kesin kanıma göre birisinin lanetine uğramış bir dairedir, burada kiracılarla birlikte görünmeyen birinin yaşadığından eminim. Burada oturan kiracı bir ailenin sonunu çok iyi anımsıyorum.

Anası, karısı, dört çocuğu olan, başka bir özelliğiyle göze çarpmayan bir adamı gözünüzün önüne getirin. Adı Potuhin'di. Züğürdün biriydi; bir noterin yanında çalışır, ayda 35 ruble kazanırdı. Ağzına içki koymaz, dinine düşkün, ağırbaşlı

bir insandı sizin anlayacağınız. Bana ev kirasını getirdiği zaman üstü-başı düzgün olmadığı, ödemeyi beş gün geciktirdiği için özür üstüne özür dilerdi. Kirayı aldığım konusunda bir alındı imzalayıp verdiğimde saf saf gülümser, «Amma da yaptınız, sevmem böyle şeyleri!» derdi. Yoksuldu ama namuslu yaşıyordu. Ortadaki şu odada dört çocukla birlikte yaşlı haminne otururdu. Burada yatıp uyurlar, yemek pişirirler, konuklarını ağırlarlar, hatta dans bile ederlerdi. Şu odada Patuhin kalırdı. Başkalarının yazılarını temize çcktiği bir de masası vardı. Raporları, piyeslerdeki rolleri tertcmiz yazardı. Şurada, sağdaki odada kiracıları tesfiyeci Yegorov otururdu. Ağırbaşlı, ama içki içmeyi seven bir adamdı. Sıcaktan pek hoşlanmadığı için cvin içinde yalınayak, sırtında yalnız mintanıyla dolaşırdı. Yegorıç kilit, tabanca, çocuk bisikletleri onarır; ucuz duvar saati filan getirirlerse onlara da bir şeyler yapardı. Yirmi beş kapiğe çocuk patenleri yaptığını görenler vardı, gelgelelim böyle şcylerden nefret eder, asıl sanatının müzik aletleri onarmak olduğunu söylerdi. Masasının üstünde hurda demir parçaları arasında her zaman tuşlarından biri eksik bir akordeon ya da yanlardan ezilmiş bir trompet görmek olasıydı. Patuhin'e oda kirası olarak iki buçuk ruble ödcrdi. Sobada kızdıracağı demir parçalarını almak için odasından çıkmak dışında hep tezgahının başında uğraşır dururdu.

Bazı akşamlar, ki bu çok seyrek olurdu, içeriye girdiğim zaman şu görüntüyle karşılaşırdım: Potuhin masasının başında bir yazıyı temize çekmekte, annesi ile zayıf, yorgun yüzlü karısı lambanın önünde dikiş dikmekte, Yegorıç ise eğesiyle gıcır gıcır çalışmaktadır. Yeniden odun atılmamakla birlikte soba çevreye boğucu bir sıcak saçıyordur. Ağır havaya tuzlu lahana çorbası ile sasımış kundak bezi kokusu, Yegorıç'ın kendine özgü kokusu sinmiştir. Boğucu hava içinde de olsa çalışan insanların yüzleri, sobanın yanına sıralanmış çocuk donları, Yegorıç'ın demir parçaları tüm yoksulluğa karşın evde huzur,

sevgi, mutluluk bulunduğunu göstermektedir. Kapının arkasında, koridorda saçları taranmış, neşeli çocuklar koşuşturup dururlar. Onlar bu dünyada her şeyin iyi gittiğinden, sabahleyin, bir de yatarlarken Tanrı'ya dua ettikten sonra sonsuza değin böyle sürüp gideceğinden emin gibidirler...

Şimdi de bu odanın ortasında, sobadan bir-iki adım ötede bir tabut, tabutun içinde ise Potuhin'in karısını gözlerinizin önüne getirin. Karısı sonsuza dek yaşayan bir koca yoktur, ama ölümün bu eve girmesi bambaşka bir şeydir.

Ayin yapıldığı sırada Potuhin'in ciddi yüzüne, sertlik okunan gözlerine bakarak;

—Ah, be kardeşim! diye düşündüm.

Bu dairede yaşayan görünmez kişinin Potuhin'i, çocuklarını, nineyi, Yegorıç'ı özellikle seçmiş olduğunu sanıyordum. Ben boş inançları olan bir insanım; bu, belki ev sahibi olduğum, kırk yıldır kiracılarla ilgilendiğim için böyledir. Örneğin iskambil oyununda en başta şansınız yoksa sonuna değin ütüleceğinize inanırım. Kör yazgı sizi ve ailenizi yeryüzünden silip atmak istiyorsa insafsızca peşinize düşer, ilk bahtsızlık uzun bir kötülük zincirinin yalnızca başlangıcıdır. Bahtsızlık üst üste yığılmış taşlara benzer, yüksek ırmak kıyısındaki taşlardan biri düşmeyegörsün, hemen arkasındakiler de yuvarlanacaktır. Sözün kısası, ayinden sonra Potuhin'in dairesinden ayrılırken onun da, ailesinin de kendilerini bekleyen sonuçtan kurtulamayacaklarına inanıyordum.

Gerçekten de iki hafta geçmiş-geçmemişti ki, yanında çalıştığı noter adamcağızın işine son vermiş, yerine bir kız oturtmuştu. Peki, şuna ne dersiniz? Potuhin'in asıl kırıldığı şey, işinden olmaktan çok, yerine bir erkek değil, bir kızın alınmış olmasıydı. Neden bir kız alınmıştı? Onuruna öyle dokundu ki, eve gelince çocukların hepsini sopadan geçirdi, anasına sövüp saydı, zil-zurna sarhoş oluncaya dek içti. Ona Yegorıç da katılmıştı.

Bana o ayın kirasını getirdiği zaman 18 gün geciktiği halde özür dilemedi, ben alındıyı verirken de hiç sesini çıkarmadı. Bir sonraki ay parayı annesi getirdi, ancak kiranın yarısıydı bu. Geriye kalanı bir hafta sonra ödeyeceklerini bildirdi. Üçüncü ay tek metelik ödemediler. Kapıcı, numarası 23 olan bu dairede oturanların «yakışık almayacak davranışlarda» bulunduklarını söyleyerek yakınmaya başladı. Bunlar kötü belirtilerdi.

Gözünüzün önüne şöyle bir manzara getirin: Somurtkan yüzlü Petersburg sabahı şu donuk pencerelerden içeriye bakıyor. Kocakarı sobanın yanında çocuklara çay içirmekte. Yalnız büyük torun Vasya bardaktan içiyor, ötekiler ise çayı doğrudan doğruya çaydanlıktan bardaklara döküyorlar. Sobanın önünde Yegorıç çömelmiş oturuyor, elindeki demiri ateşe sokmaya çalışıyor. Bir gün önceki içkiden ötürü başı kurşun gibi ağırlaşmış, bakışları donuk, oflayıp pufluyor, titriyor, durmadan öksürüyor...

—Beni de baştan çıkardı, şeytanın dölü! Kendisi zıkkımlandığı yetmiyormuş gibi, başkalarını da günaha sokuyor! diye homurdanıyor.

Potuhin kendi odasında, üstünde artık ne yorgan, ne de yastık bulunmayan karyolasında oturuyor; parmaklarını saçlarına geçirmiş, donuk gözlerle ayaklarının ucuna bakıyor. Üstübaşı yırtık, saçları hayli zamandır tarak yüzü görmemiş, üstelik hasta...

Kocakarı Vasya'ya acele etmesini söylüyor:

—İç, çabuk iç! Yoksa okula geç kalacaksın. Ben de çıfıtlara tahta silmeye gideceğim.

Bütün evde umutsuzluğa kapılmayan tek kişi kocakarıdır. Gençliğini anımsayarak gündelik işlere gidiyor. Cuma günleri tefeci Yahudilerin bürosunda döşeme silmekte, cumartesileri tüccar evlerine çamaşıra gitmekte, pazarları ise sokak sokak dolaşarak sadaka verecek hayırsever aramaktadır. Çalışmadığı gün yok gibidir. Çamaşır da yıkıyor, tahta da siliyor, doğumlara

da gidiyor, görücülük de yapıyor, dileniyor da... Elverdiği ölçüde içmekten de geri kalmıyor, gelgelelim içkiliyken bile işini unutmuyor. Rusya'da böyle sağlam kocakarılar çoktur, hem de birçok mutlu yuvanın temel direkleridir bunlar.

Çayını bitiren Vasya kitaplarını çantasına yerleştirerek sobanın arkasına gidiyor, orada ninesinin giyeceklerinin yanında paltosu asılı durur. Bir dakika sonra oradan çıkarak soruyor.

—Benim paltom nereye gitti?

Nine ile öteki çocuklar hep birlikte paltoyu aramaya koyuluyorlar, uzun süre arıyorlar, ama palto sanki yer yarılmış da yerin dibine geçmiş. Nereye gider bu palto? Ninenin, Vasya'nın beti benzi atıyor, yüzlerinden korku okunuyor. Yegorıç bile şaşkınlık içinde. Yalnız Potuhin kıpırdamadan, sessiz duruyor. Başka zaman her şeyi hemen fark ederken şimdi bir şey görmüyor, bir şey işitmiyor. Eh, kuşku verici bir durum.

Yegorıç;

—Paltoyu satıp içmiştir! diye onu gösteriyor.

Potkuhin'den ses yok; demek ki, Yegorıç haklı. Vasya dehşet içinde kalıyor. Rahmetli annesinin çuha giysisinden bozulup dikilen, güzelim saten astarlı paltosu satılarak meyhanede içkiye yatırılmış. İnanılacak gibi değil! Paltoyla birlikte, yan cebinde kalan mavi kalem ile kabında altın harflerle «Nota Bene» yazılı defter de meyhane yoluna kurban edilmişti. Defterin içinde ucu silgili başka bir kalem, ayrıca çıkartmalar vardı...

Vasya'nın içinden doya doya ağlamak gelir, ama olmaz ki! Başı ağrıyan babası ağladığını duyarsa bağırır, tepinir, dayak atmaya başlar; hele akşamdan kaldığı zamanlar pestilini çıkarır. Nine Vasya'yı korur, bunun üzerine babası ona da vurur. Sonunda kavgaya Yegorıç karışır, babasının boğazına sarılır, ikisi birden yere düşerler. Yerde yuvarlanır, tepinir, sarhoş insanların hayvansal hırsıyla birbirlerine saldırırlar. Nine ağlamaya

başlar, çocuklar bağırışırlar, komşular kapıcıyı çağırırlar. Hayır, en iyisi ağlamamak!

Ağlamak, yüksek sesle öfkesini belirtmek mümkün olmadığından Vasya homurdanır, ellerini acıtasıya sıkar, havayı tekmeler ya da ceketinin yenini ısırarak köpeğin tavşanı tartakladığı gibi, uzun süre kendi kolunu tartaklar. Gözleri deli gözleri gibidir, yüzü umutsuzluktan gerilip çarpılmıştır. Onun bu durumunu gören nine birdenbire başındaki şalı çekip alır, gözlerini bir noktaya dikerek elleriyle, ayaklarıyla tuhaf hareketler yapmaya başlar. O anda, öyle sanıyorum ki, çocuk da, kocakarı da yaşamlarının söndüğünü, gelecek için artık umut kalmadığını anlamışlardır.

Potuhin kimsenin ağladığını işitmez, ama olup bitenleri odasından görür. Yarım saat sonra ninesinin şalına bürünen Vasya okula gidince, adam size anlatmak için söz bulamadığım bir yüzle sokağa fırlayarak oğlunun peşinden koşar. Çocuğuna seslenmek, onun gönlünü almak, özür dilemek, rahmetli annesinin üzerine yemin ederek namus sözü vermek ister, ama göğsünden hıçkırıktan başka bir şey çıkmaz. Sabahleyin hava nemli, soğuktur. Okula yaklaşan Vasya, arkadaşları, kadına benziyor, demesinler diye, şalı çıkarıp yalnız ceketle okulun kapısından içeri girer. Potuhin eve dönünce hıçkıra hıçkıra ağlar, abuk sabuk bir şeyler mırıldanır; annesinin, Yegorıç'ın, onun tezgahının önünde yerlere kadar eğilir. Sonra biraz kendini toparlayınca koşarak benim yanıma gelir; soluk soluğa, kendisine bir iş vermem için yalvarır. Gelin de adamcağızı umutsuz bırakın!

Potuhin;

—Sonunda kendime gelebildim! diye mırıldanır. Artık aklımı başıma toparlamalıyım. Bu rezilliğe bir son vereceğim!

Sevinir, bana teşekkür eder. Ben de ev sahibi olduğumdan beri bu kiracı bayları inceden inceye irdelediğim, onların iç yüzlerini bildiğim için, ona bakarken;

—Çok geç, arkadaş! Sen artık bir ölüsün! demek gelir içimden.

Yanımdan ayrılan Potuhin doğruca okulun yolunu tutar. Orada bir aşağı, bir yukarı dolaşarak çocuğunun okuldan çıkmasını bekler.

Oğlan okuldan çıkınca;

—Bana bak, Vasya, oğlum! der. Az önce söz verdiler, bana iş bulacaklar. Sabret, sana mükemmel bir kürk alacağım. Seni lisede okutacağım. Anlamıyor musun, lisede! Seni soylu bir insan yapacağım. Bir daha içki koymayacağım ağzıma. Namusum üzerine söz veriyorum ki, içmeyeceğim!

Bunları söylerken tüm yüreğiyle aydınlık geleceğe inanmaktadır. Ama işte akşam olur. Çıfıtlardan aldığı yirmi kapikle yorgun argın eve dönen kocakarı çocukların çamaşırlarını yıkamaya koyulur. Vasya bir köşeye çekilmiştir, matematik problemleriyle uğraşır. Yegorıç çalışmaz, Potuhin'in çabasıyla kendini büsbütün içkiye vermiştir; yenilmez bir içki içme isteğiyle kıvranır durur. Odalar sıcak, hava boğucudur. Kocakarının çamaşır yıkadığı tekneden ortalığa buhar yayılır.

Yegorıç somurtkan bir yüzle;

—Ne dersin? Gidelim mi? diye sorar.

Benim kiracı susar. Oğluna verdiği sözden dolayı canı sıkkındır. İçmek isteğiyle, yüreğini saran can sıkıntısıyla boğuşur... ve elbette sıkıntısı üstün gelecektir. Ondan sonrası belli...

Gece yarısı Yegorıç ile Potuhin çıkıp gelirler, sabahleyin Vasya ninesinin şalının yerinde yeller estiğini görür...

İşte anlattığım olay bu dairede geçmiştir. Şalın parasını içkiye yatıran Potuhin o günden sonra bir daha eve dönmedi. Nereye gittiğini bilmiyorum. Onun kayıplara karışmasından sonra nine büsbütün içmeye başladı, sonra yatağa düştü. Kocakarıyı hastaneye kaldırdılar, küçük çocukları akrabalarından birisi alıp götürdü. Vasya da işte şu çamaşırhaneye girdi. Gündüzleri ütülere ateş yetiştirir, geceleri ise bira taşırdı.

Çamaşırhaneden kovulunca şu odalarda kalan üç kızdan birinin yanına girdi. Verilen görevleri yerine getirmek için bütün gece sokakları dolaşıyordu. Kabadayılık mı yapıyormuş, neymiş?.. Daha sonra nereye gittiğini bilmiyorum.

Şu odada da dilencilik yapan bir çalgıcı on yıl kadar oturmuştu. Öldüğü zaman döşeğinin içinden tam yirmi bin ruble çıktı.

UMURSAMAZLIK

Uzun yük treni çoktan beridir istasyonda bekliyor. Lokomotiften ise tıs çıkmıyor, sanki ateşi sönmüş. Trenin çevresinde, istasyonda kimsecikler gözükmüyor.

Vagonlardan birinden süzülen soluk bir ışık demeti yedek yolun rayları üzerine düşmüş. Vagonun içinde, yere serilmiş bir keçe üzerinde oturan iki kişi var: Biri, değirmi kır sakallı, kalpağı andıran, uzun bir kürk şapka ile içi kürklü palto giymiş yaşlı bir adam; öteki ise bıyığı yeni terlemiş bir genç. Gencin sırtında yünlü kumaştan, lime lime olmuş bir ceket, ayaklarında çamurlu çizmeler var. İkisi marşandizle hayvan götürüyorlar. Yaşlı adam ayaklarını ileri uzatmış, suskun otururken derin derin düşünüyor. Genç ise yarı uzanmış, elindeki külüstür armonikayla bir şeyler çalmaya çalışıyor. Yanlarında bir fener asılı, fenerin içinde mum yanmakta.

Vagon tıka-basa dolu. Fenerin soluk ışığında dikkatlice bakacak olursanız ilk ağızda gözünüzün önünde canlı olduğu belli, ama acayip, biçimsiz nesneler belirir. Vagonun kaygan duvarlarında kıskaçlarıyla, dokungaçlarıyla aşağı-yukarı oynaşıp duran, itişip kakışan dev yengeçler benzeri şeylerdir bunlar. Ancak biraz daha dikkatle bakınca karanlık içinde önce boynuzlar, boynuzların duvara vuran görüntüleri, sonra kemikleri çıkmış upuzun sırtlar, pis kıllı deriler, kuyruklar, gözler iyice belirginleşir. Öküzler ve duvara vuran gölgeleridir bunlar. Vagonda sekiz-on hayvan var. Bazıları başlarını çevirip vagondaki iki kişiye bakar, kuyruklarını sallar; bazıları da yatmaya ya da ayakta daha rahat durmaya çalışır. Hayvanlar vagona zor sığarlar. Bazıları yatarsa ötekiler ayakta durmak, daha bir sı-

kışmak zorunda kalır. Ne yem tekneleri, ne yularları, ne altlarında saman döşekleri, ne de önlerinde bir tutam ot var...

Uzun bir sessizlikten sonra yaşlı adam kapaklı cep saatini çıkarıp bakar: İkiyi çeyrek geçiyor.

—Aşağı-yukarı iki saattir bekleyip duruyoruz. Gidip biraz dürtüklümeli adamları. Yoksa sabaha dek burada kalırız. Uykuya mı daldılar, nedir?

Yaşlı adam ayağa kalkar, daha bir uzayan gölgesiyle aşağıya, karanlığın içine iner. Katar boyunca başa doğru yürür, yirmi kadar vagon geçtikten sonra lokomotifin kırmızı ateşini görür. Kapısı açık ocağın önünde bir adam kımıldanmadan oturmakta; kasketinin siperi, burnu, dizleri kıpkırmızı aydınlanmış. Karanlıkta başka bir yeri gözükmez.

Yaşlı celep;

—Çok bekleyecek miyiz daha? diye sorar.

Berikinden ses yok. Hiç kıpırdamadığına göre uyuyor olmalı. Yaşlı celep öksürerek gırtlağını temizler. Sabırsızlandığı belli. Hava öyle soğuk ki, içine işler insanın. Adamcağız büzüşerek lokomotifin çevresini dolaşır. Bu sırada iki fenerin güçlü ışığı bir an gözlerini kamaştırır, gece daha bir karanlık gelmeye başlar. Oradan küçük istasyon binasına doğru yürür. Peron basamakları ıslak ıslak. Yeni düşmüş, eriyen karlar şuradaburada beyaz beyaz, küme küme birikmiş.

İstasyon binasının içi aydınlık, hamam gibi de sıcak. Gaz kokusu sinmiş salon bir baskül, üstüne kondüktör üniforması konulmuş bir kanepe dışında bomboş. Ancak buraya açılan iki kapı daha var. Bunlardan birinden telgraf masası ile yeşil kalpaklı bir lamba gözükmekte. Öbürü ise koyu renge boyalı kocaman bir dolabın yarı yarıya doldurduğu başka bir odaya açılıyor. İçerde başkondüktör ile makinist pencere boşluğuna oturmuşlar; ikisinin elinde bir şapka, bunu evirip çevirerek tartışıyorlar.

Makinist;

—Gerçek kunduz değil, Polonya kunduzu, diyor. Gerçek

kunduz böyle olmaz. Kaç para ettiğini soracak olursanız, taş çatlasa beş ruble.

Başkondüktör öfkelelenir.

—Bu işlerden pek de anlarsınız ya! Beş ruble olur mu? Durun, şu celebe soralım. (Yaşlı adama döner.) Bay Malahin, sizce şu şapka gerçek kunduz mu, yoksa Lehistan kunduzu mu?

Yaşlı Malahin şapkayı alır, tam bir uzman tavrıyla kürkünü eller, tüylerine üfler, koklar, öfkeli yüzünde birden küçümseyen bir gülümseme belirir.

—Lehistan kunduzu bu, Lehistan kunduzu.

Gene bir tartışmadır başlar. Başkondüktör şapkanın gerçek kunduz olduğunda direnir, makinist ile Malahin ise onu böyle olmadığına inandırmaya çalışırlar. Tartışma sırasında yaşlı celep birdenbire buraya niçin geldiğini anımsar.

—Şapka gerçek kunduz ya da başka bir şey, ama tren de duruyor, baylar! Daha ne bekliyoruz? Gideceksek gidelim!

Başkondüktör;

—Gideceğiz, der. Birer sigara daha içelim de gidelim. Ancak aceleye gerek var mı? Nasıl olsa ilerdeki istasyonda bekletecekler.

—Anlamadım, niçin bekletiyorlar?

—Öyle işte... Bir istasyonda geç kalınca öbür istasyonlarda da bekletirler. Karşıdan gelen trenlere zamanında yol vermek için. Şimdi gitsek de bir, sabaha kalsak da... Ne yapsak artık 14 numarayı vermezler, 23 numarayı alacağız.

—Neden öyle oluyormuş?

—Oluyor işte...

Malahin başkondüktörü dikkatle süzer. Kendi kendine konuşuyormuş gibi, düşünceli düşünceli mırıldanır:

—Yalan söylüyorsam Tanrı cezamı versin! Hesap ettim, not defterime de yazdım: Yol boyunca tam otuz dört saat kaybetmişiz. Bu gidişle ya öküzler geberecek ya da yerine varınca

etleri iki ruble bile etmeyecek. İşleri bu dereceye vardırdınız. Amacınız beni batırmak mı?

Başkondüktör kaşlarını kaldırıp derin derin iç çeker. Bunun, «Çok üzgünüm, arkadaş. Haklı söze ne denir?» gibi bir anlamı vardır. Makinist ise susar, düşünceli düşünceli şapkasını inceler. İkisinin yüzünde de gizli bir düşünce okunmaktadır. Adamlar açığa vurmazlar düşüncelerini. Sessizliğin sözden daha etkili olduğunu bildikleri için susarlar. Gerçekten de yaşlı celep onların ne düşündüğünü anlar. Elini cebine atar, bir 10 rublelik çıkarır; bakışlarını, yüzünün duruşunu değiştirmeden, rüşvet alıp verirken yalnız Ruslarda görülen bir kendine güven ve dobralıkla parayı başkondüktöre uzatır. Beriki sessizce alır, parayı dörde katlar, ağır ağır cebine sokar. Ardından üçü birlikte odadan çıkarlar, uyuyan kondüktörü yanından geçerken uyandırırlar, perona yürürler. Başkondüktör omzunu silkerek;

—Öf, amma da hava! Göz gözü görmüyor, yahu! diye söylenir.

—Tam kurt havası...

Malahin pencereden içeri bakınca yeşil kalpaklı lamba ile telgraf masasının yanında duran telgrafçının sarı saçlı başını görür. Az sonra odada başka biri daha belirir. İstasyon şefidir bu. Sakallı, kızıl saçlı istasyon şefi masaya eğilir, önündeki mavi kağıdı okur, bir yandan da sigaralı parmağıyla satırları çabuk çabuk izler... Malahin kendi vagonuna doğru yürür.

Yol arkadaşı genç, eskisi gibi yarı uzanmıştır; elindeki armonikadan zor işitilir sesler çıkarır. Yeni terlemiş bıyıklarıyla çocuk denecek yaştadır. Dolgun, beyaz yüzünde, geniş şakaklarında bir çocuksuluk okunur; bakışları da büyüklerin bakışına benzemez, ama uysal ve tasalıdır. O da yaşlı celep gibi iri kıyım, sağlam yapılı, ağır, kaba saba olduğundan, iri bedenini kımıldatmaya gücü yetmiyormuş gibi oturuşunu hiç bozmamıştır. Biraz kımıldanacak olsa «Güm!» diye patlayacak, bu gürültüden hem kendisi, hem öküzler ürkecekmiş gibi gelir insana. Armonikanın tuşlarına, düğmelerine kalın, küt parmak-

larıyla beceriksizce bastıkça aletten cılız, tiz sesler çıkar. Bu seslerin oluşturduğu tekdüze, basit ezgiden pek hoşlandığı, kulak kesilerek dinlemesinden bellidir.

Bir kampana sesi işitilir, bu ses öylesine kısıktır ki, ta uzaklardan geliyor sanırsınız. Arkasından ikinci, üçüncü kampanalar duyulur, sonra başkondüktörün düdük sesi çınlar. Bir dakika kadar derin bir sessizlik olur. Vagon hareket etmediği, yerinde durduğu halde tekerlerin altından birtakım belirsiz sesler, ayaklar altında çiğnenen karın kıtırtıları duyulur. Derken, vagon irkilir, şıp diye kıtırtılar kesilir. Yeni bir sessizlik çöker ortalığa. Ardından vagon yerinden sıçramışçasına güçlü bir sarsıntı olur, öküzler birbiri üzerine düşer. Yaşlı celep itiliş sırasında ensesine kayan şapkasını düzelterek;

—Dilerim, öbür dünyada da senin başına aynı şeyler gelir! diye homurdanır. Bütün hayvanları sakatlayacak, namussuz!

Genç celep Yaşa uzandığı yerden doğrulur, yere yıkılan öküzlerden birinin boynuzlarından tutarak ayağa kalkmasına yardım eder. Bu sarsıntının ardından bir sessizlik daha çöker. Tekerler altından gene kar gıcırtıları işitilir. İnsana öyle gelir ki, tren hafifçe geriye doğru kaymıştır. Yaşlı celep;

—Şimdi gene ileriye çekecek, der.

Gerçekten bütün tren çırpınırcasına titrer, çatırtılar duyulur, vagonun sarsılmasıyla birlikte öküzler gene üst üste düşerler. Yaşa kulak kabartır.

—İşleri zor! Herhalde tren pek yüklü, lokomotifin çekmeye gücü yetmiyor.

—Önceden yüklü değildi de şimdi mi yüklü? Yok, aslanım, bu demektir ki, başkondüktör verdiğim paradan makiniste pay ayırmamış. Git de şunu götür, yoksa sabaha dek treni çekiştirir durur.

Yaşa yaşlı celepten üç ruble alır, aşağıya atlar. Ağır adımları vagonun dışında tok sesler çıkarır, sonra sesler yavaş yavaş azalmaya başlar. Bir suskunluk çöker her yere... Bitişik vagonda bir öküz şarkı söylüyormuş gibi alçak perdeden uzun uzun

böğürür. Yaşa geriye döner. İçeri girerken vagonun kapısından nemli, soğuk bir rüzgar akın eder. Yaşlı celep;

—Kapıyı sıkıca kapa da yatalım, der. Mum boşuna yanmasın.

Yaşa ağır kapıyı yavaş yavaş kapatır... Lokomotifin düdüğü işitilir, tren hareket eder. Yaşlı celep keçenin üzerine uzanır, başını çıkınına koyarak;

—Soğuk, diye söylenir. İnsanın kendi evi başka. Her şey sıcacık, tertemiz, yumuşacıktır. Dua edecek yer de vardır. Oysa şurada domuzdan daha kötü durumdayız. Dört gündür çizmelerimizi çıkarmıyoruz.

Yaşa vagonun sallantısından sağa-sola yalpalayarak fenerin kapağını açar, ıslak parmağıyla fitile bastırır, mum bir an parlar, tava gibi cızırtı çıkardıktan sonra söner.

Malahin, Yaşa'nın yattığını, geniş sırtıyla arkasına dayandığını hissederek;

—Ya, aslanım, der. Her aralıktan buz gibi bir rüzgar üflüyor. Annen ya da kız kardeşin burada bir gece kalsalar sabaha dek kakırdarlardı. Böyle işte, oğlum, sen kardeşlerin gibi okumak istemediğin için babanla birlikte öküz götürürsün. Kabahat sende, kendi derdine yan. Kardeşlerin şimdi rahat yataklarında yatıyorlar, üzerleri yorganla örtülü. Sense okulunu savsakladın, haylazlık yaptın. Şimdi öküzlerden bir farkın yok.

Trenin gürültüsünden yaşlı adamın konuşmaları işitilmemektedir, gene de uzun süre bir şeyler mırıldanır, içini çeker, homurdanır. Vagonun soğuk havası gitgide bozulup ağırlaşır. Taze gübre kokusu ile mumun isi havaya öylesine sinmiştir ki, uykuya dalmak üzere olan Yaşa'nın boğazı gıcıklanır, göğüs boşluğu yanar. Çok geçmeden öksürmeye, hapşırmaya başlar. Böyle kokulara çoktan alışmış bulunan yaşlı adam bir şey olmamış gibi, derin derin soluk alarak homurdanmasını sürdürür.

Vagonun sallanmasına, tekerlerin vuruşuna bakılırsa tren düzgün olmayan bir hızla ilerlemektedir. Lokomotifin ağır ağır

soluk alması, dışarı hava püskürürken tıslaması sürer gider. Tekerlerin takırtısıyla aynı ritimde olmamakla birlikte genel bir uğultu sarmıştır bütün katarı. Öküzler bir o yana, bir bu yana savrulurlar, boynuzları duvarlara çarpar.

Yaşlı celep uyandığında vagonun yarıklarından, açık duran küçük pencereden sabahın mavi gökyüzünü görür. Dayanılmaz bir soğuk vardır; insanın en çok sırtı, ayakları üşür. Bir ara tren durunca uykulu uykulu yerinden kalkan Yaşa, suratı bir karış asık, öküzlerin yanına gider. Babasının keyfi de yerinde değildir. Suratını asmış, kaşlarını çatmıştır. Öfkeyle homurdanır, oğluna ters ters bakar. Yaşa kocaman omzunu bir öküzün karnına dayamış, hayvanı hafifçe kaldırarak ayaklarına dolaşan ipi çözmeye çalışmaktadır.

Yaşlı adam;

—Dün «İpler uzun.» demiştim. Sen de «Yok, yok, baba, uzun değil!» diye tutturdun. Sana nasıl söz dinleteceğiz, bilmem ki! Hep kendi bildiğini okuyorsun, serseri! diye çıkışır.

Kapıyı hırsla itip açar, vagonun içine birden ışık dolar. Kapının tam önünde bir yolcu treni durmaktadır. Arkada da önünde sundurması bulunan kırmızı bir bina vardır. Burası büfeli büyük bir istasyondur.Vagonların damları, sahanlıkları, yerler, traversler, her şey un ufak, yeni düşmüş bir karla örtülüdür. Vagonlar arasındaki boşluklardan peronda gidip gelen yolcular, orada gezinen kırmızı yüzlü, kızıl saçlı bir jandarma eri görünür. Fraklı, kar gibi beyaz eldivenli bir uşak tepsi üzerinde iki simitle bir bardak çayı koşarak götürmektedir. Uşağın uykusunu almadığı, üşüdüğü, yaşamından hiç de memnun olmadığı bellidir.

Yaşlı celep yüzünü doğuya dönerek dua etmeye koyulur. Öküzle işini bitirmiş olan Yaşa da elindeki küreği köşeye dayadıktan sonra babasının yanında dikilir, duaya başlar. Genç celep yalnızca dudaklarını kıpırdatıp istavroz çıkarmaktadır, babası ise yüksek sesle fısır fısır dua okur, her duanın ardından;

—Tanrı hepimize uzun ömürler versin! Amin! der.

Derin derin soluk aldıktan sonra yeni bir duaya başlar. Her şey bitince son sözlere basa basa:

—Mihrabına yüzümüzü sürelim! diyerek içini çeker.

Duasının ardından Yaşa babasına;

—Bana beş kapik verir misin? der.

Beş kapiği aldıktan sonra kırmızı bakır çaydanlığı kapar, sıcak su getirmek için istasyona koşar. Traversler, raylar üzerinden geniş adımlarla atlayarak, taze karlar üzerinde iri iri izler bırakarak, dünden kalma çayı geçtiği yerlere dökerek büfeye ulaşır; elindeki parayı çaydanlığa çat çat vurmaya başlar. Vagondan, büfecinin eliyle kocaman çaydanlığı ittiği, semaverinin yarısını beş kapiğe boşaltmaya razı olmadığı, ama Yaşa'nın musluğu kendi eliyle açtığı, işine engel olmamaları için dirseklerini gerdiği, sıcak suyla çaydanlığı iyice doldurduğu görülür. Koşa koşa vagona dönerken büfeci arkasından;

—Seni dürzü! Tanrı cezanı versin, e mi? diye bağırır.

Çay içerlerken yaşlı celep homurdanır:

—Durmadan tıkınırız ama iş yapmaya gelince yan çizeriz! Dün de akşama değin yedik içtik, ama ne masraf ettiğimizi yazmayı unuttuk. Bizde de kafa mı var?

Yaşlı adam bir önceki günün masraflarını söylenerek anımsamaya çalışır; kullanıla kullanıla yıpranmış not defterine kondüktöre, makiniste, yağcıya ne kadar para verdiğini yazar. Bu arada yolcu treni çoktan gitmiştir, bir servis lokomotifi boşalan yolda sanki amaçsız amaçsız, özgürlüğüne seviniyormuş gibi gidip gelmektedir. Yükselen güneş karlar üzerinde ışıldar; sundurmanın saçağından, vagonların damlarından duru su damlacıkları düşer.

Yaşlı celep çayını bitirdikten sonra tembel tembel istasyona doğru yürür. Birinci mevki bekleme salonunda bizim başkondüktör ile istasyon müdürü ayakta durmaktadırlar. Gencecik müdür şirin, küçük bir sakal bırakmış; pek şık, hışır hışır bir palto giymiştir. Herhalde hep aynı yerde durmaya alışık olmadığından, iyi bir yarış atı gibi zarif devinmelerle

boyuna ayak değiştirir, çevresini süzer, yanından geçenleri askerce selamlar, gözlerini kısar, gülümser... Kırmızı yanaklı, sağlıklı, canlı, neşeli, esin dolu bir adamdır; kan fışkıran yanaklarına bakınca onun, taze karla birlikte az önce gökten düştüğünü sanırsınız.

Başkondüktör, Malahin'i görünce suçlu suçlu iç geçirir, ellerini iki yana açar.

—Ah, azizim, 14 numarayla gidemeyeceğiz artık! Pek geciktik. Başka bir katara bu numarayla yol vermişler.

İstasyon şefi elindeki kağıtları çabuk çabuk gözden geçirir, gök mavisi gözlerini Malahin'e diker, gülümseyerek, yüzünün bütün tazeliğini onun üzerine üfleyerek, heyecanla sorular sormaya başlar:

—Bay Malahin sizsiniz, demek? Marşandizde öküzleriniz var, değil mi? Sekiz vagon, ha? Ne yapacağız şimdi? Çok geç kaldığınız için 14 numarayı geceleyin başka bir katara verdik. Sizi nasıl yollasak, bilmem ki?

Pembemsi parmaklarıyla Malahin'in kürklü gocuğunun önünü tutarak, boyuna ayak değiştirerek, hangi katarların gittiğini, hangilerini yeni göndereceklerini açıklar. Okşayıcı sesiyle onu kandırmaya çalışır gibidir. Bu arada Malahin'e elinden gelen her kolaylığı göstereceğini söyler. Gerçekten de yüzünden yalnız Malahin'e değil, bütün dünyaya yardım etmeye hazır olduğu okunur. Mutlu, neşeli bir görünüşü vardır, yaşamından çok memnundur. Malahin karmaşık numaralama sisteminden bir şey anlamadığı halde onu can kulağıyla dinler, onaylarcasına başını sallar, iki parmağıyla adamın hışırtılı paltosunun yumuşacık tüylerine dokunur. Kibar, güler yüzlü bir genci dinlemek hoşuna gitmiştir. Kendisi de ondan hoşlandığını göstermek için cebinden bir on rublelik çıkarır, bir an düşünüp buna iki ruble daha ekler, hepsini istasyon müdürüne verir. Öteki onu askerce selamlar, zarif bir hareketle parayı cebine koyar. Kafasında ansızın parlak bir düşünce doğmuştur:

—Baylar! der. Şöyle bir şey yapsak mı acaba? Askeri tren[1] geç kaldı. Bakın, hâlâ görünürlerde yok. Sizi şu askeri trenin numarasıyla gönderelim. Onu da 28 numarayla yola koyarız. Ha, ne dersiniz?

Başkondüktör;

—Olabilir, diye kabul eder.

İstasyon müdürü çok mutlu olmuştur.

—Mükemmel! Öyleyse burada beklemenize gerek kalmadı. Sizi hemen yolluyorum. Çok iyi oldu!

Malahin'e selam verir, elindeki kağıda göz gezdirerek odasına koşar. Yaşlı celep konuşmalardan hoşnut kalmıştır. Gülümseyerek, sanki «Burada başka hoş bir şey yok mu?» diye aranırcasına çevresine bakınır; başkondüktörü kolundan tutar.

—Hadi, gidelim de bir şeyler içelim!

—İçmek için biraz erken değil mi?

—Yok, dostluğumuza dayanarak sizi ağırlamak istiyorum.

Birlikte büfeye giderler. Bir kadeh içtikten sonra başkondüktör yiyeceği şeyleri uzun uzun seçer. Geçkin yaşta, şişman mı şişman bir adamdır; yumru yumru yüzü rengini atıp sapsarı olmuştur. Etleri löp... löp sarkan hantal gövdesi, derisinin hastalıklı rengi onun çok içen, vaktinde uyumayan bir adam olduğunu göstermektedir.

Malahin;

—Hadi, ikinci kadehleri de içelim, der. Soğuk havada içmek günah sayılmaz. Mezelerden de buyurun, lütfen. Evet, demek ki başkondüktör bey, artık size güvenebilirim? Dilerim, yolda bir tatsızlık, terslik olmaz. Biliyorsunuz, bizim sığır taşımacılığında bir saatin bile önemi vardır. Bugün bir bakarsın başka, yarın başka... Bir-iki gün geç kaldın mı, fiyatlar değişir, bağışlayın ama, eve pantolonsuz dönersiniz. Daha bir şeyler alır mısınız? Lütfen! Artık size güveniyorum, beyim. İkrama

1 Askeri birlik taşımada kullanılan, boş zamanlarında yük taşıtılan, marşandizlerden daha hızlı katar. (A. Çehov)

gelince ya da başka bir isteğiniz varsa, her zaman emrinize hazırım.

Başkondüktörü ağırladıktan sonra Malahin vagona döner.

—Şimdi bir askeri numara aldık, artık çabuk gideriz. Kondüktör hep bu numarayla gidersek yarın akşam sekizde varacağımızı söyledi. İnsan çalışmazsa bir şey elde edemez. Gör de ibret al.

Birinci kampanadan sonra vagonun kapısına üstü-başı kapkara, is-pas içinde, gömleği, pantolonu lime lime bir adam yaklaşır. Bu adam biraz önce vagonların altına giren, çekiciyle tekerlere vuran yağcıdır.

—Baylar, bu öküz vagonları sizin mi?

—Evet, ne olacak?

—Vagonlardan ikisi arızalı. Yola çıkamaz. Onarım görmesi gerekir.

—Hadi, sen de, uydurma! Bahşiş istiyorsun, anlaşılan. Kafayı çekeceksin. Şunu açıkça söylesen e!

Malahin hiç öfkelenmeden, itiraz etmeden, gayet sakin, sanki içinden gelmiş gibi cebinden yirmi kapik çıkarır, yağcıya verir. O da sessizce alır, yaşlı adama uysal uysal bakarak konuşmaya başlar.

—Demek, et işi için gidiyorsunuz. Kazancınız yerinde olsa gerek.

Malahin içini çeker, yağcının kapkara yüzüne sakin sakin bakar, öküz ticaretinin bir zamanlar gerçekten karlı bir iş olduğunu söyler. Ama şimdi tehlikelidir, insan zarar bile edebilir, bunları da ekler.

Yağcı onun sözünü keser:

—Benim bir arkadaşım daha var, tüccarlar. Ona da bir şeyler verseniz...

Malahin arkadaşı için de bir şeyler verir. Askeri tren çabuk yola koyulur, istasyonlarda da oldukça az kalır. Yaşlı celep bu durumdan memnundur. Şık paltolu genç müdür onun üzerinde büyüleyici bir etki bırakmıştır, içtiği votka başını hafifçe

döndürmüştür, hava pek güzeldir. Kısacası, işler tıkırında gidiyor demektir. Vır vır konuşur durur, trenin her istasyona varışında büfeye koşar, kendisini dinletecek birini aradığından kimi zaman başkondüktörü, kimi zaman makinisti çağırır. İçerken de birden içmez, uzun uzun kadeh tokuşturur, şerefe sözler söyler, tatlı tatlı gülümseyerek;

—Sizin işiniz başka, bizimki başka, der. Tanrım size de, bize de kısmetimizi versin. Herkesin gönlüne göre değil, Tanrı'nın istediği gibi olsun...

Votkanın etkisiyle coştukça coşar, kendini işinin heyecanına kaptırır. Çalışıp didinmek, her şeyi zamanından önce bitirmek, bilgi vermek, durmadan konuşmak isteğiyle dopdoludur. Kah ceplerinde, çıkınında bir evrak arar, kah bir şeyler anımsamaya çalışır, ama bir türlü anımsayamaz, kah cüzdanını çıkartıp hiç gereği yokken parasını sayar. Çırpınır, ah çeker, gereksiz yere kaygılanır, ellerini şaplatır... Başkentin et tüccarlarının mektuplarını, telgraflarını, faturaları, posta ve telgraf alındılarını, resmi belgeleri, not defterini önüne koyarak yüksek sesle düşünür, söylediklerini Yaşa'nın da dinlemesini ister.

Belgeleri incelemekten, fiyatlardan söz etlmekten bıkınca istasyonlarda öküz vagonlarına girip çıkar, boşuna tasalanmaktan, ellerini çırpmaktan başka bir şey yapmaz. Sızlanan bir sesle;

—Hey, Tanrım! der. Hey, erenler, aziz Vlasi! Doğru, sığırdır, hayvandır, ama onlar da insanlar gibi yiyip içmek ister. Tam dört gündür boğazlarından bir şey geçmedi. Hey, Tanrım, Ulu Tanrım!

Uysal bir oğlan olan Yaşa her yerde onun arkasından giderek buyruklarını yerine getirir. Babasının ikide bir büfeye koşması hoşuna gitmez, ondan çekinmekle birlikte öfkesini belirtmekten geri durmaz. Babasını sert sert süzerek;

—Ah, başladınız gene! der. Durup dururken kafa çekmek nereden çıkt ? Doğum günü filan mı?

—Sen babana dil uzatma, bakalım!

—Yeni moda çıkardı...

Babasının arkasından gitmeye hiç gerek yoksa keçenin üstüne uzanıp armonikasını viyaklatır. Bazan vagondan iner, katar boyunca tembel tembel dolaşır, lokomotifin önünde dikilip kıpırtısız, uzun bakışlarla tekerleri, tendere odun atan işçileri seyreder. Sıcak saçan lokomotif tıslar, kömür vagonuna atılan ağaç parçaları yaş odunların tok kütürtülerini çıkarır. Pek soğukkanlı, vurdumduymaz adamlar olan makinist ile yardımcısı birtakım anlaşılmaz hareketler yaparlar, hep ağırdan alırlar. Yaşa lokomotifin önünde bir süre dikildikten sonra sarsak sarsak istasyona yürür, büfenin dolabında duran mezelere bakar, merak edilecek bir yanı bulunmayan bir duyuruyu yüksek sesle okur, sonra yavaş yavaş vagona döner. Yüzünden ne can sıkıntısı okunur, ne de herhangi bir istek. Onun için evde bulunmak da birdir, vagonun, lokomotifin yanında bulunmak da...

Akşama doğru tren büyük bir garda durur. Tren hatları üzerinde ışıklar yeni yanmıştır; ışıklar duru, açık havanın mavimsi zemini üzerinde yıldızlar gibi soluk görünürse de açıkça seçilirler. Karanlıkta kalan saçaklar altındaki lambalar ise kıpkırmızı, pırıl pırıldır. Bütün yollar vagonlarla doludur; insana, yeni bir tren gelse yer bulamayacak gibi gelir. Yaşa akşam çayı için sıcak su almak üzere gara koşar. Güzel giyimli bayanlar, öğrenciler gezinmektedir peronlarda. Sundurmanın altından bakınca garın iki yanında, akşam karanlığı içinde, uzaklarda ışıklar gözükür. Görünenler kentin lambalarıdır. Ama hangi kent? Yaşa hiç merak etmez. Gözleri yalnız donuk ışıkları, garın arkasındaki zavallı binaları görür, arabacıların seslerini işitir, yüzünde soğuk, keskin rüzgarı hisseder, kentin can sıkıcı, rahatsız edici, hoşa gitmeyen bir yer olduğunu düşünür.

Çay içerlerken, karanlık çöküp vagonun duvarına feneri astıkları sırada tren hafif bir itişle sarsılır, yavaş yavaş geriye kayar, az sonra durur. Birtakım belirsiz sesler gelmeye başlar.

Birisi vagonları birbirine bağlamaya çalışır, «Tamam!» diye bağırır. Tren hareket eder, ileri doğru yürür. On dakika sonra geri geri eski yerine döner.

Malahin vagondan çıktığında kendi trenini tanıyamaz. Öküz dolu sekiz vagon önceden katarda bulunmayan düz vagonlarla birlikte aynı dizide durmaktadır. Düz vagonlardan birkaçında yapı taşları yığılıdır, öbürleri ise boştur. Katar boyunca tanımadığı kondüktörler dolaşmaktadır. Adamlar onun sorularına isteksiz isteksiz karşılık verirler, Malahin'le uğraşacak vakitleri yoktur. Treni bir an önce hazırlayıp sıcak köşelerine çekilmek istedikleri bellidir.

Malahin;

—Bu katarın numarası kaç? diye sorar.

—18.

—Peki, askeri tren nerede? Bizi ne diye askeri trenden ayırdılar?

Yanıt alamayınca gara yönelir. İlk tanıdığı başkondüktörü arar, bulamayınca gar müdürünün odasına koşar. Müdür masasına oturmuş, parmaklarıyla birtakım belgeleri karıştırmaktadır, çok işi vardır. Içeri gireni fark etmemiş gibi yapar. Adamın görünüşü pek heybetlidir. Kesik siyah saçlı, kepçe kulaklıdır. Kemerli, uzun bir burnu vardır. Birisi ona hakaret etmiş gibi suratı asıktır. Malahin sızlanmaya, uzun uzun yakınmaya başlayınca;

—Ne? Ne diyorsun? diye çıkışır.

Sandalyesinin arkasına yaslanır, öfkeli öfkeli;

—Ne diye 18 numarayla gidemezmişsiniz? Açık açık konuşun, söylediklerinizden bir şey anlamıyorum. Ne dediniz? Sizler için bin parça mı olacağım?

Bu tarzda karşı sorular sorar, hiç neden yokken sertleştikçe sertleşir. Malahin cüzdanını çıkarmak için davranıp elini iç cebine atar; tam o sırada, neye kızıp gücendiği anlaşılmayan müdür, sandalyesinden fırladığı gibi dışarı atılır. Malahin omuz silkerek odadan çıkar, içini dökeceği birini arar.

Canının sıkıntısından mı, dertli başına yeni bir iş çıkarmak istediğinden mi, yoksa bir pencerenin üstünde «telgraf» yazısını okuduğundan mı, bilinmez, o pencereye yaklaşıp telgraf çekmek istediğini söyler. Kalemi eline aldıktan sonra düşünür, mavi kağıt üzerine şu sözleri yazar: «İvedi, Hareket Müdürlüğüne. Sekiz vagon canlı mal. Her istasyonda bekletiyorlar. Süratle gidecek bir numara vermenizi dilerim. Yanıtlı. Malahin.»

Telgrafı gönderince yeniden gar müdürünün odasına yönelir. Burada, kurşun rengi kumaşla kaplı kanepenin üzerinde yakışıklı, favorili, kürk şapkalı, gözlüklü bir adam oturmaktadır. Sırtında kadın kürklerine benzer, acayip bir kürk vardır, yenleri yırtmaçlıdır, kenar kordonları da kürkten olup her yeri şeritlerle süslüdür. Karşısına da kontrolör üniforması giymiş, kuru yüzlü, iri kemikli biri kurulmuştur. Kontrolör acayip kürklü baya döner:

—Bakın, size öyle bir olay anlatacağım ki, şaşıp kalacaksınız. «X» demiryolu şirketi «Y» demiryolu şirketinden 300 marşandiz vagonunu kaşla göz arasında aşırır. Yemin ederim, olmuş bu. Vagonları kendi hattına çeker, boyar, üstlerine kendi markasını kor. Buyurun işte! Olacak şey mi? «Y» şirketi her yere adamlarını salar, sorar, soruşturur... Günlerden birinde işliklerine «X» şirketinin arızalı bir vagonu gelir. Onarırlarken birden tekerlerin ekseninde kendi markalarını görürler. E, buna ne dersiniz? Böyle bir şey yapsam beni Sibirya'ya sürerlerdi. Ama demiryolu şirketi yapınca pısss!

Kültürlü, aydın kişilerle konuşmaktan hoşlanan Malahin sakalını yavaşça sıvazlar, ağırbaşlı bir tavırla konuşmaya katılır:

—Benim başımda da şöyle bir olay var. «Y» kentine 8 vagon canlı hayvan götürüyorum. Benden her vagon için 10 ton ağırlık varmış gibi ücret alıyorlar. Alsınlar ama bir vagondaki sekiz öküz 10 ton çekmez ki! Ağırlık daha düşük olmakla birlikte demiryolları böyle şeylere hiç aldırmıyor.

Tam o sırada babasını arayan Yaşa girer içeriye. Konuş-

maları dinlemek için bir iskemleye oturmak ister, ama ağırlığını göz önüne almış olamalı ki, gidip bir pencere boşluğuna yerleşir.

Malahin sürdürür konuşmasını:

—Böyle şeylere dikkat etmezler nedense. Üstelik oğlumla benden, öküzlerle birlikte yolculuk ettiğimiz halde 42 ruble üçüncü mevki bilet ücreti alırlar. Bu, oğlum Yakov'dur; evde iki oğlum daha var, ama onlar bilim yolunu tuttular. Bu gidişle demiryolları celeplerin kökünc kibrit suyu ekecek. Eskiden sığırlarımızı kendimiz sürer götürürdük, o zamanlar daha iyiydi.

Yaşlı celep lafı uzataraktan, yavaş yavaş konuşur. Bir yandan da «Bak, ben akıllı insanlarla nasıl konuşuyorum!» dercesine oğluna bakar. Kontrolör onun sözünü keserek;

—Hiç düşündünüz mü, neden bu işleri bir eleştiren çıkıp düzeltmeye kalkmaz? der. Ha, neden? Nedeni çok basit. Çünkü kepazelik, kurulu düzeni bozup bir raslantı sonucu göze çarparsa o zaman öfke uyandırır. Oysa, dikkatinize sunarım, bizim verdiğimiz örneklerde rezalet çoktan beri programa girmiş, düzenin ta kendisi olmuş. Her travers yapılan kepazeliğin izini taşır, onun kokusunu verir. Böyle şeyler bütün ülkede bir alışkanlık haline gelmiştir! Evet, öyledir!

İkinci kampana çalar, acayip kürklü adam ayağa kalkar. Kontrolör de onun koluna girip ateşli konuşmasını sürdürerek ikisi birlikte perona çıkarlar. Ancak üçüncü kampanadan sonra gar müdürü koşa koşa girer odasına. Masasına oturur oturmaz Malahin sorar:

—Söyler misiniz, ben hangi numarayla gideceğim?

Müdür belgelere bakar, öfkeli öfkeli;

—Siz Malahin misiniz? der. Sekiz vagon, öyle mi? Vagon başına bir, pullar için de altı ruble yirmi kapik ödeyeceksiniz. Pulunuz bulunmadığına göre toplam on dört ruble yirmi kapik vermeniz gerekiyor.

Parayı aldıktan sonra belgeye bir şeyler yazar, üstüne kum

serper. Masadan bir tomar belgeyi kapmasıyla hızla dışarı çıkması bir olur.

Gecenin saat 10'unda hareket müdüründen yanıt gelir: «Kendisine öncelik verilsin!» Telgrafı okuduktan sonra yaşlı celep anlamlı anlamlı göz kırpar, büyük bir kıvançla cebine koyar.

—Gözünü aç da öğren! der Yaşa'ya da.

Tren ancak gece yarısı yola koyulur. Karanlık gece gene soğuktur, istasyonlarda beklemeler uzar da uzar... Yaşa keçenin üzerinde otururken armonikasını sabırla çalar, yaşlı baba ise yeni işler peşinde koştuğu için rahat nedir, bilmez. İstasyonlardan birinde bir tutanak yazdırmak gereğini duymuştur. Dileği üzerine jandarma oturup şunları yazar: «188... yılının 18 Kasım günü Demiryolları «Z» bölgesi jandarma komutanlığından astsubay İlya Çered, 18 Mayıs 1871 tarihli yasanın 11. maddesi gereğince işbu tutanağı düzenlemiştir...»

Astsubay;

—Söyleyin, daha ne yazayım? diye sorar.

Malahin onun önüne birtakım belgeler, posta, telgraf alındıları, faturalar kor. Jandarmadan ne istediğini kendisi de pek bilmez. Tutanakta belirli bir olayı değil, bütün yolculuğunu, uğradığı zararları, istasyon şefleriyle konuşmalarını anlatmak, hem de uzun uzun, iğneli bir dille anlatmak ister.

—«X» istasyonu için lütfen şunları yazın. İstasyon şefi suratımı beğenmediği için vagonlarımı askeri katardan ayırmıştır.

Özellikle surat konusunun tutanağa geçmesi için üsteler. Astsubay onu dinler ama yorgundur, berikinin sözü bitmeden yazmayı sürdürür. Tutanağı şöyle bitirir: «Yukarda belirtilen şeyleri ben astsubay Çered yazıp tutanağı «Z» bölgesi komutanlığına vermek üzere imzaladım, bir suretini de tüccar Gavrila Malahin'e verdim». Yaşlı celep kopyayı alır, yan cebini dolduran belgeler arasına ekler, pek memnun olarak vagonuna döner.

Sabahleyin Malahin gene keyifsiz uyanır, ama bu sefer öfkesini Yaşa'dan değil, öküzlerden çıkarır.

—Mahvoldu bu öküzler, mahvoldu, diye homurdanır. Tanrı cezalarını versin, hepsi geberecek, hepsi! Püff!

Çoktandır su içmeyen öküzler duvarlardaki kırağıları yalamaktadır. Malahin yaklaşınca onun buz tutmuş gocuğunu da yalamaya başlarlar. Yaşaran, parlak gözlerinden susuzluğun, sarsıntının onları bitkin düşürdüğü, açlıktan döküldükleri bellidir.

Malahin durmadan homurdanır:

—Şu kahrolasılarla daha ne kadar uğraşacağız? Geberseler de kurtulsak bari! Baktıkça içim parçalanıyor!

Öğleyin tren büyük bir istasyonda durur. Orada, yönetmelik gereğince Malahin'in öküzlerine su verilir. Ancak hayvanlar suyu içmez, çünkü çok soğuk gelmiştir.

*

Aradan iki gün, iki gece daha geçer. Sonunda uzakta, koyu sisler içinde başkent gözükür. Yolculuk sona ermiştir. Tren kent merkezine varmadan yük istasyonunda durur. Vagonlardan bırakılan hayvanlar tökezleyerek, buz üstünde yürür gibi sağa sola yalpalayarak yürürler.

Malahin ile Yaşa öküzlerin indirilip veteriner muayenesinden geçmesinden sonra kentin kıyısında pis mi pis, ucuz bir hana yerleşirler. Han hayvan pazarına tepeden bakmaktadır. Burada her şey pistir, yiyip içtikleri evdekilere hiç benzemez, gece-gündüz hanın altındaki meyhanede çalan uyduruk orkestranın çığırtkan müzik sesleri arasında uyurlar. Yaşlı baba sabah erkenden kalkıp alıcı aramaya gider, Yaşa ise bütün gün odasında kalır ya da çıkıp kenti şöyle bir dolaşır. Çamur, gübre içindeki hayvan pazarını, meyhane tabelalarını, ta uzaklardaki, sise gömülmüş manastırın mazgallı duvarlarını

görür. Arada bir sokaktan koşarak geçip bir bakkalın vitrinini seyre koyulur. Renk renk kuru pasta dolu kavanozları alık alık süzer, can sıkıntısından esner, sonra tembel tembel odasına döner. Başkent onun ilgisini çekmemiştir.

Sonunda öküzler bir tüccara satılır. Malahin birkaç sürücü tutup öküzleri onar onar kümelere ayırdıktan sonra kentin öbür ucuna gönderir. Öküzler başlarını önlerine eğerler, gürültülü caddelerde yorgun argın yürürler, yaşamlarında ilk ve son kez gördükleri şeylere bön bön bakarlar. Üstleri-başları dökülen sürücüler de başları önde yürürler, dalgınlık içinde hiçbir şeyle ilgilenmezler. Bunlardan biri arada bir düşüncelerinden sıyrılıp önünde kendisine teslim edilmiş hayvanların bulunduğunu anımsar, iş yapan bir adam olduğunu göstermek için var gücüyle bir öküze patlatır. Zavallı hayvan acıdan sendeler, on adım kadar koştuktan sonra, yabancıların yanında dövülmekten utanmışçasına iki yanına bakınır.

Malahin ile Yaşa öküzleri satıp, evdekiler için kendi kasabalarında da bulabilecekleri şeyleri aldıktan sonra dönmeye hazırlanırlar.

Trenin hareketine üç saat kala yaşlı celep oğluyla birlikte hanın meyhanesine yemek yemeye iner. Daha önce malını sattığı adamla bir şeyler içmiştir. Bütün taşralılar gibi o da yalnız yiyip içmekten hoşlanmaz, o nedenle kendisi gibi tez canlı, konuşmayı seven arkadaş ister. Garsona;

—Hadi git de patronunu çağır. Arkadaşça kendisine çay ısmarlayacağımı söyle.

Meyhane sahibi epey semirmiş bir adamdır, müşterilerine karşı da ilgisizdir. Gene de gelip masaya oturur. Malahin gülerek;

—Eh, az buçuk bir iş yaptık da, der. Senin anlayacağın, sermayeyi kediye yükledik. Biz yoldayken etin fiyatı 3.90'dı, bir de geldik ki, 3.25'e düşmüş. Gecikmişiz, üç gün önce gelseymişiz yetişirmişiz. Aziz Filip perhizi dolayısıyla et sürümü azalmış. Olur şey değil! Öküz başına tam 14 ruble zararım var.

Bir öküzün taşınması kaça gelir, artık siz düşünün! Tarife 15 ruble. Ayrıca her öküz için rüşvet, ikramlar, türlü türlü dalavere. Bu da 6 ruble. Demek ki...

Meyhane sahibi nezaket gereği dinler, çayını isteksiz isteksiz içer. Malahin ise ahlar-oflar çekerek ellerini şaplatır, başarısızlığıyla alay eder. Ama zararının onu pek üzmediği bellidir. Onun için kâr da, zarar da birdir; yeter ki hep uğraşıp didinsin, karşısında onu dinleyen biri olsun, bir de treni kaçırmasın...

Bir saat sonra Malahin ile Yaşa bavullarını, çuvallarını sırtlayarak odalarından inerler. Kızağa binip istasyona gideceklerdir. Han sahibi, garsonlar, birtakım kadınlar onlarla birlikte dışarıya çıkarlar. Yaşlı celep çok heyecanlıdır. Önüne gelenin eline beş-on kapik tutuşturur. Sözleri uzata uzata;

—Allahaısmarladık, der Hoşça kalın! Ulu Tanrım hepinizi esirgesin! Sağ kalırsak Büyük Perhizde gene geliriz. Esenlikler!..

Yaşlı adam kızağa kurulduktan sonra şapkasını başından alır, sisler içindeki manastıra karşı uzun uzun istavroz çıkarır. Yaşa onun önünde, kızak sürücüsünün yanındadır. Ayaklarını yana sarkıtmıştır. Yüzü eskisi gibi heyecansızdır; ne can sıkıntısı, ne de bir istek belirtir. Ancak eve gittikleri için yüreğinde, bir sevinç vardır içinde, başkenti gezememekten ötürü pişmanlık duymaz.

—Tamam, sür!

Kızak sürücüsü lağar beygirini kırbaçlar, başını arkaya çevirerek, ağır, havaleli yükten dolayı söylenir...

PAHALIYA GELEN DERSLER

Aydın bir insan için yabancı dil bilmemek büyük sıkıntı yaratır. Üniversiteden bilim doktoru derecesi aldıktan sonra küçük bir bilimsel çalışma başlatan Vorotov da aynı sıkıntıyı duydu. Yaşının 26 olmasına karşın şişmanlayıp kilo almıştı, astımı da vardı, o yüzden soluk almakta güçlük çekerek;

—Yabancı dil bilmemek korkunç bir şey, dedi. Kanatsız bir kuştan farkın yok. Çalışmamı sürdürmekte zorlanıyorum. Her ne pahasına olursa olsun, çocukluktan beri yabancı dil öğrenmekteki tembelliğini yenecek, Fransızca ve Almanca çalışacaktı; bu kararla öğretmen aramaya başladı.

Bir kış günü öğle vakti odasında çalışırken uşağı içeri girdi, genç bir bayanın kendisini aradığını söyledi.

—Buyursun, gelsin, dedi Vorotov.

Modaya göre son derece şık giyimli, genç bir bayan girdi içeriye. Fransızca öğretmeniydi bu; adının Alisa Osipovna Anket olduğunu, kendisini Vorotov'un arkadaşlarından birinin gönderdiğini söyledi.

Vorotov, gecelik gömleğinin göğsünü eliyle kapatıp güçlükle soluk alarak (Soluk almakta kolaylık sağlasın diye çalışırken gecelik giyerdi);

—Çok memnun oldum, dedi. Sizi Piotr Sergeyiç mi gönderdi, öyle mi? Evet, evet, kendisinden rica etmiştim. Çok memnun oldum.

Matmazel Anket'le konuşurken kıza merakla, biraz da utanarak bakıyordu. Karşısındaki zarif bayan gerçek bir Fransız'dı, yaşı da bayağı gençti. Solgun, süzgün yüzüne, kısa kıvırcık saçlarına, olağandışı ince beline bakarak ona olsa olsa 18

yaş verirdiniz, ama Vorotov genç hanımın geniş omuzlarını, gelişmiş göğüslerini, sert bakışlarını görünce yaşının 23'ten, hatta 25'ten aşağı olmadığını düşündü. Sonra genç kız ona yeniden 18'nde gelmeye başladı. Yüzü ise para ve iş görüşmeye gelmiş bir insanın kuruluğunu, ciddiliğini taşıyordu. Bir kerecik olsun gülümsemediği gibi kaşlarını da çatmamıştı; ancak kendisini çocuklara değil, karşısındaki yetişkin, şişman adama ders vermek üzere çağırdıklarını öğrenince yüzünde bir an şaşkınlık belirmişti.

Vorotov;

—Bu duruma göre, Alisa Osipovna, akşamları 7'den 8'e dek çalışıyoruz, dedi. Saat başı bir ruble ders ücretine de bir itirazım yok.. Bir ruble dediyseniz öyle olsun.

Sonra genç kıza çay ya da kahve içip içmeyeceğini, dışarda havanın nasıl olduğunu; uysalca gülümseyip masasının çuha örtüsüne elini sürerek, dostça, hangi okulu bitirdiğini, yaşamını nasıl kazandığını sordu.

Alisa Osipovna, yüzünün, o iş kadınlarına özgü soğuk anlatımıyla yatılı özel bir kız okulunu bitirdiğini söyledi; böylece evlerde öğretmenlik yapma hakkını elde etmiş. Babası yakınlarda kızıldan ölmüş, annesi sağmış, yapma çiçek işiyle uğraşıyormuş, kendisi de öğleye dek yatılı özel bir kız okulunda çalışıyor, akşamları ise iyi ailelerin evlerinde ders veriyormuş.

Arkasında kadın giysilerinin hoş, hafif kokusunu bırakarak Vorotov'un evinden ayrıldı. Vorotov o gittikten sonra uzun süre çalışamadı, masasının çuha örtüsüne elini sürerek düşüncelere daldı.

«Geçim için genç kızların çalıştığını görmek çok güzel bir şey.» diyordu kendi kendine. «Öte yandan yaşam koşullarının Alisa Osipovna gibi zarif, alımlı hanımları bile çalışmaya zorlaması, böylelerinin yaşamak için zorluklarla boğuşması ne kadar kötü!..»

O güne değin iffetli bir Fransız kadınıyla karşılaşmayan Vorotov göğüsleri gelişkin, zarif giyimli, üstelik incecik belli

Alisa Osipovna gibi bir kızın ders vermenin dışında başka şeylerle de uğraşacağını aklına getirdi.

Ertesi akşam tam 7'ye 5 kala eve geldiğinde Alisa Osipovna'nın yüzü soğuktan pembe pembe olmuştu. Yanında getirdiği Margo'nun kitabını açarak, başka bir giriş yapmadan;

—Fransız abecesi 26 harften oluşur. Birinci harf A , ikincisi B, diye doğrudan doğruya derse girdi.

Vorotov gülümseyerek;

—Beni bağışlayın, matmazel, dedi. Derse başlamadan önce sizi uyarmam gerekirdi. Benimle başka bir yöntem uygulasanız iyi olur. Çünkü ana dilimden başka Latince ve Yunanca'yı, genel dilbilimi iyi bilirim. O bakımdan Margo'yu bırakıp bir yazarın kitabını okumayı denemek bence en uygunudur.

Sonra da yetişkin insanların yabancı dil öğrenme yollarını anlattı.

—Tanıdıklarımdan biri İncil'in Fransızca, Almanca, Latince çevirilerini önüne koydu, her sözcük üzerinde titizlikle durarak üçünü birlikte okumayı sürdürdü. İnanır mısınız, bir yıl geçmeden amacına ulaşıp çağdaş iki dili yeterince öğrendi. Biz de öyle yapalım. Fransız yazarlarından birinin kitabını alıp birlikte çevire çevire okuyalım.

Genç bayan ona şaşırarak baktı. Vorotov'un önerisini safça, hatta saçma bulduğu anlaşılıyordu. Böyle tuhaf bir öneriyi küçük bir çocuk yapsa öfkelenip bağırabilirdi, ama bunu, bağıramayacağı yaşta, üstelik şişman bir adam söylediği için hafifçe omuz silkti;

—Siz bilirsiniz, demekle yetindi.

Kütüphanesinin altını üstüne getiren Vorotov oradan yıpranmış, Fransızca bir kitap bulup çıkardı.

—Bu, işimize yarar mı?

—Benim için fark etmez.

—Başlayalım öyleyse. Haydi, kolay gelsin... Başlığını çevirelim: *Mémoires.*

—Anılar.

—Evet, anılar...

Yüzünde yumuşak bir gülümseme, güçlükle soluk alan Vorotov on beş dakika kadar *mémoires* sözcüğüyle uğraştıktan sonra bir o kadar da *de* sözcüğüne harcadı. Alisa Osipovna yorgun düşmüştü. Adamın sorularına isteksizce yanıt veriyor, yalan yanlış şeyler söylüyor, onu anlamıyor, en kötüsü, anlamaya çalışmıyordu. Öte yandan genç kıza soru yönelten Vorotov onun sarı saçlarına bakarken şöyle düşünüyordu:

«Saçları doğuştan kıvırcık değil, kendisi kıvırıyor. Şaşılacak şey! Hem sabahtan geç vakitlere dek çalışsın, hem de saçlarını kıvırmaya vakit bulabilsin!..»

Bayan öğretmen saat tam sekizde masadan kalktı, Vorotov'a kuru bir *«au revoir, monsieur»*[1] dedikten sonra çıkıp gitti. Arkasında gene o ince, baş döndürücü, hoş koku kalmıştı. Öğrencisi ise uzun süre masasında oturdu, bir şey yapmadan düşüncelere daldı.

Vorotov daha sonraki günlerde öğretmeninin sevimli, ciddi, çok düzenli olmakla birlikte büyüklere ders vermeyi beceremeyen, kültürsüz biri olduğuna karar verdi. Boşu boşuna onunla vakit yitirmeden bu işi burada kesmeli, başka bir öğretmen bulmalıydı. Kızın yedinci gelişinde içine yedi ruble koyduğu zarfı cebinden çıkardı, bunu elinde tutarak, utanasıkıla;

—Lütfen beni bağışlayın, Alisa Osipovna, dedi. Size şunu söylemek zorundayım... Şey, beni güç durumda bıraktınız...

Genç öğretmen zarfa bakar bakmaz durumu kavradı, yüzü ilk kez titreyerek o soğuk, ciddi anlamını yitirdi. Ardından hafifçe kızardı, gözlerini önüne indirdi, parmaklarının arasında saatinin ince zinciriyle oynamaya başladı. O zaman Vorotov bir rublenin bile bu ezilip büzülen kız için ne denli önemli olduğunu, böyle bir kazançtan yoksun kalmanın ona çok zor geleceğini anladı.

---

1 Hoşça kalın, bayım.

Utancından ne diyeceğini şaşırmıştı.

—Size şunu söylemek zorundayım ki... diye ağzının içinde bir şeyler geveledi..

Yüreği cız ederek zarfı hemen cebine soktu.

—Bağışlayın... sizi beş-on dakika yalnız bırakacağım.

Bu sözlerle niyeti, onun derslere gelmemesini istemek değil, birkaç dakikalığına yanından ayrılmakmış gibi yandaki odaya geçti, orada on dakika kadar oturdu. Ancak geri döndüğünde utanması daha da artmıştı. Kısa bir süreliğine de olsa kızın yanından ayrılmasını onun başka türlü yorumlamasından korkuyordu.

Böylece dersler yeniden başladı.

Vorotov artık isteksiz sürdürüyordu dersleri. Birlikte çalışmadan bir şey çıkmayacağı inancıyla öğretmeni tümüyle serbest bırakmıştı. Ona bir daha ne bir şey sordu, ne de okumasını kesti. Beriki ise istediği gibi, günde 10 sayfa okuyup geçiyor, ama Vorotov onu dinlemiyordu. Başka yapacağı bir şey olmadığından, yalnızca soluk almada zorlanarak, kızın kıvırcık saçlarını, boynunu, incecik beyaz ellerini seyrediyor; giysisinin hoş kokusunu içine çekiyordu.

Arada bir kendini kafasından kötü düşünceler geçerken yakalıyor, bundan dolayı çok utanıyordu. Bazan da duygusallaşıyordu. Kızın, Vorotov'un dokunmasından korkuyormuşçasına, gülümsemesini bile esirgeyerek, karşısında küçük bir öğrenci varmış gibi ona ölçülü, ciddi davranmasından ötürü üzüntü duyuyordu. Tek düşüncesi öğretmeninin kendisine güven duymasını sağlamak, onu daha yakından tanıyarak yardım etmek, ders verişindeki aksaklıkları gidermekti.

Alisa Osipovna bir gün derse önü açık, şık, pembe bir giysiyle geldi. Çevresine öyle güzel bir koku saçıyordu ki, onu hoş bir buluta bürünmüş sanırdınız. Şöyle üfleyiverseniz genç kız havaya uçacak ya da sis gibi dağılıp gidecekti. Vorotov'a yarım saat kadar çalışacaklarını, dersten çıkar çıkmaz baloya yetişeceğini söyleyerek özür diledi.

Ders sırasında Vorotov kızın boynundan sırtına doğru inen çıplaklığından gözlerini ayıramıyor, Fransız kadınlarının niçin hafifmeşrep, çabuk düşen kadın şöhreti kazandıklarını anladığını düşünüyordu. Böylece güzel kokular, güzellik ve çıplaklık bulutu içinde kendini unutup gitmişti Oysa genç öğretmen onun neler duyup düşündüğünden habersiz, pek olasıdır ki, onunla hiç ilgilenmeden sayfaları çabuk çabuk çevirerek okumayı sürdürüyordu.

—«Sokakta giderken onun tanıdık bayına rasladı. Ona dedi: Siz böyle nereye yönelmişsin? Yüzünü sapsarı görmek beni hasta ediyor.»

Mémoires çoktan bitmiş, Alisa başka bir kitabın çevirisine başlamıştı.

Bir keresinde derse bir saat erken gelerek saat 7'de tiyatroya gideceğini söyledi. Kızı uğurladıktan sonra Vorotov da hemen giyindi, aynı tiyatroya yollandı. Amacı sözde biraz hoş vakit geçirip oyalanmaktı, Alisa kesinlikle aklında yoktu. Onun gibi hareketleri ağır-aksak, bilimsel bir çalışmaya girmiş, ciddi bir adamın işini-gücünü bırakıp, yeterince tanımadığı, fazla zeki ve kültürlü bulmadığı bir bayanın peşine düşmesi kabul edilemezdi.

Ama nedense perde aralarında kalbi küt küt atıyor, kendisi de farkına varmadan bir çocuk gibi fuayede, koridorlarda koşturarak sanki birilerini arıyordu. Ara paydosu bittiğinde ise canı sıkılıyordu. Bir ara tanıdığı pembe giysiyi, tül altındaki güzel omuzları görüverince, bir mutluluk beklentisi içinde yüreği sıkıştı, büyük bir sevinçle gülümsedi, yüreği ilk kez kıskançlık benzeri bir duyguyla burkuldu.

Alisa çirkin iki üniversite öğrencisi ve bir subayla birlikteydi. Kahkaha üstüne kahkaha atıyor, yüksek sesle konuşuyor, belli ki, yanındakilere işve yapıyordu. Vorotov onu böyle hiç görmemişti. Duruşuna göre çok mutluydu, içten kahkahalar atarken yaşamın zevkini çıkarıyor gibiydi. Niçin? Neden böyleydi? Belki de yanındakiler ona çok yakındı, onunla aynı

çevredendiler. Vorotov o zaman kendisi ile bu çevre arasında bir uçurum bulunduğunu hissetti. Öğretmenine eğilerek selam verdi, genç kız ise onu başıyla hafifçe selamlayarak önünden geçti gitti. Görünüşe bakılırsa yanındaki bayların onun, bir öğrencisi olduğunu, gereksinme yüzünden ders verdiğini bilmelerini istemiyordu.

Vorotov tiyatrodaki o karşılaşmadan sonra anladı ki, kıza aşıktı. Daha sonraki derslerde güzel öğretmenini gözleriyle yerken hayallerine engel olmadı, temiz ya da çirkin düşüncelerini doğal akışına bıraktı. Oysa Alisa'nın yüzü sürekli buz gibiydi, her akşam tam saat 8'de soğukça *«au revoir, monsieur»* diyerek ayrılıyordu. Vorotov onun kendisine ilgisiz olduğunu, gelecekte de ilgisiz kalacağını, ilerisi için umut beslememesi gerektiğini anlıyordu.

Bazan ders sırasında hayal kurmaya, umuda kapılmaya, planlar yapmaya, zihninde aşk sahneleri canlandırmaya, Fransız bayanlarının uçarı, verici olduklarını düşünmeye başlıyordu, ama öğretmeninin yüzüne şöyle bir bakması bu düşüncelerinin dağılmasına yetiyordu. Hava rüzgarlıyken terasa çıkıldığı zaman eldeki mum nasıl sönerse tıpkı öyle... İyice sarhoş olup kendini unuttuğu bir gün, kız çalışma odasından mantosunu giymek üzere hole çıktığında sanrıdaymış gibi önünü kesti ve zorlukla soluk alarak, kekeleyerek onu sevdiğini söylemeye başladı:

—Benim için çok değerlisiniz. Sizi... sevi... seviyorum. İzin verin konuşayım...

Alisa sapsarı kesildi –bu aşk ilanından sonra buraya bir daha gelemeyeceğini, ders başına bir ruble alamayacağını düşünüp korkmasından olacak–, gözlerini kocaman kocaman açarak şöyle fısıldadı:

—Ah, yapmayın! Yapmayın! Böyle şeyler söylemeyin, lütfen! Olmaz!

Ondan sonra Vorotov bütün gece uyuyamadı, utancından kendi kendini yedi, sövdü-saydı, koyu koyu düşündü. Söyle-

diklerinden dolayı kızın gücendiğini, bir daha evine adımını atmayacağını sanıyordu.

Ertesi sabah adres bürosundan öğretmenin adresini öğrenerek kendisine özür mektubu yazmaya karar verdi. Ancak kız mektuba gerek kalmadan geldi. İlk dakikalarda biraz tedirginlik duyduysa da kitabı açtı, her zamanki gibi çabuk çabuk, istekle çevirisini yapmaya başladı:

—«Ey, genç bay, bahçemdeki bu çiçekleri koparma! Ben onu hasta kızıma vericem...»

Fransızca öğretmeni bugüne değin derslerini sürdürüyor. Bu arada tam dört kitap okunup çevrildi, Vorotov ise *«mémoires»* sözcüğü dışında bir şey öğrenememiş durumda. Yaptığı bilimsel çalışması sorulduğunda elini sallıyor, sözü başka konulara getiriyor.

ASLAN VE GÜNEŞ

Ural dağlarının batı yakasındaki kentlerden birinde şöyle bir haber yayıldı: İran devlet adamlarından Rahat Kelam geçenlerde kente gelip «Japonya» oteline yerleşti. Sokaktaki adam için böyle bir haberin değeri yoktu. Ne olmuş yani, İranlının biri gelmiş, otele yerleşmiş? Ancak kentin belediye başkanı Stepan İvanoviç Kutsın bunu yazmanından (sekreterinden) öğrenince heyecanlandı.

—Niçin gelmiştir, dersiniz?

—Ya Paris'e gidiyordur, ya Londra'ya. Yolu bizim buradan geçer.

—Önemli biri olmalı!

—Orasını bilmem artık...

Belediyeden evine gelip öğle yemeğini yedi, o gün akşama değin kafasını bu düşünce kurcaladı. İranlı bir kodamanın kentlerine uğrayışı onu son derece ilgilendiriyordu. Böyle birinin kentlerine gelmesinden daha büyük bir şans olamazdı, çoktan beridir düşlerini kurduğu amacına bu devlet adamı sayesinde ulaşabilirdi.

Durum şuydu: Kutsın'ın birçok madalyası, nişanı, başarı rozeti bulunuyordu. İki madalyası yanında III. dereceden Stanislav nişanı, Kızıl Haç ve Cankurtaran rozetleri ve daha başkaları... Ayrıca üniformasının yakasına iliştirdiği, çapraz tüfek ile gitardan oluşan, kendi eleceğiziyle yaptığı altın bir arma vardı ki, uzaktan bakılınca tıpkı Üstün Hizmet madalyasına benzerdi. İnsanın ne kadar çok madalyası olsa gene gözü doymaz. Öyle değil midir? İşte belediye başkanı da İranlıların kullandığı «Aslan ve Güneş» nişanını almak için yanıp tutuşuyordu. Beri yandan bu nişanı elde etmek için savaşa katılmak, anayurt uğ-

runa büyük özveride bulunmak, seçimlerde başarı kazanmak gerekmediğini de biliyordu. Onu elde etmede uygun bir fırsatın çıkması yeterliydi. Işte şimdi bu fırsat kendiliğinden ayağına gelmişti.

Ertesi gün öğle vakti bütün madalyalarını, zincirlerini takarak «Japonya» otelinin yolunu tuttu. Şansı ona yardım ediyordu. Değerli konuğun otel odasına girdiğinde İranlı devlet adamı yalnızdı, başkasıyla görüşmesi yoktu. Suçulluğu gagası gibi uzun burunlu, patlak gözlü, başı fesli, dev yapılı bir adam olan Rahat Kelam yere serilen mindere kurulmuş, valizinde bir şeyler arıyordu.

Kutsın yüzünde bir gülümsemeyle;

—Rahatsız ettiğim için özür dilerim, dedi. Kendimi tanıtayım: Rusya'nın köklü bir sülalesinden gelme, şövalye ve belediye başkanı Stepan İvanoviç Kutsın! Şahsınızda yurdumun dost ve komşu bir ülkesinin sayın temsilcisini selamlamayı borç bilirim! Kentimize hoş geldiniz!

İranlı yüzünü ona çevirdi, bir odun parçasının tahtaya vurmasından çıkan takırtıya benzer Fransızcasıyla bir şeyler homurdandı.

Kutsın önceden ezberlediği sözleri art arda sıralıyordu:

—İran'ın sınırları geniş ülkemizin sınırlarıyla yan yanadır, işte bu yakınlık iki ülkenin ilişkilerinde en iyi dileklerimi belirtmemi gerekli kılmaktadır...

Bunun üzerine Asyalı kodaman da ayağa kalktı, takır tukur Fransızcasıyla gene bir şeyler homurdandı. Kutsın onu anlamadığını göstermek için başını arkaya doğru salladı, çünkü Rusça'dan başka dil bilmiyordu.

«Bu adamla nasıl anlaşsak acaba?» diye geçirdi içinden. «Çevirmen bulup konuşsak özel durumlar dolayısıyla sakınca doğurur. Görüşmenin tanığı gevezelik edip söylediklerimi bütün kente yayarsa ne yaparız?»

Gazetelerden öğrendiği yabancı sözcükleri yan yana getirmeye başladı:

—Ben bu kentin belediye başkanıyım. Yani lord-mer... münisipiale... Vui? Komprene?[1]

Toplumsal konumunu sözlerle ya da mimiklerle anlatmak istiyor, bunu nasıl yapacağını bilmiyordu. Duvarda asılı duran iri yazılı «Venedik» resmi onun yardımına yetişti. Parmağıyla önce kenti, sonra kendi kafasını işaret etti. Düşüncesine göre: «Ben belediye başkanıyım.» demek istiyordu. Ancak İranlı gene bir şey anlamadı, gülümseyerek,

—Eyü, begim, eyü, dedi.

Aradan yarım saat geçtiği halde belediye başkanı dostça bir tavırla durmadan İranlının dizini, omzunu tapışlıyor, derdini anlatmaya çalışıyordu:

—Komprene? Vui? Ben lord-mer, münisiple... Sizinle küçük bir promenad yapmak istiyorum Komprene? Promenad...

Kutsın parmağıyla gene Venedik'i gösterdi, iki parmağını adım atıyormuş gibi oynattı. Rahat Kelam başkanın göğsündeki madalyalardan gözlerini ayıramıyordu. Onun kentte en önemli kişi olduğunu anlayıp promenad sözcüğünü de duyunca keyifli keyifli sırıttı. Paltolarını giydiler, aşağıya indiler. Alt katta otelin lokantasına giden kapının önünden geçerlerken Kutsın bu adamı ağırlamanın iyi bir şey olacağını düşündü. Durdu, masaları gösterdi.

—Rus geleneklerine göre şey... püre, antrekot... şampanya... komprene?

Evet, hatırlı konuk anlamıştı. Lokantanın en iyi bölmesine geçip yemek ısmarladılar, şampanya getirttiler.

Kutsın;

—İran'ın gelişip kalkınması onuruna kadehimi kaldırıyorum! dedi. Biz Ruslar İranlıları severiz. Gerçi dinlerimiz ayrıdır ama ülkelerimizin karşılıklı çıkarları, dostluğu var olsun! Asya pazarları, barış içinde kalkınma, bunlar çok önemlidir...

---

1 Fransızca «Tamam mı? Anladınız mı? » anlamında.

Hatırlı konuk büyük bir iştahla yiyor, içiyordu. Çatalıyla tabağındaki kurutulmuş balığı gösterdi, beğeniyle başını salladı.

—Eyü, begim. Biyen![1]

Belediye başkanı sevindi.

—Beğendiniz mi? Biyen mi? Çok güzel!

Garsona döndü.

—Luka, bak, oğlum, en iyisinden iki kuru balık ayır, beyefendinin odasına gönder, oldu mu?

Sonra belediye başkanı ile İranlı devlet adamı hayvanat bahçesini gezmeye çıktılar. Kent sakinleri şampanyadan kızarmış, neşeli, keyifli başkanlarının İranlıyı ana caddelerde, pazarda, kentin görülecek yerlerinde dolaştırdığını gördüler. Bu arada yangın kulesi gezildi. Aslanlı kapının önüne vardıklarında başkan durdu; önce aslanı, sonra güneşi, ardından göğsünü, sonra gene aslanı, güneşi işaret etti. Iranlı başını salladı, beyaz dişerini göstererek sırıttı. Onun ne demek istediğini anlamıştı. Akşamleyin «London» otelinin salonunda oturup harp çalan kızları dinlediler, geceyi nerede geçirdiklerini ise burada belirtmeyelim.

Ertesi sabah görevinin başındaydı. Belediye memurları durumu biliyorlardı, başkanlarının kafasından geçenleri de sezdikleri için yazman çekinmeden;

—İranlıların bir geleneği vardır, dedi. Eğer hatırlı bir kişi size konuk gelmişse ona bir koçu kendi elinizle kurban kesmeniz gerekir.

Bir saat sonra postadan gelen bir paket tutuşturdular eline. Başkan paketi açtı, içinden bir karikatür çıktı. Karikatürde Rahat Kelam ile onun önünde diz çökmüş, ellerini ona uzatan başkan gösteriliyordu. Altında da bir yazı:

---

1 İyi, güzel.

Karşılıklı dostluğu uğruna,
Rusya ile İran'ın,
Olayım ben kurbanın!..
Ey, değerli elçi
Olmak isterdim gerçi,
Sizin için bir koç
Ama ben değil eşek
Bir hiçim hiç!...

Yazıyı okuyunca göğsünün içinde bir şey cız ettiyse de bu üzüntü fazla sürmedi.

O gün öğle vakti gene İranlının oteline uğradı, ona içki ısmarladı, sonra çıkıp kentin görülecek yerlerini dolaştılar. Aslanlı kapının önünden geçerlerken başkan gene aslanı, güneşi, kendi göğsünü işaret etti. Öğle yemeğini «Japonya» otelinin lokantasında yediler. Yemeğin ardından purolar dişleri arasında, ikisi de çakırkeyif, memnun, yangın kulesine çıktılar. Belediye başkanı burada değerli konuğuna eşine az raslanır bir gösteri sunmak amacıyla aşağıda gezinen nöbetçiye seslendi:

—Hey, sen, alarm kampanasını çal!

Ancak alarm kampanasına kimse çıkmadı, çünkü bütün itfaiye erleri o sırada hamama gitmişlerdi.

Akşam yemeği «London« otelinde yendi. Yemekten sonra da hatırlı İranlı yolcu edildi. Belediye başkanı onu uğurlarken yanaklarından Rus usulü üç kez öptü, hatta gözleri yaşardı. Tren hareket edince de şöyle bağırdı:

—Bizden İran'a selam! Halkınıza ülkenizi sevdiğimizi söyleyin!

Aradan bir yıl dört ay geçti.

O gün dondurucu bir ayaz çıkmıştı, ısı -35'ti, keskin bir poyraz esiyordu. Stepan İvanoç paltosunun önünü açmış, sokakta göğsünü gere gere yürüyor, ama terslik bu ya, kimse çıkmıyordu karşısına. Ceketinin göğsünde nal gibi «Aslan ve Güneş» madalyası vardı. Başkan akşama değin sokaklarda

böyle, paltosunun önü açık gezip tozdu, soğuktan dondu, geceleyin ise bir o yana, bir bu yana döndü durdu. Gözüne bir türlü uyku girmiyordu. Içinde büyük bir sıkıntı vardı. Tüm bedeni ateşten kavruluyor, yüreği duracakmış gibi küt küt atıyordu. Ama o anda kafasındaki tek düşünce, ne pahasına olursa olsun Sırp madalyası «Takova»yı almaktı.

Başkan bu istekle yanıp tutuşuyordu.

KIRLARDA BİR GÜN

(Bir sahne)

Sabahın dokuzu.

Gökte güneşe doğru kurşun rengi bir bulut yığını hızla ilerliyor. Koyu kütlenin şurasında burasında kırmızı çizgiler halinde şimşekler çakıyor, uzaklardan gök gürültüleri duyuluyor. Derken, ılık bir rüzgar esiyor otları yalayarak, ağaçlar yana yatıyor, tozlar uçuşuyor... Belli ki, az sonra mayıs sağanağı boşanıp gerçek bir fırtına kopacak.

Altı yaşlarında dilenci bir kız olan Fiokla köy yollarında koşarak kunduracı Terenti'yi arıyor. Açık sarı saçlı, solgun yüzlü, yalınayaktır. Gözlerini kocaman kocaman açmış, dudakları titriyor. Her rasladığına;

—Amcacığım, Terenti'yi gördün mü? diye soruyor.

Ama kimsenin ona aldırış ettiği yok. Yaklaşan fırtınayı düşünerek kendilerini bir an önce evlerine atmaya çalışıyorlar. En sonunda küçük kızın karşısına kilise çancısı, Terenti'nin yakın arkadaşı Silanti Silıç çıkıyor. Rüzgarda sallana sallana yürümektedir.

—Amcacığım, Terenti'yi gördün mü?

Silanti;

—Evet, diyor, bostanlarda gördüm.

Küçük dilenci köyün arkasındaki bostanlara koşuyor. Kunduracı Terenti oradadır gerçekten. Uzun boyu, çırpı gibi bacakları, çiçekbozuğu zayıf yüzüyle yaşlı mı yaşlı bir adamdır. O da yalınayaktır, sırtına karısının yırtık pırtık bluzunu geçirmiştir. Karıkların yanında dikilerek sarhoş, baygın gözlerle

kapkara bulutlara bakmaktadır. Onu uzun, leylek bacakları üzerinde dururken rüzgarda sallanan kamışlara benzetebilirdiniz...

Altın saçlı küçük dilenci;

—Terenti amca, sevgili amcacığım! diye onun yanına koşuyor.

Terenti küçük kızın üzerine eğiliyor; sarhoş, asık yüzüne tatlı bir gülümseme yayılıyor. İnsanlar küçük, budala, gülünç, ama çok sevilen birini gördüklerinde böyle gülümserler.

—A, diyor, Tanrı'nın sevgili kulu Fiokla, sen de nereden çıktın?

Fiokla hıçkırarak kunduracının pantolonuna sarılıyor.

—Terenti amca, diyor. Yardım et, ne olur! Kardeşim Danilka'nın başına kötü bir şey geldi. Hemen gidelim!

—Ne işi? Uf, amma da gürlüyor! Tanrım, sen bizi koru, sen bizi koru! Neymiş başına gelen?

—Kontun ormanında elini bir ağacın kovuğuna sokmuştu, şimdi çıkaramıyor. Aman amcacığım, kurtar onu!

—Nasıl oldu da soktu? Niye soktu?

—Bana bir guguk kuşu yumurtası alıverecekti.

Terenti başını sallıyor, yere tükürüyor.

—Sabah sabah nereden de aklınıza geldi? Ne yapacağız şimdi? Eee, ister istemez gideceğiz... Sizin gibi haylazları kurtlar yesin, e mi? Hadi, düş önüme, küçük öksüzüm!

Böyle diyerek bostandan çıkıyor, leylek bacaklarını uzun uzun açarak yürümeye başlıyor. Sanki arkasından kovalayan biri var ya da onu ileri doğru itiyorlar. Ne bir an duruyor, ne sağına-soluna bakıyor. Küçük Fiokla güçlük çekiyor ona yetişmekte.

Köyden çıkıp tozlu yollara dalıyorlar, uzaktan mavi mavi gözüken kontun ormanına doğru ilerliyorlar. Oraya en azından iki fersah yol vardır. Bu arada bulutlar güneşi kaplamıştır, az sonra gökyüzünde tek mavilik gözükmez oluyor. Ortalık karardıkça kararıyor.

Dilenci kız, Terenti'nin arkasından yetişmeye çalışırken;

—Tanrım, sen bizi koru! Tanrım, bizi koru! diye mırıldanıyor.

İlk iri damlalar koyu noktalar halinde tozlu yola patır patır dökülmeye başlıyor. Bunlardan biri Fiokla'nın yanağına düşüyor, iri bir göz yaşı damlası gibi yüzünden aşağı süzülüyor. Kunduracı çıplak, kemikli ayaklarıyla yolda toz kaldırarak yürürken;

—Yağmur başladı, diyor. Tanrı'ya bin şükür, Fiokla, yavrum. Bizim karnımız ekmekle nasıl doyuyorsa, otlarla ağaçların karnı da yağmurdan doyar. Gök gürültüsüne gelince, hiç korkma, öksüzüm, senin gibi bir küçüğü niye öldürsün ki?

Yağmur başlar başlamaz rüzgar yatışıyor. Yeşil çavdarların, tozlu yolun üzerine küçük saçmalar gibi dökülen yağmurun uğultusundan başka bir şey işitilmiyor artık.

Kunduracı;

—İyice ıslanacağız, Fiokla, diyor. Sırılsıklam olacağız. Huh hu, kız! Yağmur boynumdan aşağı akıyor! Ama sakın korkma, küçük budala! Otlar kuruyacak, toprak kuruyacak, bizler kuruyacağız. Güneş hepimiz içindir.

Biraz ilerde başlarının üstünde uzun bir şimşek çakıyor, müthiş bir gök gürültüsü duyuluyor. Fiokla'ya öyle geliyor ki, sanki kocaman, ağır, toparlak bir şey tam tepesinde yuvarlanıyor; gökyüzünü yırta yırta geçiyor.

Terenti istavroz çıkarıyor.

—Tanrım, sen bizi koru! Sen bizi koru! Sakın korkma, öksüzüm! Gök gürültüsünün kimseye kötülüğü dokunmaz.

Kunduracı ile küçük kızın çıplak ayaklarına çamurlar sıvanıyor; çamurun ağırlığından, yerin kayganlığından yürümek zorlaşıyor, ama kunduracı hızını hiç kesmiyor. Küçük, zayıf dilenci kız ise ona yetişeyim derken soluk soluğa kalıyor, neredeyse düştü düşecek...

En sonunda kontun ormanına giriyorlar. Rüzgar estikçe ıslak ağaçlardan Terenti ile Fiokla'nın üstüne yağmur damla-

ları serpiliyor. İkide bir kesik ağaç gövdelerine tökezleyen Terenti yürüyüşünü yavaşlatıyor.

—Hani, Danilka nerede? Beni oraya götür.

Fiokla onu sık ağaçların arasından geçiriyor, çeyrek fersah daha yürüdükten sonra kardeşi Danilka'yı gösteriyor.

Danilka sekiz-on yaşlarında, saçları toprak boyasıyla boyanmışçasına kıpkızıl, soluk yüzlü, hastalıklı, sıska bir çocuktur. Ağaca yaslanarak durmakta, başını yana eğerek gökyüzüne bakmaktadır. Bir elinde eski bir şapka vadır, öbür eli ise yaşlı bir ıhlamur ağacının gövdesine sokuludur. Gürleyen gökyüzüne bakakaldığı için başına gelen felaketten haberi yok gibidir. Ayak seslerini duyup sonra kunduracıyı görünce marazlı marazlı gülümsüyor.

—Gök amma da gürlüyor. Terenti, ömrümde böylesini görmedim, diyor.

—Elini nereye soktun böyle?

—Ağacın kovuğuna. Ne olur, çıkarmama yardım et, Terenti!

Kovuğun ağzı öyle parçalanmış ki, elini içeri sokuyorsun ama çıkarmaya gelince çıkaramıyorsun. Terenti kesik parçaları koparıyor; morarmış, ezilip büzülmüş küçük eli çıkarıyor.

Çocuk elini kaşıyarak;

—Nasıl gürüldüyor! diyor. Terenti, gök neden gürler?

—Bulut bulut üstüne biner da ondan.

Üçü birlikte ormanın kıyısından yürüyorlar, tarlaların arasında kopkoyu gözüken yola çıkıyorlar. Gök gürültüleri gitgide azalarak köyün üstüne doğru ilerliyor. Danilka hâlâ elini ovuşturmaktadır.

—Terenti, geçenlerde burada yaban ördekleri gördüm, diyor. Gnilıye Zaymişça bataklığına konsalar gerek. Fiokla, sana istersen bülbül yuvası göstereyim.

Terenti kasketinin suyunu sıkarak;

—İşte bu olmaz, diye karşı çıkıyor. Tedirgin etme zavallıyı. Bülbül güzel öten, zararsız bir kuştur. Tanrı'yı övsün, insanları

neşelendirsin diye yaratıldı. Onu tedirgin etmek günahtır.

—Ya serçe, Terenti amca?

—O olur, bak. Sinsi, kötü bir kuştur serçe. Kafasında hep kötü düşünceler dolaşır. İnsanların iyiliğini istemez hiç. İsa babamızı çarmıha gererlerken çıfıtlara durmadan çivi taşıdı, bir yandan da «Sağ daha, sağ! Ölmedi!» diye bağırdı.

Gökyüzünde mavi bir açıklık beliriyor. Terenti;

—Bakın, karınca yuvasını su basmış. Zavallıcıklar boğulmuş, diyerek yere eğiliyor.

Çocuklar da eğiliyor. Karıncalar yağan yağmurdan bozulan yuvaları çevresinde çamurlar içinde debelenerek sersemleyen kardeşlerini taşımaya çalışıyorlar. Kunduracı gülümseyerek;

—Hadi, hadi, gebermezsiniz, diyor. Güneş şöyle bir gözüksün, hemen kendinize gelirsiniz. Budalalar, bu size ders olsun, bir daha çukur yerde yuva kurmayın!

Gene yürüyorlar. Danilka genç bir meşe ağacını göstererek;

—Bakın, arı oğul yapmış, diyor.

Gerçekten dalda birbirine tutunup soğuktan büzüşmüş binlerce ıslak arı görüyorlar. O kadar çoklar ki, ne dalın kabuğu gözüküyor, ne de yapraklar. Birçokları da üst üste yapışmışlar.

Terenti;

—Evet, bu bir arı oğuludur, diye anlatıyor. Yağmur yağmaya başlayınca gelip bu ağaca konmuşlar. Zaten oğulu yakalamak için ıslatmak yeterlidir. Şimdi bu arıları götürmek istiyorsan bir çuval getir, kondukları dalın üzerinden geçir, dalı şöyle bir silkele, hepsi çuvala düşerler.

Küçük Fiokla birden yüzünü buruşturup boynunu kaşımaya başlıyor. Ağabeyi çocuğun boynuna bakıyor, büyük bir su kabarcığı görüyor. Kunduracı;

—Hi-hi! diye gülüyor. Fiokla kız, niçin çıkmış o kabarcık, biliyor musun? Ağaçlarda ağılı sinekler bulunur. Bundan biri-

nin üzerinden düşen bir su damlası boynuna gelmiş, sen kaşıyınca da kabarmış.

Güneş bulutların arasından sıyrılıyor; ormanı, tarlaları, dostlarımızı ısıtmaya başlıyor. O kapkara, korkutucu bulut çoktan uzaklara gitmiş, fırtınayı da birlikte götürmüş. Hava gittikçe ısınıyor, toprak kokusuyla karışık inci çiçeklerinin, akdikenlerin, siyeçlerin kokusu dolduruyor havayı. Terenti tüylü bir çiçek göstererek;

—Burun kanaması için birebirdir, diyor.

Uzaktan bir düdük sesi, ardından bir gürültü işitiliyor. Biraz önce bulutların götürdüğü gürültü değildir bu. Derken, bir marşandiz geçiyor önlerinden. Lokomotif koyu dumanlarını savura savura, uflayıp puflayarak en azından yirmi vagon sürüklüyor. Belli ki, çok güçlü. Canlı olmadığına, atlar da çekmediğine göre, çocuklar lokomotifin kendiliğinden nasıl gittiğine, bu kadar yükü nasıl taşıdığına şaşıyorlar. Terenti bunu da açıklıyor:

—Bütün iş buharda, çocuklar, diyor. Buhar görüyor bunca işi. Tekerleklerin yanında bir şey var ya, işte onu itiyor; o yanındakini, o da öbürünü, böylece yürüyor tren.

Bizimkiler demiryolunu geçiyorlar, setten aşağı inerek ırmağa doğru ilerliyorlar. Dere-tepe, önlerine neresi çıksa yürüyorlar. Danilka hep soruyor, Terenti yanıtlıyor...

Terenti'nin doğada bilmediği şey yok gibidir. Onun açıklamakta güçlük çekeceği giz bulamazsınız yeryüzünde. Aklı her şeye eriyor. Bütün kır bitkilerinin, hayvanların, taşların adını sayar. Hangi hastalıkların hangi otlarla iyileşeceğini bilir, atların, ineklerin yaşını şıp diye söyler. Güneşe, aya, kuşlara bakarak ertesi gün havanın nasıl olacağını anlar. Üstelik yalnız Terenti değildir köyde bilge geçinen. Silanti Silıç, meyhaneci, bahçıvan, çoban, köyde yaşayan herkes en azından onun kadar böyle şeylerden anlar. Bu insanlar bütün bunları kitaplardan değil, tarlalarda, ormanlarda, ırmak kıyılarında yaşayarak öğrenmişlerdir. Şarkısını söyleyen kuşlardan, arkasında erguvani

bir renk bırakıp batan güneşten, ağaçlardan, otlardan kaparlar bu bilgileri.

Danilka, Terenti'yi can kulağıyla dinlerken ağzından çıkan hiçbir sözü kaçırmıyor. Ilık havaların bunaltmadığı, tekdüze yeşilin henüz gözleri yormadığı, her şeyin taptaze ve mis kokulu olduğu bahar günlerinde altın sarısı mayıs böceklerinin, başak bağlamaya yüz tutmuş ekinlerin, çağlayarak akan derelerin anlatıldığı öyküleri kim dinlemez ki?..

Kunduracı Terenti ile öksüz oğlan tarlalar boyunca yürüyor, bir türlü yorulmak bilmiyorlar. Bıraksanız bütün dünyayı dolaşacaklar. Böyle yürüyerek dünyanın güzellikleri üzerinde konuşurlarken arkalarından gelen, zavallı, dilenci kızın onlara yetişmekte güçlük çektiğinin farkında bile değiller. Küçük kız ağır ağır yürüyor, soluğu tıkanıyor, gözlerinden yaşlar boşanıyor. Bu yorulmak bilmez yolcuların arkasını çoktan bırakırdı ama, neylesin, ne başını sokacağı bir dam, ne de hısım-akrabası var. İstemesen de yürü bakalım! Konuşulanları dinle!

Öğle üzeri üçü birden bir suyun kenarına oturuyorlar. Danilka torbasından hamura dönmüş ekmeğini çıkarıyor, bunu paylaşıp yemeye başlıyorlar. Terenti ekmeğini bitirdikten sonra dua ediyor, kumların üzerine uzanıp derin bir uykuya dalıyor. O uyuyunca Danilka suya bakarak derin derin düşünüyor. Kafasında neler yok ki? Gelirken fırtınayı, arıları, karınca yuvasını, treni gördü. Şimdi ise az ötesinde balıklar oynaşıyor. Kimi parmak boyunda, kimi tırnak kadar küçük... Başını suyun üstüne çıkararak bir kıyıdan öbürüne bir engerek yılanı yüzüyor.

Yolcularımız ancak akşama doğru köye varıyorlar. Çocuklar geceyi geçirmek üzere, şimdi terkedilmiş, vaktiyle köylünün buğdayını koydukları ambara doğru yürüyorlar. Terenti ise meyhanenin yolunu tutuyor. İki kardeş birbirine sarılıp samanların üzerine yatıyorlar. Danilka'yı hemen uyku tutmuyor. Gözlerini karanlığa dikince gündüzün gördüğü şeyleri, bulutları, parlak güneşi, kuşları, balıkları, uzun boylu Terenti'yi

görür gibi oluyor. İzlenimlerin çokluğu, yorgunluk, açlık hepsi birden bastırıyor. Bedenini bir ateş sarıyor, bir yanından öbür yanına dönüp duruyor. Karanlıkta gözüne gözüken, onu heyecanlandıran ne varsa hepsini birilerine anlatmak istiyor ama kime anlatsın? Fiokla daha küçük, böyle şeylere aklı ermez. «Yarın sabah Terenti'ye anlatırım.» diye düşünüyor.

Çocuklar evi barkı olmayan kunduracıyı düşünerek uykuya dalıyorlar. Gece olunca Terenti usulcacık çocukların yanına geliyor, istavroz çıkarıyor, başlarının altına ekmeklerini koyuyor. Ancak bu sevgiyi gören kimse yok. Belki gören biri var, o da gökyüzünde süzülürken, terkedilmiş samanlığın delik damından gülümseyerek bakan aydededir.

YAPACAK BİR ŞEY OLMAYINCA

(Bir yazlık öyküsü)

Noter Nikolay Andreyiç Kapitanov öğle yemeğini yedi, purosunu içti, dinlenmek üzere yatak odasına çekildi. Yatağına uzanıp sivrisineklere karşı cibinliği çektikten sonra gözlerini kapadıysa da bir türlü uyuyamadı. Öğle yemeğinde yediği cacığın içine doğranmış soğan midesini öyle kazıyordu ki, sorma gitsin!

Bir yanından öbür yanına en az beş kez döndükten sonra;

—Bugün gözümü uyku tutmuyor, kalkayım da bari biraz gazete okuyayım, dedi.

Yatağından doğruldu, sırtına sabahlığını geçirdi, terliklerini bile giymeden çıplak ayakla çalışma odasına yollandı. Ancak çalışma odasında onu mide yanmasından da, gazeteden de daha ilginç bir sahnenin beklediğini bilmiyordu.

Odanın eşiğinden adımını atar atmaz şu görüntüyle karşılaştı: Otuz yaşlarındaki karısı Anna Semyonovna bacaklarını sehpanın üzerine sarkıtarak kadife koltuk üzerine yarı uzanmıştı. Umursamaz, şuh duruşuyla tıpkı ressamlara poz veren Kleopatra'ya benziyordu. Hani şu, kendini yılanlara zehirleten Mısırlı Kleopatra'nın ta kendisi! Kapitanov ailesinin çocuklarına ders çalıştıran, teknik üniversite I. sınıf öğrencisi Vanya Şçupaltsev ise karısının başucuna diz çökmüştü. Yirmi yaşlarındaki pembe yanaklı, bıyıkları yeni terlemiş delikanlı ile karısının oluşturduğu bu «canlı tablo»nun anlamı çok açıktı. Dudaklar birleşmiş, bitmek bilmez ateşli bir öpücük noterin gözleri önünde uzayıp gidiyordu...

Nikolay Andreyeviç şaşkınlıktan dondu kaldı, soluğunu tuttu, bundan sonra neler olacağını beklemeye niyet ettiyse de daha fazla dayanamayıp yüksek sesle öksürdü. İşte bu öksürük üzerine teknik üniversitesi öğrencisi başını çevirdi, noteri görerek bir an duraladı, sonra yerinden fırladığı gibi kendini odadan dışarı attı. Anna Semyonovna şaşaladı.

Noter eğilerek selam verdikten sonra ellerini iki yana açtı.

—Oh, oh! Aman ne güzel! Aman ne güzel! Kutlarım seni, yaptığını çok beğendim!

Karısı kendini toparlamaya çalışarak;

—Senin yaptığın da pek hoş, doğrusu, dedi. Gizli gizli dinliyorsun.

Noter ağzı kulaklarına vararak güldü.

—Mersi. Harika! Böyle bir sahneyi yeniden seyretmek için seve seve yüz ruble veririm!

—Hiç de sandığın gibi değil! Sana öyle geldi... Aptallık senin bu tavırların!

—Peki, açık açık öpüşen kimdi?

—Evet, öpüştük, ama hepsi o kadar! Aklından geçenleri anlamıyorum.

Nikolay Andreyiç karısının utançtan kızaran yüzüne baktı, başını salladı. Şarkı söyler gibi bir sesle;

—İleri yaşında taze hıyarlardan tatmak istedin, anlaşılan. Kart mersinbalığından bıktın, körpe sardalyelere saldırıyorsun. Ah, seni utanmaz! Hoş, ben de boş konuşuyorum. Tam Balzak kadınlarının yaşı! İnsanın bu yaşta elinden başkası gelmez ki! Anlıyorum! Anlıyorum ve sana katılıyorum!

Nikolay Andreyiç pencerenin önüne oturdu, eliyle trampet çalmaya başladı.

—İlerde aynı şeyleri gene yaparsınız, dedi esneyerek.

—Seninki de salaklık!

—Of, hava da çok sıcak! İnsan soğuk limonata getirdirdi hiç olmazsa.. İşte böyle, hanımefendi, seni anlıyor, destekliyorum. Bütün bu öpüşmeler, ahlar, oflar çok güzel de –aman

midem!– çocukçağızı utandırmasaydın bari! Evet, iyi bir çocuk, kafasının içi aydınlık, onu parlak bir gelecek bekliyor. O bakımdan çocuğa acımalısın.

—Sen böyle şeylerden ne anlarsın ki! Bana sırılsıklam aşık, hoşuna gitsin diye tutup kendimi öptürdüm.

—Sırılsıklam aşıkmış! Çocukçağız sana aşık olsun diye, kim bilir ne tuzaklar kurmuşsundur!

Noter esnedi, gerindi. Pencereden dışarı bakarken;

—Seninki de şaşılacak iş, doğrusu! dedi. Şimdi kötü bir niyetim olmadan tutup ben de bir genç kızı öpsem ne çapkın-lığımı kalırdı, ne zalimliğim, ne de ahlaksızlığım! Oysa siz Balzak kadınlarına her şey serbest! Bak, bir daha cacık yaparken içine soğan doğramak yok ha! Mide sancısından geberiyorum! Arkasına bakmadan hızlı hızlı giden senin şu budala aşığını görüyor musun? Tepesinden kaynar su dökülmüş gibi nasıl da koşuyor! Böyle değerli bir hazine için kendisiyle düello edeceğimi sanıyordur. Kedi gibi sinsi, ama tavşan gibi de ürkek! Dur sen hele, anasının kuzusu, gösteririm ben sana! Bakalım o zaman böyle koşabilecek misin!

—Sakın ha, ona bir şey söyleyeyim deme! Çocuğu azarlama, onun bunda suçu yok!

—Yok, canım! Azarlayacak filan değilim. Şakadan takılacağım biraz...

Noter uykulu uykulu esnedi, gazetelerini aldı, sabahlığının eteğini toplayarak yatak odasına gitti. Orada bir buçuk saat kadar uzanıp gazete okuduktan sonra giyindi, sokağa çıktı. Parkta bastonunu sallaya sallaya neşeyle bir süre dolaştı, ancak uzaktan Şçupaltsev'i görünce ellerini göğsünün üzerinde kavuşturdu, rakibiyle karşılaşmaya hazırlanan bir taşra trajedi oyuncusu gibi suratını asarak yürüdü. Şçupaltsev bir kanepeye oturmuştu; tir tir titriyor, zorlu bir açıklamaya hazır, bekliyordu. Kendine cesaret vermeye çalıştığı için yüzü ciddiydi, ancak hani nasıl derler, üzüntüden kıvrandığı da belliydi. Uzaktan noterin geldiğini görünce yüzü daha bir sarardı, derin bir soluk

aldı, bacaklarını saygıyla kanepenin altına topladı. Nikolay Andreyiç delikanlıya yan yan sokuldu, bir süre dikildi, ona sessizce baktıktan sonra;

—Beyefendi, elbette sizinle neler konuşacağımı biliyorsunuz, diye söze başladı. Gördüklerimden sonra eski iyi ilişkilerimiz daha fazla süremez! Her ne kadar heyecanım konuşmamı engelliyorsa da... ben bir şey söylemeden artık aynı çatı altında olamayacağımızı anlıyorsunuzdur. Ya siz, ya ben!

Şçupaltsev içini çekti.

—Anlıyorum, diye homurdandı.

—Yazlık ev karıma aittir, bu duruma göre orada siz kalırsınız, bense en kısa zamanda ayrılırım. Size sitemde bulunmaya gelmedim. Sitemlerle, göz yaşlarıyla yitirdiğinizi geri döndüremezsiniz. Buraya niyetinizi öğrenmek için geldim. (Bir sessizlik) Elbette sizin işlerinize karışacak değilim, ancak, deli gibi sevdiğim bir kadının bundan böyle nasıl yaşayacağını bilmek hakkımdır. Bununla birlikte ikinizin işine karışacak değilim. Karımla cidden yaşamak niyetinde misiniz?

Üniversite öğrencisi utancından bacaklarını daha bir kanepenin altına soktu.

—Anlamadım, nasıl yani? Çok tuhaf, doğrusu! Ne diyeceğimi bilemiyorum.

Noterin suratı iyice asıldı.

—Niçin açıkça yanıt vermekten kaçınıyorsunuz? Size dobra dobra söylüyorum: Ya baştan çıkardığınız bu kadını alıp geçimini sağlarsınız, ya da sizinle vuruşuruz. Bir erkeğin, sevdiği kadına karşı sorumlulukları vardır, onurlu bir insan olarak bunu anlamanız gerekir, beyefendi! Bir hafta sonra ben çekip gidiyorum, Anna ile çocuklarım sizin gözetiminiz altında kalacaktır. Küçükler için belirli bir nafaka öderim.

Üniversite öğrencisi ağzının içinde bir şeyler gevelemeye başladı:

—Anna Semyonovna öyle istiyorsa... onurlu bir insan

olarak... onu alırım. Ancak yoksul biriyim ben... gerçi... şey...

Noter gencin elini sıktı.

—Soylu bir insan olduğunuz açık! Çok teşekkür ederim! Gene de size bir hafta düşünme fırsatı bırakıyorum. İyi düşünün!

Noter çocuklarının öğretmeninin yanına oturdu, elleriyle yüzünü kapadı.

—Ne yaptınız bana, ne yaptınız? diye inledi. Yaşamımı toz-duman ettiniz, delicesine sevdiğim kadını elimden aldınız! Hayır, bu darbeyi kaldıramam artık!

Delikanlı notere sıkıntıyla baktı, alnını kaşıdı. Dehşet içindeydi.

—Bunda kendiniz suçlusunuz, diye iç geçirdi. Kelle elden gittikten sonra saçlara acınmaz. Ne çabuk unuttunuz, Anna'yla parası için evlenmişsiniz. Üstelik birlikte yaşadığınız sürece onu anlamayıp zorbalık yapmışsınız, en temiz, en soylu duygularına aldırış etmemişsiniz.

Nikolay Andreyiç o anda ellerini yüzünden çekti.

—Ne? Bunları size kendisi mi söyledi?

—Evet. Bütün yaşantısını açtı bana. İnanın, onu yalnız bir kadın olarak değil, acı çeken bir insan olarak da sevdim.

Noter içini çekerek ayağa kalktı.

—Siz gerçekten soylu bir gençsiniz. Şimdilik hoşça kalın ve mutlu olun. Umarım, bütün bu konuştuklarımız aramızda kalır.

Böyle dedikten sonra bir daha iç geçirdi, evinin yolunu tuttu.

Yarı yolda karısıyla karşılaştılar. Ona dedi ki:

—Ne o, gözağrını mı arıyorsun? Şimdi git de onu nasıl terlettiğimi gör!.. Anlıyorum, aşığına epeyce içini dökme fırsatı bulmuşsun. Şu Balzak kadınlarının tavrını anlıyorsam kör olayım! Artık güzelliğinizle, tazeliğinizle elde edemeyince dertlerinizi açarak, kendinize acındırarak gençlere yaklaşıyorsunuz. O kıvırdığın yalanlar neyin nesi öyle? Bilmem, seninle

paran için evlenmişim, seni anlamamışım, zorbalık etmişim... Karmakarışık şeytan işleri!

Anna Semyonovna kızdı.

—Ben öyle şeyler söylemedim.

—Ya!... Seni anlamıyor değilim, içinde bulunduğun durumu tümüyle kavrıyorum. Korkma, azarlamadım delikanlıyı. Acıdım daha çok. İyi niyetli, mert, içten bir çocuk...

Akşam olup her yere gecenin karanlığı çökünce noter yeniden gezintiye çıktı. Olağandışı bir akşam havası vardı. Ağaçlar öylesine derin bir uykuya dalmıştı ki, ne bora, ne kasırga onları bu tatlı, taze bahar uykusundan uyandıramazdı. Gökyüzünde yıldızlar uykuya karşı koyarcasına ışıldıyordu. Parkın arkasında bir kurbağa vıraklıyor, bir guguk kuşu kendi garip şarkısını söylüyordu. İçli içli öten bir bülbülün sesi işitiliyordu uzaklardan.

Karanlıkta kocaman bir ıhlamur ağacının altından geçen noter Şçupaltsev'le burun buruna geldi.

—Oo! Burada ne arıyorsunuz?

Üniversite öğrencisi heyecandan titreyen bir sesle;

—Nikolay Andreyiç! diye başladı. İleri sürdüğünüz koşulları kabul ediyorum. Ancak durum gene de tuhaf, doğrusu! Hiç beklemediğim halde mutsuzluktan söz ettiniz, yaşamınızı bozup dağıttığımı söylediniz. Çok mu acı çekiyorsunuz?

—Acı çekmişsem bundan size ne?

—Sizi bunca gücendirdiysem, gerçi düello gibi bir şeyi kabul etmiyorum, ama buna da hazırım.

Noter güldü, genç adamı belinden tuttu.

—Bırakın şimdi bunları! Sizinle şaka yaptım, dostum! Böyle saçmalıklara boş verin! Ciğeri beş para etmez bir kadın için kendinizi üzmenize, güzel zihninizi yormanıza gerek yok. Bunları unutun da birlikte dolaşalım.

—Ben... ben sizi anlamıyorum.

—Anlayıp da ne yapacaksınız? Diyorum ya, ciğeri beş para etmez, değersiz bir kadın! Sizde de ne zevk varmış, be kar-

değim! Niye öyle duraladınız? Karım için böyle sözler söylediğim için çok şaşırdınız, değil mi? Sizinle böyle konuşmamam gerekirdi, ama durumunuz bizimle yakından ilgili olduğu için sizden gerçekleri gizlemeyeceğim. Bakın, açıkça söylüyorum, boş verin bu kadına! Yaptığınız iş ürküttüğünüz kurbağaya değmez. Size bir sürü kıtır atmış. Çektiğini söylediği acıların hepsi yalan! Karşınızda bir Balzak kadını, bir ruh hastası var. O budalanın söylediklerine nasıl inanırsınız? Dediklerim doğru, iki gözüm! Şaka filan yapmıyorum.

—Ama o sizin karınız! Nasıl bir şey bu?

—Karımsa karım, ne olmuş yani? Bir zamanlar ben de sizin gibiydim, severek evlendim, ama şimdi güle-oynaya boşanırım. Eh, boş verin, canım! Aramızda ne sevgi kaldı, ne bir şey, yalnızca can sıkıntısı. Gönlünüzü eğlendirmek istiyorsanız işte karşıdan Nastya geliyor. Hey, Nastya nereye böyle?

—Kvas alacağım, beyefendi.

Noter gence döndü.

—Dedim ya, durumunuzu çok iyi anlıyorum. Onun gibi ruh hastalarına, yalandan acı çekenlere boş verin. Hepsinin canı cehenneme! Nastya aptaldır maptaldır ama hiç olmazsa düzenbazlığı yoktur... Nasıl ileri doğru yürüyor muyuz?

Noter ile üniversite öğrencisi parktan çıktılar, çevrelerine bakındılar, ikisi birden aynı anda oh çekerek kırlara daldılar.

DEĞİRMENDE

Orta yaşlı, çam yarması gibi bir adam olan değirmenci Aleksey Biryukov kulübesinin eşiğinde oturmuş, çoktandır sönen piposunu tembel tembel çekiştirip duruyordu. Hani Jules Verne romanlarını okuduktan sonra çocukların düşlerine giren o güçlü-kuvvetli, kalın derili, yere tüm ağırlığıyla basarak sallana sallana yürüyen hantal gemiciler var ya, değirmenci de yüzüyle, iri gövdesiyle tıpkı onlara benziyordu. Kaba asker kumaşından boz bir pantolon ile ağır çizmeler giymişti; dışarda insanın iliklerine işleyen gerçek bir güz soğuğu olduğu halde ceketsiz, şapkasızdı. Buz gibi hava önü açık yeleğinden içeri giriyordu girmesine, ancak belli ki, her yanı nasır bağlamış koca bedeni bu soğuğa «bana mısın?» demiyordu. Etli, kırmızı yüzü her zamanki gibi kayıtsız, sanki uykudan yeni kalkmış gibi şiş şişti. Çukura kaçmış minik gözleri çatık kaşlarının altından fıldır fıldır kâh değirmenin su bendine, kâh önü sundurmalı ambarlara, kâh yaşlı, eğri büğrü söğütlere bakıyordu.

Ambarların önünde manastırdan yeni gelmiş iki keşiş telaşla bir oraya, bir buraya koşturup duruyorlardı. Bunlardan Kliopa, papaz başlığı yamalı, latası çamur içinde, uzun boylu, kır saçlı, yaşı geçkince bir adamdı. Gürcü asıllı olması gereken Diodor ise kara sakalı, esmer yüzü, sırtındaki bayağı köylü gocuğuyla gençten biriydi. İkisi, öğütülmek üzere getirdikleri çavdar dolu çuvalları arabadan indirip değirmene taşıyorlardı. Onlardan biraz ilerde, çamura bulanmış kirli çayırların üzerinde daracık gocuğu tiftimiş, bıyıksız, genç ırgat Yevsey oturmaktaydı. Fitil gibi sarhoş olan Yevsey elinde, sözümona, onarmaya çalıştığı bir balık ağı tutuyordu.

Çevresine sessizce, uzun uzun bakan değirmenci sonunda gözlerini çuval taşıyan keşişlere dikti. Kalın, gür sesiyle;

—Hey, keşişler, ne diye çayda balık avlıyorsunuz? Benden izin aldınız mı? diye homurdandı.

Keşişler yanıt vermediler, değirmenciye dönüp bakmadılar bile.

Beriki sustu, biraz bekledikten sonra piposunu emerek homurdanmasını sürdürdü:

—Kendiniz avlandığınız yetmemiş gibi bir de başkalarına izin veriyorsunuz. Ben ırmağı sizden kiraladım, bunun için avuç avuç para ödüyorum. Bu duruma göre balıklar da benimdir. Hiç kimse burada istediği gibi balık tutamaz. Bir yandan Tanrı'ya dua edersiniz, bir yandan da hırsızlığı mübah sayarsınız.

Değirmenci esnedi, yeniden homurdanmasını sürdürdü:

—Bunlar da yeni icat çıkarıyorlar. Keşiş olmuş, erenliğe adaylığını koşmuşlar, ama kimseyi tındıkları yok. Mahkemeye verirsem görürsünüz gününüzü. Yargıç cüppe müppe tanımaz, tıkar deliğe. O yapmasa bile ben yapacağımı biliyorum Eğer birinize çayda raslarsam temiz bir sopa çekerim. Kıyamete kadar bir daha balık yiyemezsiniz.

Kliopa alçak, ince sesiyle;

—Bunlar ne biçim söz, Aleksey Dorofeyiç! dedi. Köpeğin önüne atsanız yemez. Yüreğinde Tanrı korkusu taşıyanlar böyle şeyleri ağızlarına almazlar, bizler keşişiz.

Değirmenci kızdı.

—Keşişseniz keşişliğinizi bilin! Madem canınız balık istemiş, parasını verip benden alsanız a! Niye hırsızlık ediyorsunuz?

Kleopa yüzünü buruşturdu.

—Hey, Tanrım, biz hırsızlık mı yapıyoruz! Ne diye böyle şeyler söylüyorsun? Bizim çömezlerin balık tuttukları doğru. Ama bunun için başpapazdan izin aldılar. Başpapazın söylediğine göre sizden aldığı para bütün ırmak için değil, yalnız

bizim manastırın kıyısında ağ germeniz içindir. Yoksa ırmağın hepsi size verilmiş değil. Irmak ne sizindir, ne bizim, Tanrı'nındır.

Değirmenci piposunu çizmesine vurarak temizledi.

—Sizin başpapazın da senden farkı yok. Kazık atmayı öyle seviyor ki! Ama ben ince eleyip sık dokumam. Benim için başpapaz da bir, sen de bir, şu Yesey de bir... Irmakta hanginize raslarsam kızılcık sopasını yersiniz. Bunu böyle bilin!

—Keşişleri dövmek sizin bileceğiniz iş. Öbür dünyada bunun hesabı görülür. Siz zaten Vissarion'u, Antipi'yi dövmüşsünüz. Ötekileri de dövün...

Diodor yaşlı keşişi kolundan çekti.

—Sus! Onu kışkırtma!

Kliopa kendine gelip sustu, çuvalları taşımaya koyuldu, değirmenci ise bir süre daha sövüp saydı. Tembel tembel homurdanıyor, arada bir piposunu emiyor, yere tükürüyordu. Balık konusu bitince sıra keşişlerin bir zamanlar kendisinden «dolandırdıkları» iki çuvala geldi. Bunun için de atıp tutmaya başladı. Tam o sırada Yevsey'in kafayı bulup çalışmadığını fark edince keşişleri rahat bıraktı, yakası açılmadık sövgülerle kendi ırgadına çullandı.

Keşişler önceleri kendilerini tutuyor, derin derin iç geçirmekle yetiniyorlardı, ama Kliopa daha fazla dayanamadı, ellerini silkeleyerek, ağlamaklı bir sesle;

—Ulu Tanrım! dedi. Benim için değirmene gelmekten daha büyük ceza yok! Burada çektiklerim cehennem azabı, gerçek cehennem azabı!

Değirmenci bu sefer ona çemkirdi:

—Gelme öyleyse! Sana gel, diyen mi var?

—Ah, Tanrım, semtine uğramazdık ama başka değirmen nerede bulalım? Sen de biliyorsun ki, buradan başka yer yok. Ya açlıktan ölmeli, ya da öğütülmemiş buğday yemeli.

Değirmenci yatışmak bilmiyor, durmadan sağa-sola sataşı-

yordu. Belli ki, homurdanmalar, sövüp saymalar onun için piposunu çekmek türünden bir alışkanlıktı.

Kliopa şaşkın şaşkın gözlerini kırparak, yalvarırcasına;

—Bırak artık sövüp saymayı! Sesini keser misin? dedi.

Aradan çok geçmeden değirmenci sustu, ancak bunu Kliopa istediği için yapmamıştı... Bendin ilerisinden küçük, tostoparlak, yüzünden iyilik akan yaşlı bir kadın geliyordu. Omuzlarına, böcek sırtına benzer, çizgili bir yeldirme atmıştı. Elinde küçük bir çıkın vardı, kısa bir bastona dayana dayana yürüyordu. Kocakarı onlara yaklaşınca yerlere kadar eğilerek keşişlere selam verdi.

—Merhaba, keşiş efendiler, kolay gelsin! Merhaba, Alyoşinka! Merhaba, Yevseyuşka!

Değirmenci yaşlı kadına bakmadan, asık suratla;

—Merhaba, anneciğim, diye mırıldandı.

Yaşlı anne gülümsedi, oğlunun yüzüne sevecenlikle baktı.

—Oğulcuğum, sana konuk geldim. Görüşmeyeli çok oluyor. Galiba Uspenyev yortusundan beri... Gelişime sevindin mi, sevinmedin mi, bilmiyorum, ama anana katlanacaksın. Biraz zayıflamış mısın ne?

Kadın değirmencinin yanına oturdu, bu dev gibi adamın yanında yeldirmesiyle daha da çok böceğe benzemeye başladı.

Yaşlı ana konuşmasını;

—Evet, seni Uspenyev yortusundan beri görmedim, diye sürdürdü. Çok özledim, hep gelmek istedim, ama ya yağmur yağdı ya da hastalandım.

Değirmenci canı sıkılarak sordu:

—Şimdi ta köyden mi geliyorsunuz?

—Köyden, yaa... Evimizden...

—Hastalığınıza, keyifsizliğinize bakılırsa evinizden çıkmayıp oturmanız gerekirdi. Hem ne diye bunca yolu teptiniz? Pabucunuza yazık değil mi?

—Seni görmeden duramadım.

Keşişlere döndü.

—Biliyor musunuz, benim iki oğlum var. Biri bu, biri de köyde oturan Vasili... Hepsi iki tane. Ben yaşıyor muyum, yaşamıyor muyum, umurlarında değil, ama ikisi de benim öz çocuğum, tek avuntum onlar... Oğullarım bensiz yaşarlar, ama onlar olmadan ben bir gün bile yaşayamam. Aziz keşişler, artık kocadım da çocukların ayaklarına gitmek bana zor geliyor.

Ortaya bir sessizlik çöktü. Rahipler ambara son çuvalı da taşıdılar, biraz soluklanmak için arabaya oturdular.

Sarhoş Yevsey hâlâ elleriyle ağı didikliyor, mıncıklıyor, başı ikide bir göğsüne düşüyordu.

Değirmenci;

—İyi zamanda gelmediniz, anneciğim, dedi. Benim hemen Karyajino'ya gitmem gerekiyor.

Kocakarı içini çekti.

—Git ya, git. Yolun açık olsun. Benim yüzümden işini-gücünü bırakacak değilsin. Ben bir saat kadar dinlenir, sonra köye dönerim. Vasya ile çocukların sana selamı var, Alyoşinka.

—Vasya gene votka çekiyor mu?

—Eh, pek fazla değilse de içiyor... Günahı gizlemeye ne gerek var? Sen de bilirsin ya, zaten çok içmeye kesesi el vermez. İşte arasıra öteki-beriki, dostları çağırıyorlar. Geçim durumu çok kötü, yavrum. Gördükçe üzülüyorum. Yiyecek ekmeği zor buluyorlar. Ne üstlerinde var, ne başlarında. Kendisi sokağa çıkmaya utanıyor. Pantolonu delik, ayağında pabuç yok. Evde altı kişiyiz, hepimiz bir odada yatıp kalkıyoruz. Öyle bir sefillik ki, sorma gitsin!.. İşte biraz yardım edersin diye geldim sana. Alyoşinka, ben yaşlı ananı kırma, Vasili'ye yardım et. Ne de olsa kardeşin...

Vasili suskun, başka tarafa bakıyordu.

—O, yoksul, seninse, Tanrıya şükür, durumun iyi. Değirmen senin, sebze bahçelerin var, balıkçılık yapıyorsun. Eh, Tanrım sana akıl verdi, karnını doyurdu, seni herkesin içinde sivriltti. Üstelik yalnız başına yaşıyorsun, Vasya'nın ise dört çocuğu var. Bir de benim, bahtsız anasının yükünü taşıyor.

Ayda aldığı yedi ruble, bu parayla o kadar canı nasıl besler? Ona yardım elini uzatamaz mısın?

Değirmenci susuyor, piposunu özenle dolduruyordu.

—Biraz para verecek misin! diye sordu yaşlı kadın.

Değirmenci sanki ağzı suyla doluymuş gibi susuyordu. Onun yanıtını beklemeden yaşlı ana bir «ah» çekti, bakışlarını keşişlerin, Yevsey'in üzerinde gezdirdi. Sonra ayağa kalkarak;

—Vermezsen verme, zaten vermeyeceğini biliyordum, dedi. Nazar Andreyiç istemese buraya hiç gelmezdim. Al-yoşinka, Nazar Andreyiç durmadan ağlıyor. Elimi öptü, gelip senden rica etmem için bir sürü dil döktü..

—Neymiş onun istediği?

—Borcunu ödemeni istiyor. Ona öğütmesi için çavdar gönderdim, geri vermedi, diyor.

Değirmenci;

—Anneciğim, siz başkasının işine karışmayın, dedi. Sizin işiniz Tanrı'ya dua etmektir.

—Dua ediyorum, oğlum, ediyorum, ama nedense Tanrım dualarımı dinlemiyor. Vasili yoksul, ben nerdeyse dilencilik yapıyorum. Bak, başkasının yeldirmesiyle geldim ta buralara. Sense bir elin yağda, bir elin balda, gelgelelim ne biçim bir ruhun olduğunu Tanrım bilir. Ah, Alyoşinka, göz değdirdiler sana! Her şeyin var, akıllısın, yakışıklısın, tüccarlıkta üzerine yok. Öte yandan şunca insanlığın kalmamış. Yüzün gülmez, çatık kaşlısın, tatlı bir söz bilmezsin, kimselere acıman yok... Sanki bir canavar gibisin. Şu suratına bak bir kere! Ya senin hakkında neler anlatıyorlar, aman aman, bir bilsen! Keşiş efendilere sor, istersen. Ah, neler uyduruyorlar! Halkın kanını emiyormuşsun, geceleri o haydut kılıklı ırgatlarınla geleneGeçeni soyuyormuşsun, at çalıyormuşsun. Bu değirmenin sanki uğursuzlar yeriymiş. Kızlar-kızanlar değirmene yaklaşmaya korkuyorlar, tüm canlı varlıklar senden sakınıyorlarmuş... Sana Kaabil, yezit diyorlar.

—Saçmalıyorsunuz, anneciğim!

—Ayağını bastığın toprakta ot bitmezmiş, soluk aldığın yerde sinek uçmazmış. Nereye gitsem duyduğum laf şu: « Ah, onu biri çıksa da gebertse, ya da kodese tıksalar!» Bir ana için bunları dinlemek ne acı, biliyor musun? Sen benim öz çocuğumsun, benim kanımdansın...

Değirmenci ayağa kalktı.

—Eh, artık gideyim ben. Hoşça kalın, anneciğim!

Zorla çeke çeke bir at ile bir araba çıkardı ahırdan. Atı arabanın okları arasına küçük bir köpeği iter gibi itti, koşumlarını takmaya başladı. Yaşlı ana onun çevresinde dönüyor, yüzüne bakıyor, ağlar gibi gözlerini kırpıştırıyordu.

Oğlu kaftanını çabuk çabuk giyerken;

—Iyi öyleyse, yolun açık olsun, dedi. Tanrı seni korusun. Bizleri unutma.

Sonra sesini alçaltıp elindeki çıkını çözmeye başladı.

—Dur, dur... Sana armağan getirdim. Dün zangocun karısına uğramıştım de orada ikram ettiler. Ben de sana vereyim diye sakladım.

Yaşlı kadın oğluna naneli bir kurabiye uzattı. Değirmenci;

—Bırakın beni! diye bağırdı, anasının elini itti.

Yaşlı kadın utancından yerin dibine geçti, kurabiyeyi elinden düşürdü, dönüp yavaş yavaş bende doğru yürüdü... Bu sahne oradakilere çok dokunmuştu. Şaşkınlık içinde haykıran, dehşetle ellerini açan keşişleri bir yana bırakın, sarhoş Yevsey bile taş gibi dondu kaldı, efendisine korkuyla baktı. Değirmenci keşişler ile ırgadın yüzlerindeki ürküntüyü mü anlamıştı, yoksa göğsünde çoktan beri uyuklayan bir duygu mu uyanmıştı, bilinmez, ama yüzünde korkuya benzer bir şey belirdi.

—Anneciğim! diye bağırdı.

Yaşlı kadın irkildi, başını çevirdi. Değirmenci çabuk çabuk elini cebine soktu; kocaman, kabarık bir cüzdan çıkardı, içindeki kağıt ve gümüş paraları avcuna boşalttı.

—Al işte! dedi.

Elindeki paraları evirip çevirdi, kağıtları buruşturdu,

nedense dönüp keşişlere baktı. Sonra kağıt paraları topak yaptı, gümüş mangırlarla birlikte bunlar parmakları arasından kayarak art arda cüzdanının içine düştü. Elinde yalnız bir 20 kapiklik gümüş bir metelik kalmıştı. Değirmenci bu paraya bir daha baktı, parmaklarıyla silip parlattı, sonra yüzü kıpkırmızı, boğuk bir ses çıkararak annesine uzattı.

FELAKET

Nikolay Maksimıç Putohin'in başına öyle bir felaket geldi ki, hiç sormayın! Bu, hapislik, yoksulluk türünden öyle bir felakettir ki, aklı kıt, gönlü zengin hiçbir Rus bin kez tövbe etse bile bundan kurtulamaz. Durumu açıklayayım: Adamcağız bir gün istemeden körkütük sarhoş oldu, ondan sonra da aile ocağını, görevini unutarak tam beş gün, beş gece işret sofralarında vakit öldürdü. Yolunu şaşırdığı bu beş gün içerisinde belleğinde kalan şey, sarhoş suratların, renkli eteklerin, içki şişelerinin, oynayan bacakların oluşturduğu karmakarışık bir görüntüydü. Zihnini zorladığında niçin böyle yaptığının tek açıklaması ise sokak fenerlerinin yandığı bir akşam saatinde iş için bir arkadaşına uğraması, onun da kendisine bira ikram etmesiydi... Putohin üst üste birkaç bardak bira yuvarladı... Altıncı şişeyi devirdiklerinde arkadaşıyla birlikte Pavel Semyonoviç adında birinin evine gittiler, o da kendilerini isli som balığı ve madera şarabıyla ağırladı. Daha sonra neler oldu, diyeceksiniz. Bundan sonrası bir sis bulutuna bürünüyor, Putohin'in bulutun arasından seçebildiği düşe benzer şeyler: Yüzü eflatun rengi almış İsveçli bir kızın «Yakışıklım, bana porto şarabı ısmarla!» diye bağırması; sigara dumanıyla, garson suratlarıyla dolu, alçak tavanlı, uzun bir dans salonu; baş parmaklarını yelek ceplerine sokup bacaklarıyla garip figürler yaparak dans etmesiydi. Ayrıca düşte görür gibi küçük bir oda ile odanın duvarlarına asılı ağaç basması gravürleri, kadın eteklerini seçebiliyordu. Bardaklara doldurulan porto şarabının, çiçek kolonyasının, gliserin sabununun kokusunu da biraz anımsıyordu... Bu karman çorman olaylardan belirgin biçimde

aklında kalan başka bir şey de ağır, berbat bir ayılma sahnesiydi. İnsana, böyle sarhoşluklardan ayılırken güneş ışığı bile tiksindirici gelir.

Cebinde saatini, madalyalarını bulamadan, boynunda başkasının kravatıyla, başı çatlarcasına ağrıyarak görevine gittiğini anımsıyor. Yüzü utançtan kıpkırmızı, sarhoşluğun verdiği güçsüzlükle tir tir titreyerek amirinin karşına dikildi. Daire başkanı yüzüne bakmadan ona;

—Kendinizi temize çıkarmaya hiç çalışmayın! dedi. Buraya kadar niçin zahmet edip geldiniz, anlamıyorum. Hakkınızda verilen kesin karar, artık bizimle çalışmayacağınız! Böyle memur işimize yaramaz, aklı başında bir adam olarak bize hak verirsiniz, umarım...

Amirinin umursamaz ses tonu, gözlerini kısarak bakışı, iş arkadaşlarının nazikçe susuşu zihnindeki bulanıklığı burgu gibi oyuyor, bu olanlar kesinlikle düşe benzemiyordu.

Daire başkanının açıklamasından sonra eve dönerken şöyle homurdanıyordu:

—Benimkisi alçaklığın daniskası! Ben ne salağım be! Hem herkesin önünde rezil oldum, hem de işimden kovuldum!

Midesindeki iğrenç yanmadan dolayı tüm bedeni sarsılıyor, bacakları titriyordu. Bir tabur asker tepiniyordu sanki gövdesinin orta yerinde. Mide yanmasının yanında, tiksinti, utanç, korku duyuyordu.

—Şimdi tam beynime bir kurşun sıkmanın zamanı! Utançtan kahroluyorum! Hayır, eve gidemem ben!

Onunla birlikte yürüyen görev arkadaşı Fiodor Yeliseyiç;

—Evet, berbat bir durum, dedi. İşinden atılmış olman en kötüsü, ötesine boş ver sen! İntihar etmenin tam zamanı gerçekten.

Putohin alnını buruşturdu.

—Ah, başım!.. Başım!.. Çatlayacak gibi, nasıl da ağrıyor! Sen ne dersen de, ben meyhaneye gidip kafayı bulacağım! Hadi, gel!

Birlikte meyhaneye girdiler. İkinci kadehi içmişlerdi ki, Putohin korkuyla;

—Nasıl oldu da yeniden içkiye başladım, aklım ermiyor! dedi. İki yıldır ağzıma damlasını koymuyordum, kutsal tasvir önünde karım tövbe ettirmişti. Sarhoşlarla alay ederken... tut, kendin aynı haltı ye! Artık huzur yok bana! Tanrım, korkunç bir şey! (Başını salladı) Şimdi eve ölüm gidiyor sanki... Ne saatime, ne madalyalarıma, ne parama, ne de kaybettiğim işime acıyorum. Bütün yitirdiklerime, başımın ağrısına, başkanın azarlamalarına eyvallah, ama karıma ne diyeceğim ben? Beş gündür eve uğramıyorum, paramın hepsini içkiye harcadım, işimden kovuldum, ona nasıl karşılık vereceğim?

—Aldırma sen ona, söver-sayar, sonra bırakır...

—Beni karşısında iğrenç, acınacak bir adam olarak görmesini istemiyorum. Sarhoşlardan nefret eder, içki içenler onun gözünde en aşağılık yaratıktır. Haklıdır da böyle düşünmekte... Benim yaptığım gibi geçim parasını içkiye yatırmak, sarhoşluk yüzünden işinden kovulmak alçaklık değil de nedir?

Putohin kadehinden bir yudum aldı, mersinbalığını çerez yaptı, düşüncelere daldı. Bir süre suskunluktan sonra;

—Bu duruma göre yarın yardımlaşma sandığına gidip borç almam gerekiyor, dedi. Kolay kolay iş bulamayacağım için açlık tüm görkemiyle karşımıza dikilecek... Biliyor musun, kadınlar kocalarının sarhoşluğunu, ihanet etmesini, dövmesini, ileri yaşını bağışlarlar da yoksulluğa düşmesini hoş karşılamazlar. Onların kafasına göre yoksulluk en büyük kusurdur. Karım Maşa her gün üç öğün yemek yemeye alıştı, istersen hırsızlık yap, ama ona yiyeceğini getir. «Açlık çekmekten korktuğumdan değil, hizmetçiye ayıp olacağı için yemek yemeden olmaz!» diye kestirip atar. Öyledir, arkadaşım, kadın milletini tanıdım artık... Beş gündür kafayı çekmemi bağışlar da parasızlığı bağışlamaz.

—Evet, dostum, sıkı bir azar işiteceğin belli.

—Kadın ilerisini-gerisini düşünmez... Benim suçumu bildiğimi, utançtan yerin dibine geçtiğimi anlamak istemez. Bundan ona ne ki? O kafasını bir şeye takmıştır. Sen acı çeki-yormuşsun, utancından kahroluyormuşsun, kafana bir kurşun sıkmayı tasarlıyormuşsun, o yalnız senin suçluluğunu, günaha battığını düşünerek seni cezalandırmak ister. Cezalandırması da bir şeye benzese bari! Seni büyük bir sessizlik içinde, kayıtsızca dinler; bir hafta boyunca aşağılayıcı suskunluğu, alaycılığı, mızmızlığıyla canından bezdirir... Tam bir engizisyon cezası, anlayacağın!

Fiodor Yeliseyiç;

—Sen de özür dile, olsun-bitsin, dedi.

—Boşuna çeneni yorduğunla kalırsın... Kadınlar öylesine erdemli, iffetlidir ki, suçunu bağışlamayı günah sayarlar.

Yol boyunca yürürken Nikolay Maksimıç karısının sorularına vereceği yanıtları tasarlıyordu. Karısının solgun, öfkeli yüzünü, ağlamaklı gözlerini, sıralayacağı iğneleyici sözleri zihninde canlandırdı ve küçük bir okullu gibi yüreği korkuyla doldu.

Kapısının çıngırak ipini çekerken;

«Boş ver! Ne olacaksa olsun!» diye düşündü. «Dayanamazsam bırakır giderim. Canımın çektiği yere giderim!»

Eve girdiğinde Maşa holde dikiliyor, ona sorarcasına bakıyordu. Karısının solgun yüzüne gözlerini dikip kararsızca lastik ayakkabılarını çıkarırken;

«Şimdi başlar. Başlasın, bakalım.» diye geçirdi içinden.

Ancak karısı başlamadı....Oturma odasına girdi, oradan yemek odasına geçti, hep öyle sessiz, sorarcasına baktı kocasına.

Duyduğu utançtan kahrolan Nikolay Maksimıç;

«Alnıma bir kurşun sıkmak en iyisi! Daha fazlasına katlanamayacağım! Gücüm kalmadı!» dedi kendi kendine.

Beş dakika kadar odanın içinde dört döndü, bir türlü söze başlayamadı, sonunda eline bir kalem alıp gazetenin bir köşe-

sine şunları yazdı: «Yeniden içkiye başladım, sonunda işimden atıldım.» Karısı yazdığını okudu, kendisi de şunları yazdı: «Kendini bırakma sakın!» Bunları okuyan Putohin hızla çıktı... doğruca çalışma odasına gitti.

Biraz sonra karısı dizinin dibinde oturuyor, onu avutmaya çalışıyordu:

—Sabırla koruk üzüm olur. Erkek olduğunu unutma, kendini salıverme... Tanrı'nın yardımıyla bu felaketi de atlatır, daha iyi bir iş buluruz.

Putohin karısının söylediklerini kulaklarına inanamadan dinledi, ona nasıl karşılık vereceğini bilmediği için küçük bir çocuk gibi neşeli bir kahkaha attı. Maşa önüne içkisini koydu, karnını bir güzel doyurdu, sonra da götürüp yatırdı.

Ertesi gün eskisinden daha dinç ve neşeli kalkarak iş aramaya koyuldu, bir hafta sonra da buldu... Yaşadığı felaket çok şey değiştirdi onda. Artık sarhoş dilencileri gördüğünde alay etmiyor, eskisi gibi ayıplamaya kalkmıyor. Hatta onlara sadaka bile veriyor.

—Bizim kusurumuz sarhoşluk etmek değil, sarhoşların elinden tutmamak, diyor.

Kim bilir, belki de haklıdır.

PÜSKÜLLÜ BELA

Kent bankası müdürü Piotr Semyonıç, bankanın saymanı ile sayman yardımcısı, iki yönetim kurulu üyesi geceleyin tutuklanıp hapse konulmuştu. Bu karmaşanın ertesi günü banka denetleme kurulu üyesi tüccar Avdeyev dostlarıyla birlikte dükkanda oturmuşlar, konuşuyorlardı.

—Anlaşılan, Ulu Tanrı'nın isteği böyleymiş, diyordu Avdeyev. İnsan kendi yazgısından kaçamaz. Işte şimdi hepimiz oturmuş havyar yiyoruz, ama yarın bir de bakmışsın, hapse, yoksulluğa düşmüşüz ya da öbür dünyayı boylamışız...

Baygın gözlerini süzerek bunları söylerken arkadaşları havyar yiyip içkilerini yudumluyor, onu dinliyorlardı. Daha bir gün önce herkesin saydığı, gücünün doruğundaki banka müdürü Piotr Semyonıç'ın şimdi içine yuvarlandığı utancı, çaresizliği vurguladıktan sonra Avdeyev göğüs geçirdi.

—Masumun ahını alma! dedi. Soyguncular, yaptıklarının cezasını çeksinler! Dürzüler milleti soyup soğana çevirdiler, bunun karşılığını görmeyecekler miydi?

Arkadaşlarından biri onu uyardı.

—İvan Danilıç, dileyelim sana da bir leke bulaştırmasınlar.

—Onların yediği haltla benim ne ilgim var, canım?

—Adamlar el birliğiyle soygun yaptılar, senin denetleme kurulu üyesi olarak bundan haberin yok muydu, diye sormazlar mı? Bilançoların, hesapların altına sen de imza koymuyor musun?

—Ne yani? Hesapları bizim dükkana getiriyorlar, ben de imzamı basıyorum. Aklımın ereceği bir iş değil ki... Bana ne getirirlerse onaylıyorum. Şimdi sen bana benim birini kıtır kıtır

kestiğimi yazsan, altını imzalarım. Hesap inceleyecek vaktim yok, ayrıca gözlüksüz göremiyorum.

Kent bankasının iflası, müdür Piotr Semyonıç'ın geleceği konusunda böyle konuşup tartıştıktan sonra dostlar, karısının doğum günü kutlanan bir tanıdıklarının evine börek yemeye gittiler. Yaşgünü toplantısında gene hep bankanın iflasından söz edildi. Herkesten çok Avdeyev heyecanlanıyordu. Epeyden beridir bankanın batacağını sezdiğini söyledi. İki yıl öncesinden beri bankada kirli işlerin döndüğünü biliyormuş. Böreklerini yerlerken tanığı olduğu 10 kadar yasadışı işlemi örnek gösterdi.

Doğum günü partisinde bulunan bir subay;

—Madem biliyordunuz, ne diye rapor etmediniz? diye sordu.

Avdeyev alaylı alaylı güldü.

—Bilen yalnız ben değilim ki. Kentte herkesin kulağına gitti. Ayrıca böyle şeylere vaktim mi var? Bana ne?

Börekten sonra evinde bir süre dinlendi, sonra öğle yemeği yiyip yan geldi yattı, sonra baş kayyımlığını yaptığı kilisede ayine katıldı, ardından başka bir yaş günü toplantısına giderek gece geç vakitlere değin prafa oynadı. Her şey tıkırında gidiyordu.

Gece yarısından sonra evine döndüğünde aşçı kadın sapsarı bir yüzle karşıladı onu. Kadıncağız titreyen sesiyle bir şeyler anlatmaya çalıştı. Etli-butlu bir kadın olan karısı Lelizaveta Trofimovna, kırlaşmış saçları darmadağınık, salonda kanepede otururken zangır zangır titriyor, bir yandan da sarhoş bakışlarla çevresini süzüyordu. Liseye giden büyük oğlu Vasili ise annesine bardakla su getirmiş, yüzü sapsarı, korku içinde annesine yardım etmeye çalışıyordu. İçeri giren Avdeyev öfkeyle sobaya baktı. (Evlerinde sık sık dumandan boğulma tehlikesi yaşanırdı)

—Ne var? Bir şey mi oldu? diye sordu.

Oğlu;

—Baba, az önce savcı bir polisle birlikte buradaydı, dedi. Her yeri aradılar.

Avdeyev ancak o zaman uyandı. Dolaplar, komodinler, çekmeceler, her şey az önce yapılan aramanın izlerini taşıyordu. Kıpırdamadan öylece bir süre ayakta dikildi. Olanlardan bir şey anlamıyordu. Az sonra karnının içindeki bütün organlar ağırlaşıp titremeye başladı, sol bacağı uyuştu. Titremeyi durduramadığı için kanepeye yüzükoyun uzandı. Orada yattığı sürece iç organları hep sarsıldı, ayakları kanepenin arkalığına çarptı durdu.

Birkaç dakika içerisinde bankadaki geçmişini gözünün önünden geçiren Avdeyev kendinde adalete takılacak bir suç göremiyordu.

Doğrularak;

—Saçma! dedi. Bana iftira etmiş olamazlar mı? Yarın gider bir dilekçe veririm; bir daha böyle şeye kalkışmazlar.

Uykusuz geçirdiği o gecenin sabahı kalkar kalkmaz dükkana gitti.

Müşteriler banka müdürünün yakın bir arkadaşı ile bankanın kayıt memurunun o gece hapse atıldıklarını haber verdiler. Bu haber Avdeyev'i gene hiç etkilemedi. Kendisine iftira edildiğinden öylesine emindi ki, yetkililerin, onun dilekçesini alır almaz yaptığı aramadan dolayı savcı hakkında işlem yapacaklarına inanıyordu.

Saat 10'da hükümet konağına koştu, kentin en aklı başında adamı olan vali yazmanıyla görüştü. Genç yazmanın kulağına eğilerek;

—Vladimir Stepanıç! dedi Yeni moda mı çıkarıyor bu adamlar? Birileri hırsızlık yapmışsa bundan bana ne? Bakın, iki gözüm, dün geceleyin bizim evde arama yapmışlar. Akıllarını mı kaçırdılar savcılar? Ne diye beni işin içine karıştırıyorlar?

Yazman sakin bir sesle;

—Siz de koyun gibi hareket etmişsiniz, dedi. İmzalamadan önce neyin altına imza koyduğunuza bakmak gerekmez miydi?

—Bakıp da ne yapacağım? Getirdikleri hesaplara bin yıl baksam gene anlamam. Ben sayman mıyım, hesap işlerinden anlayayım? Önüme getirdiler, imzaladım.

—Durun bakalım. Ayrıca siz ve denetleme kurulu üyeleri başka bir işlemden daha suçlanıyorsunuz. Sağlam bir güvence vermeden bankadan on dokuz bin ruble borç almışsınız.

Avdeyev şaşırdı.

—Tanrım, sen bana sabır ver! dedi. Borç alan yalnız ben miyim? Birçok insan bankadan borç aldı. Faizini tıkır tıkır ödediğim gibi zamanında ana parayı da ödeyeceğim. Ulu Tanrım korusun! Gerçeği söylemek gerekirse bu parayı almak isteyen aslında ben değilim. Piotr Semyonıç zorla verdi. «Al, al! Al da babana bir değirmen kur!» diye üzerime o kadar düştü ki, onu kıramadım. Borç almazsam kendisine güvenmediğim, onu desteklemediğim anlamı çakarmış...

—Gördünüz mü? Koyun gibi hareket etmişsiniz. Yalnız çocuklar böyle yaparlar. Gene de, bayım, fazla heyecanlanacak bir durum yok ortada. Nasıl olsa yargılanacaksınız, mahkemede kendinizi temize çıkartırsınız..

Valilik yazmanının kayıtsızlığı, olaya sakin bakışı onu da yatıştırdı. Dükkanına dönüp orada dostlarını bekler bulunca hep birlikte gene kafayı çektiler, havyar yiyip felsefe yaptılar. Onlarla konuşurken evindeki aramayı bile unutmuştu neredeyse. Yalnız onu rahatsız eden bir şey vardı, o da sol bacağının tuhaf bir biçimde uyuşması, midesinin yediklerini tam olarak sindirmemesiydi.

O günün akşamı felek ona acımasız bir darbe daha vurdu.. Kent meclisinin olağanüstü toplantısı sonunda Avdeyev'in de içinde bulunduğu bütün banka yetkilileri, haklarında kovuşturma açıldığı gerekçesiyle görevlerinden el çektirildiler. Ertesi sabah kilise başkayyımlığını başkasına bırakması konusunda bir yazı aldı.

Ondan sonraki günler Avdeyev feleğin ona vurduğu darbelerin sayısını şaşırdı. Gün geçmiyordu ki, yeni bir sürprizle

karşılaşmasın, tuhaf tuhaf, acı olaylar yaşamasın... Bu arada sorgu yargıçlığından ifadesini vermesi için bir duyuru geldi. Avdeyev mahkemeden döndüğünde yüzü kıpkırmızıydı, sanki dünyasına küsmüştü. Olanları şöyle anlatıyordu:

—Bıçağı boğazıma dayamış, niçin imza attın, diye sorup duruyor. Imzaladım işte, ben ne bileyim? Dükkana getirdiler, istediklerini yaptım. Neler yazıldığını doğru-dürüst anlayacak adam mıyım ben?

Birtakım genç insanlar geldiler, dükkanını mühürlediler, evindeki eşyaları sayıp kayıt tuttular. Bütün bunların altında dalavere sezen Avdeyev eskisi gibi suçluluğunu kabul etmiyor, yetkili mercilerden birini bırakıp ötekine koşuyordu. Saatler boyu kabul odalarında sıra bekledi, uzun uzun dilekçeler döşendi, ağladı, sızladı, gördüğü anlayışsızlığa sövdü... Onun görüşme isteği, sızlanmaları karşısında sorgu yargıcı ile savcı vurdumduymaz, soğuk bir tavırla şöyle söylediler:

—Çağrılınca gelirsiniz. Şimdi vaktimiz yok...

Başkaları ise;

—İstediğiniz bizimle ilgili değil, diyorlardı.

Aklı başında saydığı valilik yazmanı ise ona yardım edeceği yerde omuzlarını silkip;

—Suç kendinizde. Koyun gibi davranmamalıydınız, diye kestirip atıyordu.

Yaşlı tüccar oradan oraya koşturdu durdu, bu arada bacağının uyuşukluğu gitgide arttı, midesi iyice sindirmez oldu. İşsizlik canına tak edip para sıkıntısı çekmeye başlayınca babasının değirmenine ya da kardeşinin dükkanına gidip un işiyle uğraşmak istediyse de bu sefer onu kentten dışarı bırakmadılar. O zaman ailesi babasının yanına taşındı, kendisi evde tek başına kaldı.

Günler günleri kovaladı. Evde yalnız, işsiz, parasız kalan, bir zamanların saygıdeğer kilise başkayyımı, kentin saygın tüccarı sabahtan akşama dek arkadaşlarının dükkanlarını dolaşıyor, oralarda yiyip içiyor, verilen öğütleri dinlediğiyle kalı-

yordu. Vakit öldürmek amacıyla sabah, akşam kiliseye gitmeye başlamıştı. Orada kutsal tasvirlere bakarak dua etti, durmadan düşündü. Vicdanı temizdi; içine düştüğü durumu bir yanlışlıkla, kimsenin onu anlamamasıyla açıklıyordu. Onun düşüncesine göre sorgu yargıçlarının toylụğu, genç memurların deneyimsizliği sonucu geliyordu bütün bu işler başına. Eski bir yargıçla karşılaşıp her şeyi içtenlikle, ayrıntılarıyla konuşsa işler düzene girecekti. Ne kendisi genç yargıçları anlıyor, ne de berikiler onun için yeterince kafa yoruyorlardı.

Böylece aradan uzun günler geçti, bıktırıcı bir sürüncemenin sonunda duruşma saati gelip çattı. Elli ruble borç bulan Avdeyev bacaklarının uyuşmasına karşı alkol, midesi için de şifalı otlar satın alarak davanın görüleceği kentin bölge mahkemesine yollandı.

Davanın görülmesi bir buçuk hafta sürdü. Duruşma sırasında Avdeyev saygıdeğer, suçsuz yere yargılanan bir adamın ağırbaşlı, onurlu tavrıyla yazgı arkadaşları arasında oturuyor, ama konuşulanlardan bir şey anlamıyordu. Ruhsal durumuna gelince, onu hiç sormayın! Çok keyifsizdi. Duruşmaların bitmek bilmediği, adliyede perhiz yemeği bulamadığı, savunmanının (avukatının) kendisini anlamadığı, sanki gereksiz şeyler söylediği için öfkeden köpürüyordu. Yargıçların yargılama yöntemleri de beklediği türden değil gibiydi. Adamlar ona aldırış bile etmiyorlar, ancak birkaç günde bir şey soruyorlar, ona yönelttikleri sorular da öyle tuhaf şeyler oluyordu ki, Avdeyev yanıtlamaya kalkınca mahkeme salonunu dolduran kalabalık kahkahayla gülüyordu. Kayıplarını, uğradığı zararları, mahkeme masraflarını ödeteceğini söylemeye çalıştığı bir konuşması sırasında savunmanı yüzünü ona çevirip öyle anlaşılmaz, garip işmarlar yapmıştı ki, kalabalık gene gülmekten kırılmış, sorgu yargıcı bunların kendileriyle bir ilgisi olmadığını bildirmişti. Kendisine son söz verildiğinde ise savunmanın öğrettiği şeyleri değil, başka sözler söyleyince duruşma salonu bir kez daha kahkahadan çınladı.

Karnı acıkan Avdeyev oradaki bir garsona en ucuzundan, perhizini[1] bozmayacak bir yemek getirmesini söyledi. Garson kırk kapik karşılığında havuçlu balık pilakisi getirdi. Ancak Avdeyev'in yediği balık taş gibi oturdu midesine. Ardından geğirmeler, yanmalar, kazınmalar başladı.

Mahkeme başkanı görülen davanın tartışmalı noktalarını açıklarken Avdeyev iç organlarının sancısından kıvranıyor, soğuk terler döküyordu. Gene sol bacağı uyuşmuştu. Başkanın açıklamalarını dinleyemediği için ne demek istediğini de anlamıyordu. Acaba otursa ya da yatsa ne derlerdi? En sonunda ona, öbür sanıklara oturmaları bildirildi. Ayağa kalkan savcı onun anlayamadığı bir şeyler daha söyledi. Aynı anda yerden bitmişçesine kılıçlı jandarmalar çıktı ortalığa, sanıkları çepeçevre kuşattılar. Avdeyev'i öteki suçlularla birlikte kaldırıp götürdüler.

Suçlu bulunduğunu, gözetim altına alındığını anlamıştı, ancak buna ne şaşırıyor, ne de korku duyuyordu. Karnının ağrısı öylesine şiddetlenmişti ki, hapislik artık ona vız geliyordu.

Yazgı arkadaşlarından birine;

—Bizi bir daha otelimize gördermeyecekler mi? diye sordu. Odamda üç ruble ile açılmamış bir çay paketi kaldı.

Avdeyev o geceyi bir evde geçirdi. Yediği balıktan dolayı midesi allak bullaktı; otelde bıraktığı üç rublesini, çay paketini düşünüyordu. Sabahleyin erkenden, ortalık ağarmaya yüz tutarken kalkıp giyinmesini söylediler. Süngülü iki askerle birlikte hapishaneye doğru yürümeye başladı. O güne değin kentin sokakları böylesine uzun, bitmez-tükenmez görünmemişti. Avdeyev yaya kaldırımından değil, erimiş, çamurlu karları çiğneyerek sokağın ortasından yürüyordu. Iç organları yediği balıkla cebelleşiyor, sol bacağı tutmuyordu. Lastik ayak-

1 Sebze yemekleri, balık eti perhizi (orucu) bozmuyor.(Ç.N.)

kabılarını geceyi geçirdiği evde unuttuğu için de ayakları buz gibiydi.

Beş gün sonra bütün sanıkları mahkemenin hükmünü bildirmek için yeniden mahkemeye götürdüler. Avdeyev, Tobolsk iline sürgün edildiğini böylece öğrendi. Ancak buna şaşırmadığı gibi, korku da duymadı. Ona hep yargılama aşaması henüz bitmemiş, gerçek «karar» verilmemiş, işlemler devam ediyor gibi geliyordu. Hapishanede kaldığı sürece hep verilecek kararı bekledi.

Ancak altı ay sonra karısı ile oğlu Vasili ona veda etmek için geldiklerinde karşısına dikilen yoksul giyimli kadında eski şişman, oturaklı karısı Yelizaveta Timofeyevna'yı görünce «karar»ın çoktan verilmiş olduğunu, geçmişin bir daha geri dönmeyeceğini anladı. Oğlunun üstünde de liseli öğrenci üniforması yerine yıpranmış bir ceket ile en ucuzundan bir pantolon vardı.

Duruşmalar boyunca, hapishanede yatarken yüzünden silinmeyen öfke ilk kez kayboldu, Avdeyev acı acı ağlamaya başladı.

ÖPÜCÜK

Araziye çıkan yedek topçu tugayının altı bataryası geceyi geçirmek üzere 20 mayıs akşamı saat 8'de Mesteçki köyünde mola vermişti. Subayların kimisi toplarının başında uğraşıyor; kimisi kilisenin önünde toplanarak, onlara gece kalacakları yeri ayarlayan görevliyi dinliyordu. Tam o sırada sivil giyimli bir bay garip bir atın üzerinde kilisenin arkasından gözüktü. Açık sarı donlu, düzgün yeleli, güdük kuyruklu ufacık at dümdüz onlara doğru gelmiyor; binicisi kırbaçla bacaklarına vuruyormuş gibi, dansedercesine, yan yan yürüyordu. Subaylara iyice yaklaşınca binici şapkasını çıkarıp herkesi selamladı.

— Bu bölgenin toprak ağalarından, tümgeneral von Rabbek beyefendi bütün subayları evinde çay içmeye çağırıyor. Fazla vakit geçirmeden buyursunlar, efendim! dedi.

Midilli de selam verircesine başını salladı, dansedeer gibi geri geri gitti. Binicisi ise bir daha şapkasını çıkardı, atıyla birlikte geldikleri gibi kilisenin arkasında gözden silindiler.

Subaylardan birkaçı homurdanmaya başladı:

—Bu da neyin nesi? Tam uyumaya hazırlanıyorduk, von Rabbek'in çayı çıktı karşımıza. Biliriz biz böyle çayları!

Altı bataryanın subayları bir yıl önce gene böyle bir manevra sırasında bir Kazak alayının subaylarıyla birlikte geçirdikleri geceyi hiç unutmuyorlardı. Eski bir asker olan, konuksever, neşeli bir toprak ağası kont onlara iltifatlar yağdırmış, yedirip içirmiş, subayları köyde buldukları yatı yerlerine bırakmayıp, geceyi kendi konağında geçirmelerini istemişti. Her şey enfesti, daha iyisi olamazdı elbette, ancak eski asker,

genç subayların gelişinden dolayı iyice coşarak işi çığrından çıkarmıştı. O gece şafağa dek geçmiş güzel günlerini anlatmış, onlara tek tek konağının odalarını gezdirmiş, değerli tablolarını, eski gravürlerini, eşi az bulunur silahlarını göstermiş, üst düzey yetkililerin kendisine yazdığı mektupları okumuştu. Canları burunlarına gelen yorgun subaylar ister istemez onu dinlemişler, yataklarını özleyerek gizli gizli esnemişler, sonunda ev sahibi onları serbest bıraktığında artık tüm uykuları kaçmıştı.

Bu von Rabbek de onun gibi biri olmasındı? Öyle ya da böyle, yapacak başka bir şey yoktu. Subaylar temizlendiler, giyinip kuşandılar, topluca kontun konağını aramaya koyuldular. Kilisenin önündeki alanda ağa çiftliğinin kilisenin arkasındaki düzlükte olduğu söylendi. Yaya giderlerse dümdüz ırmağa inecekler, kıyı boyunca ilerleyip bir bahçeye varacaklardı. Bahçenin içindeki ağaçlı yol onları konağa götürürdü. Atla gitmek isterlerse kilisenin arkasındaki ana yoldan yarım fersah kadar ilerleyince bey ambarlarını görürlerdi. Subaylar atlarıyla gitmeye karar verdiler.

Yolda;

—Von Rabbek, Plevne savaşında N. süvari tümenine komuta eden şu ünlü Rabbek olmasın! diye konuşuyorlardı.

—Hayır, yalnızca Rabbek'dir o, adının önünde «von» yoktur.

—Hava da ne güzel bugün!

İlk ambara varınca atlılar ikiye ayrıldılar. Bir bölümü dümdüz ilerleyip karanlık içinde kayboldular, ikinciler ise sağa sapınca az ilerde bey konağını buldular. Sağa sapar sapmaz herkes sesini alçaltıp öyle konuşmaya başladı. Yolun iki yanında kırmızı çatılı taş ambarlar vardı, bunlar hantallıkları, sevimsiz görünüşleriyle tıpa tıp ilçedeki asker kışlalarına benziyordu. Önlerinde pencereleri aydınlık bey konağını gördüler.

Subaylardan biri;

—Beyler, bakın, iyiye işaret! Av köpeğimiz hepimizin ö-

nünde gittiğine göre bizleri güzel parçalar bekliyor, dedi.

Gerçekten de uzun boylu, henüz bıyıkları çıkmamış (yaşı yirmi beşi bulduğu halde yüzünde tek kıl bitmemişti), sırım gibi bir subay olan teğmen Lobıtko en ilerde gidiyordu. Sezgileriyle ta uzaktan kadınların varlığını anlayan, bu becerisinden ötürü tugayda «av köpeği» diye ün yapan teğmen geriye döndü;

—Evet, bolca kadın bulacaksınız, dedi. Sezgilerim bana öyle söylüyor.

Dış kapıda onları sivil giyimli, altmış-altmış beş yaşlarında, hoş görünüşlü bir bey karşıladı. Konuklarının ellerini sıkarken gelişlerinden dolayı son derece mutlu olduğunu söyledi, ancak gece yatısına bırakamayacağı için özür diledi. Konakta çocuklarıyla birlikte iki kız kardeşi, erkek kardeşleri, komşuları vardı; tek boş oda kalmamıştı.

Tek tek herkesin elini sıkıyor, özür diliyor, gülümsüyordu. Ancak yüzünün duruşuna bakılırsa geçen yılki konta benzediği söylenemezdi. Subayları, evine salt ayıp olmasın diye çağırdığı belliydi. Subaylar da kumaş örtülü basamaklardan çıkarken, ev sahibini dinlerken konağa nezaket gereği çağrıldıklarını hissettiler. Konağın girişinde, yukardaki holde lambaları yakmak için koşuşturan uşakların görünüşünden ise bu eve tedirginlik, hatta biraz korku getirdiklerini anladılar. Ailenin görkemli bir gününde kız ve erkek kardeşlerin, bunların çocuklarının, komşuların bir araya geldiği bir yerde yabancı on dokuz subayın ağırlanması hoşa gidecek bir şey miydi?

Üst katta, salona girerken uzun boylu, uzun yüzlü, kara kaş, kara gözlü, endamlı, tıpkı imparatoriçe Yevgeniya'ya benzeyen yaşlıca bir bayan tarafından karşılandılar. Kadın şatafatlı bir tavırla, yüzünde şirin gülücüklerle subayları evinde görmekten büyük kıvanç duyduğunu söylüyor, onları gece kalmaya çağıramadığı için bağışlamalarını rica ediyordu. Yüzünü konuklarından başka bir yöne çevirdiğinde hemen kaybolan gösterişli, şirin gülücüklerden onun zamanında çok subayla

karşılaştığını, onlara fazla aldırış etmediğini, eğer kendilerini evine çağırmışsa bunu görgüsünden, toplum içindeki konumundan dolayı yapmak zorunda kaldığını anlardınız.

Subayların buyur edildiği büyük yemek odasında uzun çay masasının bir kıyısında on kadar her yaştan baylar, bayanlar oturmuştu. Onların sandalyelerinin gerisinde, ince bir sigara dumanı içinde koyu giysili bir öbek bay ayakta dikilmekteydi. Bunların arasında kızıl favorili, gençten, zayıf bir adam peltek konuşmasıyla İngilizce bir şeyler söylüyordu. Onların arkasında ise açık kapıdan mavi mobilyalı aydınlık bir oda gözükmekteydi.

Ev sahibi general neşeli görünmeye çalışarak;

—Baylar, sayıca çokluğunuz nedeniyle hepinizi tek tek tanıtmak olanaksız, dedi. O bakımdan kendiniz tanışmak için bir yolunu bulursunuz.

Kimisi ciddi, hatta sert görünüşlü, kimisi zorla gülümseyen subaylar aynı sıkıntı içinde sağa-sola selam verdiler, hep birlikte masaya oturdular.

En büyük sıkıntıyı, gözlüklü, kamburca, favorileri tarla sıçanlarının bıyıkları gibi seyrek, ufak tefek, küçük rütbeli bir subay olan Riyaboviç duyuyordu. Arkadaşlarından kimisi somurtur, kimisi zoraki gülümserken onun çilli[1] yüzü, seyrek favorileri, gözlükleri şöyle söylüyor gibiydi: «Baylar, biliniz ki, ben tugayın en çekingen, en renksiz subayıyım.» İlkin, gerek yemek odasına girerken, gerekse çay masasında otururken bakışlarını kesinlikle belirli bir yüz ya da nesne üzerinde tutamadı. Yüzler, giysiler, kanyakla dolu kristal sürahiler, çay bardaklarından yükselen buğular, alçı kornişler hepsi bir araya gelip karman çorman bir bütünlük oluşturuyor; onun ruhunda panik yaratarak başını bir yere sokup saklanma isteği doğuruyordu. İlk kez toplum karşısına çıkan bir konuşmacı gibi kar-

1 Riyaboviç soyadı «çilli, çillioğlu...» anlamına gelmektedir. (Ç.N.)

şısındaki kişileri görüyor, ama bundan bir şey anlamıyordu. (Fizyologlar kişinin önündekini görüp bir şey anlamamasını «ruhsal körlük» olarak adlandırırlar.) Biraz zaman geçince çevresini benimseyip toparlanan Riyaboviç gözlem yapmaya başladı. Çekingen, içine kapanık biri olarak ilk gözlemi yeni tanıdıklarının olağanüstü atak insanlar olmasıydı. Von Rabbek, karısı, yaşlıca iki bayan, mor giysili genç bir bayan, von Rabbek'in küçük oğlu olduğunu sonradan öğrendiği, kızıl favorili delikanlı, sanki önceden provasını yapmışlar gibi, hemen subaylarla kaynaştılar, onların da katıldığı ateşli bir tartışma başlattılar. Mor giysili bayan topçuların süvari ve piyade subaylarına göre daha rahat yaşadığını ısrarla savunuyor, yaşlı iki bayan ise buna karşıt görüş ileri sürüyorlardı. Böylece çok yönlü bir tartışma uzadı gitti. Riyaboviç mor giysili bayana bakarken genç kadının yabancısı olduğu, kendisini hiç ilgilendirmeyen bir konuda ateşli konuşmalarına şaşıp kalıyor, yüzünde içtenliksiz bir gülümsemenin belirip kaybolduğunu gözlemliyordu.

Von Rabbek ile ailesi subayları kızıştırıp tartışmaya sürüklerken bir yandan da «Kim ne içiyor, içtiklerini beğeniyorlar mı, hangisi büsküvilerden yemiyor, konyak içmeyen var mı?» gibisinden onların bardaklarını, ağızlarını titizlikle izlemekteydiler. Riyaboviç konuşmaları böyle dikkatle dinlerken bu içtenliksiz, ama disiplinli aileye hayranlık duyuyordu.

Çayın ardından büyük salona girildi. Sezgisi Lobıtko'yu yanıltmamıştı. İçerde pek çok genç kız, genç hanım vardı. Av köpeği teğmen, siyah giyimli çok genç bir sarışının tepesine şimdiden dikilmiş; görünmez kılıcına dayanıyormuş gibi, atak delikanlı tavırlarıyla eğilerek, çapkın gülücüklerle omuzlarını oynatıyordu. Çok ilginç saçmalıklar döktürüyor olmalı ki, genç sarışın, teğmenin dolgun yüzüne bakarak umursamaz bir edayla «Ya, öyle mi?» diyordu durmadan. Sarışın bayanın bu kayıtsız «Ya, öyle mi?» deyişleri karşısında av köpeği teğmen kimsenin ona «Yakala!» diye bağırmayacağını anlamalıydı.

Derken, bir müzik sesi gürledi. Hüzünlü bir vals salondan taşıp ardına değin açık kapılardan bahçeye yayıldı, işte o zaman herkes baharın geldiğini, dışarda güzel bir mayıs akşamının başladığını anladı. Körpe kavak yapraklarının kokusu, gül, leylak kokuları doldurdu havayı. İçtiği konyağın esrikliği müzikle birlikte çoğalan Riyaboviç pencerelere baktı, gülümsedi, kadınların hareketlerini izlemeye koyuldu; aynı anda da gül, leylak, kavak yaprağı kokuları bahçeden değil, kadınların giysilerinden, yüzlerinden geliyormuş gibi bir izlenime kapıldı.

Rabbek'in oğlu incecik bir kızı dansa kaldırıp onunla birlikte iki tur döndü. Lobıtko ise parkeler üzerinde kayarak mor giysili bayana uçarcasına yaklaştı, birlikte hızla uzaklaştılar. Dans başlamıştı... Riyaboviç dans etmeyenler arasında, salonun kapısında dikiliyor, çevresini seyrediyordu. Yaşam boyu bir kez olsun dansa kalkmamış, yüzüne bakılır bir bayanın beline sarılmamıştı. Herkesin gözünün önünde bir erkeğin, tanımadığı bir genç kızın belinden kavraması, kız elini koysun diye omzunu ona yaklaştırması çok hoşuna gidiyordu, gelgelelim kendini kesinlikle o erkeğin yerinde tasavvur edemiyordu. Arkadaşlarının ataklığını, kıvraklığını kıskandığı zamanlar kamburumsu, uzun belli, sıçan bıyığı favorili, renksiz, ürkek bir adam olduğu bilinciyle içi içine sığmazdı. Ancak yıllar geçtikçe bu duyguya alışmıştı, ondan dolayı şimdi dansedenleri ya da yüksek sesle konuşanları seyrederken kıskançlık filan duymuyordu, yalnızca ince bir hüzün vardı içinde...

Kadril dansı başladığında genç von Rabbek dansetmeyenlerin yanına geldi, iki subayı bilardo oynamaya çağırdı. Subaylar kabul edip onunla birlikte salondan çıktılar. Orada yeterince dikildiğini anlayan Riyaboviç arkadaşlarının katılacağı bu oyunla biraz ilgilendiği için onların peşine takıldı. Salondan çıkıp oturma odasından, sonra bir yanı camlarla kaplı dar bir koridordan geçtiler. Ardından başka bir odaya girdiklerinde onları gören uykulu üç uşak oturdukları kanepeden ayağa

fırladılar. Böyle birbiri peşinden birkaç odayı daha geçtikten sonra bilardo masasının bulunduğu küçük bir odaya geldiler. Oyun başladı.

İskambil oyunundan başkasını bilmeyen Riyaboviç bilardo masasının arkasında dikiliyor; ceketlerinin önü açık, ellerindeki sopalarla ileri-geri yürüyen, nükte savuran, onun anlamadığı birtakım sözleri bağıra bağıra söyleyen oyuncuları kayıtsızca izliyordu. Oyuncular ise onun farkında bile değillerdi. Arada bir dirsekleri ya da bilardo sopalarıyla ona istemeden dokunduklarında dönüp «Pardon!» diyorlardı. Daha ilk parti bitmeden Riyaboviç sıkıldı; orada fazla biriymiş, oyunlarına engel oluyormuş gibi hissetmeye başladı. Salona dönmek isteğiyle odadan ayrıldı.

Dönüşte küçük bir serüven yaşadı.

Daha yolu yarılamadan gereken yere gitmediğini anlamıştı. Hep birlikte gelirlerken uykulu uşaklara rasladıkları bir oda anımsıyordu, oysa beş-altı odadan geçtiği halde uşakların bulunduğu o yeri görmedi. Yaptığı yanlışı düzeltmek için biraz geriye gitti, sağa döndü, kendisini yarı karanlık bir odada buldu. Bilardo odasına gelirlerken böyle bir yerden geçmemişti. Burada yarım dakika kadar dikildi, gözü karanlığa alışınca ilk gördüğü kapıyı açıp kapkaranlık başka bir odaya daldı. Önünde, parlak bir ışığın sızdığı bir kapı aralığı vardı, kapının arkasından hüzünlü bir mazurka sesi duyuluyordu. Burada da, tıpkı salonda olduğu gibi, pencereler ardına değin açıktı. İçeriye ise körpe kavak yaprağı, leylak, gül kokuları geliyordu...

Riyaboviç şaşkınlık içinde dikildi kaldı. Aynı anda da hiç beklemediği telaşlı ayak sesleri ile bir kadın eteğinin hışırtısı işitildi. Ardından bir kadının iç çekip «Sonunda gelebildin!» dediğini duydu, yumuşak, mis gibi kokan iki kadın kolu boynuna dolandı, sıcak bir yanak yanağına dayandı, ateşli bir öpücükle sarsıldı. Bunun ardından onu öpen kadın hafif bir çığlık attı, aynı anda nefretle irkilmiş gibi onun yanından uzak-

laştı. Riyaboviç'in de çığlık atmasına ramak kaldı. O şaşkınlıkla, arasından ışık sızan kapıya atıldı...

Salona döndüğünde yüreği küt küt ediyor, elleri titriyordu. Zavallı Riyaboviç titrediğini kimseler görmesin diye ellerini arkasına sakladı. İlk dakikalarda bir kadının ona sarılıp öptüğünü salonda herkes biliyormuş sanısıyla utanç ve korkudan ezilip büzülüyor, ürkek ürkek çevresine bakınıyordu, ama herkesin eskisi gibi dansedip konuştuğunu görünce onun için yesyeni, daha önce tatmadığı bir duygunun egemenliğine bıraktı kendini. Tuhaf hisler içerisindeydi. Az önce yumuşak, mis kokulu kolların sardığı boynu yakıcı bir merhem sürülmüş gibiydi; yabancı kadının öpücük kondurduğu yanağında, sol bıyığının ucunda nane özü damlasının bıraktığı soğuk, hoş bir ürperti vardı. Riyaboviç bu yeri ovaladıkça soğukluğu daha çok hissediyor, gittikçe artan tuhaf duygular tepeden tırnağa tüm benliğini sarıyordu. Dans etmek, birileriyle konuşmak, bahçeye koşmak, kahkahayla gülmek isteğiyle yanıyordu şimdi... Kamburumsu, renksiz, (istemeden dinlediği bir kadının konuşmasında söylediği gibi) «belirsiz görünüşlü» bir adam olduğunu, favorilerinin geleni bıyıklarına benzediğini unutmuştu. Von Rabbek'in karısı önünden geçerken yayvan yayvan öyle bir sırıttı ki, kadın duraklayarak, sorarcasına baktı yüzüne. Riyaboviç gözlüklerini düzelterek;

—Ah, eviniz öyle hoşuma gitti ki!.. dedi.

Generalin karısı gülümsedi, evin hâlâ babasına ait olduğunu söyledikten sonra Riyaboviç'e anasının-babasının sağ olup olmadığını, ne zamandır orduda bulunduğunu, niçin bu kadar sıska olduğunu... vb. sordu. Sorularına yanıt aldıktan sonra da çekti gitti. Riyaboviç ise konuşmanın üzerinde bıraktığı etkiyle tatlı tatlı gülümsedi, onu kuşatan bu insanların olağanüstülüğünü düşündü.

Akşam yemeğinde Riyaboviç önüne ne konulursa makine gibi yiyip içti, konuşulanların hiçbirini dinlemeden yaşadığı

serüveni kendi kendine açıklamaya çalıştı. Bu gizemli, duygu dolu öpücüğün ona göre kolay bir açıklaması vardı: Bir genç kız ya da hanım karanlık odada bir erkeğe randevu vermiş, uzun bekleyiş sonunda duyduğu heyecanla Riyaboviç'i gönlünün kahramanı sanmıştı. Karanlık odadan geçerken Riyaboviç'in kararsızlık içinde bir an durup düşünmesi de birini bekleyen bir adam izlenimi verdiği için onu yanıltmış olmalıydı...

Salondaki kadın yüzlerini inceleyerek;

«Hangisi acaba?» diye düşünüyordu. «Yaşlı kadınlar randevuya gitmeyeceğine göre gençten biri olmalı. Giysisinin hışırtısından, kokusundan, sesinden anlaşıldığı kadarıyla okumuş bir hanımdı...»

Çok hoşuna giden, mor giysili hanıma gözlerini dikti. Güzel omuzları, elleri, zeki yüzü, tatlı bir sesi vardı. Onu böyle dikkatle süzerken karanlıkta karşılaştığı yabancı kadının o olmasını istiyordu. Ancak mor giysili kadın yapmacık bir kahkahayla güldü, yaşlı kadınlarınki gibi uzun burnunun derisi kırıştı. O zaman siyah giyimli sarışına çevirdi bakışlarını. İkincisi daha genç, içten, sade görünüşlüydü. Yanaklarına dökülen saçları çok güzeldi, kadehinden içkisini yudumlayışını beğenmişti. Şimdi de gizemli kadının o olmasını istiyordu. Ancak çok geçmeden onun yüzünü fazlaca düz buldu, bakışlarını hemen yanındaki kadına döndürdü.

«Tahmin yürütmek öylesine zor ki... Mor giysilinin omuzları, elleri, sarışının yanaklarına dökülen saçları, Lobıtko'nun solunda oturan bayanın gözleri alınıp birleştirilse...» diye düş kuruyordu.

Bu birleşmeyi zihninde yaptı, böylece onu öpen bayanın görüntüsü tamamlandı, ancak böyle birini sofrada oturanlar arasında göremiyordu.

Yemeğin bitiminde karınları doyup kafayı bulan subaylar konaktan ayrılmadan önce teşekkür etmeye başladılar. Ev sahipleri gene özür dilediler, gece yatısına bırakamadıkları için

üzüntülerini bildirdiler. General içtenlikle (konukları geçirirken insanlar herhalde karşılama sırasındakinden daha içten, daha iyicil oldukları için);

—Tanıştığımıza çok, çok memnun oldum, baylar! diyordu. Manevradan dönüşte sizleri gene beklerim. Çekinmeden geliniz! Hangi yoldan gideceksiniz? Atlarınıza binerek mi? Gerek yok, bahçeden geçerseniz daha kolay varırsınız.

Subaylar bahçedeki ağaçlı yola saptılar. Parlak ışıklardan, gürültüden sonra bahçe onlara pek karanlık, pek sessiz gözüktü. Çıkış kapısına değin suskun yürüdüler. Hepsi de çakırkeyif, neşeli, mutlu oldukları halde bahçenin karanlığı, sessizliği onları bir süreliğine düşüncelere sevketti. Riyaboviç gibi şimdi her birinin zihninde benzer bir istek vardı: Ne zaman von Rabbek gibi büyük bir konakları, aileleri, bahçeleri olacak; ne zaman zoraki de olsa insanların gönüllerini hoş tutup karınlarını doyuracak, onları sarhoş, mutlu edeceklerdi?

Bahçe kapısından dışarı çıkarken hep bir ağızdan konuşmaya başladılar, durup dururken gürültülü bir kahkaha koyverdiler. Irmağa doğru inen cılga boyunca yürüdükten sonra ırmak kıyısını izlediler; fundaların, sel oyuklarının, suyun üzerine sarkan söğütlerin yanından dolandılar. Irmak kıyısından kıvrıla kıvrıla giden cılga belli belirsiz gözüküyordu, karşı kıyı ise tümüyle karanlığa gömülmüştü. Suyun karanlık yüzeyinde yıldızlar yansıyordu, bu görüntülerin titremesi, yayılıp dağılması ırmağın hızla aktığının tek kanıtıydı. Çıt çıkmıyordu çevrede. Yalnız karşı sahilde su çullukları uykulu uykulu inliyor, bu sahilde çalıların birine gizlenen bir bülbül ise subay topluluğuna aldırmaksızın neşeyle şakıyordu. Subaylar çalının yanında durdular, dallara dokundular, ama bülbül ötmesini kesmedi.

—Vay, canına? dedi birisi. Hepimiz yanında dikiliyoruz da bana mısın demiyor! Seni yaramaz!

Cılga ırmak kıyısından uzaklaşarak kiliseye doğru yükseldi, orada ana yola kavuştu. Subaylar yürümekten yorulmuş

olarak kilisenin çitinin dibinde biraz oturdular, birer sigara tüttürdüler. O sırada karşı kıyıda donuk kırmızı bir ışık belirdi. Yapacak başka bir şey olmadığı için subaylar bunun kır ateşi mi, bir pencereden gelen ışık mı, yoksa başka bir şey mi olduğu konusunda bir süre karar veremediler... Işığa Riyaboviç de bakıyor; sanki onun bir hanımla gizlice öpüştüğünü biliyormuş gibi gülümsediğini, kendisine göz kırptığını düşünüyordu.

Kendilerine ayrılan eve gelir gelmez Riyaboviç soyunup yattı. Lobıtko ile teğmen Merzliyakov onunla birlikte kalıyorlardı. Merzliyakov sessiz, az konuşan, çevresinde hayli kültürlü sayılan, yanında taşıdığı «Vestnik Yevropı»[1] adlı dergiyi her fırsatta çıkarıp okuyan genç bir subaydı. Lobıtko da soyunduğu halde hemen yatmadı, odada bir aşağı-bir yukarı hayli dolaştı, kolay memnun olmayan bir insan tavrıyla emirerini bira almaya gönderdi. Merzliyakov ise mumu başucuna dikerek dergisini okumaya koyuldu.

İsli tavana gözlerini diken Riyaboviç; «Kimdi acaba o kadın?» diye düşüncelere daldı. Boynu hâlâ merhem sürülmüşçesine yanıyor, dudağının yanındaki o yer nane özü damlası değmiş gibi ürperiyordu. Hayalinde mor giysili bayanın omuzları ile ellerini, siyahlı şarışının şakaklarına dökülen saçlarını, içten bakışlarını, salondaki öbür kadınların bellerini, hışırtılı giysilerini, broşlarını canlandırdı. Bu görüntülerin zihninde sürekli kalmasını istiyor, ama bunlar sıçrayıp dağılıyorlar, sanki uzaktan ona göz kırpıyorlardı. Gözlerini kapayan her insanın gördüğü o kopkoyu zemin üzerindeki görüntüler silinip gidince bu sefer hızlı ayak patırtılarını, giysi hışırtısını, öpücük sesini duyuyor; yüreğine sebepsiz, güçlü bir sevinç doluyordu. Bu sevince kendini kaptırdığı sırada emireri gelerek bira bulamadığını söyledi. Lobıtko buna öyle kızdı ki, kalkıp yeniden dolaşmaya başladı. Bazan Riyaboviç'in, bazan Merzliyakov'un önünde durarak;

---

1 «Avrupa Belleteni», Çehov döneminin ünlü yazın dergisi. (Ç.N.)

—Aptal bu çocuk! diye homurdanıyordu. İnsanın bira bulamaması için ya salak ya da sersem olması gerekir! Bu hayvanı ne yapmalı?

Gözlerini okuduğu dergiden ayırmayan Merzliyakov;

—Köyde birayı nasıl bulsun, canım? dedi.

Lobıtko bu sefer ona çattı.

—Demek, siz de öyle düşünüyorsunuz? Aman Tanrım, beni ayın üzerine bıraksalar size istediğiniz kadar bira, kadın bulurum! Şimdi gidip getireyim de görün! Getirmezsem dünyanın en alçak adamıyım!

Uzun uzun giyindi, çizmelerini çekti, sigarasını tüttürdü, odadan çıktı. Dışarda dikilirken;

—Rabbek, Grabbek, Labbek... diye söylendi birkaç kez. Tek başına gitmeyi hiç de canım istemiyor. Riyaboviç, benimle bir gezinti yapmak ister misiniz?

Yanıt alamayınca geriye döndü, yavaş yavaş soyundu, yattı. Bunun üzerine Merzliyakov içini çekti, dergisini bir yana koydu, mumu söndürdü. Karanlıkta sigarasını çekiştiren Lobıtko homurdanıyordu:

—Bu işler böyle, arkadaş!

Battaniyesini başına çeken Riyaboviç yatağında kıvrılıp yatarken zihninde uçuşan görüntüleri bir bütün olarak toplamaya çalışıyordu. Ancak bunda pek başarı sağladığı söylenemez. Çok geçmeden uyuduğunda zihnindeki son düşünce birisinin onu sevip okşadığı, yaşamında biraz saçma, ama son derece hoş, sevindirici, olağanüstü bir şeyin gerçekleştiğiydi. Bu düşünce onu düşlerinde de bırakmadı.

Ertesi sabah uyandığında boynundaki yanma ile dudağının ucundaki soğukluk geçmişti, ama içinde duyduğu sevinç tıpkısı tıpkısına dünkünün aynıydı. Hayli yükselen güneşin aydınlattığı pencerelere çoşkuyla baktı, çoktandır sokağı dolduran gürültülere kulak kabarttı. Tugayın arkasından yeni yetişmiş bulunan, Riyaboviç'in batarya komutanı Lebedetski, alçak

seslc konuşmayı beceremediği için batarya gediklisiyle bağıra bağıra konuşmaktaydı:

—Başka neler oldu, anlat bakalım?

—Komutanım, bizim Golupçik'i güzelce nalladık, baytar toynağına sirkeli kil sürdü. Yularından tutarak yanımızda götürüyoruz. Usta cr Artcmycv içkiyi fazla kaçırdığı için teğmenim onu yedek topun kundağına bağlamamızı buyurdular.

Gedikli başçavuş bunlardan başka Karpov'un boru kordonlarını, çadır kazıklarını almayı unuttuğunu, tugaydaki subayların von Rabbck adında bir general tarafından akşam çayına çağrıldığını anlattı. Bu konuşmalar sırasında Lebedctski'nin başı, kızıl sakalı pencereden gözüktü, batarya komutanı miyop gözlerini kısarak, içerde uyuyan subaylarıyla selamlaştıktan sonra;

—Nasıl, her şey iyi gidiyor mu? diye sordu.

Lobıtko esneyerek;

—Ortada koşulu atın boynunu yeni homut vurmuş, komutanım, dedi.

Komutan içini çekti, düşündü.

—Demek, öyle... Benim bayan Alcksandra Ycvgrafovna'ya uğramam gerekiyor. Onu yoklamadan gitmek olmaz. Eh, hadi, hoşça kalın! Akşama görüşürüz.

Çeyrek saat sonra tugay yola çıktı. Yürüyüş kolu bey ambarlarının yakınından geçerken Riyaboviç gözlerini ayırmadan sağdaki konağa bakıyordu. Pencerelere jaluzi çekilmişti. Anlaşılan, evde herkes uyuyordu, Riyaboviç'i öpen kadın da... Teğmen onu uyurken gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. Yatak odasının ardına değin açık pencereleri, içeri uzanan yeşil dallar, havadaki sabah serinliği, körpe kavak yapraklarının, güllerin, leylakların kokusu, kadının üzerinde yattığı karyola, dünkü entarisini üzerine koyduğu iskemle, döşemede terlikler, masada tik-tak eden saat... Hepsini, hepsini açık, net bir biçimde zihninde canlandırıyor, ama kadının yüz hatları, uykulu hoş gülümsemesi, işte asıl önemli olan bu

şeyler parmaklar arasından kayan cıva gibi kaçıp gidiyordu hayalinden. Yarım fersah ilerledikten sonra Riyaboviç geriye dönüp baktı. Sarıya boyalı kilise, konak, ırmak, bahçe tümüyle güneşin altın ışıkları altındaydı; açık yeşil kıyıların ortasında akıp giden, mavi gökyüzünü yansıtan, arada bir gümüş parlaklığıyla ışıldayan ırmak gerçekten çok güzeldi. Riyaboviç son bir kez Mesteçki köyüne baktığında çok yakın, sevdiği birinden ayrılıyormuş gibi bir hüzne kapıldı.

Yürüyüş boyunca çevresindeki görüntüler çoktandır bildiği, ilginç olmayan şeylerden oluşuyordu. Sağında-solunda uzanan çavdar ve karabuğday tarlaları, bunların üzerinde hoplayarak uçan ekin kargaları... İleriye bakınca toz bulutları, insan enseleri; geriye bakınca gene toz bulutları, insan yüzleri... En önde eli kılıçlı dört asker yürüyordu, öncüydü bunlar. Arkalarında marş söyleyiciler, onların arkasında da atların üzerinde borazanlar. Öncüler ile marş söyleyiciler cenaze törenlerindeki meşale taşıyıcılar gibi, aradaki uzaklığı koruyamadıkları için bazan ta ilerilere gidiyorlardı. Riyaboviç beşinci bataryanın ilk topunun yanındaydı, o bakımdan önünde bulunan dört bataryayı görebiliyordu. Asker olmayan bir kişi için tugay ağırlığının oluşturduğu bu upuzun yürüyüş kolu çapraşık, anlaşılması zor bir karmaşa gibi gözükebilir. Bir topun çevresinde bunca insanın bulunması, iriliğiyle insana ürküntü veren topları garip koşumlu bir sürü atın çekmesi akıl alacak gibi değildi. Riyaboviç için ise bunlar kolay anlaşılack cinstendi, o bakımdan hiç ilgisini çekmiyordu. Her bataryanın önünde gösterişli bir astsubayla birlikte bir subayın gittiği, bu astsubaya niçin «ön koşulu» dendiği, onun arkasında topa önden ve ortadan koşulu iki atın üzerinde niçin binicilerin bulunduğu ona göre hepsi bilinen şeylerdi. Topun sol yanında bulunup da subayların bindiği atlara niçin «eyerli», sağ yanda bulunanlara da «yedek» dendiğini bütün topçular bilirlerdi. Topun en önünde koşulu atın arkasındaki asıl koşulu atlardan birinin üzerine bir asker bindirilmişti. Askerin sırtında dünden

kalma toz, sağ ayağında ise külüstür bir ağaç parçası vardı. Riyaboviç bu ağaç parçasının askerin bacağına neden sarıldığını biliyor, o bakımdan bunu garip karşılamıyordu. Atlara binili askerler durmadan kırbaçlarını şaklatıp arada bir bağırıyorlardı...

Riyaboviç'in topu çirkin mi çirkin bir şeydi. Kundağına, üzeri brandayla örtülü yulaf çuvalları konmuş; namlusuna, şurasına-burasına çaydanlıklar, asker çantaları, torbalar, çıkınlar asılmıştı. Top bu görünüşüyle çevresini insanların, atların kuşattığı zararsız bir hayvana benzetilebilirdi. Topun, rüzgarın estiği yönünde kollarını sallayarak altı tane hizmet askeri yürüyordu. Riyaboviç'in arkasından ise gene üzerlerinde binicileriyle birlikte önde, yanda, ortada koşulu atların çektiği başka bir çirkin top daha geliyordu. İkincinin arkasında üçüncü, onun arkasında dördüncü, bunun yanında ise bir subay... Tugayın altı bataryası vardı, her bataryada da dört top. Top dizisinin uzunluğu yarım fersah kadardı. En sonda tugayın ağırlıklarını taşıyan araba dizisi geliyordu. Arabaların yakınında ise kafasını, uzun kulaklarını sarkıtarak yürüyen Magar adındaki eşek vardı. Herkesin sevgilisi bu eşeği batarya komutanlarından biri Türkiye'den getirmişti.

Riyaboviç önüne, arkasına bakınca ya enseler ya da yüzler görüyor; bu bakımdan hiçbirine aldırmıyordu. Başka bir zaman olsa uyuklamaya başlardı, oysa şimdi yesyeni, hoş düşünceler içinde dalıp gidiyordu... Başlangıçta, tugay ağırlığı yola yeni koyulduğunda öpücükle ilgili olay küçük, gizemli bir serüven olarak ilgisini çekmiş, buna gereğinden fazla önem vermenin aptallık olacağını düşünmüştü. Ancak çok geçmeden bu mantıklı düşüncelere boş verdi, kendini hayallere bıraktı. Bazan kendini von Rabbek'in konağının oturma odasında mor giysili bayana, siyahlı sarışına benzer bir kızla yan yana düşünüyor; bazan gözlerini kapatınca yüz hatlarını bile seçemediği başka bir kızla birlikte oturduğunu görüyordu. Hayalindeki kızı üzerine eğilerek okşuyor, onunla konuşuyor, kavga edip

ayrılıyorlar, sonra yeniden birleşip çocuklarıyla birlikte yemek yiyorlardı...

Her yokuş aşağı inişte;

—Tekerleri bağlayın! diye bir buyruk duyuluyordu.

Bunun üzerine kendisi de «Tekerleri bağlayın!» diye bağırıyor, bir yandan da bu haykırışın hayallerini kesmesinden, onu gerçeğe döndürmesinden korkuyordu.

Bir bey konağının önünden geçerlerken Riyaboviç demir parmaklıklar arasından konağın bahçesine baktı. İki yanı genç kayın ağaçlarıyla sıralı, ortası sarı kum döşeli geniş, düz ana yol çarptı gözüne. Hayallere dalan bir adamın açgözlülüğüyle zihninde sarı kumlar üzerinde yürüyen küçük kadın ayakları canlandırdı; onu karanlık odada öpen, bir akşam önce yemekte hayal edemediği kadını ansızın, capcanlı gördü karşısında. Bu görüntü bir daha bırakmadı onu, her gittiği yerde kovaladı.

Öğle vakti arabaların bulunduğu yerden bir haykırış yükseldi:

—Dikkat! Subaylar, sola bak!

Bir çift beyaz atın çektiği kupa arabasının içinde tugay komutanı arkadan gelerek onları geçti. Araba önde, ikinci bataryanın hizasında durunca komutan kimsenin anlamadığı bir şeyler bağırmaya başladı. Bunun üzerine aralarında Riyaboviç'in de bulunduğu subaylar koştular yanına.

Komutan kızarmış gözlerini kırpıştırarak;

—E, neler oluyor, bakalım! Hasta var mı? diye soruyordu.

Gerekli yanıtı alınca ufak tefek, sıska general sanki geviş getirerek biraz düşündü, subaylardan birine döndü:

—Sizin üçüncü topunuzun orta koşulu binicisi, diz bağlarını çıkarıp topun önüne asmış. O keratayı cezalandırın!

Geeneral gözlerini Riyaboviç'e dikti.

—Sizin ok kayışlarınız da gevşemiş gözüküyor.

Böyle birkaç sıkıcı uyarıda bulunduktan sonra Lobıtko'ya sevecenlikle baktı, gülümsedi.

—Teğmen Lobıtko, bugün hüzünlü bir görünüşünüz var.

Neden öyle? Yoksa bayan Lopuhova'yı mı özlediniz? Baylar, teğmen bayan Lopuhova'yı çok özlemiş!

Lopuhova kırkını çoktan devirmiş, uzun boylu, etine dolgun bir kadındı. Yaşı ne olursa olsun, iri-yarı kadınlara büyük düşkünlük gösteren general subaylarında da aynı eğilimi görürdü. Subaylar saygıyla gülümsediler. Tugay komutanı çok güldürücü, iğneleyici bir şey söylediğinden emin olarak bir kahkaha patlattı, sürücüsünün sırtına dokunduktan sonra elini şapkasının siperine götürdü. Kupa arabası yürüdü.

Generalin arabasının arkasındaki toz bulutuna bakan Riyaboviç; «Hayalini kurduğum, bana çok yüce, olmaz gibi gözüken bütün bu şeyler aslında çok sıradan...» diye düşünüyordu. «Evet, herkesin başına gelebilecek türden şeyler. Örneğin bizim general de bir zamanlar sevmiş, sonra evlenip çoluk çocuğa karışmış... Yüzbaşı Vahter de öyle, karısı tarafından seviliyor; oysa kırmızı bir ensesi var, bel diye bir şey kalmamış adamda, kütük gibi... Salmanov'u ele alırsak, yüzünden Tatarlığı okunuyor, ama onun başından da evlilikle sonuçlanan aşk serüveni geçmiş. Benim onlardan ne farkım var! Er ya da geç ben de onların yaptığını yapacağım...»

Kendisinin de normal bir insan olduğu, yaşantısında herhangi bir olağanüstülük bulunmadığı düşüncesi onu rahatlatıp sevindirdi. Şimdi, düşündüğü kadını istediği biçimde hayal edip zihninde canlandırıyor, bundan dolayı sıkılma filan duymuyordu.

Akşamleyin tugay ağırlıkları kamp yerine ulaşıp da subaylar çadırlarında dinlenmeye çekildiklerinde Riyaboviç, Merzliyakov ve Lobıtko bir sandığın çevresine toplanmış, yemeklerini yiyorlardı. Merzliyakov yemeğini yerken bir yandan da dizinde tuttuğu «Vestnik Yevropı» dergisini okuyordu. Lobıtko durmadan konuşuyor, bardağına üst üste bira dolduyor; Riyaboviç ise gün boyunca hayal kurmaktan dolayı kafasının içi karmakarışık, sessizce içkisini yudumluyordu. Üçüncü bardağı bitirince başı dumanlandı, üzerine bir gevşeklik çöktü, yaşadığı

olayın izlenimlerini arkadaşlarıyla paylaşmak için büyük bir istek duydu. Sesine umursamaz, biraz alaycı bir anlatım vererek;

—Hani şu Rabbek'lere gitmiştik ya, onlarda garip bir olay geçti başımdan, dedi. Arkadaşlarla bilardo odasını gidiyorduk...

Öpücük olayını tüm ayrıntılarıyla anlatmaya koyuldu, ancak bir dadika sonra anlatacaklarını bitirerek sustu. Çok şaşırmıştı. Hepsi bu kadar mıydı? Oysa bir bayanın kendisini nasıl öptüğünü sabaha dek anlatsa bitiremeyeceğini sanıyordu.

Onu dinleyen Lobıtko, bu gibi konularda sürekli yalan söylediği için, Riyaboviç'in yüzüne inanmamış gibi baktı, alaylı alaylı güldü. Merzliyakov ise kaşlarını oynattı, gözlerini dergiden ayırmaksızın;

—Böylelerini anlamak zor! diye mırıldandı. Kim olduğunu sormadan adamın boynuna atılırlar. Ruh hastasının biri olmalı.

Riyaboviç de;

—Mutlaka ruh hastasıdır, dedi.

Az sonra da gözlerini korkmuş gibi belerterek kendisi anlatmaya başladı:

—Bir keresinde benzer bir olay da benim başımdan geçti. Geçen yıl Kovno'ya gidiyorum... Biletim ikinci mevki... Tren öyle kalabalık ki, adam gibi yatıp uyumak olanaksız. Hemen kondüktörü buldum, eline yarım ruble sıkıştırrdım. Adam valizimi aldı, beni doğruca bir kompartımana götürdü. Yatağa uzandım hemen. Oh! Battaniyeyi de çektim başıma. Kompartımanın içi dersen, zından gibi karanlık. Az sonra ne olsa beğenirsiniz? Biri omzuma dokunmuyor mu? Soluğunu da yüzümde hissediyorum. Kolumu şöyle bir oynatınca bir dirsek geldi elime. Bir de gözlerimi açtım ki, ne göreyim? Bir kadın! Kapkara gözler, kiraz dudaklar, ihtirastan kabarmış burun kanatları! Memeler, dersen, nah şöyle!

Merzliyakov çapkın teğmenin sözünü kesti:

—Ne dedin, ne dedin, pek anlamadım! Memeler neyse de karanlıkta kadının gözlerini, dudaklarını nasıl gördün?

Lobıtko lafı eveleyip gevelemeye, Merzliyakov'u anlayış kıtlığıyla suçlamaya başladı. Bu durumdan gocunan Riyaboviç bir daha ağzını açmamaya karar verip sandığın yanından çekildi, yatağına uzandı.

Kamp yaşantısı başlamıştı... Birbirine benzer günler hızla akıp gidiyordu. Bu günler boyunca Riyaboviç hep aşık gibi hissetti kendini, onu öpen kadını düşündü. Emireri her sabah yıkanması için leğen getirip soğuk suyu başından aşağı boca ettiği zaman yaşamında güzel, sıcak bir şeyin olduğunu anımsayıp mutlu oluyordu.

Akşamları arkadaşlar toplanıp kadından, kızdan söz açıldığında Riyaboviç yanlarına iyice sokuluyor; askerlerin kendilerinin de katıldığı savaş öykülerini dinlerken takındıkları yüz anlatımıyla konuşulanları can kulağıyla dinliyordu. Başlarında «av köpeği» Lobıtko olmak üzere ilçeye çapkınlık baskınına çıkan subaylara katıldığı zamanlar ise içinde hüzünle birlikte büyük bir suçluluk duyuyor, böyle bir halt işlediği için gizli gizli *ondan* özür diliyordu. Yapacak bir iş olmadığı ya da geceleri uykusu kaçtığı zamanlar çocukluğunu, annesini-babasını, akrabalarını, yakınlarını düşünürken muhakkak Mesteçki köyünü, garip midilliyi, general Rabbek'i, generalin imparatoriçe Yevgeniya'ya benzeyen karısını, karanlık odayı, aralığından ışık sızan kapıyı anımsamadan edemiyordu.

31 ağustosta tugayın çoğu kampta kaldı, Riyaboviç iki bataryayla birlikte dönüş hazırlığına başladı. Sanki memleketine gidiyormuş gibi büyük bir heyecan içindeydi. Garip midilliyi, kiliseyi, Rabbek'in içtenlikten uzak ailesini, karanlık odayı bir daha görmek için yanıp tutuşuyor; aşıkları çoğu kez yanıltan «içinden gelen ses» o kadınla yüzde yüz karşılaşacağını fısıldıyordu. Sevinç içinde onunla nasıl karşılaşacağını düşünürken kadının öpücüğü unutup unutmadığını merak ediyordu. Sev-

diğiyle karşılaşamasa bile karanlık odada bir süre gezinerek onunla ilgili anısını tazelemek yetecekti ona.

Akşama doğru ufukta tanıdığı kilise ile beyaz ambarlar gözüktü. Ambarların gözükmesiyle birlikte yüreği küt küt atmaya başladı. Yanında atıyla giden subayın anlattıklarını bile dinlemiyordu. Büyük bir dalgınlık içinde, gözlerini dört açmış, uzakta parıldayan ırmağa, bey konağının çatısına, güvercinliğe, güvercinliğin tepesinde dönerken güneşin kızıl ışıklarında yıkanan güvercinlere bakıyordu.

Kilise alanına vardıktan sonra yatacak yer ayarlayan görevliyi dinlerken gözü her an kilise çitinin arkasından çıkacak haberciydeydi. Atlı haberci hemen geliverecek, subayları çaya çağıracaktı. Ama görevlinin açıklamaları bitti, subaylar vakit yitirmeden köye dağıldılar, bu arada ne gelen oldu, ne giden...

Kendine ayrılan köy evine girerken; «Rabbek köylülerden bizim geldiğimizi öğrenir, habercisini salar...» diye düşünüyordu. Bu yüzden oda arkadaşının niçin mum yaktığını, emirerinin niçin semaver koyduğunu bir türlü anlayamadı.

İçinde büyük bir tedirginlik vardı. Yatağına uzandı, az sonra kalkıp haberci geliyor mu, diye pencereden baktı. Gene ne gelen vardı, ne giden... Yatağına yeniden uzanıp yarım saat kadar bekledi, ama daha fazla dayanamayıp sokağa çıktı, kiliseye doğru yürüdü. Ortalık zından gibi karanlık, çitin önündeki alan bomboştu. Kilisenin yanındaki yokuşun başında üç er konuşmaksızın dikiliyorlardı. Askerler Riyaboviç'i görünce toparlandılar, selam verdiler. Riyaboviç de selam verdi, çok iyi tanıdığı yokuştan aşağı yürümeye başladı.

Karşı kıyıda gökyüzü koyu bir kızıllığa bürünmüştü. Aydede usul usul yükseliyor, bağırarak konuşan iki köylü kadını bostandan lahana yaprağı koparıyordu. Bostanın arkasında ise kara kara gözüken birkaç köy evi vardı.. Bu yakada her şey tıpkı mayıs ayındaki gibiydi: Daracık cılga, çalılıklar, suyun üzerine eğilen söğüt ağaçları... Yalnız sürekli öten bül-

bül yoktu artık, hava körpe kavak yaprağı ve taze ot kokmuyordu.

Bahçeye yaklaşırken Riyaboviç kapıdan içeriye baktı. Bahçe ıssız ve karanlıktı. Yakındaki kayın ağaçlarının beyaz gövdeleri ile yolun bir parçası dışında her şey koyu bir kütlenin içinde kaybolmuş gibiydi. Riyaboviç büyük bir dikkatle sessizliğe kulak kabartıp karanlığa gözünü diktiği halde çeyrek saat kadar ne bir ses işitti, ne de bir ışık gördü; bunun üzerine gerisin geriye yürüdü.

Dönüş yolunda ırmağa yaklaştı. Generalin ailesinin yunak yerinin çevresine, küçük köprünün parmaklıkları arasına beyaz çarşaflar gerilmişti. Riyaboviç köprünün üstüne çıktı, bir süre orada dikildi, hiç gereği yokken çarşaflara elini sürdü. Çarşaflar pütürlü, soğuktu. Aşağıya eğilip suya baktı. Irmak hızla akıyor, yunağın kazıklarının arasından şırıltılar geliyordu. Kırmızı bir ay sol sahile doğru suya vurmuştu. Küçük küçük dalgalar ayın görüntüsü üzerinde koşturuyor, sanki ayı akıntıyla birlikte alıp götürmek istercesine, onu eğip bükerek parça parça ediyordu.

Riyaboviç hızla akan suya baktı; «Çok saçma! Çok saçma! Ne kadar akıl almaz şeyler!» diye söylendi.

Artık bir sonuç beklemediği o öpücüğün öyküsü, onun sabırsızlanmaları, belli belirsiz umutları, düş kırıklıkları ayın aydınlığında bir kez daha gözünün önüne geldi. Generalin habercisinin onları ortaya çıkmaması, başkasının yerine onu öpen kadını bir daha göremeyeceği gerçeği artık tuhaf gözükmüyordu. Tam tersine, o kadını görse garibine gidecekti.

Sular akıyor, durmadan akıyordu. Mayısta da böyle akıyordu işte. Mayısta dereden akıp ırmağa karışmış, oradan büyük bir nehre, oradan da denize dökülmüştü. Denizde buharlaşıp yağmur olduktan sonra belki aynı sular Riyaboviç'in gözlerinin önünde yeniden akmaktaydı. Niçin akıyordu? Ne gibi bir amacı vardı?

Bütün dünya, bütün yaşam Riyaboviç'e saçma, amaçsız bir

şaka gibi geldi. Gözlerini sulardan alıp gökyüzüne çevirdiğinde yazgısının tanımadığı bir kadının aracılığıyla onun gönlünü okşadığını düşündü. Yaz mevsimi boyunca kurduğu hayalleri anımsadı, işte o zaman kendi yaşamı son derece kısır, zavallı, renksiz gözüktü gözüne.

Kaldığı köy evine döndüğünde orada hiçbir arkadaşını bulamadı. Emirerinden «Fontriyapkin»[1] adında bir generalin haberci gönderip onları çaya çağırttığını öğrendi. Bir an için yüreğini büyük bir sevinç doldurdu. Ancak aynı anda sevincini görmezlikten geldi, yatağına uzandı, yazgısına zıt gitmek istercesine generalin çağrısına boş verdi.

1 Er dili dönmediği için Alman asıllı «von Rabbek»in adını böyle söylüyor. (Ç.N.)

OĞLAN ÇOCUKLARI

Biri avludan;

—Volodya geldi! Volodya geldi! diye bağırdı.

Hizmetçi kız Natalya koşa koşa yemek odasına girerek;

—Volodya gelmiş! dedi sevinçle. Aman Tanrım!

Oğulları Volodya'yı her saat bekleyen Korolev ailesi pencerelere üşüştü. Dış kapının önünde büyük bir kızak duruyor, kızağa koşulu üç kır atın sırtından yoğun buğular yükseliyordu. Kızak bomboştu. Volodya çoktan sofaya girmiş, soğuktan üşüyen kırmızı parmaklarıyla başlığını çözmekteydi. Çocuğun öğrenci paltosu, kasketi, lastik ayakkabıları, şakağındaki saçlar kırağı bağlamıştı. Tepeden tırnağa öyle tatlı bir ayaz kokusu yayılıyordu ki üzerinden, insan ona baktıkça büyük bir üşüme isteği duyuyor, «Vuuu!» diye haykırası geliyordu.

Annesi, teyzesi, çocuğu kucaklamaya, öpmeye başladılar. Natalya da bir yandan diz çöküp keçe çizmelerini çıkarmaya çalışıyordu. Kız kardeşleri hep bir ağızdan bir çığlık kopardılar. Kapılar gıcırdıyor, açılıp kapanıyor, sırtında yalnız yelek, elinde bir makasla koşarak sofaya gelen, Volodya'nın babası heyecanlı bir sesle;

—Seni dün bekliyorduk. Rahat geldin mi bari? Yolculuğun iyi geçti mi? Aman Tanrım, bırakın, çocuk babasına bir merhaba desin! Yoksa ben babası değil miyim? diye söyleniyordu.

Kocaman siyah köpek Maylord havlıyor, kuyruğuyla duvarı, eşyaları dövüyordu. Her şey iki dakika kadar süren bir sevinç kargaşası içinde birbirine karıştı. İlk sevinç fırtınası geçince Korolev ailesi sofada Volodya'dan başka başı şal, başlık

ve atkıyla sarılı, kırağılar içinde ufak tefek bir çocuk daha gördüler. Çocuk duvara asılı kocaman bir tilki postunun altında kıpırtısız duruyordu.

Annesi yavaşça;

—Bu da kim? diye sordu.

Volodya kendisine gelerek;

—Ah, tanıtayım, arkadaşım Çeçevitsın! dedi. Orta iki öğrencisi. Noeli bizimle geçirmesi için çağırdım, konuğumuz olacak.

Babası sevinçle;

—Çok memnun oldum! Hoş geldiniz! dedi. Kılığımı mazur görün! Ne yaparsınız, ev durumu... Hadi, Natalya! Bay Çeçevitsın'ın paltosunu çıkarmasına yardım et! Ah, Tanrım, şu köpeği kovsanız a! Ne yapışkan hayvan bu!

Biraz sonra Volodya ile arkadaşı Çeçevitsın, bu şamatacı karşılamanın şaşkınlığı içinde, yanakları soğuktan pembe pembe, masaya oturup çaylarını içmeye koyuldular. Kış güneşi pencerelerdeki karların, kırağı nakışlarının arasından geçerek semaver üzerinde parıldıyor, duru ışıklarını semaverin yanında duran, kasedeki el durulama suyunun içinde bir daha yıkıyordu.

Oda sıcacıktı. Çocuklar üşümüş bedenlerinde, birbirine yenilmek istemeyen sıcak ile soğuğun gıdıklamalarını hissediyorlardı. Baba bakır rengi tütünden bir sigara sararak;

—Ece, işte Noel'in de eli kulağında, dedi. Anımsıyorsun, değil mi, yazın annenle seni geçirmeye istasyona gittiğimizde ne kadar ağlamıştı! Bak, şimdi gene evimizdesin. Zaman öyle hızlı geçiyor ki!.. Bir gün bakmışsın, yaşlanıvermişiz... Bay Çeçevitsın, niçin bir şey yemiyorsunuz? Sıkılmayın, burası eviniz sayılır.

Volodya'nın kız kardeşleri Katya, Sonya, Maşa –en büyüğü 11 yaşındaydı– gözlerini dikmişler, yeni tanıdıkları oğlana bakıyorlardı. Çeçevitsın, Volodya ile yaşıttı, boyu da aynıydı. Gelgelelim onun gibi etine dolgun, beyaz tenli değildi; yüzü

zayıf, esmer, çilliydi. Saçları sert, gözleri çekik, dudakları kalın, kısacası çirkin bir oğlandı. Üstünde okul giysisi olmasa aşçı kadının oğlu sanırdınız. Suratını bir karış asmıştı; boyuna susuyor, kimseye gülümsemiyordu. Gözlerini çocuğun yüzünden ayırmayan kızlar onun çok zeki, bilgili biri olduğunda karar kıldılar. Oğlan kendi düşünceleri içine gömülmüş olmalı ki, hiç sesini çıkarmıyor, kendisine bir şey sorulduğunda irkilerek başını silkeliyor, soruyu yinelemelerini istiyordu.

Volodya da aşağı yukarı öyleydi. Kızlar ağabeylerinin biraz durgunlaştığına, hiç gülümsemediğine, sanki evine gelmekten memnun değilmiş gibi davrandığına dikkat ettiler. Çay masasında otururken kız kardeşleriyle ancak bir kerecik konuştu. Hem de pek garip şeyler söyledi. Semaveri parmağıyla göstererek dedi ki:

—Kaliforniya'da çay yerine cin içiyorlar...

O da arkadaşı gibi dalgındı, Çeçevitsın ile zaman zaman bakıştıklarına göre ikisinin kafasında da aynı düşünceler olmalıydı.

Çaydan sonra hepsi çocuk odasına gittiler. Baba ile kızlar oğlanların gelmesiyle yarıda kalan işlerinin başına döndüler. Noel ağacı için renk renk kağıtlardan çiçekler yapıyorlardı. Bu hem hoş, hem de şamatalı bir işti. Yapılan her yeni çiçeği kızlar sanki gökten düşmüş gibi coşku, hatta dehşet çığlıklarıyla karşılıyorlardı. Baba ise kızların sevincine katılmakla birlikte zaman zaman makası yere atarak;

—Bu makas amma da kör! diye bağırıyordu.

Anneleri de arada bir koşarak çocuk odasına giriyor, homur homur homurdanıyordu:

—Makasımı kim aldı? Gene sen mi, İvan Nikolayiç?

İvan Nikolayiç ağlamaklı bir sesle;

—Tanrım, insana makas bile vermiyorlar, diyor, sandalyesinin arkasına yaslanarak küskün bir tavır takınıyor, ama bir dakika bile geçmeden coşkunluklarına yeniden başlıyordu.

Daha önceki gelişlerinde Volodya da Noel ağacı süsle-

melerine katılır ya da avluya koşup arabacı ile çobanın karları kürekmelerini seyrederdi. Oysa bu sefer arkadaşıyla birlikte renkli kağıtlara aldırış bile etmedi, bir kerecik olsun avluya çıkmadı. Çeçevitsın ile ikisi pencerenin dibine sinmiş, fısır fısır bir şeyler konuşuyorlardı. Az sonra coğrafya atlasını açıp harita incelemeye koyuldular.

Çeçevitsın alçak sesle;

—Önce Perm'e varırız, diyordu. Oradan Tümen'e, sonra Tomsk'a, oradan da Kamçatka'ya... Eskimolar bizi sandallarla Bering boğazından geçirirler. Böylece Amerika'ya ulaşmış oluruz. Geçtiğimiz yerlerde kürkleri değerli pek çok hayvan bulunur.

Volodya;

—Peki, Kaliforniya nerede? diye sordu.

—Kaliforniya daha güneyde. Yeter ki önce Amerika'ya varalım, ondan sonrası kolay. Karnımızı avlanarak, haydutluk yaparak doyururuz.

Çeçevitsın bütün gün kızlardan uzak durdu, onlara yan yan baktı. Akşam çayından sonra beş dakika kızlarla yalnız başına bıraktılar onu. Çocukcağız ne yapacağını şaşırdı, sert sert öksürdü, ellerini birbirinin içinde ovuşturarak Katya'ya asık suratla baktı, sonra;

—Mayne Read'i[1] okudunuz mu? diye sordu.

—Hayır, okumadım. Peki, siz patenle kaymasını bilir misiniz?

Düşüncelere dalmış bulunan Çeçevitsın soruya yanıt vermedi. Yalnız avurtlarını şişirdi, sıcak basmış gibi içini çekti, sonra gözlerini Katya'ya dikerek dedi ki:

—Pampalarda bizon sürüleri koşarkan yer yerinden oynar, ürken yaban atları korku içinde kişnerler, dört bir yana çifte atarlar...

---

1 Thomas Mayne Read (1818-1883); serüven romanlarında Amerikan yaşantısını konu alan İngiliz yazarı.

Çocuk hüzünle gülümsedi, açıklamasını sürdürdü:

—Orada kızılderililer trenlere saldırırlar, ama en kötüsü sivrisinekler ile termitlerdir.

—Neymiş o termit denen şey?

—Tıpkı karıncaya benzerler. Kanatları da vardır. Isırdıkları yeri koparırlar. Benim kim olduğumu biliyor musunuz?

—Bay Çeçevitsın değil misiniz?

—Hayır. Ben yenilmezlerin başı, Montigomo Atmaca Pençesi'yim.

Kızların en küçüğü olan Maşa ona şöyle bir baktı, akşam karanlığının çöktüğü pencereye bir göz attıktan sonra;

—Biz de dün akşam mercimek[1] yemiştik, dedi.

Çeçevitsın'ın anlaşılmayan sözleri, Volodya ile fısıldaşarak konuşması, Volodya'nın oyunlara katılmayıp hep derin derin düşünmesi... Bütün bunlar son derece garip, gizemli şeylerdi. Bunun üzerine iki büyük kız, Katya ile Sonya oğlan çocuklarını yakından izlemeye karar verdiler. Oğlanlar geceleyin yatarlarken usulca kapılarına sokulup konuşmalarını dinliyorlardı. Ah, neler, neler öğrendiler ki! Anlattıklarına göre altın aramak üzere Kaliforniya'ya kaçacaklardı. Yol için bütün hazırlıklar tamamdı. Tabanca, iki bıçak, peksimet, güneşli havada ateş yakmak için büyüteç, pusula, para olarak da dört ruble... Kızlar oğlanların birkaç bin fersah yol yürümeleri gerektiğini, yollarda kaplanlarla, ilkel insanlarla boğuşmak zorunda kalacaklarını, sonra altın ve fildişi elde edeceklerini, düşmanlarını öldüreceklerini, bir süre korsanlıkla geçineceklerini, cin içeceklerini, en sonunda güzel kızlarla evlenip çiftçilikle uğraşacaklarını öğrendiler. Birbirlerinin sözünü keserek öyle hararetle tartışıyorlardı ki, şaşar kalırdınız. Çeçevitsın kendini «Montigomo Atmaca Pençesi», Volodya'yı da «Soluk Yüzlü Kardeş»im diye adlandırıyordu.

Katya yatmaya giderlerken Sonya'ya;

---

1 Çeçevitsın Rusça mercimekgil, mercimek oğlu... anlamında.(Ç.N.)

—Sakın işittiklerini anneme söyleme! dedi. Volodya bize Amerika'dan altın, fildişi getirir, söylersen onu bir yere bırakmazlar!

Noel'den bir gün önce Çeçevitsın bütün gün Asya haritasına baktı, kendine göre notlar aldı. Volodya ise asık suratlı, süzgün, yüzü arı sokmuş gibi şiş, odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, yemek bile yemiyordu. Hatta bir ara çocuk odasındaki kutsal tasvirin karşısına geçti, istavroz çıkardı.

—Tanrım, günahlarımı bağışla! Zavallı, bahtsız annemi koru!

Akşama doğru da ağlamaya başladı. Yatmaya giderken babasını, annesini, kız kardeşlerini uzun uzun kucakladı.

Katya ile Sonya durumu biliyorlardı, Maşa'nın ise hiçbir şeyden anladığı yoktu. Küçük kız Çeçevitsın'a bakarak düşüncelere dalıyor, içini çekerek şöyle söyleniyordu:

—Dadım diyor ki, oruç ayı gelince nohutla mercimek yemeliymişiz.

Noel sabahı Katya ile Sonya usulcacık kalktılar, ağabeylerinin arkadaşıyla birlikte Amerika'ya kaçışını görmeye gittiler. Onların kapısına yaklaştıkları sırada Çeçevitsın'ın şöyle bağırdığını duydular:

—Nasıl, gitmek istemiyor musun? Bu da nereden çıktı?

Volodya alçak sesle ağlıyordu.

—Tanrım, nasıl giderim? Anneme acıyorum.

—Soluk yüzlü kardeşim, gitmemek olmaz, gideceğiz! Asıl gitmeyi isteyen sen değil miydin? Beni bile kandırdın. Şimdi de tam yola çıkacağımız sırada korku duyuyorsun.

—Korktuğum filan yok. Anneme acıyorum...

—Gidecek misin, gitmeyecek misin, açıkça söyle!

—Gideceğim, gideceğim, ancak biraz bekle. Evde bir süre daha kalmak istiyorum.

Çeçevitsın azimli bir yüzle kararını bildirdi:

—Öyleyse ben de tek başıma giderim! Bu işi sensiz de ya-

pacağımı göreceksin! Bir de kaplan avlamak, savaşa katılmak istiyordun. Fişeklerimi geri ver öyleyse!

Volodya öyle acı acı ağlamaya başladı ki, kız kardeşleri dayanamadılar, onlar da ağladılar. Ortalığa bir sessizlik çöktü.

Çeçevitsın;

—Gidip gitmeyeceğini söyle! dedi.

—Gi... gideceğim...

—Öyleyse hemen giyin!

Çeçevitsın, Volodya'yı kandırmak için Amerika'yı övüyor, kaplanlar gibi kükrüyor, vapur taklidi yapıyor, sövüp sayıyor, ele geçireceği bütün fildişlerini, aslan postlarını ona vereceğini söylüyordu. Sert saçlı, çilli yüzlü bu küçük esmer çocuk kızların gözünde olağanüstü, müthiş bir adam olup çıktı. Bir kahramandı o; kararlı, korkusuz bir erkekti. Öyle de kükrüyordu ki, kapının arkasında duranlar odada gerçekten bir kaplan bulunduğunu sandılar.

Kızlar odalarına dönüp giyinmeye başladıkları sırada Katya, gözleri yaşla dolu;

—Ah, çok korkuyorum! dedi.

Saat ikide öğle yemeğine oturuncaya değin her şey süt limandı. Ama herkes sofraya oturunca oğlanların evde olmadıkları anlaşıldı. Uşakların tarafına, ahıra, kahyanın evine adamlar gönderildi. Yer yarılıp yerin dibine girmişlerdi sanki...

Köyde aradılar, orada da bulamadılar. İkindi çayı onlarsız içildi. Akşam yemeği için sofraya oturduklarında anne iyice telaşa düştü, hatta ağlamaya başladı. Köye yeniden adam saldılar. Her yer arandı, fenerlerle de araştırıldı, yok oğlu yok!

Ertesi gün karakol komiseri geldi. Yemek odasında bir kağıt yazıp imzaladılar. Anne ağlıyordu.

Tam o sırada evin önünde büyük bir kızak durdu. Kızağı çeken üç kır atın sırtından buğular yükseliyordu. Avludan birisi bağırdı:

—Volodya geldi! Volodya geldi!

Natalya;

—Volodeçka gelmiş! diyerek yemek odasına koştu.

Maylord kalın sesiyle havladı. Sonradan anlaşıldığına göre çocuklar kentteki handa yakalanmışlardı. (Handa dolaşıyor, barut nerede satılır, diye soruyorlarmış.) Volodya sofaya girer girmez ağlamaya başladı, annesinin boynuna sarıldı. Kızlar titreyerek, «Şimdi ne olacak?» diye düşünüyorlardı. Babalarının Volodya ile Çeçevitsın'ı çalışma odasına götürüp onlarla uzun uzun konuştuğunu, annelerinin de bir şeyler söyleyip ağladığını işittiler. Baba kandırıcı bir sesle;

—Böyle şeyler yapılır mı, canım? diyordu. Tanrı saklaya, okuldan duyarlarsa ikinizi de kovarlar. Ayıp size, bay Çeçevitsın, hiç yakıştıramadım! Bu iş sizin başınızın altından çıkmış. Annenizin-babanızın sizi cezalandıracağını umarım. Böyle şeyler olur mu hiç? Geceyi nerede geçirdiniz?

Çeçevitsın böbürlenerek;

—Istasyonda! dedi.

Volodya yatağa düştü, başına sirkeyle ıslatılmış havlu koydular. Hemen telgraf çekildi, ertesi gün Çeçevitsın'ın annesi geldi, oğlunu alıp götürdü.

Giderken Çeçevitsın'ın yüzü ciddi, vakarlıydı. Kızlardan ayrılırken tek sözcük söylemedi, yalnız Katya'nın defterini alıp anı olarak «Montigomo Atmaca Pençesi» diye yazdıktan sonra bir imza attı.

KIZILTÜY

I

UYGUNSUZ BİR DAVRANIŞ

Suratı tilkiye benzeyen, av köpeğiyle fino kırması, kızıl tüylü genç bir köpek, kaldırımlarda sağa–sola koşturuyor; tedirgin bakışlarla bir oraya, bir buraya bakıp duruyordu. Buralar neresiydi, nasıl olmuş da yitirmişti yolunu? Arada bir durup ince ince sızlanıyor, üşüyen ayaklarından kâh birini, kâh ötekini havaya kaldırıyordu. Acaba nerelerdeydi şimdi?

Gün nasıl geçirdiğini, sonunda dönüp dolaşıp bu tanımadığı kaldırımlara nasıl düştüğünü bir türlü unutamıyordu.

Gün, efendisiyle birlikte evden çıkmakla başlamıştı. Efendisi marangoz Luka, şapkasını başına geçirmiş, kırmızı beze sarılı tahtadan bir nesneyi koltuğuna sıkıştırdıktan sonra:

— Hadi Kızıltüy! gidiyoruz! diye seslenmişti.

Tezgâhın altındaki yongalara uzanmış uyuyan küçük köpek durur mu hiç? Adını işitir işitmez ayağa fırladı, şöyle bir gerindi, sonra tin tin koşmaya başladı.

Luka'nın müşterileri birbirinden ne kadar da uzakta otururlarmış meğer! Birinden ötekine varmadan önce efendisi, meyhaneye uğruyor, içkiyle kendine kuvvet vermeye çalışıyordu. Bu dolaşmaları sırasında Kızıltüy pek de terbiyeli davranmadığını anımsadı. Efendisi onu gezmeye götürdüğü için pek sevinçliydi. Yollardan havlayarak atlı tramvaylara mı saldırmadı, evlerin avlularına girip başka köpekleri mi kovalamadı... Neler, neler! Efendisi ne yapsın, köpeği gözden uzaklaşınca duruyor, kızarak çağırıyordu onu. Hele bir keresinde öyle öfkelendi ki, tilki kulağına benzeyen kulağını acıtarak çekti:

— Ulan köpekoğlusu! Gebertirim seni! diye azarladı.

Müşterilerle işi bitince Luka, kız kardeşine uğradı, yine bir

şeyler yiyip–içti. Oradan, tanıdığı bir ciltçiye gitti, ciltçiden meyhaneye, meyhaneden bacanağına, bacanağından da başka yerlere... Kısacası, Kızıltüy bu yabancı sokağa geldiğinde hava kararmaya yüz tutmuş, efendisi ise körkütük sarhoş olmuştu. Adam, yumrukları sıkılı bir halde, derin derin içini çekiyor, şöyle mırıldanıyordu:

— Anam beni günahkâr doğurmuş! Of, çok günahım var! Şimdi biz sokaklarda gezinip fenerleri zevkle seyrediyoruz ama öbür dünyada çıtır çıtır yanacağız.

Bazen de sesi birden yumuşuyor, Kızıltüy'ü yanına çağırarak:

— Bak, Kızıltüy, sen değersiz bir yaratıksın. Bir sürüngensin sen. Dülger, marangozun yanında neyse, sen de insanoğlunun yanında osun işte, diyordu.

Bu konuşmalardan birini dinlerken ansızın bir gürültüdür koptu. Kızıltüy bir de geriye dönüp baktı ki, ne görsün! Bir tabur asker üzerlerine doğru yürümüyor mu! Deliye döndü bando sesinden; tir tir titremeye; korkudan kıvranmaya başladı. Şaşılacak şey; marangoz ürkmek, havlamak, ağlamak şöyle dursun, sevincinden ağzı kulaklarında, elini şapkasının siperine koymuş, dimdik selam duruyordu. Efendisinin bu davranışı karşısında Kızıltüy iyice çileden çıktı, havlaya havlaya sokağı geçip karşı kaldırıma attı kendini.

Toparlanıp aklı başına geldiği zaman ne bando vardı ortada, ne de askerler. Efendisini bıraktığı yerde bulmak için gittiğinde onun da yerinde yeller esiyordu. İleri koştu, geri koştu, yeniden karşı kaldırıma geçti: Yok, yok, yok... Marangoz, yer yarılmıştı da yerin dibine geçmişti sanki... Zavallı Kızıltüy, efendisini ayak izlerinden bulmak umuduyla kaldırımı koklamaya başladı. Fakat çok yazık! Hangi insafsızlar yeni lastik ayakkabılarıyla oradan geçtiyse, bütün hafif kokular keskin kauçuk kokusuna karışmış gitmişti. Hadi şimdi ara da bul marangozu!

Kızıltüy onu bulayım diye sağa–sola koştururken akşam oldu, hava karardı. Sokağın iki yanındaki fenerleri yaktılar, evlerin pencereleri aydınlandı. Bir yandan da lapa lapa kar yağı-

yordu. Kaldırımlara, atların sırtlarına, arabacıların şapkalarına düşen iri kar tanecikleri bunları beyaza boyarken havayı daha bir karartıyordu sanki. Sokağı dolduran bir sürü müşterinin, Kızıltüy'ü itip–kakarak önünü görmesini zorlaştırması da caba.

Kızıltüy insanları, birbirine eşit olmayan iki kümeye ayırırdı; efendiler ve müşteriler. Bu iki kümenin en belirgin ayrımı şuydu: Birinciler onu dövme hakkına sahiptiler, ikincileri ise bacaklarından dilediği zaman ısırabilirdi.

Sokaktaki bu yabancı müşteriler hızlı hızlı yürüdüklerinden köpeğin farkında bile değildiler.

Hava iyice kararınca bir korku düştü içine, derin bir umutsuzluğa kapıldı Kızıltüy. O zaman evlerden birinin kapısına sığındı, acısından ağlamaya başladı. Luka ile birlikte gün boyu dolaşmaları sonunda oldukça yorulmuş, kulakları, ayakları üşümüş, üstelik karnı da acıkmıştı. Nasıl acıkmasın, sabahtan beri topu topu iki şey girmişti midesine. Bunlar, ciltçi dükkânından aşırdığı bir topak çirişle, meyhanelerden birinin tezgâhı dibinde bulduğu sucuk derisiydi. Kızıltüy, bir insan olsa:

— Böyle bir yaşam yerin dibine batsın! Kendimi öldürmekten başka çare yok,» diye düşünürdü herhalde.

II

GİZEMLİ YABANCI

Oysa Kızıltüy böyle şeyler düşünmüyor, yalnız ağlamakla yetiniyordu. Durmadan yağan yumuşak kar, başını, sırtını iyice örtünce yorgunluktan gözleri kapandı, uykuya daldı. Bir ara evin kapısının gıcırdayarak böğrüne çarpmasıyla açtı gözlerini. Saniyesinde ayakta buldu kendini. Kapıdan çıkan, Kızıltüy'ün müşteriler sınıfına soktuğu insanlardan biriydi. Adam, acı acı havlayan bir köpeğin hele ayaklarına dolaşmasından sonra, onu görmezlik edemezdi. Durdu, üzerine eğildi:

—Hey, küçük köpek, nereden çıktın sen böyle? Yoksa bir yerini mi acıttım? Vah zavallı. Peki, peki, kızma n'olur. Seni kırdımsa özür dilerim.

Kızıltüy kirpiklerine yapışan karlar arasında yabancıyı şaşkın şaşkın süzdü. Bu, yeni tıraş olmuş, kırmızı yanaklı, şişman, bodur bir adamdı. Başında silindir şapkası, sırtında önü açık bir kürkü vardı.

Adam, Kızıltüy'ün üstündeki karları fiske vurarak temizledi.

— Ağlayıp durma canım! Sahibin yok mu senin? Yoksa yolunu mu yitirdin? Ah zavallı köpecik! Şimdi ne yapacağız bakalım?

Yabancının sesinde içini ısıtan bir yumuşaklık sezince Kızıltüy onun elini yaladı, daha acıklı bir çığlık koyverdi.

— Ne ne güzel, ne yaramaz şeysin böyle! Tıpkı da tilkiye benziyorsun. Eh. ne yapalım. benimle gel bari! Kim bilir, belki bir işime yararsın. Gel kuçu kuçu!..

Adamın dudak şapırdatmasından, eliyle yaptığı işaretten, çağrıldığını anlayan Kızıltüy, ardına düştü.

Aradan yarım saat geçti–geçmedi, Kızıltüy geniş, aydınlık bir odada oturuyor; masada yemek yiyen yabancıyı, başını yere eğerek, ilgiyle, hayranlıkla seyrediyordu. Onun payına da bir şeyler düşmüyor değildi hani. Adam ona önce ekmek verdi, sonra kaşar peynirinin küflü kabuğunu, bunun ardından da bir parça et, yarım börek, tavuk kemikleri.. Kızıltüy bunları öylesine çabuk yedi ki, tatlarını bile anlamadı. Yedikçe açlığı artıyordu.

Köpeğin, önüne atılan parçaları oburca yutuverdiğini gören yabancı:

— Anlaşılan sahibin sana hiç iyi bakmamış, dedi. Şuna bak, zayıflıktan bir deri, bir kemik kalmışsın.

Kızıltüy durmadan yediği halde doymak nedir bilmiyordu. Yalnız bu kadar çok yemekten sonra başı döndü, ayaklarını yere serip odanın ortasına uzandı, bedeninde hoş bir gevşeklik duyarak kuyruğunu sallamaya başladı. Yeni efendisi koltukta purosunu tüttüredursun; o bir yandan kuyruğunu sallıyor, bir yandan da bu yabancının evinde mi, yoksa marangozun yanında mı daha rahat ettiğini düşünüyordu. Doğrusunu söylemek

gerekirse yabancının evinde pek göz alıcı bir eşya yoktu. Koltuklar, bir divan, lambalar, halılar; hepsi o kadar. Yoksul, çirkin bir görünüşü vardı odanın. Oysa marangozun evi öyle miydi ya? Tıklım tıklım doluydu her yer. Masa, tezgâh, tezgâhın altında yongalar, üstünde rendeler, testereler, planyalar, kafes içinde bir kuş, bir leğen... Yabancının evinin kokusu bile yoktu. Marangozun evinde duman hiç eksik olmazdı; ayrıca tutkal, vernik, talaş kokardı her zaman. Buna karşılık yabancının tartışılmaz bir üstünlüğü vardı; adam bol bol yemek vermişti ona. Üstelik karşısında oturup efendisini hayran hayran seyrederken onu ne dövmüş, ne de ayaklarını patırdatarak, «Defol, çık buradan!» diye kovmuştu.

Yeni efendisi purosunu bitirince dışarı çıktı, az sonra elinde bir minderle geri döndü. Minderi divanın bir köşesine koyarak:

— Kuçu kuçu, gel! Yat buraya da, uyu, eddi.

Sonra lambayı söndürüp odadan çıktı. Kızıltüy minderin üstüne uzandı, gözlerini yumdu. Tam uyumak üzereyken bir köpek havlaması işitti sokaktan. Kızıltüy ona karşılık vermek istediyse de duyduğu üzüntü buna engel oldu. Eski efendisi Luka, oğlu Fedyuşka, sonra tezgâhın altındaki yuvası gelmişti aklına. Uzun kış geceleri babası ağaç rendelerken ya da yüksek sesle gazete okurken, Fedyuşka onunla oyunlar oynardı. Neler yapmazdı ona, neler!.. Zavallı köpeğin gözlerinin önü kararır, eklemleri sızım sızım sızlardı yorgunluktan.

Feyduşka onu arka ayaklarından tutup tezgâhın altından çıkarmakla başlardı işe. Arka ayakları üzerinde yürütür, enfiye çektirir, çan yapardı onu. Çan yapması kuyruğunu sertçe çekmesi demekti. Hayvancağızın öyle canı yanardı ki, havlamaya, bağırmaya başlardı. Hele Fedyuşka'nın yaptığı bir numara vardı, Kızıltüy hiç hoşlanmazdı. Çocuk bir ipliğin ucuna bağladığı et parçasını Kızıltüy'ün önüne atar, o bunu yutuverince, kahkahalar arasında miğdesinden çekip çıkarırdı. Oh, o günler! Anıları canlandıkça Kızıltüy'ün hırlaması şiddetlendi, üzgün bir hal aldı.

Çok geçmeden yorgunluğa, odanın sıcaklığına yenildi; uyumaya başladı Kızıltüy. Düşünde çeşit çeşit köpekler gördü. O gün sokakta rastladığı, gözlerinde beyaz leke, alnında bir tutam tüy bulunan, uzun kıllı, yaşlı fino da bunların arasındaydı. Elinde bir delgiyle Fedyuşka finonun ardına düşmüştü; sonra Fedyuşka da tüylendi, neşeyle havlayarak Kızıltüy'ün yanına geldi. Ikisi dostça koklaştılar, sokakta koşmaya başladılar.

III

YENİ, HOŞ TANIŞMALAR

Kızıltüy uyandığında ortalık oldukça ağarmıştı, ancak gündüzleri duyulan bir gürültü yayılıyordu sokaktan. Odada kimsecikler yoktu. Kızıltüy gerindi, esnedi, neşesiz, öfkeli bir suratla odayı dolaşmaya başladı. Kıyıyı–köşeyi, mobilyaları kokladı önce. Hole şöyle bir göz attıysa da ilgi çekici bir şey göremedi. Hole açılan kapıdan başka bir kapı daha vardı. Kızıltüy bir an düşündü, sonra ön ayaklarıyla bu kapıyı tırmaladı, ikinci odaya girdi. Yatakta, battaniyenin altında biri yatıyordu. Kızıltüy onu hemen tanıdı; evinde kaldığı yabancıydı bu.

— Rrrrrr! diye hırladıysa da akşamki yemeği anımsayarak kuyruğunu salladı. Adamı koklamaya başladı. Çizmelerine, giysilerine keskin bir at kokusu sinmişti.

Yatak odasına açılan kapalı bir kapı gördü o sırada. Hemen bu kapıyı tırmaladı, göğsüyle yaslanıp açtı. Açınca da tuhaf, kuşku verici bir koku duydu. Tatsız bir karşılaşma sezisi vardı içinde. Bu yüzden çevresine bakınarak, homurdana homurdana, bu duvarları kirlenmiş, küçük odaya girdi. Girer girmez de korkuyla geriye çekildi. Hiç beklemediği korkunç bir yaratıkla burun buruna gelmişti. Kafası, boynu yere doğru eğik, bacakları iki yana düşük boz bir kaz, tıslayarak doğruca üzerine doğru geliyordu. Yanda, minderin üstünde de beyaz bir kedi vardı. Köpeği görür görmez kedi de ayağa fırlamış, sırtını kaldırmış, kuyruğunu dikleştirip tüylerini kabartarak tıslamaya başlamıştı. Kızıltüy'ün az kalsın ödü patlıyordu. Fakat korktu-

ğunu hiç belli etmedi. O da havladı, kedinin üstüne atıldı. Kedi sırtını iyice tümsekleştirdi, tıslamasını artırdı, Kızıltüy'ün suratına bir pençe attı. Bunu hiç beklemiyordu Kızıltüy; geriye çekilip dört ayak üstüne oturdu, kafasını ileri uzatıp çılgınca havlamaya başladı. Bu sırada kaz arkasından sokulmuş, sırtını gagasıyla acı bir darbe indirmişti. Kızıltüy bu kez geriye sıçrayıp kazın üstüne saldırdı.

O anda öfkeli bir ses çınladı odanın içinde:

— Ne demek bu? Neler oluyor burada? Hadi, herkes yerine!

Sırtında geceliği, ağzında purosuyla dünkü yabancıydı bu. Yabancı, kediye yaklaştı, kabarık sırtına bir fiske vurdu.

— Fyodor, yakışır mı bu sana? Kavga çıkarırsın ha! Seni kart haylaz! Yat yerine, çabuk!

Sonra kaza döndü:

— İvan, hadi sen de yerine!

Kedi saygıyla mindere döndü, gözlerini kapadı. Sırtına, bıyıklarına bakılırsa birdenbire sinirlenerek kavgaya tutuştuğu için kendisinin de üzüldüğü belliydi. Kızıltüy gücenik bir sesle sızlandı. Kaz, boynunu ileri uzattı; ateşli, açık–seçik bir vaklamayla, çabuk çabuk bir şeyler söyledi. Fakat ne söylediği pek anlaşılmıyordu.

— Peki, peki! dedi adam esneyerek. Dostça, barış içinde yaşayacaksınız, anlaşıldı mı?

Kızıltüy'e döndü, sırtını sıvazladı.

— Korkacak bir şey yok, sarı kız. Bunlar iyi hayvanlardır, kimseye kötülükleri dokunmaz. Dur bakalım, sana da bir ad koyalım. Herkesin bir adı olmalı.

Bir süre düşündü.

— Hah, buldum... Sen de «Teyzecik» ol. Anladın mı, «Teyzecik».

«Teyzecik» sözcüğünü birkaç kez tekrarladıktan sonra odadan çıktı.

Kızıltüy yere oturdu, çevresini gözlemeye başladı.

Minderinde kımıldamadan yatan kedi uyuyormuş gibi yapıyordu.

Kaz, olduğu yerde tepinerek, boynunu uzatmış, ateşli ateşli konuşmasını sürdürmekteydi. Çok akıllı bir kaz olmalıydı bu. Çünkü uzun, ateşli bir söylevden sonra şaşkın bir tavırla geri geri çekiliyor, söylediklerine kendisi de hayran kalmışçasına kurumlanıyordu.

Onu bir süre dinleyen Kızıltüy hırladı, sonra kıyı–köşe koklamaya başladı. İçinde nohutla çavdar ekmeği kabuğu ıslatılmış küçük bir tekne duruyordu köşede. Kızıltüy nohutları kokladı, beğenmedi. Ekmek kabuklarını kokladı ve yemeye koyuldu. Tanımadığı bir köpeğin gelip yemini aşırmasından hiç alınmadı boz kaz. Tam tersine, köpeğe olan güvenini gösterircesine daha yüksek bir sesle vakladı, kendisi de tekneye yaklaşarak birkaç nohut tanesi yuttu.

IV

YARATİLAN HARİKALAR

Az sonra yabancı, yeniden içeriye girdi: Elinde kapı pervazına benzeyen garip bir nesne vardı. Bu kabaca yontulmuş tahta çerçevenin dar kenarlarından birine bir çanla bir de tabanca asılmıştı. Çanın diline ve tabancanın tetiğine iki iplik bağlıydı. Yabancı, çerçeveyi yere diklemesine koydu; iplikleri yeniden çözüp bağladıktan sonra kaza seslendi:

— Buyurun İvan!

Kaz, adama yaklaştı; bekleyiş içinde durdu.

— En baştan başlayalım. Önce eğilip herkese selam ver. Daha canlı!

Kaz, boynunu uzatıp ayaklarını yere vurarak dört bir yana eğildi.

— Aferin. Şimdi de öl!

Kaz, sırt üstü yere yattı, ayaklarını havaya dikti. Böyle önemsiz birkaç numaradan sonra, yabancı, birdenbire başını ellerinin arasına aldı, korkulu bir yüzle haykırmaya başladı:

— Yetişin! Yangın var! Yanıyorum!

Kaz, çerçevenin yanına koştu, ipliklerden birini çekerek çanı çaldı.

Yabancının keyfine diyecek yoktu, kazın boynunu okşadı.

— Aferin İvan. Hadi şimdi de kuyumcu rolü yap. Altınlar, pırlantalar alıp–satan bir adamsın şimdi sen. Dükkânına geldiğin gün bir de bakıyorsun, hırsız girmiş içeriye. Ne yaparsın o zaman?

Kaz, öbür ipliği yakaladı gagasıyla, çeker çekmez kulak çınlatan bir patlama duyuldu. Tabanca sesi pek hoşuna gitmişti Kızıltüy'ün. Çerçevenin dolayında hoplayıp zıplayarak havlamaya başladı.

— Teyze, şimdi yerine otur ve rahat dur!

Tabancanın patlamasıyla İvan'ın işi bitmemişti daha. Yabancı, boynuna ip bağladığı kazı elinde bir kırbaçla çevresinde bir saat kadar koşturdu durdu. Bu sırada kaz bir engelin üzerinden aşmak, bir çemberin içinden geçmek, şaha kalkmak, yani kuyruğunun üzerinde oturup ayaklarını oynatmak gibi numaralar yapmıştı. Onlar böyle uğraşırken Kızıltüy gözlerini İvan'dan bir an olsun ayırmadı. Gösteriler öyle hoştu ki, bazen dayanamayıp çın çın öten bir havlamayla kendisi de katılıyordu koşuya. Kaz da, yabancı da yorgun düşünce oyun durdu; adam terini silerken bağırdı:

— Marya, çabuk Havranya'yı çağır buraya!

Bir dakika bile geçmeden bir homurtu işitildi dışardan. Gözüpek bir tavır takınan Kızıltüy, dişlerini gösterdi; fakat ne olur ne olmaz diye de yabancının yanına sokuldu. Tam o sırada kapı açıldı, yaşlı bir kadın başı göründü aralıktan. Kadın bir şeyler söyledi, hemen ardından da çirkin mi çirkin bir domuz saldı içeriye. Kızıltüy'ün hırlamalarına domuz aldırmadı bile, bir ayağını havaya kaldırarak neşeli homurtusunu sürdürdü. Onun böyle keyfe gelişine bakılırsa efendisini, kediyi, İvan'ı görmekten dolayı pek memnun olduğu anlaşılıyordu. Domuz, kedinin yanına varınca karnını ayağıyla hafifçe dürttü, sonra kazla bir şeyler konuştu. Hayvanın hareketlerinden, sesinden, kuyruğu-

nu titretmesinden hiçbir kötü niyet taşımadığı belliydi. Kızıltüy bu gibi yaratıklara dişlerini gösterip durmanın gereksizliğini kavramakta gecikmedi.

Ev sahibi, tahta çerçeveyi alıp götürürken:

— Fyodor, buyurun! diye seslendi.

Kedi doğruldu, isteksiz isteksiz gerindi, sanki büyük bir iyilik yapıyormuş gibi domuza cakayla yaklaştı.

— Mısır piramidinden başlayalım önce.

Birkaç açıklamadan sonra adam: «Bir... iki... üç!» diye bağırdı. «Üç» sözcüğünü işitir işitmez kaz, kanat çırptı, domuzun sırtına sıçradı. Kazın kanatlarını, boynunu oynatarak dengesini bulmasını bekleyen kedi, tembel tembel yürüdü, önce domuzun sırtına tırmandı, oradan da gönülsüz gönülsüz kazın sırtına çıktı, arka ayaklarının üzerine dikildi. Onun bu isteksizliğini, ağırdan alışını görenler yaptığı işi hiç beğenmediğini, gösterdiği ustalığa metelik vermediğini anlayabilirlerdi. Üç hayvan, efendilerinin Mısır piramidi dediği numarayı tamamlayınca Kızıltüy bundan öylesine hoşlandı ki, bir sevinç çığlığı attı. Tam bu sırada yaşlı kedi dengesini yitirdi, kazın sırtından aşağıya kaydı. Onun ardından sendeleyerek kaz düştü. Adam çok kızmıştı; bağırıp çağırmalar, el hareketleri arasında birtakım açıklamalarda daha bulundu. Piramitle bir saat kadar uğraşan bu yorulmak bilmez adam, daha sonra kaza kedinin sırtına binmesini öğretti. Sonra kediye sigara içirmeye çalıştı. Daha sonra da başka numaralar denedi.

Bu öğretme işi, yabancının terini silip odadan çıkmasıyla son buldu. Kedi, tiksintiyle tıslayıp mindere gitti, gözlerini kapadı. Kaz, paytak paytak tekneye koştu. Yaşlı kadın geldi, domuzu götürdü.

Bir sürü yeni izlenimler arasında gün, Kızıltüy için çabucak geçmişti.

Akşam olunca kedi ve kazla birlikte duvarları kirli küçük odaya yerleşti, minderine kıvrıldı Kızıltüy.

V

NE BÜYÜK YETENEK

Aradan bir ay geçti.

Kızıltüy, akşamları önüne doyumsuz yemekler koymalarına, onu «Teyze» diye çağırmalarına alışmıştı. Yabancıyla, yeni arkadaşlarıyla sıkı-fıkı dosttu artık. Yaşamı pürüzsüz akıp gidiyordu.

Günün başlaması hep aynıydı. İvan genellikle herkesten daha önce uyanıyor, boynunu uzatıp Teyze'ye ya da Fyodor'a yaklaşarak ateşli ve inandırıcı, ama yine eskisi gibi anlaşılmaz şeyler söylüyordu. Bazen başını havaya dikerek uzun söylevler çektiği de oluyordu. Tanışmalarının ilk günlerinde Kızıltüy, kazın çok konuşmasına bakarak onu pek akıllı bir hayvan sanmıştı. Fakat çok geçmeden ona karşı duyduğu bütün saygısını yitirdi. Artık kaz, sonu gelmez konuşmasıyla yanına yaklaşınca, ona kuyruğunu sallamıyor, ona arsızca hırladığı bile oluyordu. Bu kaz, onun için can sıkıcı dırdırcının biri, uyku bile uyutmayan gevezenin tekiydi.

Oysa Fyodor öyle miydi ya? Sabahleyin uyanınca hiç gürültü etmez, yerinden kıpırdamak şöyle dursun, gözlerini açmaya bile üşenirdi bu kedi. Onu kendi haline bıraksalar yattığı yerden kalkmak bile istemezdi herhalde. Çünkü Fyodor, yaşamaktan hoşlanmayan bir kediydi. İlgi duyduğu hiçbir şey yok gibiydi şu dünyada. Ondan istenen her işi isteksizce, ölgün ölgün yapıyor, önüne konan eşsiz yemekleri tiksintiyle, iğrenerek, tıslayarak yiyordu.

Kızıltüy'ün kalkar kalkmaz yaptığı ilk iş, odaları dolaşıp köşe-bucak koklamak olurdu. Bütün evde gezme hakkı yalnız kediyle ikisine verilmişti. Kaz, duvarları kirli odacığın eşiğinden dışarıya adımını atamazdı. Domuz Havronya ise avlunun köşesindeki bir ahırda yaşar, ancak dersten derse odaya getirilirdi.

Geç vakit uyanan ev sahibi, çayını içtikten sonra hemen ders vermeye koyulurdu. Çerçevenin, kırbacın, çemberlerin

getirilip benzer numaraların tekrarlanması günün şaşmaz olaylarıydı. Üç–dört saat süren dersler sonunda zavallı kediciğin ayakta duracak hali kalmaz, yorgunluktan soluğu kesilen kazın gagası sarkar, yüzü kıpkırmızı kesilen efendileri ise terini silmeye zor yetişirdi.

Derslerle öğlen yemeği günün en ilginç saatleriydi. Akşamlar ise pek şenlikli geçiyor sayılmazdı. Çünkü akşamları çoğu zaman, ev sahibi, kediyle kazı alarak evden giderdi. Minderinde tek başına kalan Kızıltüy'ün hüzünlü saatleri başlardı o zaman. Yalnızlığın üzüntüsü yavaş yavaş, odayı dolduran akşam karanlığının görünmezliğiyle çökerdi. Havlamak, yemek yemek, odada dolaşmak isteği kalmazdı. Gözünü açmak bile gelmezdi içinden. Ardından, iyice seçemediği iki yaratık canlanırdı gözünün önünde. Bu sevimli yaratıkları insana mı, yoksa hayvana mı benzeteceğini pek bilmezdi. Onlar gözünün önüne gelir–gelmez kuyruğunu sallamaya başlar, bu yüzleri bir yerde görüp sevdiğini anımsardı. Tam uykuya dalacağı sırada bu sevgili yaratıkların üzerlerine sinmiş olan tutkal, talaş ve vernik kokusu çalınırdı burnuna.

Artık bu yeni yaşama iyice alışmıştı, kemikleri görünen, cılız bir av köpeği görünüşünden çıkmıştı, bakımlı, gürbüz bir köpek olmuştu artık. Bir gün, derslere başlamazdan önce sahibi ona şöyle dedi:

— Ee, Teyzecik, işe girişmek zamanı geldi. Aylak aylak dolaşmaya bir son vermeliyiz. Seni artist yapmak istiyorum. Ne dersin, bir deneyelim mi?

Böylece, yeni sahibi ona çeşit çeşit hünerler öğretmeye başladı. Kızıltüy birinci derste önce arka ayakları üstünde salta durmayı, sonra da böylece yürümeyi öğrendi. İkinci derste arka ayakları üstünde sıçrayarak öğretmeninin başının üstünde tuttuğu şekeri kapmaya çalıştı. Sonraki derslerde dans etmeye, boynundaki iple koşmaya, müzik eşliğinde ulumaya, çan çalıp tabancayı ateşlemeye başladı. Bir ay sonra Mısır piramidinde Fyodor'un yerine geçmişti bile. Kızıltüy, büyük bir istekle ve başarıyla öğreniyordu dersleri. Boynunda iple dilini çıkararak

koşması, çemberden atlaması, yaşlı Fyodor'un sırtına binip gezmesi, doğrusu görülmeye değerdi. Üstelik bunları yaparken de büyük bir zevk alıyordu. Kızıltüy, her başarılı numaradan sonra sevinç çığlıkları atıyordu, şaşkına dönen yetiştiricisi, ellerini ovuşturarak:

— Ne büyük yetenek! Ne büyük yetenek! Sen bu işi başaracaksın! diye haykırıyordu.

Köpekcik, «yetenek» sözüne öylesine alışmıştı ki, sahibi bunu her söyleyişinde, adı çağrılmışçasına sıçrıyor, dönüp ona bakıyordu.

VI

RAHATSIZ BİR GECE

Teyzecik, gördüğü bir köpek düşünün etkisiyle uyandı. Çok korkmuştu. Düşünde kapıcı, süpürgeyle kovalıyordu onu.

Oda sessiz, karanlık ve boğucu sıcaktı. Pireler, ha bire ısırıyordu. Daha önce karanlıktan hiç korkmadığı halde bu kez dehşete kapıldı. Havlamak istedi. Komşu odadan efendisinin iç çekişlerini duydu. Az sonra avludan domuzun homurtusu geldi ve sonra her şey yeniden sessizleşti. Köpekler yiyecek düşünürlerse neşeleri gelirmiş. Teyzecik de öyle yaptı. O gün Fyodor'dan çaldığı, sonra götürüp konuk odasına, dolapla duvar arasındaki örümcekli, tozlu yere sakladığı tavuk budunu aklına getirdi. Gidip yağlı budun yerinde durup durmadığına baksa nasıl olurdu? Belki de efendisi bulup yemişti bile onu. Fakat sabah olmadan çıkamazdı odadan. Çünkü evdeki kural böyleydi. Bunun üzerine gözlerini kapadı, uyumaya çalıştı. Erken yatmakla sabaha daha erken ulaşacağını, deneylerinden biliyordu. Fakat hemen yakınında işittiği garip bir çığlıkla yerinden sıçradı. Dört ayak üstünde buldu kendini. Bu çığlık, kaz İvan'dan geliyordu. Yalnız, her zamanki inandırıcı, geveze çığlık yerine, açılan bir kapının gıcırtısına benzeyen, olağanüstü yabanıl bir haykırıştı bu. Karanlıkta gözleri bir şey görmediği, üstelik durumu hiç anlamadığı için, Teyzecik büyük bir ürküntüye kapıldı, havlamaya başladı.

Aradan uzunca bir zaman geçti. İri bir kemiğin kemirilmesine yetecek kadar bir zamandı bu. Haykırış bir daha üstelenmemişti. Teyzecik yatıştı, yavaş yavaş uykuya daldı. Kalçalarında, böğürlerinde bir yıl öncesinin kılları duran iri siyah iki köpek girdi bu kez düşüne. Köpekler, içinden hoş kokulu beyaz buğular yükselen, geniş bir leğenden bulaşık suyunu içiyorlardı. Bir yandan da ona bakarak, «Yaa, sana verir miyiz hiç!» dercesine hırlıyorlar, dişlerini gösteriyorlardı. Derken evden kürklü, eli kırbaçlı bir adam çıktı, köpekleri kovaladı. Teyzecik tam leğene yanaşıp bulaşık suyundan içmeye koyulmuştu ki, kırbaçlı adamın gittiğini gören iki köpek çemkirerek üzerine saldırdılar, o anda ka kulak tırmalayıcı bir haykırış duyuldu:

— Ga ga ga!

Evet, kazın, İvan'ın çığlığıydı bu. Teyzecik, irkilerek gözlerini açtı, minderin üzerinden inmeden havladı, havladı. Bağıran, İvan değil de bir yabancıydı sanki. Nedense domuz da ahırında homurdanmaya başlamıştı.

Terlik şıkırtılarının ardından kapı aralandı. Elinde mumla efendisi girdi içeriye. Mumun titrek ışığı, kirli duvarlarda, tavanda gezindi, karanlığı dışarı kovdu. Yabancı filan yoktu içerde. İvan, döşemede gözleri açık oturmaktaydı. Yalnız, kanatları düşmüş, gagası aşağı sarkmıştı. Onun bu duruşunu görenler susuzluktan bitkin düştüğünü sanırlardı. Çığlıklardan iyice rahatı kaçmış olacak ki, Fyodor da uyanıktı.

— İvan, ne oldu sana? Neden öyle bağırıyorsun? Hasta mısın yoksa? diye sordu adam.

Kazda tıs yoktu. Adam kazın boynunu okşadı, sırtını sıvazladı.

— Tuhafsın doğrusu! Ne kendin uyuyorsun, ne de başkasına rahat veriyorsun!

Adam elinde mumla dışarı çıkınca odayı yeniden karanlık doldurdu. Gene bir korku aldı Teyzecik'in yüreğini. Kazın çığlığı kesilmişti ama odada sanki bir yabancı geziniyor gibiydi. En kötüsü Teyzecik'in bu yabancıyı ısıramamasıydı. Çünkü ne bir biçimi vardı, ne de göze görünüyordu. Bu yüzden o gece başla-

rına kötü bir şey geleceğini düşünmeye başladı. Fyodor da çok tedirgindi, bütün rahatı kaçmıştı zavallının. Teyzecik onun, yattığı minderde kımıldanışını, sık sık esnemesini, kafasını silkelemesini dinledi durdu.

Sokakta bir evin kapısı çalındı. Sonra domuzun ahırda homurdandığı duyuldu. İnlemeye başlayan Teyzecik, ileri uzattığı ön ayaklarının üzerine başını koydu. Kapının çalınmasından, her nedense gözüne bir türlü uyku girmeyen domuzun homurdanmasından, evin sessizliğinden, karanlığından içine ürperti veren bir korku duyuyordu. Belki Ivan'ın haykırışları veriyordu bu ürpertiyi. Evin içinde bir tehlike kokusu, bir tedirginlik vardı ama nedeni belli değildi. Ne biçim şeydi bu göze görünmeyen, biçimsiz yabancı?

Teyzecik bir çift donuk yeşil pırıltının hemen yanında sönüp yandığını gördü. Arkadaşlıklarının başlangıcından beri ilk kez yanına sokulan Fyodor'un gözleriydi bu. Kedi ondan ne istiyordu acaba? Teyzecik bir şey sormadan onun ayağını yakaladı. Sesinin tonunu değiştire değiştire, inceden inceye inledi.

Tam o sırada, Ivan Ivaniç:

— Ga ga ga! diye, bir daha haykırdı.

Kapı açıldı, elinde mumla efendileri girdi içeriye. Kaz, oturuşunu hiç değiştirmemişti. Gene gagası ayrık, kanatları iki yanına düşük duruyordu. Gözleriyse kapalıydı.

— İvan!

Efendisinin seslenişi sırasında kaz kıpırdanmadı bile. Bunun üzerine adam yere, kazın yanına oturdu, onu bir süre konuşmadan seyretti.

— Ivan, ne oluyor kuzum? Ölüyor musun yoksa? Ah ah şimdi hatırladım! Neden böyle yaptığını anlıyorum. Bugün seni at çiğnemişti ya! Ah, talihsiz başım!

Teyzecik, başı ellerinin arasında dövünen efendisinin neler söylediğini pek anlamadı ama yüzünün değişmesinden onun da korkunç bir şeyler beklediğini gördü. Yabancının baktığına inandığı karanlık pencereye başını uzattı, ulumaya başladı.

Sahibi iyice telaşlanmıştı.

— Kaz ölüyor, Teyzecik! Elimizden gidiyor zavallı! Odamıza ölüm girdi. Tüh, tüh!

Korkudan beti–benzi atan adam ah çekerek, başını sallaya sallaya odasına döndü. Karanlıkta kalmaktan çok korktuğu için Teyzecik de onun arkasından yürüdü. Adam karyolasına oturunca birkaç kez daha:

— Tüh! Tüh! Şimdi ne yapacağız! diye söylendi.

Duyduğu üzüntünün nedenini, çevresinde gördüğü tedirginliği bir türlü anlayamayan Teyzecik, sahibinin davranışlarını ilgiyle izleyerek dizinin dibine oturdu. Minderinden kolay kolay ayrılmayan Fyodor bile oraya gelmiş, efendisinin ayaklarına sürünüyordu. Yaşlı kedi kafasındaki kötü düşünceleri kovmak istercesine başını silkeledi, karyolanın altına kuşkulu kuşkulu baktı.

Adam bir çay bardağına mutfaktan su doldurarak bunu kazın yanına götürdü.

— Al, iç İvan. Hadi iç, iki gözüm.

Efendisi tatlı sesiyle tabağı ta gagasının dibine yaklaştırdığı halde İvan ne kıpırdadı, ne de gözlerini açtı. Bunun üstüne adam kazın başını tutup tabaktaki suya batırdı. Kaz suyu içmedi, kanatları iyice yayıldı, başı tabağın içinde kaldı.

— Yok, yapacak bir şey kalmadı artık. Bitti her şey! Yitirdik İvan'ı.

Yağmur yağarken camlardan süzülen damlalar gibi, adamın yanaklarından pırıl pırıl gözyaşları dökülüyordu. Durumu anlamadıkları halde Teyzecik ile Fyodor, efendilerine iyice sokuldular. Ölen kaza korkuyla baktılar.

— Zavallı İvan! Baharda yazlık eve çıktığımızda seninle yeşil çayırlarda dolaşacağımız günleri düşlüyordum. Sevgili kuşum, en yakın arkadaşım, sen yoksun artık! Şimdi sensiz nasıl edeceğim ben?

Teyzecik aynı şeyin kendi başına da gelebileceği düşüncesiyle irkildi. O da böyle yere serilip yatacak; açık kalan ağzını, kapanmış gözlerini böyle korkuyla seyredeceklerdi. Aynı kay-

gılar, Fyodor'un kafasında da dolaşıyor olmalı ki, kedinin yüzü bir karış asıktı.

Ortalık ağarmaya başladığında Teyzecik'in yüreğine korku salan görünmez yabancı yoktu artık. Oda iyice aydınlanınca kapıcı geldi, kazı ayaklarından tutup götürdü. Kazın teknesini de az sonra yaşlı kadın aldı.

Teyzecik'in ilk işi konuk odasına girip dolabın arkasına bakmak oldu. Hayır, efendisi tavuk budunu yememişti. But, orada, tozlar ve örümcek ağları arasında duruyordu. Teyzecik'in içine hüzün çöktü. Ağlamak iseği duydu. Tavuk buduna ağzını bile sürmeden divanın altına girdi; ince, dokunaklı sesiyle:

— Hi–hi! Hi–hi! diye çenlemeye başladı.

VII

SONUÇSUZ KALAN GÖSTERİ

Bir akşam duvarları kirli odaya giren efendisi, mırıldanarak gerisin–geri çıktı odadan. Adamın bir şeyler söylemek istediği, fakat karar veremediği belliydi. Dersler sırasında yüzünün kıpırdanışından, sesinin tonundan sahibinin her halini anlayan Teyzecik, onun heyecanlı, taasalı, öfkeli olduğunu sezmekte ge cikmedi.

Biraz sonra adamı gene geldi.

— Teyzecik, dinle, Fyodor sen de dinle; bugün ikinizi de götüreceğim. Teyzecik, sen, Mısır piramidinde rahmetli İvan'ın yerini alacaksın. Ah, bilmem nasıl olacak! Ne doğru–dürüst hazırlandık, ne de dersleri öğrendik. Yeterince prova bile yapamadık. Mahvolacağız bu gidişle, yerin dibine geçeceğiz.

Bunları söyledikten sonra dışarı çıktı, bir dakika geçmeden geri geldi. Sırtında kürkü, başında silindir şapkası vardı. Adam kediyi ön ayaklarından tutup koynuna soktu. Efendisinin yaptıklarına sesini çıkarmayan Fyodor, bu sırada gözünü açma çabasında bile bulunmamıştı. Çünkü artık hiçbir şeye aldırdığı yoktu! Onun için ayaklarından tutulup kaldırılmak da birdi, minderde yuvarlanmak da, sahibinin koynunda uyumak da...

— Hadi, Teyzecik, gidelim!

Teyzecik durumu kavrayamadığı halde kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin arkasına takıldı. Bir süre sonra kızaktaydılar. Efendisinin dizlerinin dibine oturan Teyzecik, onun soğuktan, heyecandan büzüldüğünü:

—Mahvolacağız! Yerin dibine geçeceğiz! dediğini işitiyordu.

Kızak, ters dönmüş çorba tasını andıran garip, büyük bir evin önünde durdu. Evin dışarıya çıkıntılı, camlı üç kapısı, sıra sıra ışıklarla aydınlanmıştı. Kapılar çınlayarak açılıyor, önlerinde toplanmış insanları koca bir ağız gibi yutuyordu. Öyle de çok insan vardı ki! Buraya sık sık atlar yanaşıyor, fakat hiç köpek gelmiyordu.

Adam, Teyzecik'i de yakaladı, Fyodor'un bulunduğu yere, kürkünün altına soktu. Burası karanlık, havasız, ama sıcak bir yerdi. Donuk yeşil bir çift parıltı, bir anlığına yanıp söndü. Köpeğin soğuk, sert ayakları kediyi rahatsız etmişti herhalde. Teyzecik kedinin kulağını yaladı. Daha rahat yerleşmek niyetiyle biraz kıpırdanayım derken üşüyen ayaklarıyla arkadaşını oldukça hirpaladı. Bu sırada kürkün aralığından dışarıya çıkan başını sinirlenerek içeriye çekti. Nasıl sinirlenmesin, kötü aydınlatılmış, canavarlarla dolu kocaman bir oda vardı dışarda. Odanın iki yanını çeviren parmaklıkların ardında korkunç suratlar görünüyordu. At suratları mı dersiniz, boynuzlu, uzun kulaklı kafalar mı... Hele bir tanesi vardı ki, burun yerine alnından iri uzun bir kuyruk çıkmıştı; ağzının içinden de eti kemirilmiş iki kemik uzanıyordu.

Teyzecik'in altında ezilen kedi boğuk boğuk miyavlamaya başladı. Tam bu sırada efendileri «Hop» diye bağırdı, ikisi birden yere atladılar. Kurşun rengine boyanmış tahta duvarlı küçük bir odadaydılar şimdi. Üstüne ayna konulmuş küçük bir masadan, bir tabureden, köşelere gerilmiş bezlerden başka tek eşya yoktu odada. Lamba ya da mum yerine, duvara çakılı bir boruya oturtulmuş, yelpaze biçiminde parlak ışıklar vardı. Fyodor, Teyzecik'in hırpaladığı tüylerini yaladı, düzeltti; sonra taburenin altına kıvrılıp yattı. Heyecanı yatışmadığı için sürekli ellerini ovuşturan efendileri de soyunmaya başladı. Yatağa yatmaya hazırlanıyor gibiydi. Iç çamaşırları dışında nesi varsa hep-

sini çıkardı, taburenin üstüne oturup kendisine tuhaf tuhaf şeyler yapmaya başladı. Önce kafasına, ortadan ikiye ayrılmış bir takma saç geçirdi. Takma saçın iki yanında boynuza benzeyen perçemler vardı. Sonra yüzünü beyaz bir şeyler bolca sıvadı. Bu beyazlığın üstüne kaş, bıyık çizdi, yanaklarına allık sürdü. Maskaralık bununla da bitmiyordu. Yüzünün, boynunun boyanması tamamlanınca, Teyzecik'in o zamana kadar ne sokaklarda, ne de evlerde gördüğü, insan olana yakışmayacak giysiler geçirdi üstüne. Kentlilerin evlerinde görülebilecek cinsten iri iri çiçekli, perdelik ya da döşemelik basmadan bol paçalı bir pantolon getirin gözünüzün önüne. Bir paçası kahverengi, öbür paçası açık sarı, basmadan dikilmiş, koltuk altlarına kadar gelen koca bir pantolon! Adam bu pantolonun içine girdikten sonra geniş, yakası gedik gedik, sırtı sırma yıldızlı, basma bir ceket giydi; ayaklarına da cicili–bicili çoraplarla yeşil bir pabuç geçirdi.

Efendisini bu kılıkta gören Teyzecik'in gözlerinin önü karardı. Gerçi çuvala girmiş boyalı adamdan sahibinin kokusunu alıyor, alıştığı sesi duyuyordu ama, alacalı–bulacalı giysilerinden kuşkuya kapılarak, yanından havlaya–havlaya kaçmak istiyordu. Geldikleri bu yeni yer, yelpazeye benzeyen ışıklar, yabancı kokular, efendisinin geçirdiği değişiklik onda nedenini

bulunan koca kafalı canavar cinsinden bir yaratıkla karşılaşacağı önsezisi vardı içinde. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi duvarın arkasından, hiç hoşlanmadığı bir müzik sesi geliyor, oradan birtakım uğultular işitiliyordu. Onu avunduran tek şey, Fyodor'un hiç istifini bozmadan taburenin altında yatmasıydı. Yaşlı kedi öylesine vurdumduymazdı ki, tabure oynadığı halde gözlerini bile açmıyordu.

Fraklı, beyaz gömlekli bir adam kapıdan başını uzattı:

— Şimdi Bayan Arabelli'nin gösterisi başlıyor. Sonra da siz çıkacaksınız.

Teyzecik'in efendisi hiçbir şey söylemedi. Masanın altından çıkardığı bir bavulun üstüne oturup beklemeye koyuldu. Dudaklarının, ellerinin titremesinden, sık sık solumasından

heyecanlı olduğu anlaşılıyordu.

Kapının arkasından bir ses yükseldi:

— Evet bayım, buyurun!

Teyzecik'in efendisi doğruldu, üç kere haç çıkardı, kediyi taburenin altından alarak bavula kapadı. Ona da:

— Gel Teyzecik, dedi yavaşça.

Bundan pek bir şey anlamayan Teyzecik, adamın uzattığı ellere yaklaştı, o da onu bavula, kedinin yanına soktu. Sonra karanlık bastırdı. Teyzecik, bu daracık yerde ister istemez kedinin üstüne basıyor, bavulun duvarlarını tırmalıyor, fakat korkudan çıt çıkaramıyordu. Bavul da ne bavuldu ya! Durmadan titriyor, denizde sallanıyor gibi sallanıyordu.

— İşte ben geldim!

Teyzecik, efendisinin bu haykırışından sonra bavulun sert bir yere çarparak sallantısının kesildiğini hissetti. Şaklamalardan oluşan tok bir gürültü yükseldi birden. Burnunun yerinde kuyruğu bulunan o koca kafalı canavar kahkahayla gürlemiş olmalıydı. Çünkü bavulun kilitleri bile zangır zangır titremişti. Bu gürleyişe karşılık, efendisinin, şimdiye kadar işitmediği, kulakları çınlatan bir çığlık yükseldi. Gürültüyü bastırmak istercesine şöyle bağırıyordu:

— Saygıdeğer izleyiciler! Şimdi istasyondan geliyorum! Ölen ninemden bir miras kaldı! Bavul da ne kadar ağır! İçinde altın mı var ne? Bir de bakmışsınız milyoner oluvermişim! Hemen açıp görelim şunu!..

Bavulun kilidi çıtırdadı, parlak bir ışık vurdu Teyzecik'in gözlerine. Kulakları sağır eden gürültünün etkisiyle bavuldan sıçradığı gibi efendisinin çevresinde fır fır dönmeye, tiz sesiyle havlamaya başladı.

— Ha-a! Fyodor Dayı! Değerli Teyzecik! Sevgili akrabalarım! Boyunuz devrilsin e mi?

Adam oradaki kumların üzerine yüzükoyun uzandı. Kediyle köpeği sımsıkı yakalayıp bağrına bastı. Efendisinin kucağında debelenen Teyzecik, alınyazısının onu sürüklediği bu dünyaya dönüp baktı. Çevresindeki evrenin büyüklüğü onu öyle şaşırttı ki, heyecandan taş kesildi. Şaşkınlığı biraz geçince i-

çindeki duyguların etkisiyle efendisinin kucağından fırladı. Olduğu yerde topaç gibi fır fır dönmeye başladı. Pırıl pırıl ışık dolu kocaman bir evrendi bu. Yerden tavana kadar nereye baksanız insan yüzleri, yüzler, yüzler...

— Teyzeciğim, rica ediyorum, yerinize oturun!

Bu sözlerin ne anlama geldiğini anımsayan Teyzecik, sandalyenin üstüne zıpladı, oturdu. Oradan efendisine dikti gözlerini. Efendisinin bakışları her zamanki gibi ağırbaşlıydı, yumuşaktı. Fakat yüzünde, özellikle dişleriyle dudaklarında çirkin bir gülümseme donup kalmıştı. Adam durmadan kahkaha atıyor, sıçrıyor, omuzlarını oynatıyor, sanki binlerce insana neşesini, coşkunluğunu göstermeye çalışıyordu. Efendisinin neşesinden etkilenen Teyzecik, üzerinde binlerce insanın bakışını da hissedince o tilkiyi andıran suratını havaya dikti, sevinçle ulumaya başladı.

— Teyzecik, yerinizden kalkmayın. Biz dayımla biraz dans edeceğiz.

Efendisinin yaptıracağı şeylere her zaman hazırdı kedi. Ayakta beklerken bir yandan da çevresini kayıtsız kayıtsız seyrediyordu. Birlikte cansız, neşesiz, baştan savma bir dans yaptılar. Fyodor'un ölgün hareketleri, kuyruğu, bıyıkları onun kalabalıktan, parlak ışıktan, efendisinden, belki kendisinden bile iğrendiğini gösteriyordu. Dansları biter bitmez esneyerek hemen yerine yattı.

— Ee, Teyzeciğim. Sizinle önce bir şarkı söyleyelim. Sonra da dans ederiz, oldu mu?

Cebinden bir düdük çıkaran adam, bunu çalmaya başladı. Müzik, Teyzecik'i öyle sinirlendirdi ki, yerinde rahat duramadığı için bir ulumadır tutturdu. Dört bir yandan haykırmalar, alkış sesleri koptu bir anda. Efendisi yerlere kadar eğildi. Alkış sesleri kesilince düdük çalmasını sürdürdü. Şarkının tiz bir notasına geldikleri sırada kalabalık arasından bir çocuk sesi, kulakları yırtarcasına çınladı:

— Baba! Bu bizim Kızıltüy!

Sarhoş, çatlak bir erkek sesi de onu onayladı:

— Kızıltüy ya, Fedyuşka, gözüm çıksın ki Kızıltüy bu! Füüyt!

Balkondan yükselen bu ıslıktan sonra biri çocuk, öteki erkek, iki kişi:

— Kızıltüy! Kızıltüy! diye bağırmaya başladılar.

Teyzecik irkildi.. Seslerin geldiği yöne baktı. Daha önce gözüne vuran sahne ışıkları gibi, yayık yayık gülümseyen, sarhoş, kıllı bir yüz ile ürkek bakışı, toparlak, kırmızı bir çocuk yüzü o anda gözüne ilişti. Teyzecik ansızın her şeyi anımsadı. Sandalyenin üstünden kumlara sıçradı. Sonra yerinden fırlayarak, delice bir sevinçle bu yüzlere doğru atıldı. Kulakları sağır eden uğultular arasından ıslık sesleri, bir çocuğun çığlıkları geliyordu.

— Kızıltüy! Kızıltüy!..

Teyzecik, aradaki engeli bir anda aştı. Birinin omuzu üzerinden atlayınca kendini bir locada buldu. Gideceği yere varabilmek için yüksek bir duvarı daha aşması gerekiyordu. O hızla ileri fırladı ama yeterince yükselemediği için duvardan gerisin geriye kaydı. Sonra elden ele geçti. Birtakım elleri, yüzleri yaladı. Gittikçe yükselerek balkona ulaştı.

Yarım saat sonra sokaktaydı Kızıltüy. Tutkal, vernik kokan iki kişinin arkasında tin tin koşuyor; iki yana yalpalanan marangoz Luka ise, bir nice deneyden sonra, içgüdüsel olarak, yolun kıyısındaki hendekten uzak durmaya çalışıyordu.

Marangoz gene şöyle mırıldanmaktaydı:

— Ben Tanrı'nın günahkâr kuluyum, sen ise şaşkının birisin Kızıltüy. Dülger, marangozun yanında neyse, sen de insanoğlunun yanında osun.

Fedyuşka'nın başında babasının şapkası vardı. Kızıltüy onlara arkadan baktıkça büyük bir sevinç duyuyordu. Sanki çoktandır eski efendilerinin ardından gidiyormuş, yaşantısı hiç kopukluğa uğramamış gibi bir duygu vardı içinde.

Duvarları kirli küçük odayı, kazı, kediyi, yediği lezzetli yemekleri, dersleri, sirki anımsadı. Fakat bütün bunlar uzun, karmakarışık, korkulu bir düş gibi gelip geçti gözlerinin önünden...

Anton Çehov'un öykülerinde ülke sorunlarını tartışan aydınlarla karşılaşırız. 19. yüzyılda Rusya'nın toplumsal sorunlarının çokluğu düşünen insanlarını çözüm yolları aramaya zorlar. Gelişme biçimini ileri Batı toplumlarına benzetmekte arayanlar olduğu gibi, çözümü kendi gelenek ve göreneklerine bağlı kalmakta öngörenler (Slavcılar, dinciler), toplumcu görüşleri benimseyenler, her görüşü reddeden anarşistler, nihilistler vardır. 1700'lerde başlayıp 1990'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar Rus toplumunun geçirdiği aşamalar ile Türk toplumunun gelişim çizgisi büyük bir koşutluk göstermektedir. Şimdi bile...

Anton Çehov'un "Bütün Öyküleri" Pravda Yayınevi'nin Moskova 1970 basımlı 8 ciltlik "Anton Pavloviç Çehov'un Bütün Yapıtları" adlı yayını esas alınarak çevrilmiştir. Türkçe'ye yeniden kazandırılan bu öykülerin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmaktadır. Çehov'un tüm öykülerinin yayımlanması Cem Yayınevi için bir övünç kaynağı olacaktır. Cumhuriyetimizin yetmiş yıllık kültür birikimine böylesine önemli bir katkıda bulunmak kaçınılmazdı. Türkçe'miz sürekli gelişmekte, çeşitli engellemelere karşın "ulusal dil" kimliğini kazanmaktadır. Mehmet Özgül'ün çevirisi Türkçe'deki bu zenginleşmeyi başarıyla yansıtıyor. Arı Türkçe kullanırken aşırılıklardan, tam yerleşmemiş sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmıştır.

ISBN 975-406-629-9